

Umran

aylık siyaset düşünce ve kültür dergisi

Sahibi

Umran Yayıncılık
Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti. Adına
Abdullah Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni
Cevat Özkaya

Yazı İşleri Müdürü
Veli Kahraman

Yayın Kurulu
Cevat Özkaya, Abdullah Yıldız,
Veli Kahraman, Uğur Altun,
Metin Çıgırkçı, Şakir Altıntaş, Ertuğrul
Bayramoğlu, Caner Doğan, M. Ş. Ayvazoğlu

İdare Merkezi
Kızıtaşı Cad. No: 56/1 Fatih-İst.
Tel: (0212) 533 72 02-631 13 85
Fax: 534 88 88

<http://www.umran.org>
e-mail: umrand@hotmail.com

Abone Şartları
Yıllık (12 sayı): 12.000.000 TL.
Öğrenci (12 sayı): 10.000.000 TL.
Yurtdışı Yıllık: 80 DM- 40 \$
Posta Çeki No:
Veli Kahraman 1605072
Avrupa İçin Hesap No
Sedat Yıldız
Commerz Bank BLZ: 10040000
Konto No: 8082596
Fiyatı: 1.000.000 TL.

Temsilcilikler
Ankara Hikmet Erdem (0312) 435 91 27
Trabzon Abdullah Yaylı (0462) 321 95 44
Isparta Mustafa Senirli (0246) 218 39 27
Zonguldak Abdullah Karagözel (0372) 253 06 19
İzmir Naci Cephe (0232) 489 48 74
İzmit Cengiz Durak (0262) 325 68 14
Almanya Sedat Yıldız Kothbusserdamm 23
10967 Berlin Almanya Tel: (0049) 0172
724 72 22

Dizgi, İçdüzen, Kapak: Umran
Baskı: Yıldızlar Matbaacılık A.Ş.
Tel: 576 29 89 -544 17 47

Umran'dan

"İnsanı yaşat ki Devlet yaşasın."

Osmanlı Devleti'nin manevi mimarı Şeyh Edebâli'nin damadı Osman Gazi'ye tavsiyeleri içinde yer alan bu özlü söz, bir devleti altıyüz yıl ayakta tutan "yönetim felsefesi"nin en temel prensibini ifade ediyor. Osmanlı bu anlayışa sadık kaldığı sürece başarıdan başarıya koşmuş; bu ilkedен uzaklaşmaya başlayınca da felaketten felakete sürüklenmiştir. Günümüzde "devlet halk içindir" şeklinde özetlenen sosyal devlet anlayışı aynı hedefi vurguluyor olmalıdır.

Umran bu ifadeyi kapak sloganı seçmekle; Kıyım Kararnamesi olarak bilinen KHK ile "halk devlet içindir" şeklindeki zihniyetleri iyiden iyiye su yüzüne çıkan totaliter ve otoriter yönetici azınlığa sesleniyor ve akılcı, gerçekçi tek çıkış yolunu işaret ediyor: İnsanı yaşatmak; halka hizmet. Bilinmelidir ki, kendi insanını ve halkını "eksenine" oturtmayan hiç bir kurum, yönetim ve devlet ayakta kalamaz.

Yıldırım Canoğlu, başlığını kapağa taşıdığımız yazısında; KHK aymazlığı ile kendi bindikleri dalı kesmeye kalkışan yönetici eliti, bu uygulamanın doğurabileceği muhtemel siyasi, sosyal, ekonomik ve psikolojik tehlikeler konusunda uyarıyor ve halkı bu konuda "sesini yükseltmeye" çağırıyor.

Umran'ın Ankara temsilcisi Hikmet Erdem'in gerçekleştirdiği röportajlarda görüşlerini açıklayan Sayın Hasan Celal Güzel, Sayın Salim Uslu ve Sayın Mustafa Başoğlu'nun kanaatleri aynı noktada birleşiyor: KHK uygulaması Türkiye'de sosyal barışı dinamitler, ihbar ve jurnal furyasını başlatır, devleti ve bürokrasiyi tıkar.

Değerli Anayasa Profesörü Mustafa Erdoğan ise, KHK'nın totaliter, özellikle de faşist sistemlerde görülen hukuki uygulamalar için tipik bir örneklik oluşturduğunu, bunu demokrasi ve insan haklarıyla telif etmenin mümkün olmadığını belirtiyor. Hukukçular Derneği de KHK'nın hiçbir hukuk ilkesiyle bağdaşmadığı kanaatinde. O halde bu uygulama, M. Emin Göksu'nun işaret ettiği gibi halkından korkan, "memuru tarafından mağdur edildiğine" inanan bir devlet anlayışının ürünü olabilir.

İttihatçı tasfiye geleneği'nden yola çıkarak Osmanlı tarihinin ibret verici dramatik olaylarına "kıssadan hisse" kabilinden dikkat çeken Abdullah Yıldız, İttihatçıların yolundan yürüyerek ülkede muhalif hiç bir kişi ya da kurum bırakmayacak şekilde rakiplerini tasfiye etmeye kalkışanların, aslında kendileriyle birlikte ülkenin geleceğini de tehlikeye attıkları uyarısında bulunuyor ve elitlerimizi akl-ı selime çağırıyor.

Araştırmacı Hasan Nuri Yaşar ise, KHK krizi bağlamında "Devleti yeniden üretme gereği" üzerinde kafa yoruyor.

Umran, alışıık olduğunuz araştırma, inceleme, düşünce ve deneme yazılarına ilaveten mutad ekonomi çarkı, Türkiye ve dünya gündemi, yansımalar ve kitap sayfalarıyla devam ediyor.

Umran'dan selam ve sevgiler.

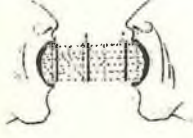
UMRAN: "Tarih ve insanı bir bütün olarak ifade eden bir kelime. Bir toplumun yaptıklarının ve meydana getirdiklerinin bütünü; içtimâî ve dinî düzen, âdetler ve inançlar. Umran en geniş manada içtimâî hayat..."

Cemil Meriç

KAPAK

3

"İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın"
Yıldırım Canoğlu

12

Bir Kararnamenin Mantiği
"Memuru Tarafından Mağdur Edilen
Devlet" Anlayışı
Muzaffer Emin Göksu

18

KHK "Hukukta İrtica"dır
Mustafa Erdoğan

20

"KHK Türkiye'yi
Bile Bile Ateşe
Vermektir"
Hasan Celal Güzel

25

"Güvenlik
Konseptleri Yerine
Sosyal Konseptler
Geliştirmeliyiz"
Salim Uslu

28

"KHK ile Asıl
Sorunları
Gözden Kaçıyorlar"
Mustafa Başoğlu

33

"Keyfilige Kılıf
Aranıyor"
Hüsnü Tuna

35

KHK Krizi Günlüğü
Abdullah Yaşar

38

İttihatçı Tasfiye Geleneği ya da
"Yok Kanun Yap Kanun"
Abdullah Yıldız

DENEME

45

Gökten Üç Elma Düştü
Nurettin Özcan

DÜŞÜNCE

48

Eski Tarz-ı Siyaset
Hasan Nuri Yaşar

55

Depremi Unutmamak
"45 Saniyelik Yaşam"
Güler Karavar

56

Müslüman ve
Toplumsal Bilinç
Dr. Kerim Buladı

TARİH

62

Emrullah Efendi ve Sâti Bey'in
Eğitim Nazariyeleri
Metin Hasırcı

İNCELEME

64

Bosna-Hersek ve
Çeçenistan Kıyaslaması
Necmettin Alkan

EKONOMİ ÇARKI

71

Avrasya'da Oynanan
Zor Oyun-I
Türkiye Nereye
Gidiyor?
M. Şevket Ayyazoğlu

AYIN GÜNDEMİ/TÜRKİYE

77

Abdullah Yaşar

AYIN GÜNDEMİ/DÜNYA

85

Şakir Altıntaş

DENEME

91

İnsan Manzaraları
Caner Doğan

92

YANSIMALAR

Ertuğrul Bayramoğlu

94

KİTAP DÜNYASI

Abdullah Hacıoğlu-Zafer Özdemir

DENEME

96

Varoluş Üzerine
Fatih Kap

“İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın”

Yıldırım Canoğlu

“Fırtına eken, mihnet biçer.”

Türkiye son iki-üç aydır yeni bir gerilim ortamına sokulmuştur. Doğal bir süreç olarak algılanmaya başlanan “periyodik gerilim”, bu kez rektörlük atamaları ve “memur kıyımına” ilişkin Kanun Hükmündeki Kararname’nin (KHK) imzalanmaması ile vuku bulmaktadır.

Türkiye, rektörlük atamalarındaki YÖK’ün tutum ve tavrını tartışmaya daha yeni başlamışken “KHK krizi” gündeme hızlıca sokulmuştur. Türkiye’nin varlık ve yokluk sorunu haline getirilmiştir her iki konu. KHK krizi, rektör atamaları krizini süratle bastırmıştır. Sayın Ecevit’in iddia ettiği gibi KHK imzalanmazsa “devlet krizi mi” çıkardı? Yoksa Ecevit, kendi istekleri kabul edilmeyince *Kriz* kelimesine sarılmayı alışkanlık haline mi getirmişti? Koalisyon ortaklarının Ecevit’in bu panik halini ve gerilim politikasını onaylamasının hikmeti nedir? Yoksa ölümü gösterip sıtmaya mı razı etmeye çalışıyorlardı, milleti?

KHK ile Hedeflenen Nedir?

KHK’nin özü, “bölücü, yıkıcı ve irticai faaliyetlere katıldığı saptanan memurların” iki müfettiş raporu ve ilgili bakanın onayı ile işine son verilmesidir. Daha açıkçası memurlar, yargıya başvurulmadan iki kişinin raporu, bir kişinin imzası ile işten atıla-

bilecektir. Atılan memur kendini daha sonra mahkemelerde aklamaya çalışacaktır.

Medyanın bir kesiminde KHK’nın “yargısız infaz kararı” diye adlandırılması bundandır. Böyle bir yargı sistemi ile, “sanıkların idamına, tanıkların bilahere dinlenmesine karar verilmiştir” ya da “biz adamı önce asar, sonra yargılarız” anlayışı 1940’lı yıllardan 2000’li yıllara taşınmış olacaktır. Türkiye Hitler, Mussolini, Stalin dönemine 21. asırda sokularak tamamen içine kapatılacaktır. Gerçi bu yargısız infaz kararının kökeni de post-modern bir darbe olan 28 Şubat’a dayanmaktadır.¹ Yani darbenin öngördüğü bir hukuktur. Ve bu postmodern darbeye göre kararlar, siviller tarafından uygulanacaktır.

İlginçtir ki, Ecevit sivil bir iktidar olarak üç yıldır iş başındadır ve fakat 28 Şubat darbesinin² öngördüğü böylesi bir kanun veya KHK’yı hayata geçirmemiştir. Peki şimdi ne olmuştur ki Parlamento tatile girer girmez bu konu bu denli ivedi bir hal almıştır? Bir rivayete göre 40 bin, bir rivayete göre 200 bin memurun ivedi sakıncalı olduğu şimdi mi keşfedildi? Sayın Ecevit, “*listeler üzerinde çalışmalar başlamıştır*” derken, listelerin çok önceden piyasalarda dolaşmaya başladığı görülmektedir.³ Bu insanlar, dünden bugüne sakıncalı hale gelmediğine göre, niçin mevcut yasalar, bugüne kadar çalış-

tırılmamıştır? Yoksa bu insanlar bir gecede sakin-
calı mı olmuşlardır?

KHK'nın bu şekildeki sunumu ve hayata geçi-
rilmek istenmesinden kimin ne menfaati vardır?
Yoksa bir şeyleri gizlemek için dikkatleri, "maymu-
na bak maymuna" misali başka bir noktaya mı tek-
sif ediyorlar? Bu durumda milletten gizlenen şey
önem kazanmaktadır. Birilerini yıpratıp, birileri-
nin yolu mu açılmak isteniyor. Sayın Demirel'in
"Ekim'i bekleyin" sözleri ile bu KHK arasında bir
ilişki var mıdır? Demirel'in Ombudsman (Başha-
kem) yapılmak istenmesi neyin hazırlığıdır? KHK,
neden Süleyman Demirel başta iken gündeme ge-
tirilmedi? Neden? Bu işte bir terslik yok mu?

Piyasalarda bir dalgalanma oluşturup birilerini
âbâd, birilerini berbâd mı etmek istiyorlar? Yoksa
bazı ulusal veya uluslararası cinler Türkiye'yi yö-
netenleri yanlış yönlendirip Türkiye'yi sonu gel-
mez bir tartışma ve badirenin içine mi sürüklüyor-
lar?⁴ 28 Şubat'tan bu yana mı Türkiye'yi cinler ist-
tila etmiştir? Cinler'in bu tür uygulamalardaki ma-
haretleri nereden kaynaklanmaktadır. Nereden
güç almaktadırlar?⁵ ABD ve İsrail, Kuzey Irak'ta
kurulmasını istedikleri Kürt Devleti için Türki-
ye'yi kendi içine kapatma amaçlı olarak bu cinleri
kullanabilir mi? Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti-
nde patlak veren krizin bu güçlerle bir alakası
var mı? Ekonomik ve siyasi olarak başarısız olan,

teşkilatlarından her geçen gün şikayet sesleri yük-
selen ve büyük bir hayal kırıklığı, ümitsizlik oluş-
turan bir hükümet son bir hamle ile kendi seçmen
kitlelerinin iş isteklerine bir iş alanı mı açmak iste-
mektedir?

"Büyük din adamı", "ılımlı, hoşgörülü din ada-
mı", "hoşgörünün timsali", "hizmet ehli" diye tas-
vir edilen, hergün medyada kendisine yer verilen,
okulları öve öve bitirilemeyen, elinden ödül alma
yarışına girilen sayın Fethullah Gülen için DGM
başsavcısının "çete ve terör örgütü kurmak" iddiası
ile gıyabi tutuklama kararı çıkartması ne anlama
gelmektedir? KHK krizi ile sayın Fethullah Gü-
len'in tutuklama istemi arasında bir ilişki var mı-
dır?

KHK Krizi ile oluşturulan gerilim ortamında
Milli Eğitim Bakanlığı'nın başörtüsü yasağını, özel
dershaneleri de içine alacak tarzda yaygınlaştırma-

si, krizin kasıtlı olarak çıkarıldığı düşüncesini insanın aklına getirmektedir. *Sanal Kriz* oluşturarak Türkiye'yi bir gerilim ortamına sokmak ve post-modern darbenin öngördüğü yapılanmayı adım adım gerçekleştirmek asıl amaç olmasın? Bu noktada şu soruyu sormak zorundayız: Bir ülke sürekli komplolarla yönetilebilir mi? Bir sistem, halkını yalan dolanla aldatıp yönetebilir mi? Bir ülke tehdit, şantaj ve karalama ile idare edilebilir mi? Bu tür bir yönetim anlayışı, köy haline gelen bir dünyada kimlerin yararına olabilir? Kendi halkını düşman veya tehlike gören bir mantık, bu ülkeyi nereye götürebilir?

Şeffaf ve Konuşan Türkiye

Türkiye korkular ülkesi, komplolar ülkesi olmaktan kurtarılmalıdır. Türkiye şeffaf olmalıdır. Türkiye konuşmalıdır. Böylelikle Türkiye çöküşünün sebeplerini, kin, nefret ve ihtirastan arınmış olarak ortaya koyabilir ve yolunu daha rahat bir şekilde görebilir. Bunun için bu ülkenin öncelikli olarak aydınları, bilim adamları konuşmalıdır. Bütün bir millet konuşmalı, tartışmalıdır. Parti, mezhep ve etnik bağnazlıktan kurtularak gerçeği, doğruyu ve güzeli bu ülke aramalıdır. Türkiye aydınlığa ulaşmak istiyorsa, tarihten ders almalı ve konuşmalıdır. Konuşma cesaretini bulmalıdır kendisinde bu ülkenin insanları.

1930'larda Türkiye'ye benzer tarzda bir gerilim ve çöküntü yaşayan Fransa'nın savaştan çok önceleri Hitler tarafından gayri resmi olarak işgal edildiğini gözler önüne seren Pierre Lazzareff, çöküşün gerçek sebeplerinin korkmadan araştırılması gerektiğini savunur:⁶

"Bugünkü Fransa (1942) benim bildiğim Fransa'nın bir negatif fotoğrafını andırıyor. Orada bir zaman beyaz olan herşey şimdi kara, bir zaman kara olan herşey şimdi beyaz. Savaşa devam edene kaçak, savaşın başından beri düşman değiştirmeyenlere hain, bozgunculara iyi vatandaş, Almanya'ya hizmet etmeyenlere de kötü vatandaş deniyor artık... Bu çöküşün gerçek nedenlerini bulmak ve bundan doğrudan doğruya sorumlu olanları ortaya çıkarmak için daha çok yılların geçmesi, bir sürü kin ve

ihtirasın yatışması, zamanın gerisinde kalması gerekir...

Bazı şeylerin kuzmadan, fakat çekinmeden söylenmesi gerektiğine inandığım için bu kitabı yazdım. Susmanın neden olacağı kötülükleri önlemek için bu kitabı yazdım. Yillardan beri Fransızlara yalan söylendi, hâlâ da aldatılıyorlar. Onlar yanlış haber ve yanlış yorum mengenesine sıkıştırıldılar.

Fransızların başına gelen bütün felaketlerden demokrasiyi suçlandırmak pek kolaydır; ama, önce "demokrasi" kelimesinin tanımı üzerinde anlaşmak gerekir...

"Dışardan düşmanların yönettikleri oyun ince ve şeytanca idi, fakat bu oyuna içeride paraları üzerine titreyenler, iktidara susayanlar, bütün çekemeciler, kıskançlar, yeteneksizler ve alçaklar kapıldılar...

Bu ülke de yıkıcıların kullandıkları başlıca silah, basın oldu. Demokratik bir rejimde basın yalan söylerse rejim de ölüme mahkum olur. Çünkü egemenliğe sahip olan bir millet, eğer doğru haber alamazsa egemenliğini özgürce kullanamaz. Nitekim, Fransız basını baştan başa, o zamana kadar görülmemiş, ancak yenilginin açığa vurduğu bir rezalet derecesine ulaşmıştı.

Politikacılar bu basına bağlıydılar ve yerlerinde onun evetiyle, mevkilerinde tutunabiliyorlardı. Yönetim mekanizması gazetelerin lütuf ya da kinciliğine bağlanmıştı; Ordu bile gazetelerin eleştiri ve övgülerinin esiriydi."

Türkiye 1940'ların Fransa'sına benzer şekilde yanlış haber ve yorum mengenesine sıkıştırılmıştır. Globalizm veya Yeni Dünya Düzeni adına ABD tarafından gayri resmi bir şekilde işgal edilmektedir. Onun için bu KHK'nın uzun vadedeki etkileri iyi analiz edilmelidir. Türkiye'nin önüne büyük bir tuzak konmaktadır. Bunun için Türkiye şeffaf olmalı ve özgür bir şekilde konuşup tartışabilmelidir.

İç ve Dış Cephe

Türkiye'de baskı artıkça toplum kamplaşmaktadır. Baskı artıkça devlete ve kurumlara güven azalmaktadır. Baskı artıkça başta parlamento olmak üzere hiçbir kurum gereğince çalışmamaktadır. Baskı artıkça *Devlet-millet kamplaşması* oluşmaktadır ve halk sığınacak sakin limanlar aramaktadır. Baskı artıkça tam bağımsızlıktan yana olanlar,

din, vicdan ve düşünce özgürlüğünü, insan haklarını savunanlar, aydınlar, cemiyetler ve cemaatler yaşama kaygısıyla Batı'ya özellikle ABD'ye yaklaşmaktadırlar.

Sovyetler Birliği'nden korkarak ABD'nin yanında yer almak gibi, "dereyi göstererek çayda boğulmaya razı etmek" gibi, "Kırk katır mı? Kırk satır mı?" tercihi oldu gibi.

ABD, İsrail ve Batı'ya düşünce olarak karşı olup bunları emperyalist, sömürgeci olarak görenlerin, Büyük ve Güçlü Tam Bağımsız Türkiye idealinin savunucularının söylemlerindeki değişime bir de bu açıdan bakmakta yarar vardır. Sanki bu tür periyodik gerilimler, sanal krizler bir boyutuyla emperyalizme "hayır" diyenleri "evet" demeye icbar etme operasyonu gibi gözükmektedir. Sayın Kamran İnan'ın deyişi ile

ülke menfaatlerini savunanların karşısına "iç ve dış" olmak üzere iki cephe çıkmaktadır:⁷

"Teslimiyet bizde işin icabı haline gelmiş; asıldır. İstisnaların, kaide dışına çıkanların başına gelmedik kalmıyor. Devletin menfaat ve onurunu korumakta kararlı olanların karşısına dikilen bir iç cephe vardır. Alışılmışın dışına çıkanlar, karşularında bu cepheyi bulur...

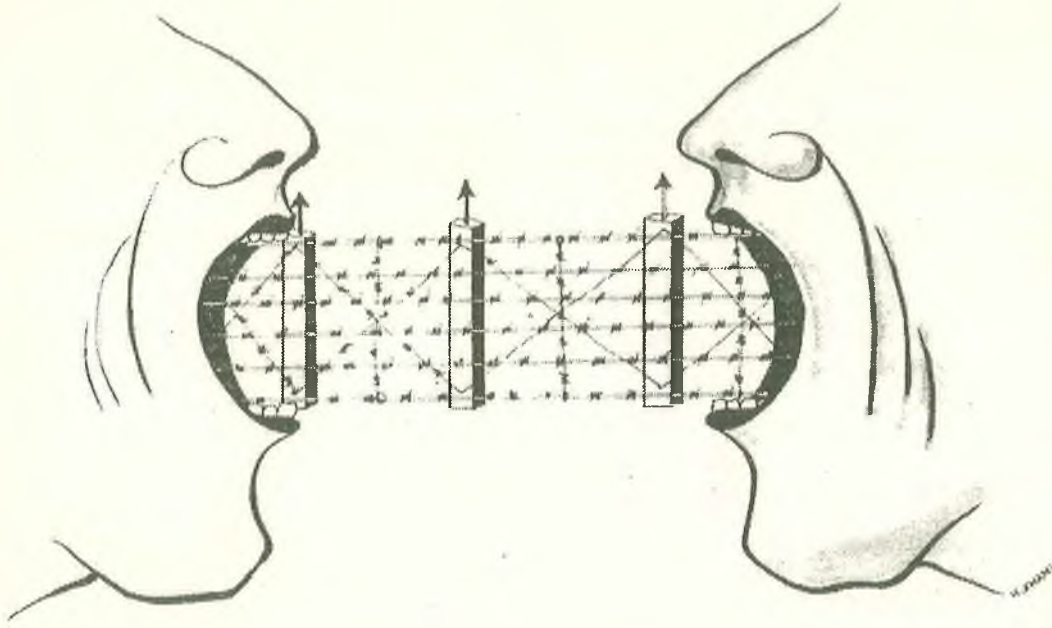
Büyük güçler hiç bir şeyi tesadüfe bırakmaz. Çok ve uzun kolları vardır. Kendi menfaatlarını korumak, karşı tarafa kabul ettirmek için hiçbir tedbiri ihmal etmez, açık kapı bırakmazlar. Stratejik ve ekonomik bakımdan önemli menfaatleri bulunan memleket rejim ve idarecilerinin kendilerine yakın olması temel hedefleridir. Bu hedefi gelişme halinde olan

memleketlerde kolay gerçekleştirirler. Bu gibi memleketlerde basın ve kamuoyunu yönlendirmek, iç müttelikler bulmak zor olmuyor. Bugün önemli sayıdaki memleket, özellikle Müslüman memleketteki idareler büyük güçlerin desteği ile ayakta durmaktadır; her bakımdan bağımlıdırlar. Kendi insanlarının menfaatinden ziyade, sanayileşmiş memleketlerin menfaatlerine hizmet ederler. Bu gibi memleketlerdeki darbeleri tesadüfe bağlamak veya halk hareketi olarak görmek yanlıştır. Bunların arkasında, genellikle, dış menfaat bulunmaktadır. Büyük güçlerin, uzun süre, HAYIR işitmeye tahammülü yoktur. HAYIR diyenler gider, yerlerine EVET diyenler gelir. Bu hep böyle olmuştur. Olmaya da devam ediyor. Nerede ve nasıl şişirildiği belli olmayan paraşütlerle siyaset meydana inen "lider"ler bizde de görülmüştür. ...Hiçbir şeyi tesadüfe bırakmayan büyük güçler, menfaatleri bulunan memleketlerde EVET'çilerin iktidar olmasını kolaylaştırıyor. Birçok memlekette -biz dahil- iktidarların nasıl oluştuğu henüz ciddi bir şekilde araştırılmış, açıklık kazanmış değil. "Gizli kuvvetlerin gücünü ihmal etmemek lazım."

Yaşadığımız sanal krizlere, periyodik gerilimlere, bir de sayın Kamran İnan'ın ifade ettiği "iç-dış cephe" açısından bakmakta yarar yok mudur? "Hayır" diyen Sayın Sezer'e karşı açılan edep sınırlarını aşan bu büyük kampanyanın arkasında böyle bir cephe olmuş olmasın? Çünkü Sayın Sezer "hayır" diyebilmektedir.

KHK ile Ödenecek Bedeller

Hükümet'le Cumhurbaşkanlığı arasında KHK'dan dolayı yaşanan gerilim, bir çok gerçeğin tartışılıp su yüzüne çıkmasına mani olmaktadır. İşin ilginç yanı Sayın Sezer'in KHK'nin muhtevasına karşı çıkmamış olmasıdır. Yani "iki müfettiş raporu, bir bakanın imzası ile" bir memurun işine son verilmesinde her iki makam aynı düşünmektedir. Sayın Sezer bu tür bir düzenlemenin KHK ile değil de, kanunla yapılması gerektiğini savunmaktadır. Yani bu işin şekline karşıdır ve bundan dolayı da hayır demektedir. Sayın Sezer'in işin şekline karşı çıkmasından dolayı aleyhine açılan kampanyayı göz önüne aldığımızda; muhtevasına karşı çıkmış olsaydı nelerin olabileceğini tahmin etmek zor olmasa gerekir.

Kıyım ve Bukalemunlaşma

Türkiye’de başta sayın Sezer olmak üzere herkes, bu yasanın çıkması ile Hitler, Mussolini ve Stalin dönemlerindeki infaz mekanizmasının geri geleceğini görmelidir. Yargı sisteminin dışında partilerin ve bakanların keyfine göre şekil alabilecek yeni bir yargılama ve yeni bir infaz sistemi ortaya çıkacaktır. Bu durum siyasal iktidarlara hatta kişilere bağlı olarak, korkunç bir memur kıyımına sebebiyet verecektir. Memurlar değişen iktidarlara göre elbise giyip, yağcılığa, riyakarlığa başlayacaktır. Her partinin adamı olabilmek için bukalemunlaşacaktır. İşini yapma yerine yaranma ve yağ çekme becerisini geliştirecektir. Sayın Sezer’in bu noktalara dikkatleri çekmesi gerekirdi. Bu imkan şu anda da vardır. Vakit yakınken daha geniş gerekçeli açıklamalar yapması yararlı olacaktır.

Eğer bu KHK parlamentodan geçip kanunlaşır, devlet ve toplum hayatını kilitleyecek nasıl bir canavarın oluşacağına hep beraber şahit olacağız. O zaman Türkiye, bir *hukuk devleti* değil de, bir *kanun devleti* olacaktır. Kuyucu Murat Paşa ve Köprülülerin yüzbinleri öldürerek kuyulara doldurmaları gibi, üç kişilik bir grup, nice masum insanı diri diri toprağa gömecektir.

Hastalığın gerçek nedenlerine ulaşmadan yan-

lış teşhisler koyarak tedaviye kalkmak, hastanın ölümüne neden olabilir. Türkiye’deki sosyal hadiselerle sebebiyet veren şartları araştırmadan yapılan acı tedavi şekilleri bu ülkeye yarar sağlamayacaktır. Ne Kuyucu Murat Paşa’nın ne de Köprülülerin getirdiği çözüm şekilleri, imparatorluğun gidişini değiştirememiştir. Osmanlı eyalet valilerinden Hüseyin Kazım Kadri’nin bu konudaki görüşleri bugüne ışık tutacak mahiyettedir.*

“Hastalığın nereden ileri geldiği anlaşılacak ve ona göre tedaviye itina olunmak lazım gelirdi. Halbuki bizim daimi olarak benimsediğimiz bir meslek vardır ki, o da belirtileri tedavidir.

Biz, Makedonya hastalığını teşhis ile onu makul bir tarzda tedavi edecek yerde, yalnız hastalığın belirtileri ile uğraşıyorduk. Bir aralık şiddet politikasını takip ettik! Bu tedbirin de faide vermediğini gören hükümetin aynı şekilde karşılık vermeye kalktığını ve Bulgaristan’da ihtilal çıkarmak maksadıyla neler düşünmüş olduğunu...

Arnavutluğun kıyam ve ihtilalinden mesul olan, Arnavutlardan ziyade, onları kötü yönetim altında isyana mecbur eden zalimlerdir.”

Tanımlanmamış Kavramlarla Yargılama

KHK’nın muhtevasında tartışılması gereken bir başka önemli konu da, tanımlanmamış, se-

mantik (anlam) alanları belirlenmemiş kavramlarla bir ceza sisteminin ihdas edilmek istenmesidir.

İttihat Terakki'den günümüze semantik alanları muğlak kavramlarla itham, suçlama ve yargılamanın yapılmış olduğu bilinen bir gerçektir. Bir

Bunun sonucunda çalışan kesimin, özellikle memur ve işçilerin çalışmada daha da düşme olacaktır. Türkiye için çalışma, Türkiye için uğraşma, Türkiye için kavga verme heyecanı kaybolduğunda nasıl bir Türkiye'nin ortaya çıkacağını tahmin etmek zor değildir.

çok ulusal ve uluslararası kavram, kendi orijinal yerlerinden ya koparılmış, ya anlam alanları daraltılmış, ya da kendilerine apayrı anlamlar yüklenmiştir. Demokrasi, Laiklik, Din, İslam, Milliyetçilik, Bölücülük, İrtica, Düşünce, Din ve Vicdan hürriyeti gibi kavramlar bu tür anlamlandırılmış, herkesin, her istediği gibi ve her tarafa çekebildiği kavramlar haline getirilmiştir. Özetle Türkiye'de çok ciddi kavram kargaşası vardır. Bu kavram kargaşası devam ettiği sürece, Türkiye'nin önünü görmesi, aydınlığa ulaşması mümkün değildir.

İşte böyle bir ortamda, "bölücülük, yıkıcılık ve irtica" gibi çerçevesi açık ve net olarak tanımlanmamış kavramlara dayanan bir kanunun çıkarılması yanlış olacaktır. Uygulamada çok ciddi sorunlarla karşılaşılacaktır. Bu atmosferde ülke sorunlarına ilişkin her görüş bildiren rahatlıkla bölücü, yıkıcı veya mürteci olarak suçlanabilecektir.

Bir hukukçu olan sayın Sezer hükümetle beraber kamuoyunu da bu konuda aydınlatmalıdır. Yargılamanın KHK yerine Kanun'la yapılmış olması yukarıda sözkonusu edilen tehlikenin bertaraf edilmesini sağlayamaz. Tam tersine siyasi iktidarların eline keskin bir kılıç verilmiş olur.

21. asrın başlangıcında Türkiye, tercihini *Hukuk Devleti'nden* yana koymalı ve hukuk sistemini adaleti baz alan, suçları engelleyici ve ortadan kaldıracı bir eksenle yeniden yapılandırılmalıdır.

İnsanların tanımlanmamış kavramlarla inanç ve düşüncesinden dolayı nasıl kolayca mahkum edildiğine ve de asıl suçluların kendilerini savunurken bu kavramları nasıl kullandığına ilişkin ilginç bir örnek Alvarlı Mehmet Efe'dir:⁹

Alvarlı Mehmet Efe, din âlimi idi. Hasankale Cezaevi'nde yatıyordu. 1940'lı yıllardı. İrticadan tutuklanmıştı. Erzurum'u kana bulayan bir eşkiyayı göz altına aldılar. Sorguya çekerken polis memurlarına sitem etti eşkiya: Yahu beni ne sıkıştırıp duruyorsunuz? Alt tarafı, 3 ölüm, 4 yaralım var. Öyle Alvarlı Mehmet Efe gibi, sabahtan akşama, Allah Allah mı diyorum?"

Bir eşkiya 3 ölü, 4 yaralama hadisesini suç olarak görmüyor da Allah demeyi suç olarak görüyor. Aslında bu, oluşturulan ortamın ne tür bir psikolojiye vücut verdiğinin en sembolik bir ifadesidir. Eğer bu KHK, yukarıda ortaya konan mahsurlar giderilmeden kanunlaşır, Allah demenin suç sayılacağı bir psikolojik ortama girilecektir.

Ülkeyi Tıkayan Bir Jurnal Sistemi

Ahlakın erozyona uğradığı, ekonomik dengesizliğin zengin fakir ayırımını tezada dönüştürdüğü ülkelerde kin, nefret ve haset doğal bir psikoloji olarak ortaya çıkar. Bir tarafta sefalet, zulüm, bir tarafta lüks, israf yer aldığı sosyal patlamalar kaçınılmaz olarak vuku bulur.¹⁰

"Herşeyden evvel açlığın harekete geçirici ve etkili sebep olduğu bir yerde, siyasetçiliğin ve fırka çekişmelerinin ekmecek kavgasına doğru sürükleneceği tabii idi ve böyle bir memleketin idaresini üstlenen insanların bu kadar sade ve basit bir hakikatı görememeleri afvolunabilir işlerden değildi. İttihat ve Terakki kulüplerinin teşkili, yeniçeri ocaklarına rahmet okutacak surette her müracaat edenin kabulü, yalnız hükümetin sırtından geçinmek emelini besleyen bir halk arasında müthiş rekabetlere, nifaklara, pek acı ihtiraslara yol açtı. Kazan nerede kaynadı ise maymun da orada oynadı."

"Öteki Türkiye'nin" yoksulluk haritasının verildiği¹⁰ ve "Öteki Türkiye'nin icrada olduğu"¹¹ bir dönemde, en büyük pasta sahibi olan devletin bir

geçim kaynağı addedilip pastadan daha büyük pay almak için kin, nefret ve ihtirasın gemi azağa alarak bir kaos ortamı oluşturabilmesi, değişik hükümetler zamanında yolsuzluk olaylarının büyüyen devam etmesi, KİT'lerin siyasi partilerin arpalığı haline dönüşüp iflasın eşğine gelmiş olması, açlık, sefalet, yoksulluk ve işsizliğin ne denli bir sorun olduğunun en büyük göstergesidir. Siyasi partilerin, iş ve işçi bulma kurumu haline dönüşmüş olmasının sebebi budur. Bir tarafta yoksullar, diğer tarafta har vurup harman savuran, lüks, israf ve debdebe içinde yaşayan zenginler. Ne pahasına olursa olsun ben de zengin olmalıyım diyen köşe dönmeçiler. Her seçim öncesi havayı koklayarak parti değiştiren, hortumcu bir tufeyli zümresi. Devlet ihale ve kredileri peşinden koşan bu zümre böylesi bir kanunun gölgesine sığınarak nice dürüst ve namuslu insanın canını ihbar ve komplolarla yakacaktır. Hiç düşünülüyor mü?

İhale alamayanlar bu kanuna dayanarak jurnal yapacaklar. İşte giremeyenler jurnal yapacak. Rüşvet alanlar kendilerini engelleyenleri, tekerleklerine çomak sokanları ihbar edecekler. Hiçbir iş yapmayanlar, çalışmayanlar çalışanları ihbar edecekler. Farklı düşüncede olanlar birbirlerini ihbar edecekler. Amirlerine yaranmak isteyenler, mesai arkadaşlarını ihbar edecekler. Amirinin mevkiinde gözü olanlar, amirlerini; kendi yerlerine gelebilecek yetenekte olanları ise amirleri ihbar edecekler. Kimsenin kimseye itimadı kalmayacak. Güvenin olmadığı bir yerde devlet çarkı nasıl işleyecek? Osmanlı'nın son dönemi böyle değil miydi? Bu jurnal sistemi, imparatorluğu kurtarabildi mi ki, şimdi de böyle bir uygulamadan fayda beklenmiş olsun?

28 Şubat sürecinin teşvik ve tahrik ettiği jurnalcilik, bu kanunla beraber bir meslek haline gelecektir. İhbarı meslek edinen bir muhbirler guruğu ortaya çıkacaktır. Osmanlı'daki Ubeydullah Efendi'ler, günümüzde yeniden tarih sahnesine çıkarak ülkenin önünü tıkayacaktır.¹²

"Bu casus gurubundan biri de üstü şişhane, altı kaval kıyafetli maskara-i şehir Ubeydullah Efendi'dir. Bu adamın ne olduğunu hiç kimse anlayamamıştır. Hatta kendi bile kendisini bilmez. Alim midir? Hayır, ca-

hil midir? O da değil.

Haya ve namusu var mıdır? Şüpheli. Hayasız ve namussuz mudur? Bunu da diyemeyiz.

Jurnalci midir? Şüphesiz evet. Fakat Nazif Sururi, Duyun-u Umumiye komiseri Said kabilinden jurnalcilerden midir? Hayır, bu kabilinden de değildir.

Hürriyetperver midir? Pek denemez. İstibdat taraftarı mıdır? Bu da değil.

Velhasıl bu adamın ne olduğunu anlamak güçtür."

Bu kanun tartışılırken Ubeydullah Efendi tipinin bir neslin genetik yapısı haline getirilmemesine parlamenterler dikkat etmelidirler. Bu kanunun öngördüğü ahlak, gelecek nesillerin davranış şifresini bozacaktır. Açgözlülük, ihtiraslılık, kin ve nefret olgusunun öne çıkması ile kolay yoldan yükselme ve köşe dönme jurnalcilikle altbaşı gidecektir.

Tarih boyu ihbar ve şantaj beraber yürümüştür. İhbardan fayda uman ve böylelikle bu kanunla önünün açılacağını düşünenler, koşullar değiştiğinde aynı silahla vurulacaklardır. İhbar ve şantajın kanunu budur:¹³

"Zavallı Ubeydullah, sersim Ubeydullah, mazideki rezaletlerini unutarak Kâmil Paşa Hazretlerine tarafdarlık, linç meselesinde Hüseyin Hilmi Paşa'ya, daha doğrusu Cavid ve Talât ile hempalarına muhalefet eylemeye ve bu suretle şahsi bir mevki kazanmaya kıyam ve teşebbüs etmişti: Fakat Talat Efendi, biçare Ubeydullah'ın ağzını kapamak, Hakkı Paşa sefilini ve kabinesinde bulunan türedileri, mecnunları, abtalları, eski engizisyon memurlarını, hafiyeleri müdafaa ettirmek çaresini pek çabuk buldu.

Bir gün Ubeydullah'ı çağırıp bir deste kağıt gösterdi. "Bunları görüyor musun, ne olduklarını biliyor musun?" diye sordu. Tabii hayır, cevabını aldı. "Bunlar Yıldız evrakı içinde bulunan jurnallerindir. İster sen birer birer bak ve oku. Sonra da beni iyi dinle. Eğer bize muhalefete, efal ve icraatımıza itiraza çüret eylersen, bunların fotoğraflarını birer birer neşredeceğiz. Yok edebini takınır ve arasıra ve lüzum görün-

Eğer bu KHK kanunlaşır, Türkiye korkular ülkesi olacaktır. Türkiye içine kapalı, kendisi ile kavga eden, uluslararası arenada etkinliği olmayan bir ülke olacaktır. Türkiye küskünler ülkesi olacaktır. Karanlığa gömülecektir.

Cem'in bir karikatürü (1909)
- Çalarım zahir, hele bir ağzını aç, müstebittir, eskiden hafiye idi diye bağırırım, sonra görürsün.

dükçe bizi medh-ü müdafaa etmeyi taahhüt edersen sana bir karlı iş buldum. Arapça bir gazete çıkarırsan ve ahali-i Arabiyye'ye karşı bizi müdafaa ve medh-ü sena eylesen, ben de dahiliyyenin tahsisat-ı mestüresinden sana bir miktar para veririm" dedi.

Tabiidir ki Ubeydullah için bu teklifi kabulden başka yapılacak bir şey yoktu. O da kabul etti. El-Arab gazetesini tesis ve muhalefet ve itirazdan vazgeçerek kalem ve lisanen Halkekuları, Cavidleri, Talat ve hem-palarını medh-u senâ ve müdafaaya başladı."

Jurnal sisteminin oluşturduğu bir tiptir Ubeydullah Efendi. Sayın Sezer'e karşı takındıkları tavırdan, kullandıkları üsluptan, koro halinde bağır-malarından Ubeydullah efendilerin 21. asırda hortladığına inanmak durumunda kalıyoruz.

ABD'de Senatör Mc Carthy'nin yaptığı komü-

nist avı böyle bir jurnal siste-mi ile başlamıştı. Mc Carthy, "İşte devlet dairelerine sızan komünistlerin listesi" diyerek kıyım hareketini genişletiyordu. ABD bir müddet sonra sistemin tıkanıp gördükleri bu hareketi engelliyordu. Fransa'da da Robespierre dönemi böyle bir dönemdir.

Türkiye tüm bu ülkelerden ders almalı, bu sanal krizin neden olacağı insan kıyımını durdurmalıdır. İnsanlar salt namaz kıldıkları ve 'Rabbimiz Allah'tır' dedikleri için horlanacak, sürgün edilecek veya işten atılacaklardır.

Dahası uluslararası istih-barat örgütlerinin ne kadar vatansever, milliyetçi, çalışkan ve kambursuz insan varsa hepsini jurnalleyecek bir mekanizma kuracaklarından kimsenin şüphesi olmasın. Böyle bir durumda devletin nasıl işlemez hale geleceğini hep beraber göreceğiz. Fakat ne yazık ki çok geç kalınmış

olacaktır o zaman.

Türkiye İçin Çalışma Heyecanı Kaybolacak

Bu jurnal sisteminin oluşturduğu korku ortamında etliye sütlüye karışmama, çalışma ahlakı haline gelebilecektir. Şu an değişik faktörlerden dolayı toplumda var olan memnuniyetsizlik, daha da derinleşecektir. Bunun sonucunda çalışan kesim özellikle memur ve işçilerin çalışma şevk ve heyecanlarında daha da düşme olacaktır. Türkiye için çalışma, Türkiye için uğraşma, Türkiye için kavga verme heyecanı kaybolduğunda nasıl bir Türkiye'nin ortaya çıkacağını tahmin etmek zor değildir.¹⁵

"Batının eteğine yapışmış, dış yardımlara, adeta uyuşturucu gibi bağımlı, üretmeden tüketen, idareli lüks ve israf içinde yaşayan bir Türkiye 70 yıl önce milli şuurun kamçılacağı bir Türkiye'den, milli şuurun kaybolmaya yüz tuttuğu, dışardan aldığı kamçılarla kendini döven, iddiası olmayan, gölgesinden korkan, siyaset ve demokrasiyi kıyma makineleri haline getiren, dünya menfi istatistiklerinde ön sıralarda -enflasyon, işsizlik gibi-, müsbet istatistiklerinde alt sıralarda -mülli gelir, üretim, ihracat, araştırma-geliştirme- yer alan, tarihi ile barışık olmayan, nereden geldiğini unutan ve nereye gideceğini bilmeyen, mefkûresiz, "köşeyi dönme olimpiyatlarında" derece üstüne derece alan bir Türkiye..."

Sayın Kamran İnan'ın tasvir ettiği böylesi bir Türkiye, bu KHK ile daha da kötü duruma düşecektir. Motivasyon kaybının neden olacağı iş kaybı, devasa boyutlara ulaşacaktır.

Böyle bir atmosferde, Türkiye için çalışanlar azalırken cebi için çalışanlar artacaktır. Vurguncular, soyguncular ve rüşvetçilerden oluşacak daha güçlü bir cephe, Türkiye'yi ahtapot gibi sararak, önlerine çıkacak herkesi, ama herkesi tasfiyeye yönelecektir.

Sayın İçişleri Bakanı Saadettin Tantan'ın yolsuzluğa karşı başlattığı mücadele sürecinde Sayıştay arşivini yakma cesareti bulanların yarın Türkiye'yi cohenmeme çevirmeyeceklerinden kim emin olabilir?

İşte bu noktada şu soru sorulmalıdır? İçişleri Bakanı Tantan'ın, "Türkiye için birinci derece tehlike rüşvet ve yolsuzluktur" dediği bir dönemde, Bülent Yahnici, Doğu Ergil ve Tevfik Diker'in seslendirdiği rüşvet ve yolsuzluk suçları, niçin birinci derece gündem maddesi olmamaktadır? Türkiye'yi yönetenler rüşvet ve yolsuzluk olaylarından şikayetçi değiller midir? Yoksa, "irticâ, irticâ" denilerek ucunun nerelere kadar uzandığı pek iyi bilinen "irtişâ" yani rüşvet ve yolsuzluk olayları perdelenmek mi istenmektedir?

Sonuç

Türkiye bir yol ayırımına gelmiş bulunmaktadır. Türkiye bir Kanun Devleti ile mi, yoksa bir Hukuk Devleti ile mi yönetilecektir? Devletin hukuku mu,

yoksa *hukukun devleti* mi olacaktır? Millet mi devlet için, devlet mi millet için var olacaktır?

Türkiye, herkesin gölgesinden korktuğu, konuşmayan, susan bir ülke mi olacak, yoksa herkesin düşüncesini rahatça, korkmadan söylediği, insanların birbirini sevip saydığı, barış, dayanışma ve kardeşlik türkülerinin söylendiği bir ülke mi olacaktır?

Türkiye'de herkes, bu soruların cevabını, en içten, en özgür ve en cesur bir şekilde aramak ve bulmak zorundadır.

Eğer bu KHK kanunlaşır, yukarıda ifade edilen olumsuzluklar adım adım yaşanacaktır. Türkiye hukuk devleti değil, kanun devleti olacaktır. Türkiye'de hukukun devleti değil, devletin hukuku olacaktır. Devlet millet için değil, millet devlet için var olacaktır. Türkiye korkular ülkesi olacaktır. Türkiye içine kapalı, kendisi ile kavga eden, uluslararası arenada etkinliği olmayan bir ülke olacaktır. Türkiye küskünler ülkesi olacaktır. Karanlığa gömülecektir.

Bunun için herkes sesini yükseltmelidir. Karanlığı lanetleme yerine, bir mum yakarak etrafını aydınlatmalıdır. Bunun için halk parlamenterleri uyarmalı ve göreve çağırmalıdır. Bu KHK bu parlamentodan geçmemeli ve kanunlaşmamalıdır.

Unutulmasın ki bir ülkenin gerçek zenginliği o ülkenin halkıdır. Onun için, Osmanlı'nın manevi mimarlarından Edebali'nin dediği gibi,

"İNSANI YAŞAT KI DEVLET YAŞASIN." ■

Referanslar

- 1- Yıldız, A. 28 Şubat Belgeler, Pınar Yayınları, İstanbul 2000.
- 2- Kase, I. 15.08.2000 *Yeni Şafak* ve *Akit* Gazeteleri.
- 3- Ecevit, B., 27.08.2000 *Sabah*, 20.08.2000 *Aydınlık* İşte Kararname Gerçeği.
- 4- Kıvanç, T. "Bir -iki kişi" 21.8.2000, *Yeni Şafak*.
- 5- Güneş, D. "28 Şubat'ı Tarih Yargılayacak", 21.08.2000.
- 6- Lazareff, P., *Fransa'da Basın Rezaletleri*, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1995 s. 9-11.
- 7- İnan, K. *Hayır Diyebilen Türkiye*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1995 s. 22, 35, 49.
- 8- Kazım Kadri H, *Balkanlardan Hicaza İmparatorluğunun Tasfiyesi*, Pınar Yayınları, İstanbul, 1992 s. 94-105.
- 9- İlıcak, N., Gülen, İrtica ve Nasrettin Hoca, 15.08.2000 *Yeni Şafak*
- 10- 20.08.2000 *Milliyet*, Yoksulluğun Yeşil Haritası.
- 11- 25.08.2000 *Yeni Şafak*, Öteki Türkiye İcrada.
- 12- Turan Alkan, A., *Sıradışı Bir Jön Türk Ubeydullah Efendinin Amerika Hatıraları*, İletişim Yayınları İstanbul, 1997, S. 88-89.
- 13- Turan Alkan, A., *Age*. 3. 89-90.
- 14- İlıcak N., İnfaz Kararnamesi ve Mc Carthy, 25.08.2000 *Yeni Şafak*.
- 15- İnan K., *Age* s. 14.

Bir Kararnamenin Mantığı “Memuru Tarafından Mağdur Edilen Devlet” Anlayışı

Muzaffer Emin Göksu

Türkiye'nin siyaset gündemini iki aydır meşgul eden konu şüphesiz, hukuk dışı bir yolla geniş bir memur kesimini devletten uzaklaştırma operasyonuna yasal bir dayanak olarak çıkarılmak istenen Kanun Hükmündeki Kararname'dir. Söz konusu kararname son şeklini alırsa, iki amir veya müfettişin beyanıyla hukuki hiçbir sürece başvurmaksızın bir memur kapı dışarı edilebilecek (ki hazır listelerin beklediği söyleniyor), böylece nazizme ve faşizme rahmet okutacak bir uygulamayla devlet kurtarılacak ve rejim selamete erecek.

Skandal kararname “hukuk dışı” gerekçesiyle, şimdilik Cumhurbaşkanı tarafından ikinci kez reddedilmiş bulunuyor. Bu konuda ısrarlı olan hükümet, kararnameyi Meclis'e getirip burada da bir kere daha sağı solu zorlamayı düşünüyor. Sonuç ne olur bilinmez ama, bu tartışma Türkiye'nin siyasal profilini, hikmet-i hükümetini çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Yani söz konusu kararname kendinden daha fazla bir anlam ifade etmekte, onun için de analize değer gözükmektedir.

Devleti Toplumdan Soyutlama Operasyonu

Olayların akışından anladığımıza göre, 28 Şubat sürecinde varlığını iyiden iyiye hissettiren -yapay deyimiyle- “derin devlet” in temsilcileri, yapageldikleri “devleti toplumdan soyutlama” operasyon-

larının son bir perdesini oynamayı düşünürler. Normal bir hukuk süreci içinde TBMM'den geçiremeyeceklerini düşündükleri bir projeyi Meclis hazır tatildeyken bir kanun hükmünde kararname ile halletmek isterler. (Çünkü bu mantığa göre Meclis de yeterince güvenli değil, çırpıştırılacak milletin memurunun iradesini temsil ediyor.) Zaten atanmışlık çerçevesi içinde işleyen hükümet bu iş için elde bir mercidir. Yine sızan haberlerden anladığımıza göre bu konuda bir ön bilgiye sahip olan hükümetin ileri gelenleri meclisten, kamu personelinin mali ve sosyal durumlarını düzeltici önlemler almak gerekçesiyle bir KHK yetkisi alır. Arkasından binlerce kamu personelinin kapı dışarı etmeyi amaçlayan bir kararname taslağını Başbakan masasının üzerinde hazır bulur.

Skandal metin kamuoyunda duyulup deşifre olunca sayın Ecevit başta olmak üzere hükümet kanadına mensup bazı bakan ve milletvekilleri utana sıkıla böyle bir kararnamenin bulunmadığını ve olamayacağını söylerler, ama bir süre sonra işi göğüslerini gere gere savunmaya, imza mevkiinde bulunan Cumhurbaşkanı tehdit ve töhmet altında tutmaya kadar götürürler. Cumhurbaşkanı önüne koydukları skandal metni, rejimin dayandığı, yeminde de bağlı kalmayı taahhüd ettiği hukuk ilkesi açısından, bütün şamatalarına rağmen ikinci kez reddeder. İlgi çekicidir ki Başbakan tarafından dolaylı da olsa rejim düşmanları listesine konul-

mak istenir.

Bu çerçevede yaşananlar, toplumca kanıksadığımız hep bildik sahnelerdir. Bir yerlerden talimat almış bir kesim basın, kurulu düzeni yok sayan bir hükümet etme biçimi, siyasal düzenin (özellikle Cumhuriyet ve laiklik gibi) bütün kutsallarını sonuna istismar, milli iradenin temsilcisi sayılan Meclis'i mümkün olduğunca devre dışı tutma, vb. bunlardan bazılarıdır. Mevcut sahnedeki yeni siyasal aktör Cumhurbaşkanı olduğu için, Başbakan'ın o malum brifinglerden bir brifing almasını teklif ettiğini, ama sayın Sezer'in buna ihtiyaç duymadığını basına yansıyan haberlerden öğreniyoruz. Öyle ya uzaydan gelen sayın Sezer'e devletimizin ne denli tehlikede

olduğunu (!) birilerinin anlatması iyi olurdu. İşte hükümetin kararname girişimi böylesi bir düzlemde olup bitiyordu.

İşin hukuki boyutu, yani kararnameler hangi durumlarda, niçin ve nasıl hazırlanır, Cumhurbaşkanı'nın imzalamama hakkı ve yetkileri şüphesiz bizim alanımızın dışındadır. Esasen en üst mevkilerde yer almış bir hukukçu olarak sayın Sezer bu işlemi hukuk dışı bulmuştur. Onun için bizim üzerinde duracağımız yönü meselenin sosyal- politik çerçevesidir.

Gerçekten de kararname ve çerçevesinde olup bitenler, kendini AB eşiğinde sayan bir ülkedeki anti-demokratik yapılanmanın ve bunu pekiştirici mahiyetteki düşüncelerin bir profilini vermektedir. Bu, toplumunu tehdit, memurunu terörist olarak gören, Cumhuriyetin dayandığı temel ilkeleri ıskalayarak girişilen bir rejim korumacılığının

Seçkinciliğin değil, bütün bir milletin iradesini temsil eden TBMM den beklenen, Cumhurbaşkanı'na destek olmak, bu hukuk dışı metni reddetmektir.

resmidir. Esasen kararnamenin gerekçesi (sayın Başbakanın ifadesiyle) "Cumhuriyet rejimini içine sindirememiş memurların tasfiyesini sağlamak, katillere devlet kassasından para ödemek" tir.

Evet bu cümleler ilkece doğrudur, ama delalet ettiği anlam başkadır. Bilindiği gibi Anayasaya göre Cumhuriyetin dayandığı temel ilkeler onun, demokratik, laik, sosyal ve bir hukuk devleti olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında toplumun geniş bir kesimini tehdit unsuru sayıp düşman kabul eden bir siyasal mantık sosyal olmadığı gibi, açık bir anayasal çerçevede hazırlanmamış bir metni hayata geçirmenin demokratik tarafı da olmaz. İmam -Hatip kö-

kenli memurlarına düşmanmış gibi bakan, karısının başı örtük, anasa babası hacca gitmiş, kendisi düzenli namaz kılan ve görevini bihakkın yerine getiren memurunu irticacı diye hedef tahtasına yerleştiren bir siyasal eğilim kendi bağlamında laik olamaz. Yine milli iradeyi temsil eden ve yasamanın yegane ve nihai mercii olan Meclis'e aynı nedenlerle güvenmeyip, toplum için fevkalade önemli olan bir konuda yapay sayılabilecek yollarla yasa üretmeye çalışan bir tutumun çağdaş bir Cumhuriyetin "hukuk" ilkesini içine sindirdiği söylenemez.

Bölücü ve Yıkıcı Vatandaşlar

Bölücü ve yıkıcı söylemi de gerçekten üzerinde durulmaya değer. Önce şurasını belirtmeliyiz ki her toplum ve devlet açısından bölücü ve yıkıcı unsur-

lar, bu anlama gelebilecek girişimler var olabilir ve makuliyet çerçevesinde bunlara karşı tedbirler de alınır. Ne var ki bizde bölücü ve yıkıcılığın söylemi ile eylemi arasında esash bir çelişki yaşanmaktadır. Bölücü ve yıkıcılıkla mücadele ettiğini ifade eden eğilim, bilerek veya bilmeyerek böyle bir işlevi yerine getiriyor. Toplumunu dinci ve laik kesimlere ayırıyor, tribünlere oynayarak açıkça bunları birbirine kışkırtmaya çalışıyor, yıllardır üstü örtük bir biçimde etnik ayrımcılığın potansiyel imkanları hazırlanıyor. Nihayet toplumun pek çok kesiminde ayrımcılık yapılıyor; daha çok halkın yöneldiği meslek liseleri, ayrımcılığa tabi tutuluyor ve düpedüz ikinci sınıf vatandaş işlemi görüyor, ekonomik kuruluşlara kaşe basılıp vehmedilen renklere göre ayrılıyor. Bir başka açıdan da devlet ile toplum arasına sınırlar koyularak, bir sosyal/politik yapı için fevkalade tehlikeli olan yollara başvuruabiliyor. Şüphesiz bunlar bölücü ve yıkıcı sonuçlara götüren girişimlerdir. Ama seçkin yapı bölücü ve yıkıcıyı, vatandaşları arasında, herşeyi ile elinin altında bulunan memurunda aramaktadır. Bu mantık, işi normal hukuk süreci içinde çözemeyince de (ki çözemeyince de, olsa olsa kararname gibi yasal bir kılıf bulunabilir) zaman zaman tabir caizse toptan kürelemeyi düşünür.

İktidarın Durumu

Burada kararname vesilesiyle üzerinde durulması gerekli önemli noktalardan birisi şüphesiz, ilkece, toplumdan onay alan bir siyaset merkezi olan iktidar partilerinin ve hükümetin tutumudur. Hükümet, kendi üstünde aşılması mümkün olmayan bir odaktan emir almışçasına çırpınmaktadır. Öyle ki yasal süreç içinde, hiyerarşik olarak bir üst basamakta Cumhurbaşkanını bulunmasına rağmen, Başbakan Sayın Sezer'e karşı tehditkar cümleler kullanabilmiş, ona bir takdir makamı değil, bir yerlerden gelen metni mutlaka onaylayacak bir noter gözüyle bakabilmiştir. Gerçekten de son bir kaç yıldan beri hükümet partileri topluma dayalı bir siyaset birimi olduklarının bilinç ve kaygısının dışında olmuşlar, dejenere edilmiş bir ortamda topluma dayanmanın bir avantajının olmadığı gözlemi de bu tutumlarını pekiştirmiş olmalıdır. Öylesine bu bilinçten uzak olmaktadırlar ki dayatmacılığın asgari sınırlarında kalmayı bile düşünmemektedirler. Mesela MHP yandaşı ekiplerin etkin olduğu özellikle Anadolu'daki üniversitelerinde "vur deyince öldüren" bir tutum sürmektedir. Onun için bu çerçevede kararname konusunda da ortamı doğmuşken sayın Sezer'e destek olmayı,

Kararname son şeklini alırsa, iki amir veya müfettişin beyanıyla hukuki hiçbir sürece başvurmaksızın bir memur kapı dışarı edilebilecek (ki hazır listelerin beklediği söyleniyor), böylece nazizme ve faşizme rahmet okutacak bir uygulamayla devlet kurtarılacak ve rejim selamete erecek.

Meclis'e getirip reddedilince "biliyorsunuz biz bu kararnameden yanayız ama milli irade böyle tecelli etmiştir" deme erdemliliğini sergileyememişlerdir (Meclis açıldığı ve kararname gündeme geldiği zaman vekillerini nasıl kafa-kol altına almaya çalışacaklarını göreceğiz). Sözü kısası bu tür olaylar bize özellikle üç yıldan beri dayatmacılığın sınırlarını kollayan hükümetler tarafından yönetilmediğimizi göstermektedir.

Hükümetin asıl lokomatifi olan DSP'nin genel başkanı sayın Ecevit, geçmişteki portresiyle bağdaştırılması güç bir tavır sergiliyor. Geçmişte ABD'ye, devlet totaliterizmine, militarizme, NATO ve IMF gibi uluslararası kuruluşların vesayetlerine meydan okuyan sayın Ecevit (ki 1973 seçimlerinde bu söylemle hatırı sayılır bir oy almıştı), "yerinden yönetim" gibi Tito modeli bir siyasal proje ile toplumdan yana bir tavır sergileyerek "halkçı" etiketine mazhar olmuş, "umut" olarak görülmüştü. Ne var ki o, bu yolu uzun bir zamandır (tıpkı Süleyman Demirel gibi) tersine katetmekte, sözü edilen uygulamaların güvenilir bir dayanağı olmaktadır. Yüzde on barajında seyreden partisinin yüzde yirmiyi aşarak birinci parti durumuna gelmiş olması bunun bir mükafatı olmalıdır. Çünkü sayın Ecevit'in partisinin normal şartlarda bu noktaya gelmesi düşünülemezdi. Bu ancak tepe takla edilmiş bir siyasal ortamda mümkün olabilirdi. Bunu gayet iyi takdir eden sayın Ecevit, kendinden beklenen tepkileri kendini aşma pahasına yapmaktadır. Meclis'in açılışında Merve Kavakçı için "bu kadına haddini bildirin" söz ve üslubunu kullanan Ecevit, kararname konusunda bile bile "Cumhurbaşkanı bunu imzalamak zorundadır, yoksa devlet krizi çıkar" diyebilen ve birilerinin isteği doğrultusunda durumdan vazife çıkartabilmek için kriz üretmeye çalışan Ecevit, ötedenberi bile geldiğimiz Ecevit değildir. Şüphesiz buna bir de herkesin görüp durduğu sağlık sorunları eklenmelidir. Ama unutulmamalıdır ki insanlar geçmişte kalan inanç, düşünce ve tutumlarıyla değil, en son geldikleri durumlarıyla değerlendirilirler.

MHP: Nereden Nereye!

Burada üzerinde durulması gerekli noktalardan birisi de MHP'nin durumudur. Partinin özellikle

üst örgütsel yapısı toplumun yaşadığı bu olumsuz sürece hiçbir olumlu tepkide bulunmayacak şekilde bir tavır sergilemektedir. Etimolojik anlamı itibariyle millet ekseninde dönen milliyetçiliği kendine kimlik olarak seçen bu parti, Ecevit ve ortaklarıyla birlikte, devrini doldurmuş devletçilik anlamında bir ulusçuluğu omuzlamaya çalışmaktadır. Öyle ki medeni dünyanın İkinci Dünya Savaşı sonrasında tarihe gömdüğü otoriter ve totaliter bir devletçilik anlayışını kendine şiar edinmiş gözükmektedir. Buna göre devlet kutsaldır ve her şey ona feda edilebilir.

Elbette devlet önemlidir, ama toplumun bir örgütsel yapısı olarak her toplumda vardır. Onun için de önemli olan devletin sırf varlığı değil, temsil ettiği toplumla ilişkisinin düzeyi, tebea olarak bireylerin kazanımlarının geldiği seviyedir. Başka bir deyişle bu örgütsel yapı toplumu iyi temsil ediyor mu, yoksa topluma rağmen orada durmakta olan bir seçkinci yapısı mı? Çağdaş devlet toplumu için var olan devlettir ve ölçeklerinin kökü de toplumdadır. Çağdaş devlet anlayışı açısından söz konusu kararnamedeki memurun dürüst veya hain olarak nitelenmesi pusudaki bir seçkinci yapıya dayanmaz. Maalesef Genel Başkan sayın Bahçeli ve çevresindekilerin konuşma ve icraatlarından koruyup kolladıkları, uğruna şehitler verdikleri devlet olgusunun sağlıklı bir analize sahip bulunmadıkları anlaşılıyor.

Devlet Bahçeli

Topluma sıkıntılar yaşatan ve dün karşı olduklarını söyledikleri nice olumsuz icraata karşı hiç bir sesi soluğu çıkmayan sayın Bahçeli ve bazı partileri gelenleri devletin yasal temsilcisi Cumhurbaşkanına karşı (belki de kendilerince daha büyük bir otorite adına) bu skandal kararname adına meydan okuyabilmektedirler. Nerede ve nasıl kullanıldığı herkesin malumu olan 312. maddenin değiştirilmesini isteyen herkesi "hain" olarak nitelendirebilmektedirler. Kafalarında bir hukuk devleti beklentisinin olup olmadığı konusunda derin bir kuşku uyandırmışlardır. Çünkü 312 gibi antidemokratik içeriği bulunan bir maddeye sahip çıkarırken, MHP'li bir bakan deprem bölgesindeki müteahhitler için "bu yanlış işlerinin hesabını sorarız ama yasalar var" diyor. Eğer bu ifadeler bir sürç-i lisan değil ve "mevzuat yetersiz, yeni yasalara ihtiyaç var" anlamında değilse hukuk alanına sarkma eğiliminde bir keyfilik var demektir. Kaldı ki buradaki yetersizlik niçin 312. madde alanında da düşünülmüyor.

MHP bu antidemokratik tavrını samimiyetle inandığı bir ideolojiden mi alıyor, yoksa gününbirlik çıkarılara, ortama göre kendini var kılabilme hesaplarına mı dayanıyor, bunu kestirmek mümkün değildir. Gerçi gerekçe neye dayanırsa dayan-

sın, sonuç değişmemekte, MHP toplumca beklenen ciddi hiçbir siyasal misyonu yerine getirmemekte, içine düştüğü boşluğu da geçmişteki Fazilet Partisi iktidarına ciro ederek doldurmaya, işin içinden sıyrılmaya çalışmaktadır. Ama toplum bilmektedir ki,

hiç kimsenin yapması gerekli sevap, bir başkasının günahına endekslenip ondan muaf tutulamaz. Böylesi basit bir tesellinin geçerliliği de olamaz. Unutulmamalıdır ki, takibedilen içeriksiz devletçiliğin bir gün kendi ayaklarına takılması mümkündür. Bu gün MHP'den gönlünce yararlananların bir gün ödenmesi bir hayli zor fatura ile karşılıklarına çıkmaları işten bile değildir.

Mesut Yılmaz ve Demokratik Samimiyet

Hükümetin küçük ortağı Anap'ın, özellikle de Genel Başkanı sayın Mesut Yılmaz'ın tavrı da irdelenmeye değer. Sayın Yılmaz galiba kendi vicdanıyla başbaşa kaldığı veya kendinin sistemin dışında kaldığı zehabına kapıldığı zamanlarda ülkedeki totaliter yapıyı daha iyi görüp bundan rahatsız olmakta, ilgi çekici özeleştirilerde bulunmakta, demokratikleşme ile ilgili bir hayli tutarlı açıklamalar yapmaktadır. Ama bu söylemini zaman çabuk aşmakta (!), toplumca, aksi bir eylemiyle buruna gelmekteyiz. Mesela "devlet vatandaşına düşman gözüyle bakamaz, hukuki bir dayanağı olmaksızın memurundan şüphe duyamaz..." anlamındaki beyanlarının üzerinden fazla değil, yaklaşık dört ay geçti. Şimdi ise mevcut hukuk çerçevesinde bir şey diyemeyeceği devlet memuruna hain gözüyle bakıp sorgusuz, yargısız kapı önüne bırakabilmenin yolunu hazırlamak için mücadele veriyor.

Bu çelişkiyi kendi içine yeterince sindiremeyen sayın Yılmaz, daha önce başbakanlığı döneminde irtica ile mücadele maskesi arkasında dindar insanlarla partallaşırken "samimi dindarlara dokunulmayacak" demişti. Şimdi de "bu kararname ile dürüst memur mağdur edilmeyecek" demektedir. Ancak bu ifade bir içerikten ve ciddiyetten yoksundur. Çünkü şimdiye kadar samimi olmayan dindarlık, ilginç bir biçimde ve özellikle inancının gereği olarak başını örten mümin (ki bunun tersini gösterecek laik falcılıktan başka bir ölçek yoktur), cami ve Kur'an Kursu'yla uğraşan müslümanın vasfı olarak kaldı. Şimdi de dürüst olmayan memur, yukarıda ifade edildiği üzere, gerçekten yıkıcı-bölücü, anayasal düzeni içine sindirememiş, hatta gerekçesi ne olursa olsun kıtale karışmış me-

mur değil, basına yansıyanlardan öğrendiğimize göre İmam Hatip Lisesi kökenli, hanımı başörtülü, ailesi hac ve benzeri ibadetlerle bütünleşmiş, düzenli namaz kılan, dost meclislerinde yerine göre erkek ve kadınların ayrı oturduğu, varlı yoklu el sıkışma ve öpüşme gereği duymayan memurlardır. Dikkat edilirse bu maskeli din karşıtlığı, toplumu devletten uzaklaştırma bahanesi olarak kullanılmaktadır. İleri sürülen gerekçeler de bunun için seçilmiş düzmece argümanlardır. Çünkü bir hakim in evdeki hanımının başörtülü olmasının adliye-deki yargısına yansımaları gösterecek hiçbir kanıt ileri sürülemez. Bu bakımdan da tasfiye eylemi, "ben senin varlığından rahatsızım" demekten daha öte bir anlam ifade etmez.

İşin gerçeği samimi ve dürüst gibi kavramlar, boyutları belli olgular için kullanılırlar. Mesela "sayın Yılmaz demokratikleşme konusunda samimi değildir" dendiğinde, kuralları az-çok belli bir demokratikleşmenin olduğu ve sayın Yılmaz'ın tutumunun buna uymadığı, dün söyledikleri ile bugün yaptıkları arasında bir çelişkinin bulunduğu ifade edilmiş olur ki argümanlarımız ve karşılaştırmaları sağlıklı olduğu oranda bu yargı doğrulanmış olur. Bu açıdan bakıldığında samimi olmayan dindarlık başörtüsüne karşı saldırıya geçmektir. Bunun şeklinin şöyle ya da böyle olmasına ilişkin lafların tamamı demagojiden ibarettir, rejimin laik vasfını içine sindirememektir.

Memur Mağduru Devlet

Gelinen noktada şimdilik Cumhurbaşkanı'nın reddettiği, ama benzer konularda olduğu gibi MGK'nın arkadan sıkılamasının yaptığı kararnamayı hükümet yakında başlayacak olan yeni yasa-ma döneminde Meclis'in önüne getirmeye hazırlanıyor. Söylentilere göre geniş halk tepkisini kırabil-mek için de parlamenterlerini gönderip halkı ikna etmeyi, yukarıda kısaca belirttiğimiz "bundan dü-rüst memur zarar görmeyecek" argümanını işle-meyi düşünmektedir.

Bir başka deyişle bir "memuru tarafından mağ-dur edilmiş devlet" edebiyatıyla muhatap olacağız gibi gözüküyor. Vatandaşın beklenen, somut ör-nekler istemek, millî iradenin temsilcisi Meclisten

beklenen ise bu skandalı artık tarihe gömmektir.

Süreç böylesi bir sonuçla biter mi, bunu zaman gösterecektir. Ancak öyle gözüküyor ki bu konu daha uzun zaman gündemde kalacak ve tartışılacaktır. Fırsatını bulursa birileri (28 Şubat mantığı da denebilir) devleti toplumdaki soyutlama noktasında yeni edimlere sağlayacak. Bu noktada yapılacak istenen de her halde korkuyla kuşatılmış, kendince bir şey düşünme yeteneği köreltilmiş, siyasal otoritenin buyruğu dışında bir değere inanmayan, iki yüzlü insanlardan oluşan bir toplum türetmek ve bir seçkinci yapıyla gönlünce yönetmektir. Bütün bunlar aynı zamanda AB yolunda bir Türkiye'den duyulan kaygıları da yansıtmaktadır. Seçkinci yapı eğer bir gün Türkiye AB'ye girecekse toplumu oldukça izole edilmiş bir devlet yapısıyla girmenin avantajını yakalamayı düşünüyor olmalıdır.

Önümüzdeki günlerde sırf seçkinciliğin değil, bütün bir milletin iradesini temsil eden TBMM'den beklenen, Cumhurbaşkanı'na destek olmak, bu hukuk dışı metni reddetmektir. Bir iki basın organının ve yazarın dışında bütün bir toplum tüm kurum ve kuruluşlarıyla bu kararname taslağına karşıdır. Son zamanlarda hiçbir siyasal girişim bu kadar geniş bir kesimin ortak tepkisine muhatap olmamıştı. Parlamento bu düzeydeki bir millet tepkisini göz önünde bulundurmamak ve söz konusu kararnamayı reddetmek durumundadır. O zaman bir siyasal mantık çarpıklığı aşılanacak, ülkenin önü açılacaktır. Esasen toplumca sağlıklı bir demokratik hukuk yapısına ulaşmak, korkulardan, yönetim biçimimizde etkin olan öcü edebiyatından uzaklaşmak ihtiyacındayız. Medeni dünyada insanca yaşamın şartı da budur.

Dünyanın konjonktürel gelişmesinin yönü bunu işaretlediği gibi, ülkemiz içindeki toplumsal şartların da buna yönelik olduğunu gösteren kanıtlar vardır. Her kesimiyle bütün bir toplumun, içleri boşaltılmış siyasal sloganların ötesinde bir demokratik hukuk devleti talebinde birleşmeleri bunların başında gelmektedir. Çünkü çağdaş dünyada nihai güç birimi, seçkinci yapı değil, devletin de belli bir yerde durduğu topyekün (global) toplumdur. ■

KHK “Hukukta İrtica”dır

Mustafa Erdoğan

Kamu görevlilerinin keyfi olarak işten çıkarılabilmelerini sağlamaya yönelik kanun hükmünde kararname hakkında başlayan tartışma cumhurbaşkanının yetkileri konusunu yeniden gündeme getirdi. Kimi zevat, sadece insan hakları ve hukuk devleti gibi evrensel ilkelere değil aynı zamanda yürürlükteki anayasaya da açıkça aykırı olan bu kamu işlemini cumhurbaşkanının imzalamak zorunda olduğunu iddia ediyor. Buna karşılık, kamudaki yaygın kanaat ise cumhurbaşkanının söz konusu kararnameyi hukuka aykırı olduğu için hükümete geri göndermeye yetkili olduğu yönünde. Aynı zamanda milyonlarca kamu görevlisinin beklentisinin de bu yönde olduğu anlaşılıyor.

Bu yazıda söz konusu KHK'nın hukuka aykırı olup olmadığı sorununu ele almayacağım; çünkü, hukuka aykırı olduğu ayrıca izaha ihtiyaç göstermeyecek kadar açıktır. Bu kararnamenin anayasaya aykırılık nedenleri hakkında yapılan ve bugüne kadar medyaya yansıyan açıklamaların hepsi doğrudur. Anayasa hukuku ve idare hukuku gibi disiplinler hakkında giriş düzeyinde ders almış herhangi bir kişinin görebileceği kadar açık bir hukuksuzluk durumunu açıklamak için zaman ayırmak bir anayasa profesörü için onur kırıcı bir şey olurdu. Bu nedenle, kararname hakkında daha genel birkaç söz söylemekle yetineceğim. Bu türden kamu işlemleri demokratik hukuk devletlerinde değil, olsa olsa totaliter devletlerde -özellikle de onun faşist türünde- söz konusu olur. Konuya bu açıdan bakınca, bu kararnameyi kaleme alanları tebrik etmek gerekiyor. Çünkü, itiraf edelim ki, biz sosyal bilimcilerin totaliter sistemlerin mahiyeti hakkında üniversitede yaptığımız soyut-teorik açıklamalar öğrencilerin

zihninde pek fazla somut çağrışım yapmıyor; öğrenciler bizim anlatımlarımızdan hareketle bu tür sistemler hakkında zihinlerinde bir imaj oluşturmuyorlar. Oysa, bu kararnamede somutlaşan mantık bütün anlatmak istediklerimizi tipik olarak temsil etmektedir. Yani, totaliter bir sistemde mevzuat denen şey işte böyle bir şeydir.

Bu kararname ayrıca, Türkiye'nin “modern” bürokrasisinin hukuk anlayışının en az 124 yıl “geride” kaldığını da gösteriyor. Dikkat edilirse, bu kararnamede yansıyan zihniyet Birinci Meşrutiyet anayasasının padişaha keyfi sürgün yetkisi veren mahut hükmünün arkasındaki zihniyetle tıpatıp aynıdır. Bir farkla ki, bugünün bürokrasisinin daha sofistike yöntemleri karşısında Osmanlılar amatör kalıyor. Kısaca, bu KHK “hukukta irtica”yı temsil ediyor.

Cumhurbaşkanının bu kararname karşısında nasıl bir tutum takınması gerektiği konusuna gelince: Her şeyden önce, cumhurbaşkanının bakanlar kurulu karşısındaki “tabi” konumu hakkındaki parlamentarist argüman iki nedenle dayanaksızdır. Birinci olarak, parlamenter demokrasilerde yürütme yetkisinin asli sahibinin bakanlar kurulu ve başbakan olduğu, bundan dolayı da devlet başkanının genel siyaset meselelerinde ikincil bir konumda olduğu doğru olmakla beraber, bu onun hükümetin her yaptığını otomatik olarak onaylamak zorunda bulunduğu anlamına gelmez. Halka karşı uyguladığı politikadan dolayı sorumlu olan bakanlar kurulu olduğu için, prensip olarak devlet başkanı onun siyasi tercihlerini geçersiz kılamaz. Yapabileceği, hükümeti uyararak ve konuyu yeniden düşünmesini rica etmekten ibarettir. Ama bunun geçerli olabil-

mesi için bakanlar kurulunun işlem veya faaliyetinin anayasaya uygun olması gerekir. Böyle olmayan düzenleme ve girişimleri devlet başkanı onaylamak zorunda değildir. Hatta anayasaya aykırı işlemleri geri çevirmek onun anayasal sorumluluğudur.

İkinci olarak, yanlış olarak sanıldığı gibi parlamentarizmin tek bir modeli de yoktur. Parlamentarizm uygulaması özellikle devlet başkanının anayasal sistem içindeki konumu bakımından ülkeden ülkeye önemli farklılıklar gösterir. Krallıklar bir yana bırakılırsa, cumhuriyetçi parlamenter rejimlerin çoğunda cumhurbaşkanı bakanlar kurulu ve başbakanın pasif bir takipçisi değildir. Avusturya, İrlanda, İzlanda, Portekiz gibi ülkelerde ve Doğu Avrupa'nın yeni demokrasilerinin çoğunda cumhurbaşkanları değişik derecelerde olmak üzere yürütmede etkin konumdadırlar. Bundan dolayı, İngiliz parlamentarizmini esas alan, pasif devlet başkanı modelinden hareketle başka bir ülkenin yetkileri anayasayla düzenlenmiş cumhurbaşkanlarının somut durumlarda nasıl hareket etmeleri gerektiği hakkında genel yargılar vermek hukuken ve siyaseten temelsizdir.

Türkiye'de de durum Westminster parlamentarizminde olduğundan epeyce farklıdır. 1982 Anayasası cumhurbaşkanına gerek yürütme gerekse genel olarak devlet sistemi içinde güçlü bir konum sağlamıştır. Nitekim, Anayasaya göre, cumhurbaşkanı "Devletin başı" sıfatıyla "Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözet"meye yetkilidir. "Bu amaçlarla" kendisine uzun bir liste halinde sıralanan yetkiler tanınmıştır.(m. 104) Bu yetkilerin bir kısmı yürütmenin bakanlar kurulu kanadıyla birlikte kullanılmakla beraber, diğer bir kısmı da -bildik parlamenter anlayıştan farklı olarak- cumhurbaşkanı tarafından tek başına kullanılır.(m. 105) 1982 Anayasası açısından cumhurbaşkanının bu güçlü konumu o kadar önemlidir ki, anayasal görevini bihakkın yerine getirebilmesi için kendisine bağlı olarak çalışacak bir de denetim organı (Devlet Denetleme Kurulu- m. 108) ihdas edilmiştir.

Bu çerçevede Türk kamu hukuku doktrininde bakanlar kurulu çıkışlı kamu işlemlerini cumhurbaşkanının otomatik olarak onaylamak zorunda olmadığı hususunda görüş birliği vardır. "Anayasanın

uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetme" durumunda olması, cumhurbaşkanının otomatik imza makamı olarak algılanmasını imkansız kılmaktadır. Çünkü, bu konumu cumhurbaşkanına hatırı sayılır ölçüde bir takdir yetkisi vermektedir. Öte yandan, cumhurbaşkanı göreve başlar-ken "Anayasaya, hukukun üstünlüğüne ve demokrasiye" bağlı kalacağına dair and içer. Dolayısıyla, önüne gelen her iş ve işlemde cumhurbaşkanının bu esaslara uygun davranılıp davranılmadığını araştırması ve ona göre hareket etmesi gerekir.

Özel olarak kanun hükmünde kararname bakımından da durum aynıdır. Bu işlemlerde asıl yetkinin TBMM'den bu amaçla yetki alan bakanlar kuruluna ait olduğu şüphesiz olmakla beraber, cumhurbaşkanı anayasaya açıkça aykırı olan bir KHK'yı imzalamak zorunda değildir. Üstelik, anayasaya aykırı olduğu su götürmez olan bir kararnameyi imzalaması halinde anayasal konumuna ve andına aykırı davranmış olur. Bu, ayrıca, cumhurbaşkanının anayasal sistem içindeki özel konumunu tanımadığı anlamına da gelir. Öte yandan, genel bir hüküm olarak, cumhurbaşkanının bir KHK'yı anayasaya aykırılık nedeniyle imzalamayı reddetmesi "dünyanın sonu" da değildir. Böyle bir durumda hükümet iki şey yapabilir. Birincisi, KHK'yı anayasaya uygun hale getirdikten sonra tekrar onay için cumhurbaşkanına göndermektir. İkincisi de, anayasaya aykırılıkları giderilmiş olan kararnameyi bir kanun tasarısı haline dönüştürerek TBMM'ye sunmaktır.

Sonuç olarak, cumhurbaşkanı bu KHK'yı onaylamamalıdır. Daha temelde, bir hukuk devletinde böyle bir düzenlemenin hiçbir biçimde yasalaştırılmaması, hiçbir ad altında yürürlüğe sokulmaması gerekir. Ayrıca, bu ve benzeri konularda hükümeti yönlendirdiği anlaşılabilir sivil ve askeri bürokrasinin hukukta "irtica"ya sapsak ve saplanmaktan dolayı taltif beklemek şöyle dursun, "yüzünün kızarması" gerekiyor. ■

Not: Bu yazı, KHK'nın Cumhurbaşkanlığı tarafından veto edilmesinden önce yazılmıştır. Umrans

Bu kararname Türkiye'nin "modern" bürokrasisinin hukuk anlayışının en az 124 yıl "geride" kaldığını da gösteriyor.

Hasan Celal Güzel: “KHK Türkiye’yi Bile Bile Ateşe Vermektir”

Hikmet Erdem: *Efendim Kanun Hükmündeki Kararname konusunda konuşmak istiyoruz, Zaten âlinizle. Cumhurbaşkanıyla Başbakan arasında adeta krize dönüşen ve Türkiye’de kamuoyunu ciddi manada etkileyen bir konuyla karşı karşıyayız. Bildiğimiz kadarıyla Turgut Özal döneminde sıkça uygulanan kanun hükmünde kararname vardı. Onlarla bugünkü kanun hükmündeki kararname arasında içerik ve felsefe bakımından ne gibi farklar var?*

Hasan Celal Güzel: Kanun hükmündeki kararname 1982 Anayasasının 91. maddesinde düzenlenmiştir. Yani Özal döneminden önce de vardır. KHK aslında hukuk bakımından incelenirse biraz zorlama bir yoldur. Aynı sıkıyönetim gibi, olağanüstü hal gibi kararname yolu da aslında demokrasiye çok uygun bir yol değildir. Çünkü böylece TBMM bir bakıma by-pas edilmiş olmaktadır. Aslında KHK çıktığı anda TBMM’ye gitmek durumundadır. Ve TBMM de öncelikle KHK’yi gündemine alır, görüşür ve kanun haline getirir ya da reddeder; reddettiği takdirde de KHK artık bir

hüküm ifade etmez. Çünkü KHK bir idari metindir. Yani yürütme organının çıkardığı bir metindir. Hükmü kanun gibi olsa da bu özelliği değişmez. Son tartışmalarda hükümetin, o cahil haliyle hükümeti teşkil eden kişilerin ve başbakanın bilemediği, Sayın Sezer’in üzerinde durduğu aslında bu prensiptir. KHK bir karardır; Bakanlar Kurulu kararnamesi gibidir. Farkı kanun tesirinde olmasıdır. Ama KHK ile iki konu kesinlikle düzenlenemez, bu konularda mutlaka kanun çıkarılma mecburiyeti vardır: Birisi cezalar, birisi de vergiler. Bu iki konu KHK ile düzenlenemez. Anayasa’da kesin hüküm vardır.

Sorunuza gelince; Özal döneminde, -Özal pratik, pragmatik ve çabuk işbitirmeye gayret eden bir idareci ve devlet adamı olduğu için- bu KHK yolu çok kullanılmıştır. Ancak KHK’lerin, o zaman kullandığımız ve çoğunu bizzat benim tanzim ettiğim KHK’lerin şimdi gündemde olan KHK ile çok büyük farkları vardır. O zaman kanun hükmünde kararname, genellikle personel ücretlerinin iyileştirilmesi maksadıyla çıkarılırdı. Biz esasen Özal döneminde başlı-

ca iki konuda KHK yetkisi çıkardık. Birisi personel ücretlerinin iyileştirilmesi, bir diğeri de kamu yönetiminin yeniden düzenlenmesi. İki konuda da çok sayıda KHK çıkarılmıştır. Biliyorsunuz KHK çıkarılabilmesi için daha önce hükümete KHK çıkarma konusunda yetki veren bir “yetki kanunu” olması lazım. Bir de KHK ile Anayasa’nın temel haklar, kişi hak ve ödevleri ile siyasi haklar, ödevler kısımları da düzenlenemez. Anayasa’nın 91. maddesi, yetki kanunu ile çıkarılacak kanunun amacı, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararnamenin çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir.

Şimdi biz usûlüne uygun KHK yapmış olmamıza rağmen bazı KHK’ler geriye çevrilmiştir. Yani zamanın Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmadığı olmuştur. Sayın Özal’ın da Cumhurbaşkanı olduktan sonra imzalamadığı KHK’ler vardır. Cumhurbaşkanı’nın KHK imzalamamasının iki sebebi vardır: Bir, KHK’nın Anayasa’ya şekil açısından uygun olmayışı. Şimdi Sayın Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in imzalamama sebebi bu şekilde gösterilmektedir.

H. Erdem: *Bugün, konu tartışılırken, şekil ve usûl açısından yanlışlıklara dikkat çekiliyor. Oysa mesele -Zat-ı âlinizin de biraz önce belirttiği gibi- Anayasa'nın temel line, ruhuna ve temel insan haklarına, cezai uygulamalara aykırı olma açısından da tartışılmalı.*

H. C. Güzel: Ben de onu söyleyecektim. Bir de muhteva açısından Cumhurbaşkanı'nın buna iştirak etmeme yetkisi vardır. Başbakanlıkta bizim açtığımız bir "imzalanmayan KHK'lar" dosyası bile mevcut. Yani bunu şunun için söylüyorum. Bir: KHK'nin Cumhurbaşkanı tarafından imzalanması diye bir mecburiyet yoktur. Daha önce de imzalanmadığı olmuştur; gerek şekilden, gerek esastan. İki: Özal zamanında KHK'lar, personelin ve idarenin iyileştirilmesine dönük olmasına rağmen şimdi sözkonusu olan KHK personeli kamu yönetiminden uzaklaştırmak için çıkarılmıştır. İki zihniyet arasında tamamen farklılıklar vardır.

H. Erdem: *28 Şubat süreciyle bu konuyu ilişkilendirecek olursak: Hükümetin, önce "haberimiz yok" deyip daha sonra bunu kabullenmeleri, arkasından sahip çıkmaları ve adeta "olmazsa olmaz" diyerek KHK'yı dayatmaları nasıl açıklanabilir? Bu konudaki görüşlerinizi alabilir miyiz?*

H.C. Güzel: KHK konusu Türk siyaseti ve kamu yönetimi bakımından tam bir rezalettir. Ama ondan önce Türk demokrasisi bakımından utanılacak bir olaydır. Meselenin teknik detaylarla falan hiçbir alakası yoktur. İşin esasına bakarsanız, 28 Şubat kararlarına

döndüğünüzde, ta bundan 3.5 yıl önce, üstü örtülü bir darbe gibi Hükümet'e Meclis'e bu kararları MGK'da adeta empoze ettirmeye çalışanlar, ta o zamanlarda kamu yönetiminin de irticacılardan temizlenmesi konusunda baskı yapmışlardır. Hatta bunun neticesinde geçen yasama döneminde TBMM'ye hükümet tarafından bir kanun teklifi sevk edilmiştir. Fakat bu kanun tasarısı komisyonlarda beklemiş ve sonunda da kadük olmuştur. Çünkü bırakınız muhalefet partilerini, iktidar partileri dahi bu kanun tasarısının haksız olduğunun farkına varmışlardır. O zaman böyle bütün kamu yönetimini ihtiva edecek şekilde gelmemiştir. Sadece İçişleri Bakanlığı'ndaki memurlar hakkında, yani dahiliye memurları hakkında gelmiştir. Açıkçası kaymakamlar için getirilmiş bir kararnameydi. Bir taraftan da emniyet mensupları için böyle tasfiye planı hazırladığı su yüzüne çıkmaktaydı. Fakat burada bürokrasi ve siyaset direndi. O zaman CHP ve DSP'li bazı hakşinas, adalete bağlı insanlar bile 'hiç böyle şey olur mu?' dediler. Ancak şimdi 28 Şubat döneminin hafiflediği yahutta libelleşme eğilimleri olduğu iddiaları edile dursun, son KHK dayatması kanunla Meclis'ten çıkarılamayan bir tasfiye aracının hükümet tarafından oldu-bittiye getirilmesi maksadına matuftur. Eğer köşkte Sayın Sezer yerine Sayın Demirel olsaydı, şimdi çoktan kıyım tamamlanmış olurdu. Çünkü Sayın Demirel 28 Şubat'a tamamen destek olmuş, 28 Şubat döneminden en fazla sorumlu ve bu konuda ilerde tarihimize en fazla tenkid edilecek kişidir. Dolayısıyla çok rahatlıkla bu şekilde belirli odakların

kendisine empoze ettiği KHK'yi imzalayacaktı.

Şunu hemen söyleyelim; bu, görünürde hükümet kararnamesi gibi durmasına rağmen aslına MGK'da empoze edilmiş, açıkça arkasında BÇG'nin olduğu bir dayatmadır. Bu şundan belli; biraz evvel söylediğiniz gibi sayın Başbakan evvela 'ben böyle bir kararnameden haberli değilim' dedi. Haydi diyelimki, gittikçe yaşlanan ve hastalığı dolayısıyla yıpranan Başbakan'ın bir an için hatırlamadığını düşünelim. Hemen o sırada bakanlara sorulduğunda, hiçbiri hatırlamayı; içlerinde çok genç, sağlam ve dinç olanlar da var. Bunların hatırlamaması mümkün mü? O zaman benim aklıma şu geldi: Daha önce maalesef zaman zaman her dönemde kullanılan, bizim de başvurduğumuz süratli durumlar için uygulanan hazır kararnameler var. Hazır kararname şudur: Kararnamenin üstünü boş bırakıp altını imzalarsınız. Daha sonra onu sanki Bakanlar Kurulu'ndan geçmiş gibi üstünü doldurarak acele götürürsünüz. Mesela taban fiyatları konusunda falan böyle yapılırdı. Benim anladığım şu: Bu Bakanlar Kurulu'nda görüşülmemiş, Bakanlar Kurulu bunu

herhangi bir kararnameyi imzalamış gibi imzalamışlar. Sayın Başbakan da pek farkında olmadan bürokratları tarafından kendisine uzatılan bu kararnameyi imzalamış ve Cumhurbaşkanı'na gittikten sonra Cumhurbaşkanı'nın tepkisi üzerine böyle bir kararname hazırlanıp hükümet tarafından gönderildiği anlaşılmıştır.

Bu bir defa, Türkiye bakımından yüz karasıdır. İkincisi, bu KHK'nin açıkça MGK menşeli olduğu, açıkçası asker-bürokrat orijinli olduğu. TBMM ve onun içinden çıkan Bakanlar Kurulu'ndan sadır olmadığı görülmüş, anlaşılmış. Üçüncüsü, buna rağmen hükümetin bunu sonuna kadar üstlenip üç siyasi partinin de -arada ANAP'ın yalpalamasına rağmen- ısrarla savunmasının altındaki gerçek bizim tüylerimizi diken diken etmektedir. Demek ki Bakanlar Kurulu'ndaki bakanlar da, başbakan da aslında TBMM içinden çıkmış, milletin, millet iradesinin tezahürü olan kişiler değil malesef. Batı Çalışma Grubu'ndan ve benzer odaklardan talimat alan, onların dayatması karşısında tahammülü olmayan kişiler. Nitekim demokratiğine ve adalet duygusuna inandığımız sayın Adalet Ba-

kanı'nın -basına sızan haberlere göre- bunun anayasa aykırı olduğunu Bakanlar Kurulu'nda görüşürken söylemesi ve Cumhurbaşkanı'nı haklı çıkarması, ama üzerinde ısrar etmeden kendisinin de imzalaması bunu göstermektedir.

H. Erdem: *Efendim, KHK'nin yasalaşması durumunda Türkiye'de Mc Carthy dönemi başlamaz mı? Belli bir zümreyi adeta suçlu ilan edip iki tane müfettişin imzası ve bir idari amirin oluruyla yüzlerce, binlerce insanın mağdur edilmesinin yolu açılmaz mı?*

Kaldı ki Dahiliye Memurları ve Devlet Memurları Kanunu ve mevcut ceza yasasına göre bir memur eğer suçlu ise cezalandırılmaları mümkün. Öyleyse niçin bu tür yollara başvuruyorlar?

H.C. Güzel: Şimdi efendim buna gelmeden evvel bir şey daha söyleyeyim: KHK hukuka, Anayasa'ya tamamen aykırıdır. Anayasa'nın memur haklarına, kişi haklarına, demokrasiye ait olan bütün maddelerine aykırıdır, bu bir.

İkincisi, Anayasa'nın KHK hükmünü düzenleyen 91. maddesine tamamen aykırıdır.

Üçüncüsü, yetki kanununa göre çıkarılmadığı ve yetki kapsamı dışında olduğu için anayasaya aykırıdır.

Dördüncüsü, Anayasa'nın 129. maddesinin 2. fıkrasında "savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez", denilmiştir, bu bakımından aykırı.

Beşinci olarak, disiplin cezaları da dahil hiçbir ceza KHK ile düzenlenemez, o bakımından Anayasa'ya aykırı.

Diğer taraftan Cumhurbaşkanı'nın KHK'yi 15 gün içinde imzalayıp isterse Anayasa Mahkemesi'ne gidebileceği konusundaki hükümetin iddiaları tamamen Anayasa'ya aykırıdır. Çünkü Anayasa'nın 104. maddesinde Cumhurbaşkanı'nın yetkileri içinde kararnameleri imzalamak da sayılmıştır. KHK bir kararname çeşididir. İmzalamak yada imzalamamak Cumhurbaşkanı'na aittir. Kaldı ki benim bizzat tasarımı yaptığım, 1980'den itibaren uygulanan son şekle göre kararname metnini Cumhurbaşkanı, sonra başbakan, sonra bakanlar kurulu imzalayabilir. Bırakınız Cumhurbaşkanı'nın imzalamamasını, bakanlardan herhangi birisinin imzalamaması halinde bile KHK kesinlikle ortaya çıkmaz, dolayısıyla bir hüküm ifade etmez.

Şimdi dediğimize gelince; Türkiye'de tam bir Mc Carthy dönemi meydana getirilmeye çalışılıyor. Aslında bunun bir uygulaması yapıldı: YAŞ kararları. Malesef Türk Silahlı Kuvvetleri içinde odaklanan bazı birimlerde personel ünitelerinin bazılarında tamamen ihbar sistemine dayalı ve Anayasa'daki boşluktan, yani Yüksek Askeri Şura kararlarının yargı denetimine açık olmaması hükmünden faydalanarak disiplin cezası adı altında insanlar mahkeme edilmeden, yargılanmadan sokağın ortasında bırakıldılar. Bununla da yetinilmedi, arkasından kamu kuruluşlarına -belediyeler dahil- yazılar yazılarak bunlar başka işte çalışmasın; bununla da yetinilmedi, hatta özel sektör kuruluşlarına dahi bunları alıp çalıştırmayın, denildi. Bu yüzden insanlar intihar ettiler. Bir terör estirdiler açıkçası. Bu tamamen Anayasa'ya, demokrasiye ve bence in-

san haklarına, insanlığa aykırıdır. Bu kişiler hangi suçu işlemiş olursa olsun, sonucu değıştirmez.

Bu arada şunu da söyleyeyim: Bu kimselerin çoğu irticacı adı altında, sırf namaz kıldıkları için, oruç tuttukları için, hanımlarının başları örtülü olduğu için uzaklaştırılmışlardır. Bu bir tasfiye hareketidir. Bu bir Mc Charty hareketidir. Ancak bunu yapanlar ve yaptırnanlar sivil yönetimde buna paralel bir ayıklama olmadığını düşünüp hep bunu getirmeye çalıştılar. Özellikle odacıyla, kapıcıyla uğraşmak yerine; vali, kaymakam, hakim, savcı gibi üst seviyedeki yöneticileri hedef almışlardır. Türkiye'de kendisini yetiştirmiş bazıları imam hatip menşeli, bazıları normal liselerden mezun olmuş çok sayıda değerli yönetici var. Bu da gayet normaldir; bunların bazıları ibadet yapar, bazılarının hanımlarının başı örtülüdür. Bunlar da gayet normaldir ve insanın özel hayatıyla alakalıdır. Kendi işine hiçbir yansıması olmadığına göre, bunların cezalandırılması akıldan bile geçmemelidir. Aksine ben yönetici olduğumda bu tip insanları daha ahlaklı, daha dürüst, daha vatansever oldukları için çok değışik görevlerde kullandım ve güzel neticeler aldım. Bunu da söyleyeyim.

Şimdi maalesef silahlı kuvvetlerdeki birtakım kişiler ve MGK'da bunu gündeme getirip hükümeti zorlayanlar şunu bilmiyorlar: TSK'nın yapısıyla Türk kamu yönetimi arasında çok büyük fark vardır. Silahlı kuvvetlerde hiyerarşik emir kumanda zinciri çok önemlidir. Halbuki bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kamu yönetiminde liberalleşme eğilimleri vardır. Ayrıntılarıyla biliyosu-

nuz, 1995 yılında yapılan Anayasa değışikliğiyle Avrupa Birliği konusundaki bizim bir bakıma başlattığımız bir iyi niyet hamlesi olarak yorumlanabilir; memurlara sendikal hak verilmesi konusunda bazı değışiklikler getirmiştir. Bırakınız memurları savunmasız sokak ortasına atmayı, memurlara sendikal hak verme, memurlara siyasi görüşlerini belirtme imkanı verme anayasal hak olarak gerçekleşmişken, şimdi memuru kulağından tutup sokağın ortasına atmak Türkiye'ye huzursuzluk getirmekten başka bir şey değildir.

Bakınız Türkiye'de son 3.5 sene bir kabus gibi üzerimize çöken 28 Şubat zulmü içinde iki uygulama vardır ki, son derece önemlidir: Birisi başörtüsü zulmüdür. Bu insanımızı ayırdeder birbirinden. Aslında 312. maddeye göre bu zulmü yapanların cezalandırılması gerekiyor. Çünkü ayırımı, kine ve düşmanlığa tahriki onlar gerçekleştiriyor. Bu zulüm öyle bir zulümdür ki, bütün düşmanlarımız bir araya gelse 40 sene düşünse, Türkiye'ye acaba biz nasıl zarar verelim deseler, bu zulmü düşünemezlerdi. Bunu iyi niyetle uygulayanlar çok büyük bir yanlıgı içeresindedirler. İkinci büyük zulüm de şimdi geldi. Şimdi iki milyondan fazla kamu görevlisi şu anda huzursuz. Denilebilir ki, 'efendim, irticacı olanlar huzursuz olsun'. Ama bunu söyleyenler şunu bilsinler ki, diğer kamu görevlileri de, diğer vatandaşlarımız da çok büyük çoğunluğu itibariyle namazında, abdestinde, en azından cuma namazına giden, orucunu tutan, yani ibadetinin büyük bir çoğunluğunu gerçekleştiren, ailesinden birisi veya tamamı inancı dolayısıyla başını örten insanlardan

meydana gelmektedir. Şimdi yapılmak istenen, işte bunların arasında bir tasfiye hareketidir.

Mc Charty'cilik bunun yanında çok az kalır. Mc Charty döneminde komünist diye ilan edilen, zulme uğrayan bir avuç kişidir. Halbuki Türkiye'de bu binlerce kişiyi bulacaktır. Şimdiden listeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Size şunu söyleyeyim, 1980 öncesindeki dönemi kapatmak için yıllar geçti. 20 sene uğraştık. 1980 öncesi dönemi çok iyi hatırlıyorum; poliste Pol-Bir vardı; Pol-Der vardı. Öğretmenlerin öyle kaç tane fraksiyona ayrıldığını görüyorduk. Şimdi yavaş yavaş bizim memurlarımız kamu görevlilerimiz arasında birlik tesis etmişken bunun böyle yapılması çok büyük bir fitneye sebep olacaktır. Şimdi insanlar sadece birbirlerini sevmedikleri zaman "bu irticacı" ya da "bu bölücü", efendim "bu komünist" gibi ihbarlar yapacaklardır. Eğer amirinin yerine geçmek isteyen çok hırslı bir memur varsa kadro boşalmadığı için, amirini ordan gönderebilmek bakımından "bu irticacıdır" diye hemen ilgililere haber verecektir. Aynen komünist rejimde, faşist ve nazi rejimlerinde uygulandığı gibi.

Türkiye'de insanımıza, halkımıza, devletimize ve demokrasiye bu kadar zarar verecek şuursuz bir uygulamayı ben göremiyorum. Kalkıp bir de hiç sıkılmadan "bölecüler var, solcular var" diye halkın genellikle sevmedikleri kimseleri içerisine alıyorlar. Eğer gerçekten bir PKK militanı, bir Hizbullah militanı yahutta bir Dev-Sol militanı bürokrasiye sızmış, belirli bir görev almışsa -ki bulunabilir, çok az da olsa- o zaman elimizdeki 657 sayılı Devlet Personel Kanunu buna müsait olduğu gibi Memurîn Muhakemât Kanunu'yla savcılığın müdahalesi gerçekleşebilir. KHK'ya lüzum yok. Şimdi de zaten savcı müdahale edebilmektedir. Bu kişileri siz hemen zararsız hale getirebilirsiniz. Efendim mahkeme neticelenmeden biz bunlara maaş vermek zorunda kalıyoruz. Biz öyle yanlış şeylere paralar veriyoruz ki, mahkeme neticeleninceye kadar bunlara verdiğimiz maaşın hiçbir zaman önemi yoktur. Hatta biliyorum, bazen emeklilik haklarının bile kaldırılmasından bahsediyorlar. Bu tamamen saçma sapan bir şeydir; çünkü bir insanın gerçekten çok zararlı bir kişi olduğunu mahkeme kararıyla tespit etseniz bile, bir insan olduğu için sosyal bir kimliği vardır, -isterse katil olsun- ona asgariden bakmak zorunluluğu vardır. İkinci si o kişi emekliliğini çalışarak kazanmıştır. Emekliliğe ayrılmak için 25-30 sene çalışması, 50-60 yaşına gelmesi gerekir. Böyle bir kişinin daha önceki çalışmalarını nasıl yok sayarsınız. Üçüncüsü bir de şu bakımdan bir haksızlık vardır. Bu bir sosyal sigortadır, sigorta kurumudur, yani prim ödüyorsunuz. Her sene aldığınız maaştan kesiliyor. Onlar daha sonra size

emeklilik maaşı ve ikramiyesi olarak veriliyor. Dolayısıyla siz o kişiyi 25-30 sene çalıştırıp sigorta primlerini alıyorsunuz, sonra o kişiye emekli maaşını veriyorsunuz. Dolayısıyla adamın kazanılmış hakkını da gasp ediyorsunuz, verdiği paranın üstüne oturmaya çalışıyorsunuz; böyle bir şey asla düşünülemez. Şimdi, düşünebiliyor musunuz, YAŞ kararına uğrayan yaş-zedeler gibi, efendim bunlar başka kamu kuruluşlarında çalıştırılmıyor. Haydi onu anladık, özel sektörde çalıştığı zaman oraya yazılıp ikaz edilecek; "bunları sakın almayın", peki binlerce kişiyi ne yapacağız? Bunlar dilensinler mi cami kapısında? Yani bu kadar yanlış bir kanun taslağı asla düşünülemez; bunu kabul edecek, buna el kaldıracak kişiler tamamen bu dayatmaların bir uşağı olmuş sayılabilirler. Bana kalırsa, yahutta akıllarını kaybetmişler. Türkiye'yi bile ateşe vermek istiyorlar, kavga çıkarmak istiyorlar, huzuru daha da bozmak istiyorlar, diye düşünüyorum.

H. Erdem: *Zaten KHK konusunda Cumhurbaşkanı Necdet Sezer'e kamuoyundan %78 destek var. Bu da gösteriyor ki, bu dayatmalar, zorbalıklar halk tarafından benimsenmiyor. Bu manada olaya bakarsanız, gelecekte ümitvar mısınız?*

H. C. Güzel: Ben gelecekte her zaman ümitvarım. Türkiye 800 bin kilometre karelik bir açık hapishane haline getirilemez. Binyılın başında bütün dünya belirli bir noktaya giderken, insan hakları, demokrasi önem kazanırken, kişi ön plana geçerken, bizde kapkara bir faşist uygulamayı hiçbir za-

man gerçekleştirmek mümkün değildir. Ama bundan kurtulabilmek için başta siyaset adamlarımız, siyasetle meşgul olanlar, aydınlar olmak üzere bütün halkımızın bu yanlışlığı görmesi, buna direnmesi ve bunun için mücadele etmesi lazım. İkinci olarak Türkiye dünyadan kendini tecrit edemez. Kapalı bir yönetime geçemez. Türkiye mutlaka eninde, sonunda, çok uzamadan, bir kaç yıl içinde AB'ye girecek, dünya ile entegrasyonu gerçekleştirecektir. Eğer Türkiye ikinci sınıf bir ülke pozisyonunda blunmak istemiyorsa bu insan hakları ve demokrasi konusundaki uygulamaları daha da serbestleştirmek durumundadır, buna mecburdur. Aksi halde dışardan da Türkiye'ye baskı gelecektir. Ama biz bunu önemsemiyoruz. Önemli olan içeride bizim insanımızın yaptığı mücadeledir. Ben kendi vazifemi yapmaya gayret ediyorum. Herkesi de buna davet ediyorum. Mesela en basitinden oy verdiğiniz milletvekillerine ve siyasi partilere, -eğer bu uygulamaları beğenmiyorsanız- gidip onlara baskı yapmak durumundasınız. Böylece jakoben, zorba baskıların üstesinden gelirken, bir taraftan da alttan demokratik halk baskısı ortaya çıkacaktır ve ben inanıyorum ki sonunda elbette hak ve sonra halk muhakkak galip gelecektir. Bunun aksi hiç olmamıştır. Zalimler, diktatörler, cuntacılar, müdahaleciler sadece kısa dönemlerde hakim olmuşlardır. Belirli bir dönem sonra hakla halk galip gelecektir.

H. Erdem: Sayın Güzel, verdiğiniz değerli bilgiler için Umrân adına teşekkür ediyorum.

Hak-İş Konfederasyonu Başkanı Salim Uslu:

“Güvenlik Konseptleri Yerine Sosyal Konseptler Geliştirmeliyiz”

Hikmet Erdem: *Sayın Uslu Türkiye'nin son bir aylık gündemini KHK taslağı oluşturuyor bildiğiniz gibi. Hükümetle Cumhurbaşkanı arasında bu konuda yaşanan gerilim kamuoyu tarafından da dikkatle izleniyor. Bu konuyu çalışanlar açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? Yani bu taslak kimleri kapsıyor; ne getiriyor, ne götürüyor çalışanlar açısından?*

Salim Uslu: KHK aslında ihtiyaçtan doğan bir düzenleme değil. Toplumun da ihtiyacı yok, devletin de ihtiyacı yok. Siyaset dışı olan kurumlar yada devletin asıl sahibi gibi kendilerini görenler ellerindeki imtiyaz ve yetkileri alabildiğince geliştirmeye çalışıyorlar. 28 Şubat veya daha önceki ihtilal

dönemlerinden sonra da siyasi denklemde kim belirleyici olacak; askerler mi siviller mi, tartışması başlamıştır. Gerek 60, gerek 12 Eylül, gerekse 28 Şubat'tan sonra siyaset dışı kurumların özellikle askerin gücünü, siyasete yönelik müdahalelerini artıran yeni düzenlemelere başvurulmuştur. Siyasal iktidarın, parlamentonun yetkilerini kısıtlamaya, etki alanını daraltmaya ve siyaseti medlissiz bırakmaya yönelik yeni yapılanmalar her ihtilal döneminden sonra olmuştur. KHK böyle bir mentalitenin ürünüdür.

Biz bütün işçi ve çalışan örgütleri olarak KHK'ya karşı çıktık. Şu sebeplerden dolayı:

1- Millet iradesini parlamento temsil etmektedir. Sayın Başbaka-

n'ın yada onun ötesindeki kişi yada kurumların kaygıları veya vehimleri, KHK gibi olağanüstü düzenlemelerle toplum üzerinde bir baskı aracı olamaz. Bu demokrasi açısından uygunsuzdur.

2- Sendikal örgütler olarak çalışma hakkını, işçi hakkını savunmak durumundayız. Türkiye Uluslararası Çalışma Örgütü'nün sözleşmesini imzalamış bir taraf olarak işçilere bile bir iş güvencesi getirmesi gerekirken kamu çalışanlarının haklarını ortadan kaldıracak yargısız infazlı bir düzenleme yaparsa, o zaman Türkiye eski yanlışlarında ısrar ediyor demektir. Yani dünyanın bugün geldiği bir çağdaşlaşma süreci var. Türkiye bu çağdaşlaşmanın varoşlarında yaşama gibi bir tercihe

mahkum olamaz. Bu partizanlığı, jurnalcılığı teşvik eder. Kaliteyi azaltır.

Ayrıca bu gibi insan hak ve özgürlüklerine yönelik ihlaller dünya tarafından da hoş karşılanmıyor. Dışarıdan kredi veren ülkeler, sizin sadece ekonomik durumunuza bakmıyor. İnsan hakları ihlalleri var mı ona da bakıyor. Eğer siz kredi alamazsanız, faizle iç borçlanmaya gidiyorsunuz; yani ülkeyi bu gibi durumlar ekonomik olarak da etkiliyor.

Siyasi iktidar anayasayı, hukuku, temel hak ve özgürlükleri yok sayarak kendine göre otoriter bir yönetim anlayışı sergilemeye çalışıyor.

H. Erdem: Genelde KHK'yi tartışırken usûl ve şekil yönünden tartışıyorlar. Oysa bu kararname taslağı, içerik olarak, öz olarak insan haklarına, anayasaya uygun-

luğü açısından tartışılmalı değil mi? Sayın Cumhurbaşkanı'nın iade gerekçelerini bu çerçevede nasıl değerlendiriyorsunuz?

S. Uslu: Cumhurbaşkanı'nın gerekçeleri her ne kadar şekilsel olarak ifade edilmeye çalışılmışsa da aslında Cumhurbaşkanı, göreve başlarken yaptığı ilk konuşmalarında yasalara yönelik tesbitlerde de bulunmuştur. Eleştiri sınırlarını zorlayan tespitlerde de bulunmuştur. Demişti ki; Türkiye hukuk devleti olmalıdır. Hukukun üstünlüğünü kabul etmelidir. Hiç bir kural yada hiçbir kurum kendisini hukukun üstünde göremez. Demokrasi güçlerin ve galiplerin ideolojisi değildir. Bir hukuk sistemidir. Demokrasinin garantisi de kimse değil sadece hukuktur. "Hukukun üstünlüğü" yerine "devletin hukuku" dayatılmaya çalışıldığı içindir ki sayın Cumhur-

başkanı hukukun üstünlüğüne vurgu yapmıştır. Ayrıca mevcut yasaların da demokratik düzene uygun olarak yeniden düzenlenmesi gerektiğine işaret etmiştir. O günlerde kimse buna çıkıp itiraz etmemiştir. Hatta bir çoğu alkışlamıştır. KHK'yı iade ederken de şüphesiz hükümetin KHK çıkarma yetkisi ile çıkardığı

KHK'nın birbirleriyle uyuşmuyor olmasına dikkat etmiştir. Şüphesiz KHK ile parlamentonun devre dışı bırakılmış olmasından rahatsız olmuştur. Onun ötesinde, çıkarılmak istenen KHK'nın içerik olarak demokratik değerlere uygun olup olmadığı konusunda da sayın Cumhurbaşkanının kaygıları vardır. Ve bu kaygıları kamuoyu tarafından anlaşılmuştur. Kamuoyu araştırmasına göre halkın %78'i Cumhurbaşkanı'nın yaptığı işin doğru olduğunu düşünüyor.

H. Erdem: Peki bu Kararname Parlamento'ya gelirse, acaba kanunlaşması söz konusu olabilir mi?

S. Uslu: Ben çok zor görüyorum. Parlamentonun üç dört defa reddettiği bir düzenleme çok kolay geçmez. Belki parti içi o hiyerarşik yapı demokrasiyi ikinci plana iterek geçirmeye çalışılır. Ama

parlamentelerin kendi özgür vicdanları bu KHK'nın içeriğini reddetmektedir. Nitekim yapılan açıklamalarda da bunu görüyoruz. Mesele Anavatan Partisi'nden sesler çıkmakta, MHP içinden buna itirazlar olmaktadır. DYP, FP reddetmektedir. Zannediyorum Parlamento bu kararnameyi kolay kolay çıkartmayacak ve Ahmet Necdet Sezer'in Cumhurbaşkanı seçilmesinde gösterdiği olgunluğu zannediyorum KHK'de de gösterecektir.

H. Erdem: *Türkiye son üç yıldır, yeni düşman konsepti nedeniyle içe kapanmış bulunuyor. Adeta kendi amiriyle, memuruyla, işçisiyle, çalışanıyla uğraşan bir ülke görünümünde. Bu kaostan çıkabilmek için ne tür önlemler almak, yada nasıl bir vizyon izlemek lazım?*

S. Uslu: Çağdaş ülkeler bunları nasıl çözmüşse biz de öyle çözeceğiz. Elbette oralardaki çözüm biçimleriyle tıpa tıpa aynı olmaz. Ama bizim için ciddi bir referanstır. Bizim yaşadığımız sorunların belki daha çelişkilisini, daha zorunu onlar yaşadılar. Onlar örnek alınabilir. Ama yeter ki bu ülkede bu sorunları çözecek bir siyasi irade olsun. Siyaset şu an maalesef demokrasi konusunda ürkek ve tembel davranmaktadır. Enflasyonu yenersiniz, kalkınmayı sağlarsınız, belki otoriter bir yapı da kurmuş olabilirsiniz, ama bunlar çağdaşlaşmaya, gelişmeye, kalkınmaya yetmez. Onun için AB gündemine insanı almıştır. Bireyi geliştirmek, korumak için yeni konsept'ler oluşturmaktadır. Mesela önümüzdeki beş yıl sürecinde ne kadar istihdam yaratılacaktır? Bu-

na ait planlar, projeler yapıyorlar. Şimdiye kadar Türkiye'de elli yedi tane hükümet kurulmuştur. Hangisinin böyle bir projesi var. Yok. O zaman siz sadece parasal dengeleri ve değerleri kurarak, sınır güvenliğini sağlayarak, sadece savunma harcamalarınızı büyüterek Türkiye'de toplumsal barışa ve refaha katkı sağlamış oluyor musunuz? Olmuyorsunuz. Onun için "Milli Güvenlik Konseptleri" ile birlikte "Sosyal Konseptler" de geliştirmeniz lazımdır. Türkiye neden yanlış yaptığını sorgulamazsa, o yanlışları tekrarlamak gibi bir kötü duruma düşer. 60'lı yıllarda bizim seviyemizde bile olmayan ülkeler şu an bizi sollamış durumda, Uzakdoğu aslanları gibi. Hangi zihniyet bizi bu duruma getirmiştir? Bu sorgulanmalıdır.

Son olarak şunu söylemek istiyorum: Bu ülkenin insanları çok çalışkan insanlar, çok kadirşinas insanlar, ülkesini milletini seven insanlar. Bu ülkenin insanların değişim ve dönüşüme olan yetkinliği bir çok ülkede ve toplumda yok. Bu siyasi iktidarlar bakımından çok önemli bir kazanım. Yani; kalkınmakta olan bir ülkede;

1- Halkın dayanışma duygularının çok güçlü olması,

2- Halkın çok girişimci bir ruha sahip olması,

3- Globalleşme sürecinin gerekli kıldığı değişim ve dönüşümün, gerek bireysel gerekse kurumsal anlamda karşılığının toplumda çok kolay ve güçlü bir şekilde bulunuyor olması, siyasi iktidarlar açısından çok önemli bir avantajdır. Türkiye bu avantajı israf etmemelidir. Bu stratejik bir zaafiyet

olur. Yatırım yapan insanın kimliğine, kişiliğine bakmak, çalışan insanın kimliğine, kişiliğine bakmak çok ilkel bir yaklaşımdır. Türkiye kendi ülkesinde yaşayan insanların "bu ülke böyle gelmiş böyle gider, bu ülke adam olmaz" gibi bir anlayışa kapılmasından rahatsızlık duymalıdır. O nedenle toplumun, ülkenin heyecanlarını, umutlarını, düşlerini diri tutmak zorundadır. Toplumsal dinamizmin sürekli kılınması çok önemlidir. Bu sayede toplumsal dinamizmin ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçlarını verimli bir şekilde alabilirsiniz. Eğer toplumsal motivasyonu kuramazsa, siyasal reformları gerçekleştirmezse ve her alanda adaleti tesis edemezse, hem iç barışı gerçekleştiremez hem de saygın ve etkin bir dünya devleti olamaz. Onun için toplumsal motivasyon, siyasal reformlar ve ekonomik reformlar, sosyal kalkınma eş zamanlı olmalıdır.

H. Erdem: Efendim, verdiğiniz değerli bilgilerden ötürü Umrana adına teşekkür ederiz.

Çıkarılmak istenen KHK'nın içerik olarak demokratik değerlere uygun olup olmadığı konusunda da sayın Cumhurbaşkanı'nın kaygıları vardır. Ve bu kaygıları kamuoyu tarafından anlaşılmiştir. Kamuoyu araştırmasına göre halkın %78'i Cumhurbaşkanı'nın yaptığı işin doğru olduğunu düşünüyor.

Sağlık-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu:

“KHK ile Asıl Sorunları Gözden Kaçırıyorlar”

Hikmet Erdem: *Malumunuz olduğu üzere Türkiye'nin gündemini yoğun şekilde KHK meşgul etmekte. Hükümet üyeleri ve hatta Başbakan önce 'böyle bir kararnameden haberimiz yok' dediler. Sonra kabullenmek zorunda kaldılar. Arkasından da Cumhurbaşkanının bunu imzalaması gerektiği şeklinde bir üslup tutturdular. Sizce bu çelişki nereden kaynaklanıyor?*

Mustafa Başoğlu: Sizin de söylediğiniz gibi Hükümet, kamu görevlileri ile ilgili bazı düzenlemeler yapmak üzere KHK çıkartmak istiyor. Önce haberimiz vardı, yoktu, deseler de sonra kabullendiler. Şimdi ben bir sendikacı olarak bu konularla ister istemez yakından ilgileniyorum. Bana göre, bu kararname eğer

bu haliyle kanunlaşır ise kamuda çalışan işçileri de kapsamına alacaktır. Çünkü iddia Cumhuriyete aykırı olmak, irticacı olmak, bölücü olmak. Bu üç unsuru her kamu çalışanına atfedebilirsiniz. Yani bir fabrikanın müdürü veya hastanenin başhekimini benim üyelerimin çalıştığı yerde 'sen irticacılık yapıyorsun', diye bir damga vurabilir, 'sen bölücülük yapıyorsun' diye başka bir damga vurabilir. Yani olaya ben genelden bakıyorum. Şimdi buna ihtiyaç var mı evvela? Bu soruyu kendi kendime çok sordum. Acaba gerçekten devletimiz bir takım kimselerin iddia ettiği gibi tehdit altında ve bu insanlar devleti kemirip için için çökertiyorlar mı? Bu soruya cevap aradım, cevap bulamadım. Çünkü gerçekten devlet böyle bir tehlike ile

karşı karşıya ise, bu bir gece rüya görerek olmaz, bunun unsurları olması gerekir. Hükümet, bazı kamu görevlisi devlet aleyhine şu suçları işliyor, bunlar bu suçları işlemeye devam ederlerse devlet sıkıntıya girer diyor.

Şimdi devlet gerçekten böyle bir tehlike ile karşı karşıya idi ise, peki ne zaman bu tehlike başladı? Bu sorununun cevabı yok. 3 ay öncesi, 3 sene öncesi; bu sorunun da cevabı yok. Eğer bu 3 ay önce başlamışsa, peki bu insanlar üç ay öncesi devlet dairelerine alındılar. Bu insanlar ne zamandan beri burada çalışıyorlar? 10 sene, 20 sene. Peki, 10-20 senedir bir insan kamuda çalışıyor ve devlet karşı gelmemişse, son 3 ayda neden karşı gelsin? Bunun bir sebebi olması gerekir. Bu soruya da cevap bu-

lamadılar. Ben böyle bir kararnenin çıkmasının sebebini bir vatandaş olarak arıyorum, bulamıyorum.

Ne olabilir? Olsa olsa şu olabilir: Son zamanlarda Türkiye'de bir irtica rüzgarı estiriliyor. Şimdi irtica nedir? Ben bunu çok sordum. Şudur diye düşündüm: Bazı kamu görevlileri İslami terbiyeye sahiptir. Bunların bazıları imam-hatip mezunudur. Bunların içinde imam hatip mezunu polisler de vardır, kaymakamlar, vali veya vali muvainleri vardır. Başka türlü bürokratlar vardır. Şimdi bunlar İslami terbiye alan kim olursa olsun, bunlar devlette hiç bir şekilde görev alamaz; öyleyse biz bir yetki alalım ve bunları temizleyelim demiş olabilirler. Böyle bir nokta var gibi geliyor bana. Bunu da şu örnekten anlıyorum. Kaymakamlar kendileri-

ne ilçe teslim ettiğimiz mülki amirlerdir. Söylenen şu: Bunlar bayan eli sıkmaz. Olabilir. Eğer bir insan İslami terbiyenin gereği bayan eli sıkılmıyorsa, anlayışı, terbiyesi buysa buna saygı duymak gerekir. Şimdi devlet memuriyetine girmede "bayanlarla el sıkışma" diye bir madde yok. Peki biz validen, yardımcısından, diğer kamu görevlilerinden ne bekleriz? Doğru çalışsın, devlet-millet işini yapsın, malına sahip çıksın, bunu istismar etmesin. Bir kaymakam vardır; herkesle iyi tokalaşır, gelen her-

kesin de elini öper; fakat iş yapmaz, devletin milletin malına sahip çıkmaz. Biz böyle bir adamı arıyoruz? Hayır. Bulduğu yerde kendisine verilen işi doğru düzgün yapan adamı arıyoruz. Şimdi siz kaymakamlar hem el sıkılmıyor hem de iş yapmıyor derseniz, belki bunun bir izahı olabilir. Bana göre bu iş, kurt-kuzu hesabına benziyor:

Kuzu
ırma-

ğin alt tarafında su içiyor. Kurt da ırmağın üst yakasından içiyormuş. Kurt gelmiş demiş ki; 'sen benim suyumu bulandırdın'. Kuzu da, 'Allahtan kork, ben nerdeydim sen neredesin! 'Olsun olsun, demiş, ırmağın başındasın, sonra yukarıya çıkar-sın, şimdiden ben seni cezalandırayım' demiş. Böyle abartılı bir şey.

H. Erdem: Şimdi, bu yasa 28 Şubat'ta alakalandırılıyor. Hükümetin sanki yangından mal kaçırırçasına alelacele karar-

nameyi çıkarmak istemesi de bundandır, deniyor.

Mustafa Başoğlu: Evet, çok önemli bir konuya parmak bas-tınız. İlk önce şunu açıklığa kavuşturalım: "28 Şubat kararlarının gereği" dedi sayın Başbakan. Ben de düşündüm, 28 Şubat kararlarının gereği ne olabilir? MGK toplanmış, bir dizi kararlar almış, bu da onun gereği olmuş. 40 ay önce alınmış bazı kararlar hükümete tavsiye edilmiş. Evvela Anayasal bir kurum olan MGK'nın asıl görevi devletin iç ve dış güvenlikleri konusunda kararlar alıp bunu hükümete tavsiye etmektir. Hükümet bu ka-

rarları
alıp uy-
g u l a r
veya uy-
g u l a -
m a z .
Sorum-
luluk hü-

kümete aittir. Dolayısıyla 40 ay önce böyle bir karar alınmış ve uygulanmamışsa, demek ki uygulamaya ihtiyaç hissedilmemiş olabilir. İkincisi hükümetin MGK kararlarını uygulama zorunluluğu yoktur. Sorumluluk kendisine aittir. Üçüncüsü MGK, hükümete tavsiyenin ötesinde güvenlikle ilgili müzakere anlamına gelir.

Yani askerlerle siviller devletin güvenliği ile ilgili konuları oturup tartışıyorlar. Bu çok önemli bir kuruldur. Müzakerelerin tutanağı gizlidir ve kimsenin bilmesi gerekir. Gerçi kurul

toplantısında ne konuşulacağı açıklanıyor, son zamanlarda. Şimdi, bazı kaymakam ve valiler buldukları görevde işleri yanlış yürütüyorlarsa, Cumhuriyete, kanunlarına, ilkelerine aykırı hareket ediyorlarsa bunlar hakkında İçişleri Bakanlığı'nca gereken yapılır. Bunları MGK'ya götürmek için sebep yok ortada. MGK'nın böyle bir karar alıp hükümete sen yapacaksın diye dikte etme yetkisi var mı? MGK herkesi yöneten ve herşeyi yönlendiren bir kurum olarak gösteriliyor.

Geçenlerde başbakan yardımcısı Mesuz Yılmaz bu konuda bir gazeteciyle konuşurken birşey dedi. *"Laiklikle irtica asker'in görevidir. Bunlara asker karışır."* Bunu okudum ve hayret ettim. Eğer, laikliğe karşı tavırlar varsa hükümet bunu elindeki mekanizmaları harekete geçirerek önlemek zorundadır. Eğer irtica diye bir tehlike varsa ve bu devleti tehdit edecek bir unsur ise, gene hükümet bunun çaresini bulmak zorundadır. Başbakan yardımcısı, "bu işlerle asker ilgilenir" dedi. İşin içinden sıyrıldı ve askerle sivil karşı karşıya bıraktı.

Şimdi, MGK'nın görevlerini abartmak lazım. Anayasaya uyacak olursak, hükümete tavsiye kararı alır; hükümetin görevi bunu öncelikle ele almaktır, öncelikle uygulamak değil. Anayasada hükümet MGK kararlarını hemen uygular diye bir kaide yok. Geçmiş dönemde bunlar tartışılırken MGK'nın eski genel sekreterleri açıklama yaptılar: Bizim kararımızı 6 defa hükümet uygulamadı dediler. Demek ki hükümet uygular ya da uygulamaz. Çünkü sorumluluk hükümete aittir. MGK bir karar alıp hükümet uygulamazsa, eğer devlet bundan zarar görürse, zarar verenler bunun hesabını verir. Dolayısıyla bu bir sığınmadır. Yani bu hükümetin kendi isteğini gerçekleştirmek için bu meseleyi askerlere, MGK'ya atarak oraya sığınmaktadır.

Şimdi son olayda çok enteresan tartışmalar oldu: Çok satan bazı medya Cumhurbaşkanı üzerinde baskı kurdu ve

ve Cumhurbaşkanı adeta "devlet düşmanlarını koruyan" -başbakanın tabiriyle- "onları yüreklendiren" bir konuma düşürüldü. Buna kimsenin hakkı yok. Bazı köşe yazarları "Ahmet Amca", "Ahmet Bey" diye Cumhurbaşkanı hakkında yazı yazdılar. Cumhurbaşkanı devlet ve milleti temsil eden en üst noktada bir isim. Diyor ki Cumhurbaşkanı: Be-

Mustafa Başoğlu'nun Başbakan'a Mektubu "Müslümanlardan Samimiyet

Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Genel Başkanı, Türk-İş Başkanlar Kurulu Üyesi ve Cumhurbaşkanı eski Başdanışmanı Mustafa Başoğlu, Başbakanı Bülent Ecevit'e bir mektup göndererek, insanların samimi olup olmadıklarının nasıl tespit edileceğini ve bu durumda olanlara Samimiyet Belgesi verilip verilmeyeceğini sordu.

Başoğlu'nun mektubu şöyle:

"Kanun Hükmünde Kararname'nin uygulanmasına ilişkin soruya karşı, "Samimi ve dinine bağlı Müslümanların hiçbir kaygı duymasına gerek yoktur. Türkiye, inanç özgürlüğünün en iyi yaşandığı bir ülkedir" karşılığını vermişsiniz.

"Samimi ve dinine bağlı Müslüman" değerlendirmenizi içime sindiremediğim için, endişelerimi zat-ı alinize sunmak istiyorum.

"Samimi" ve "dinine bağlı" bir kamu görevlisi hangi ölçülere göre tespit edilecektir? Onun hakkında karar verecek olan üst makam, neyi esas alacak, "samimi olmadığı" kararına karşı nasıl ve kime itiraz edecekler? Yakın amirinin yapacağı değerlendirmeye, üst amiri katılmadığı takdirde sorun nasıl çözümlenecek?

Zat-ı alinizin bu değerlendirmeyi iyi niyetle yaptığından endişe duymuyorum ama, ölçüleri belli olmayan samimiyeti belirleme, birçok kamu görevlisinin cezalandırılmasına yolaçabilir.

Sayın Başbakanım,

Yüksek malûmlarınız olduğu üzere, bir insanın İslami inanç açısından samimi olup olmadığını sadece; her şeyi bilen ve her insana şah damarından daha yakın olan Yüce Allah bilir. Kulların bu konuda birbirlerinin samimiyetlerini ölçüp, değerlendirmeleri, yanıltıcı olabilir.

Bu açıklamanızdan anlaşılmaktadır ki, kamu görevlilerinin Müslümanlık dereceleri ve dine bağlılıkları, ölçü olarak alınmaktadır. Bu anlayışın çok sakıncalı olduğu kanaatindeyim.

Yüksek malûmlarınız olduğu üzere, özellikle son yıllarda İslam Dini ile ilgili olarak değişik değerlendirmeler yapılmaktadır.

Bunlar özellikle, "İlimli İslam, Siyasi İslâm, Şeriatçı İslâm, Demokrasi ile Uyuşan İslam, Demokrasiye Karşı olan İslam, Cumhuriyet ve ilkeleriyle uyum sağlayan İslam; Cumhuriyete, niteliklerine,

nim önüme getirdiğiniz kararname anayasaya aykırı. Nasıl aykırı? Çünkü Anayasa kamu görevlilerinin özlük haklarının kanunla korunacağını söylüyor. Cumhurbaşkanı'nın söylediği, "bu kanunla düzenlenecek bir konudur. Ben bunu kararname ile yapamam.". Cumhurbaşkanı şayet kararnameyi imzalasaydı evvela kendi yeminine ters düşmüş

olacaktı.

H. Erdem: *Bu kararname ile bir ihbar, jurnal döneminin başlayacağı söyleniyor. 1950'de Mc Charty'nin komünist avına çıktığı bir tasfiye dönemi. Acaba Türkiye'de böyle bir dönem mi getirmek istiyorlar? Bir de bizde 1402'likler var, cidden o zaman da müthiş manada insanlar kıyım uğramışlar. Acaba öyle bir dönem mi özleniyor?*

Belgesi İsteyecek misiniz?"

laikliğe, Atatürk ilkelerine uymayan İslam" olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, Müslümanlar, "dinci, köktendinci, hoşgörülü, katı tutumlu, yobaz, bağnaz, militan vb." sıfatlarla tanıtılmaktadır.

Son zamanlarda ülkemizde "İslam'da reform" yapılması gerektiği; Batı aleminde ancak, dinde reform yaptıktan sonra ilerleme ve yükselme başladığı, kalkınmasını tamamladığı, diğer alanlarda gelişme gösterdiği gerekçe olarak ortaya konulmaktadır.

İslam dini, ilerlemeyi, çalışmayı, yükselmeyi ve sosyal adaleti hiçbir şekilde yasaklamadığına göre, "ancak reform yaparsak, ilerleme yaparız" düşüncesi, hiçbir şekilde İslam ile bağdaştırılmaz. Bazı kimselerin kendine göre din arayışı içerisinde olmaları sebebiyle, İslam dinini onlara göre tatbik edecek şekilde değiştirmeyi düşünmek bile akıldışıdır. Din kişiye uymaz, kişi dine uymak zorundadır.

Alemlerin Rabbi olan Yüce Allah doğrudan kul (insan)a hitap etmektedir. Bu aynı zamanda Allah'ın, yaratıkları arasında, insana en üstün değeri verdiğinin göstergesidir.

İslam dini tebliğ edildiğinden beri, daima düşmanları olagelmıştır. Bugün de bu düşüncenin taraftarı ve savunucuları vardır. Buna karşı İslam, "dinde zorlama" yerine "gönüllülüğü" üstün tutmaktadır. Dileyen inanır, dileyen inanmaz, dileyen Kur'an'ın hükümlerine uyar, dileyen uymaz. Sonuçta yaptıklarından dolayı Allah'a karşı sorumludur.

Sayın Başbakanım,

Müslümanları, değişik sıfatlarla nitelemek, İslam'a yeni bir şekil vermek, bir Müslüman olarak beni rahatsız etmektedir. Zaten alinizin samimi ve dindar Müslümanların KHK'dan zarar görmeyeceği değerlendirilmesi, samimi ve dindar olmayanların zarar göreceği gibi bir sonucu çağrıştırmaktadır.

Böyle bir anlayış korkarım, kamu hizmetine talip olacaklarla, halen kamu hizmeti gören Müslümanlardan Samimiyet Belgesi istenmesi sonucunu doğurabilir.

Bana göre maksadı aşan biçimde değerlendirilme ihtimali olan "Samimiyet" tanımının açıklığa kavuşturulması ve kişinin inancının bir başka kişi tarafından değerlendirilemeyeceği kuralını esas kabul etmek gerekmektedir."

M. Başoğlu: Tabi hepimizin aklına geliyor. Öyle de olabilir. Evvela şu olabilir; siz eğer önünüzdekini kısıkanıyorsanız ve kendi önünüzü açmak istiyorsanız, yapacağınız çok kolay; "bu irticacıdır" demek kalıyor. Ya da "bu bölücüdür" demek "bu cumhuriyet karşıtı" demek... Dolayısı ile bunlardan her hangi birisini kullanabilir, önünüzdeki rakip saydığınız kişiyi şikayet edebilirsiniz. Şimdi bakın ne olur; devletin savcıları, devletin hakimleri, devletin valileri, devletin kaymakamları, devletin müsteşarları, genel müdürleri, daire başkanları, şube başkanları herkes bir korku içerisine atılır. Acaba yarın benim hakkımda da bir suçlama olacak mı endişesi insanları ürkütür. Kimse eline kalemi almaz. Veya kimse rahat görev yapamaz.

Diyelim ki her insan dininin gereği namaz kılıyorsa, oruç tutuyorsa, "irticacı" denecek. İrtica'yı hep İslam'ın içinden çıkarmaya çalışıyorlar. Son olarak DSP genel başkan yardımcısı Rahşan hanımın kızlara söylediği: "Efendim, siz bugün bir başörtüsüne bakmayın ileride bu sizi irtica tuzağına düşerecektir!" diyor. Dolayısıyla İslam'ın içerisinden irtica çıkartma gayretindedir. Bu İslam'a iftiradır. Çünkü İslam irticaya karşı, gericiliğe karşı, haksızlığa, adaletsizliğe karşı; öyle bir düzeni yıkmak için gönderilmiştir. Dini gönderen Allah'tır. Hiç kimse Allah'ı bilgisizlik ve kullarını birbirine düşürecek din göndermekle suçlayamaz. İslam'ı irtica üreten, kötülükler üreten, insanları birbirine düşüren bir din

gibi göstermek kimsenin hakkı değil, bu İslam'a iftiradır. Mesela komünizm'i geri getirmek iseyenler irticacıdır. İrtica eğer bulunduğunuz noktadan geriye gitmekse; şimdiye kadar bizim milletimizin arasında geriye gidelim, padişahları geri getirelim, halifeyi geri getirelim, giyimi kuşamaı değiştirilelim, diyenin olduğunu zannetmiyorum. Efendim partileri kaldıralım, demokrasiyi kaldıralım, Cumhuriyeti kaldıralım, yerine tek adam hakimiyeti getirelim diyene de rastlamadım.

Şimdi kararnameyi Türkiye'nin gündemine getirenler ne bekliyorlar? Benim kanaatim şu: Aslında işler düzgün gitmiyor. Ekonomi tıkanı. En çok olumlu rey veren Dünya Bankası krediyi dondurdu. Japon Merkez Bankası "yok arkadaş, siz bu işi yapamadınız", krediyi dondurdu. IMF'nin ne diyeceği belli değil. Ekonomik işler iyi değil, hergün işsizlik artıyor. Gelir dağılımındaki adaletsizlik her zamankinden daha fazla oldu. Hayat pahalılığı düştü, enflasyon düştü diye birşey yok. Çünkü insanlar para haracayarak geçiniyor ve geçinemiyoruz.

Faizler düştü falan gibi görüntü verildi. Keşke düşsün, ama baktığımız zaman, bizim işçilerimiz az zam alsın diye bize baskılar yapılıyor. Öbür tarftan bir bakıyorsunuz bankaların kârları eski döneme göre bir kaç kat katlanmış.

Birçok vurgunlar, soygunlar oluyor... Bunlar tartışılmıyor. Türkiye bunları tartışmıyor.

Enteresan şeyler oluyor. İşte bir takım operasyonlar yapılıyor. Ne yazık ki bu operasyonların içerisine karışan yeminli mali müşavirler var. Ne yazık ki bazı hakimler var. Bazı üst düzey bürokrat, yöneticiler var. Bazı valiler var. Böyle bir rüya alemi gidiyor.

Bakın bu konuda çok önemli bir şey daha söylemek istiyorum: Hükümet aslında başından itibaren anayasayla ilgili olumsuz bir tavır içerisinde.

Aslında, kamu görevlilerine ait disiplinle ilgili konularda kanun hükmünde kararname düzenleme, yapma yetkisi hükümete verilmemiştir. Kamu görevlisi arasında ücretlerin düzeltilmesi var. Boşalan kadrolara ait yapılacak muameleler var. Ama kamu görevlilerinin disiplininin şöyle ya da böyle olmasıyla ilgili hükümetin bu konularda düzenleme yapma yetkisi yok. Onu isteyenler, de-

mek ki daha işin başında kanun gücünde kararnameyle memurların özlük haklarının düzenlenemeyeceğini biliyorlar. Öyle bir yetki talep etmemişler. Peki siz almadığınız yetkiyi nasıl kullanacaksınız? Her halde şöyle düşünmüşlerdir. Nasılsa Cumhurbaşkanı'nı biz getirdik. Getiririz o da imzalar, diye düşünmüşler herhalde. Ama Cumhurbaşkanı imzalamadı. Çok iyi birşey yaptı. Şimdi burada şuna dikkat etmek lazım gelir. Meclis açıldıktan sonra, kanun gücünde kararnamenin içeriği eğer böyle kanunlaşır, felaket olur; yani kamu görevlileri sürekli korku içerisinde "acaba ben de yarın irticacılarından sayılır mıyım? Acaba bende yarın bölücü damgası yer miyim? Acaba bende yarın Cumhuriyet düşmanı diye nitelendirilir miyim?" endişesinden kendini kurtaramaz. Onun için bunun içeriğine çok dikkat etmek lazım. Bana göre Cumhurbaşkanı'nın yeni bir görevi başlıyor.

Bugüne kadar sayın Cumhurbaşkanı işin teknik yönüne itiraz etti. Bundan sonra önüne böyle bir kanun gelirse özüne de itiraz etmek lazımdır.

H. Erdem: *Yani Anayasa'ya, insan haklarına, demokrasiye uygunluğuna bakarak değerlendirilmek lazım...*

M. Başoğlu: Yani kamu görevlilerinin, amirlerinin böyle ucu bucağı belli olmayan suçlamalarla onları görevlerinden atabilme yetkisi üzerinde durmalıdır. Kanunlara bağlanmışız zaten. Memurların diğer çalışanlarla göre daha rahat çalışabilmeleri için onlara iş güvencesi teminatı verilmiştir. Yani rastgele işten atamıyorsunuz. Eğer böyle bir korku olursa memur görevini kolayca yapamaz. Şimdi böyle memuru rahat görevinden atma yetkisini verdiğiniz zaman bütün memurlar devletin memuru olmaktan çıkar. Siyasilere memuru haline gelir. Bu da devleti felceder. Şimdi böyle bir ortama gidiyoruz. Neyin peşinden koşuyorlar, ben anlamıyorum. İnsanları böyle olmaz şeylerle meşgul edip ana sorunları gözden ertelemeye çalışıyorlar. Şimdi böyle bir tehlikesi var Türkiye'nin; bundan kendimizi kurtarmak zorundayız.

H. Erdem: *Efendim, bize değerli görüşlerinizi açıkladığınız için teşekkür ediyoruz.*

Hukukçular Derneği Başkanı Av. Hüsnü Tuna'nın KHK ile İlgili Değerlendirmesi: “Keyfîliğe Kılıf Aranıyor”

• Anayasa'da belirtilen genel ilkeler doğrultusunda memurlar ve diğer kamu görevlilerinin disiplin konularında değişik yasalar bulunmaktadır. Bunlardan en önde geleni 657 Sayılı Devlet Memurları Yasası olup, 124. Md.sinde “Devlet memurlarının hangi fiillerinin varlığı halinde ne ile cezalandırılacağı” düzenlenmiştir.

124. Md.nin (E) fıkrasında devlet memurluğundan çıkarılmayı gerektiren haller 11 bent halinde sayılmıştır. Bu fiillerden birisini işlediği tesbit edilen memur hakkında “devlet memurluğundan çıkarılma cezası” verilebilmektedir. Dolayısı ile kanunla verilmiş bir yetki varken aynı konuda “Kanun Hükmünde Kararname” çıkarmak anlamsızdır.

Her ne kadar 124/E. Maddesinde “Memurluktan Çıkarma” yetkisi verilmiş ise de bu yetki kuralara bağlanmıştır. Devlet memurları yasanın 130. Md.sinde savunması alınmadan disiplin cezası verilmeyeceği şart koşulmuş, memurluktan çıkarma kararını verecek olan yüksek disiplin kuruluna da tanık dinlemekten, bilirkişi dinlemeye kadar... bir kısım sorumluluklar yüklenmiştir. Kanunun öngördüğü bu usûle riayet edilmemesi halinde verilen cezada sakatlık oluşmaktadır. Bu itibarla KHK

ile kanunun gerektirdiği “savunma hakkı, delil sunma hakkı” gibi haklar bertaraf edilmek istenmiştir.

• Genel hukuk ilkelerine göre “Suçluluğu sabit olana kadar sanık “suçsuz” olduğu” gibi Anayasa gereğince yasalarca suç sayılmamış bir fiilden dolayı ceza verilemeyeceği açıktır.

KHK ile yeni suç ihdasına imkan verilmektedir. Bu görev de iki müfettişe verilmektedir. Müfettişler idarenin has elemanı olduğuna

göre idarenin telkinleri rapora dönüşecek, dolayısı ile en temel insan hakkı olan “Savunma hakkı” ve benzeri hakları bertaraf edilerek insan hakları ihlal edilecektir. Nitekim bu konuda akli selim sahibi herkesin taşıdığı endişenin haklılığı, uygulamaya konulmuş durumlar açısından da doğrulanmaktadır. Örneğin 15-20 senedir başörtülü olarak görev yapmış bir öğretmen hakkında son günlerde iki müfettişin hazırladığı raporlarda; “... Başörtülü derslere girmekte ısrar ederek; kurumun huzur, sükun ve çalışma düzenini bozduğu...” şeklinde belirtilen kanaatler sonucu memurluktan çıkarma cezası verilmektedir.

15 yıllık memuriyet hayatında hiç bir disiplin cezası almayan memurun, yoruma dayalı suç isnaı ile görevine son verilmesi büyük bir insan hakkı

ihlalidir. KHK, keyfilige kılıf bulmayı amaçlamaktadır. Nitekim son birkaç yıldır insanımıza dayatılan herşey genel hukuk ilkesine aykırı da olsa bir kurala dayandırılmak istenmesi bunun delilidir. Ayrıca yargının siyasallaştığı, hukuka uygun davranmak isteyen yargıçların da tayin, sürgün, soruşturma tehdidi altında bulunduğu bir yargı sisteminde de yargıya başvurma çok anlamlı olmadığı bilinmektedir. Bu nedenle KHK'den sonra dava açma isteğinin de yok olması kaçınılmazdır. İdare; KHK ile memuru mağdur edecek yargı üzerindeki baskısı ile de yargıya başvuranların talebini sonuçsuz bırakacaktır. Dolayısı ile bunun bir hukuk devleti uygulaması değil, baskıcı, totaliter bir yönetim anlayışını göstereceği şüphesizdir.

• KHK ile getirilmek istenen Dahiliye Memurları Kanunu, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu ve Hakim ve Savcılar Kanunundaki değişikliklerin, içeriği itibariyle "dindarları" hedef aldığı görülmektedir. Taraflı iki kişinin yorumu ile hemen devlet memurluğundan atma anlayışı yasa ile tanıyan birkaç haftalık soruşturma süresine dahi tahammül edilmediğini göstermektedir.

• Anılan Kararname'de çalışma hakkı da ortadan kaldırılmaktadır. Söz konusu kararname gereğince görevine son verilen kişinin kamu kurum ve

kuruluşları, yerel yönetimler ve bunların %5'inden fazlasına sahip olan kurumlarda çalıştırılmayacağı yasağı getirilmesi, çalışma hakkının yok edilmesi bir yana, o kişinin bir vatandaş değil, bir düşman ferdi olarak görülmesi anlamına gelmektedir. Bu yasaklar kararnamenin kaynağının da hükümet değil, BÇG gibi yasa dışı unsurlar olduğunu göstermektedir.

• Kuvvetler ayrılığı, iyi işleyen bir demokraside görülebilir. Bugün ise bütün güçler toplumu yönetme, yönlendirme hakkını kendinde görenlerin elinde toplanmış bulunmaktadır. *Zira hiç bir güç ve kişiden emir almaması gereken yargı aba altından gösterilen sopalarla idarenin emrine girmiş, dolayısı ile suçlayan idare, yargılayan ve cezalandıran da idare olmuştur.* En son kararname krizinde de; yürütme erkinin başı olan Sayın Cumhurbaşkanına yönelik tehdit dolu ifadeleri ve baskıları toplum bizzat müşahede etmiştir. Bu durumda kuvvetler ayrılığından bahsetmek mümkün değildir.

• KHK her ne kadar Cumhurbaşkanınca imzalanmasa bile çoktan uygulamaya konulmuştur. Haksızlığa ve keyfilige karşı çıkan herkes, bu uygulamalara karşı sesini yükseltmelidir. Hukukçular Derneği ve mensupları olarak tüm insan hakkı ihlallerine karşı bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da duyarlı olmaya devam edeceğiz. ■

Umran'a
ABONE OLUN
ABONE BULUN
ABONELİĞİNİZİ YENİLEYİN

Tel: 631 13 85

www.umrandergisi.com

www.umran.org

e-mail: umrandergisi@umrandergisi.com

KHK Krizi Günlüğü

Abdullah Yaşar

Kararname Bilmecesi

Türkiye’de politik gündem değişken olan hava durumu gibi, bir açıyor bir kapanıyor. AB yolunda, İnsan Hakları konusunda yeni atılımlar beklenirken gündeme yeni bir tartışma düştü: KHK. Bu nedenle geçtiğimiz ayın en önemli gündem maddesi KHK olarak bilinen ve “irticai ve bölücü faaliyetlere” karıştığı iddia/tespit edilen memurların işten atılmalarını kolaylaştıran kararname idi. Kararnamenin varlığı önce hükümet kanadı tarafından kabul edilmedi. Hatta Başbakan “haberim yok” diyerek kararnamenin varlığını kabul etmedi. İçişleri Bakanı Saadettin Tanttan da “bizim böyle bir hazırlığımız yok” diyerek kararnameyi sahiplenmedi. (Akit 26. 7. 2000) Yani tam bir “Kararname bilmecesi” yaşandı..

Oysa aynı habere göre elden ele dolaşan bir belge böyle bir hazırlığın olduğunu gösteriyordu ve bu belgeye göre “iki ayrı müfettiş tarafından verilen raporlar ve muhtelif gizli sicil raporları ile teyyüt edilen memurların, haklarında cezai işlem yapılıp yapılmadığına bakılmaksızın meslekten çıkarılması öngörü-lüyordu”.

Önceleri kararnameden haberlerinin olmadığını söyleyen bazı bakanlar daha sonra bu kararnamenin içeriğine karşı olduklarını alt perdeden de olsa seslendirmeye başladılar. Akit’ten Serdar Arseven 28 Temmuz tarihli yazısını bu konuya ayırmıştı: “Eski Anap Milletvekili Hayrettin Uzun, Plan ve Bütçe Komisyonu’nun bir toplantısına katılan bakana hitap ederken, “Sayın bakan, sizi çok iyi anlıyorum. Türkiye’de bakanların hükmi şahsiyetleri var ama fikri

şahsiyetleri yok” diyordu. Valisinden en alt kademesindeki kadar, bütün memurların yargısız kıyımına karşı karşıya kalmasına sebep olacak kararnameye imza atan bakanların açıklamaları, Hayrettin Uzun’un bu tespitini doğrulamakta... İlk günlerde “haberimiz yok”, “bize intikal etmedi” filan diyerek meseleyi uyutmaya çalışan bakanlar, şimdi “imzaladığımız kararnameye biz de karşıyız” garabetindeler”.

Zaman Gazetesi (27. 7. 2000) “Bu kararname tutmaz” diye başlık atarken Mesut Yılmaz’ın sözlerine de yer verdi: “Memura yargısız ihraç kararnamesi Anap lideri Yılmaz’ı kızdırdı: Biz hukukun üstünlüğü derken, bu tasarı AB yolunda Türkiye’ye zarar verir.”

Hürriyet gazetesinden Muharrem Sarıkaya da 27 Temmuz 2000 tarihli yazısında benzer bir üslup kullanıyordu: “Birçok bakanın KHK hakkında bilgisi yok. Hatta, geçen hafta içinde Cumhurbaşkanlığına sevk edilen KHK’nın altına imza attıklarımı dahi bilmediklerini (...) gizleme gereği duymuyorlar... Aslında KHK’lar irtica ve bölücülükle mücadeleyi hedefliyor. Ancak KHK’ların türkçesine ve kapsamına bakıldığında, mesele bu boyutu aşip daha geniş bir kapsama oturuyor... Başbakanlığın değişik birimlerinde bugüne kadar irticaya karşı yılmaz mücadele veren kamu çalışanları da KHK dan rahatsız. Nedeni, Türkiye’de disiplin kurullarının çalışma biçimleri. Müfettişlerin, teftiş kurullarının ve amirlerin emir kulu gibi çalıştığı göz önüne alındığında, bakanın istediği kişiyi memuriyetten attırabileceğini söylemek olası... Kötü niyetli 1402’lik sorununun yarattığı tahribatın izleri hala hafızalardaki tazeliğini korurken, buna

benzer bir uygulamanın bürokrasiye getireceği maliyeti de hesaba katmak gerekiyor.”

KHK: Keyfi Uygulama ve Parlamentoya By-Pas

KESK de keyfi uygulamalardan duyduğu kaygıyı Cumhurbaşkanına çektiği faksta dile getiriyordu: “...özetle, kararname keyfi uygulamaların yolunu açarak, çalışanları her an işten atılabilecekleri kaygısı içinde yaşamaya itecektir. Kararname ile çalışma barışı bozulacaktır.”

Star gazetesi de (29. 7. 2000) olayın bu boyutuna dikkat çekiyordu: “Memurların yargı kararına gerek kalmadan görevden alınmasına ilişkin yapılan düzenleme başkent kulislerini karıştırdı. İlk önce kanun hükmünde kararnameye imza koyan bakanlar böyle bir düzenlemeden haberimiz yok şeklinde demeçler verdiler. Ancak bakanların haberimiz yok dedikleri KHK'nın imzaları tamamlandı ve Cumhurbaşkanı A.Necdet Sezer'e sunuldu.” Aynı haberde iktidar partilerinin içinde hala tasarıya açıkça karşı çıkanlardan Anap milletvekili ve Anayasa komisyonu başkanı Ertuğrul Yalçınbayır'ın düşüncelerine de yer veriyordu. “Hükümetin meclisten aldığı yetki yasası kapsamında böyle bir düzenlemenin olmadığını” belirten Yalçınbayır “parlamento göz göre göre hükümet tarafından by-pas ediliyor. Anayasa Mahkemesine dava açıldığı zaman ilk imzayı koyacağım” dedi.”

Sağlık- iş Başkanı Mustafa Başoğlu ise KHK'nın farklı bir yönüne dikkat çekti “...Bu kararname cum-

hurbaşkanı tarafından yürürlüğe konulduğu takdirde kamu görevlileri bazı iddialarla suçlanıp görevlerinden atılacaklar. Bunların daha sonra mahkemeye müracaat et-

melerinin, idare tarafından düzenlenecek tutanaklar açısından fazla bir değeri olacağını sanmıyorum. Bu önce idam edip sonra yargılama anlayışına dayanmaktadır.” (1 Ağustos 2000- Zaman) Bu kaygılar İktidar partileri tarafından yatıştırılmaya çalışıldı.

Bu arada hükümetin tavrı da değişti. Kararnameden haberi olmayan başbakan KHK'nın varlığını kabul ettiği gibi savunmaya da başladı. Bu değişime Akit (30. 7. 2000) dikkat çekiyordu: “Türkiye bir hafta içinde üç Ecevit seyretti. Başbakan Memur Kıyım Kararnamesi için ; önce 'haberim yok' dedi. Sonra 'kararnameden haberim var, ama bu yargısız infaz değil' dedi. Dün ise kararnamenin; sanık konumundaki memurlar hakkında yargı henüz karar vermeden memuriyetten atılmaları amacıyla, yani 'yargısız infaz' için hazırlandığını kabul etti.”

KHK'ya Tepkiler

Kararnameye muhalefet partileri, sendikalar ve sivil toplum kuruluşları ise sert tepki gösterdiler. Kamus-en, Memur- sen, KESK başkanları ilk günden itibaren yaptıkları açıklamalarla KHK ya karşı çıkarken sendikalar yaptıkları çeşitli eylemlerle bu kararnameye karşı tavırlarını ortaya koydular.

Hükümet ise “bu kararname 28 Şubat 1997'de düzenlenen MGK'da alınan bir karardı” diyerek kararnameyi savunuyordu. Başbakanlıktan yapılan açıklamalarda “Teröre bulaşmış, cinayet işlemiş memurları bile atamıyoruz. Üstelik maaş ödüyoruz” deniyordu ve 30 ağustos tarihli Sabah, Milliyet ve Hürriyet gazeteleri bunu manşetten duyurdular. Sabah “Katile bile maaş ödüyoruz”, Hürriyet “Devletten katiller bile maaş alıyor”, Milliyet ise “Müthiş açıklama - Başbakanlık: Hizbullahçı memurlar hala devletten maaş alıyorlar” manşetleri ile hükümete/KHK'ya olan desteklerini ortaya koydular. (Tabi çoğu köşe yazarları, yazıları ile manşetlere yine ters düştüler.)

Disiplinsiz veya suçlu memurların disiplin cezaları ile de memurluktan atılabileceği tezine karşı hükümet bu maddelerin zayıf kaldığını iddia ediyordu. Gerçekten bir memurun görevden alınması bu kadar zor mu? A. Taşgetiren “Acaba bir yerlerden telefon mu geldi?” (31. 8. 2000 - Yeni Şafak) başlıklı yazısında buna cevap veriyordu: “Başbakanlığın açıklaması, tam bir çarpıtma ürünü idi. Bunu, azıcık hukuk has-

sasiyeti, azıcık medya sorumluluğu olan görürdü. Türkiye, böyle bir kanun - kararname çıkmadan bile, mevcut yasalar çarpıtılarak, hatta yer yer yargının olağanüstü dönemlere ilişkin, siyasal mantığı devreye sokularak, kuyum gerçekleştirildiğine sık sık tanık olunan bir ülkeydi. Başörtüsü sebebiyle meslekten ihraç edilen yüzlerce bayan kamu görevlisi var. Bunlar normal şartlarda sadece uyarma cezaları ile cezalandırılmaları gerekirken, suçta ısrar ederek disiplinsizlik suçu işledikleri gerekçesiyle kapı önüne kondular. Üstelik Danıştay da onayladı bu kararları”.

Zaman gazetesinde konu ile ilgili olarak çıkan haberde ise “Katil aranmaya gerek yok. Devletten atılmayan katiller memurun ihraç kararnamesinin gerekçesi olurken, yürürlükteki mevzuatlara göre amire itaatsizlik bile memurun atılması için yetiyor.”(1 Ağustos 2000, Zaman) deniyordu.

Enis Berberoğlu ise bir gazetenin katile bile maaş ödüyörüz manşetini görünce Susurluk’la ilgili bir gelişme var sanmıştı ve ‘Katile maaş başlığı ile Yeşil’i mi kast ettiniz?’ diye soruyordu.

Ancak hükümet tüm kamuoyu baskılarını gözardı ederek kararnameyi Cumhurbaşkanı’na gönderdi. Hükümetin değişen tavrı ile birlikte değişen bir kısım medya da Cumhurbaşkanı’na karşı tavrını sertleştirmeye başladı.

Cumhurbaşkanı ise KHK’yı imzalamadan geri gönderdi. Sezer, iadenin nedenini açıklarken; “ bunun nedeni, koruyup kollamaya ant içtiğim ‘Hukuk Devleti’ ilkesi konusundaki duyarlılığımdır” dedi. Bu iadenin hemen ardından Hükümet KHK’yı aynen iade kararı aldı. Neden çıktığı tam anlaşılamayan randevu krizi ise çabuk aşıldı. Ancak Cumhurbaşkanı’nın geri gönderilen kararnameyi imzalamaya niyetli

olmadığı rivayetleri dolaşmaya başladı bile. Radikal’in 17 Ağustos tarihli manşeti de bunu yansıtıyordu: “İm-za-lamam.”

İsmet Berkan (Papatya Falı- 17 ağustos 2000- Radikal) Cumhurbaşkanı’nın imzalamama sebebi hakkında “kısacası kararnamenin içeriği değil. Sezer’i sıkan, şekil şartlarındaki eksiklikler.” diyordu.

Bu arada KHK’nın geri dönmesi 28 Şubat tartışmalarını yeniden başlattı. Hükümet kararnamenin 28 Şubat kararları arasında olduğunu söyleyerek savunurken kararnamenin geri dönmesi “28 Şubat bit-ti mi” tartışmasını başlattı.

Nihayet beklenen oldu ve 21 Ağustos tarihinde Cumhurbaşkanı KHK ‘yı ikinci kez geri çevirdi. (Gerekçelerini Umran ek’te okuyabilirsiniz)

Kıyım tehdidi altındaki memurların kaygısını paylaşarak bir fıkra ile bu konuyu kapatabiliriz:

Bir kadıya iki kişi gelir ve birbirlerine ilişkin şikayetlerini anlatmaya başlarlar; ama kadı iki tarafı da dinlediği halde haksızın kim olduğuna bir türlü karar veremez. Sonunda ikisini birden yere yatırır ve sopa attırır ve kendi kendine şöyle der “oh olsun suçlu kurtulamadı ya.”

Maksat “bağcıyı dövmek”se, eveleyip-gevelemeye hiç gerek yok. ■

TAZİYE

Büyük Birlik Partisi Genel Başkanı sayın Muhsin Yazıcıoğlu’nun Babası Halit Yazıcıoğlu’nun vefatını üzüntüyle öğrenmiş bulunuyoruz.

Merhuma Allah’tan rahmet yakınlarına sabr-ı cemîl dileriz.

Umran

İttihatçı Tasfiye Geleneği ya da “Yok Kanun Yap Kanun”

Abdullah Yıldız

Kararname Şaşkınlığı

Kamuoyunda “Kıyım Kararnamesi” olarak bilinen 12 Temmuz 2000 tarihli Kanun Hükmünde Kararname Taslağı, “irticacı” ve “bölücü” oldukları iddiası veya şayiasıyla haklarında iki müfettiş tarafından rapor düzenlenen devlet memurlarının derhal görevlerinden uzaklaştırılmalarını öngörüyor.

Kıyım Kararnamesi, Temmuz sonlarında MGK toplantısına tekaddüm eden günlerde (24-25 Temmuz) ilginç bir şekilde gündeme geldi. Hükümet üyeleri, önce böyle bir kararnamenin mevcut olmadığını açıkladılar. Ertesi günlerde, 26 Temmuz tarihli MGK toplantısında sözkonusu kararname taslağının tartışıldığı basına yansıdı. Ardından Başbakan Ecevit, kararnameden haberi olduğunu, fakat Cumhurbaşkanı’na ne zaman sunulduğunu bilmediğini söyledi. Mesut Yılmaz da, “Her devlet, memuruna bir takım özel sınırlamalar koyar” diyerek kararnameyi savunmaya geçti. Sonraki günlerde Bahçeli de kararnameyi şiddetle savunan demeçler verdi.

Ne olmuştu da hükümet ortakları, “unuttukları” mahut kararname taslağını bir anda ve eş zamanda hatırlayıvermişlerdi?! 28 Şubat’a yeniden gaz mı verilmişti? Kamusen Genel Başkanı Resul Akay’ın söylediği gibi, bir gece yarısı operasyonuy-

la boş kağıtlara imza atılmıştı da bu şaşkınlık ondan mıydı? (27.7.2000, Akit)

28 Şubat’ın Gölgesi

İşin aslına bakılırsa, sözkonusu kıyım kararnamesi yeni bir proje değildi. 28 Şubat sürecinde gündeme gelen ve kamuoyuna “İrtica ile Mücadele Yasaları” diye takdim edilen kanun tasarıları, bu kez bazı eklemelerle birlikte “Kanun Hükmünde Kararname Taslağı” olarak hükümetin ve Türkiye’nin gündemini işgal ediyordu.

Sözkonusu Kanun Hükmünde Kararname Taslağı içinde yer alan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 125. maddesinde değişiklik yapılmasını öngören Tasarı ile 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu’nun 23. maddesinin değiştirilmesine ilişkin Tasarı, 23.3.1998 tarihinde Başbakan Mesut Yılmaz imzasıyla “İrtica ile Mücadele Yasaları” kapsamında Kanun Tasarısı olarak TBMM Başkanlığı’na sunulmuştu. Her iki tasarıda yer alan değişiklik önerileri de; yani 657 sayılı Kanun’un 125. maddesinin (E) bendinin (a) alt bendi ile 1700 sayılı Kanun’un 23. maddesinin değiştirilmesine ilişkin kanun ya da kanun hükmünde kararname taslakları birbirinin tıpatıp aynı idi. (Kırs: Umran/ek, 2000/73; A. Yıldız, 28 Şubat Belgeler, 2000, s. 138-140.)

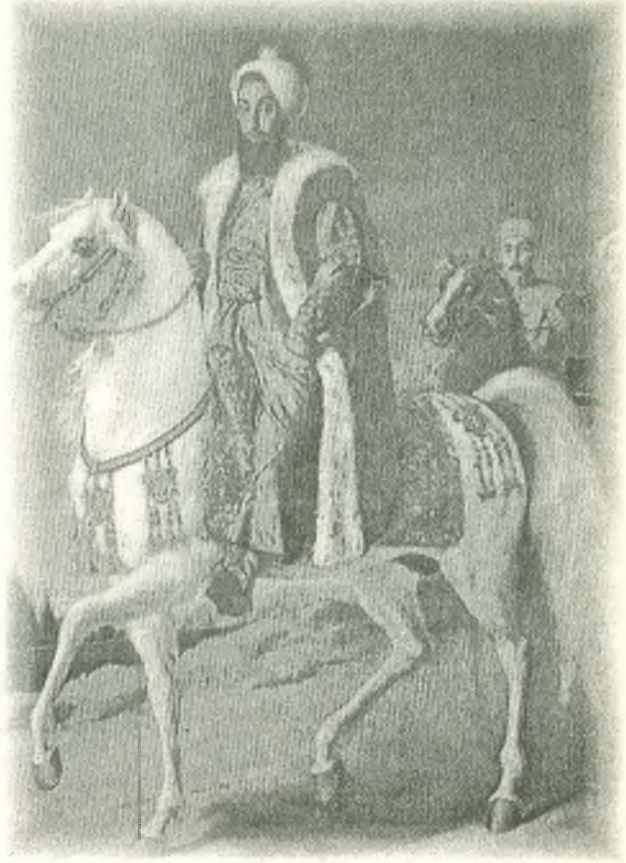
Basına yansıyan bilgilere bakılırsa; aynı mealde bir kaç Kanun Tasarısı daha Meclis'in gündemine sunulmuştu. Anlaşılan o ki, 28 Şubatçı muktedir azınlığın irtica paranoyası giderek müzminleşiyor. Devlete planlı bir şekilde sızdığı varsayılan "iç düşmanlar"ın ve "vatan hainleri"nin ayıklanıp tasfiye edilmesi, Türk siyasetinin "kriz"e girmesine yol açıyor ve bir hayat-memat meselesi olarak takdim ediliyorsa, bu paranoyadan da öte bir haldir.

Yeni Soğuk Savaş, Değişen Nato Konsepti ve İç Düşman

Okuyucularımızın gayet iyi hatırlayacağı üzere, biz 28 Şubat'ı, 90'lı yıllarda değişen ve İslami yeni tehdit olarak belirleyen yeni NATO konsepti bağlamında değerlendirmiş ve süreci ABD güdümlü Yeni Soğuk Savaş'ın ulusal versiyonu olarak yorumlamıştır. Sayın Fehmi Kuru, 28 Şubat'ın "en ince ayrıntılarına kadar düşünülmüş dış destekli bir devlet projesi" (Y. Şafak, 25.8.2000) olarak tanımlarken sanıyoruz aynı boyutu vurguluyor.

İkiyüz bin memuru hedef aldığı söylenen "Kıyım Kararnamesi" ile yeniden gündeme gelen 28 Şubat ürünü tasfiye planları, sözü edilen Yeni Soğuk Savaş, yeni NATO konsepti ve "dış destek"lerle bir arada düşünüldüğünde; Türkiye'de yaşanan siyasal-sosyal kriz ortamının daha da ağırlaşacağı söylenebilir. Türkiye'nin iç hesaplaşmalara, tasfiye girişimlerine ve gerilimli siyasal mücadelelere girdiği her dönem ise, bu coğrafya üzerinde emelleri, plan ve projeleri olan dış güçler açısından son derece elverişli ortam oluşturur. Dolayısıyla, dahili krizin "irtica" vb. gibi suni sebepler ihdas edilerek tırmandırılmasının arkasındaki "dış destek"leri görebilecek basiretli vatanseverlerin uyanık ve dikkatli olmaları gerekir.

Yakın ve uzak tarihimiz, "dış destekli" dahili operasyonların başımıza ne gibi badireler açtığını gösteren sayısız örneklerle dolu. Yakın tarihimizde yapay siyasi sorunlar, mürettep anarşi ve mevhum "iç düşman"lar gerekçe gösterilerek yapılan 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül ihtilallerinin Türkiye'deki ABD kontrolünü daha da etkin hale getirdiğini kim inkar edebilir? Bu gerçeği bir zamanlar

III. Selim

en sık dile getiren Demirel, Ecevit ve İsmail Cem gibi zevatın Şimdi 28 Şubat politikalarının icracısı olmaları ne garip bir tecellidir.

Jön-Türkçü/İttihatçı Tasfiye Geleneği

Sözünü ettiğimiz iç hesaplaşmaların, "dış destekli" tasfiye operasyonlarının ve güç odakları arasındaki iktidar mücadelelerinin başımıza ne gibi badireler açtığını, bu ülkeye nelere mal olduğunu görmek için biraz daha gerilere uzanmak gerekiyor.

İşin aslına bakılırsa, siyasal tarih, be-tahsis Osmanlı tarihi ve Osmanlı öncesi Türk tarihi, çeşitli güç merkezlerinin egemenlik mücadelelerinden ibarettir. Ancak bir başka tarihi gerçek de şudur ki; Tür-İslam devletleri ve Osmanlı devletinde yaşanan saltanat kavgaları ve iç çekişmeler, rakip devletler tarafından mutlaka değerlendirilmiştir. Özellikle Osmanlı devletinin güç kaybına uğradığı

II. Mahmut

dönemlerde sıkça görülen dahili hesaplaşmalar ise bir yandan içerde tamiri mümkün olmayan derin sosyo-kültürel yaralar açarken, dışta da toprak kaybı, siyasal-ekonomik bağımlılığın artması, itibar ve güç kaybı ile sonuçlanmıştır.

Bu konuda Jön-Türkçü/İttihatçı sivil-asker elitin, ham hayallerle iktidarı ele geçirmek ve iktidar da kalmak uğruna koskoca bir imparatorluğu nasıl tarihe gömdüklerini hatırlamak, hayli öğretici olacaktır kanaatindeyiz.

Lale Devri, Nizam-ı Cedid ve “Batılılaşırken Batmak”

Osmanlı devletinin gerileme dönemine gelinceye değin yaşanan saltanat kavgaları ve isyanlar ile sivil-asker elit arasındaki devşirme-yerli cunta rekabeti bir yana bırakılırsa; Lale devrinden başlayarak, yönetici azınlığın yukarıdan aşağıya memleketi asrileştirme/Batılılaştırma uğruna giriştikleri operasyonlar çok pahalıya mal olmuş, meşhur ifa-

de ile ülke “batılılaştıkça batmıştır”.

Lâle devrinde “Batılılaşmak”tan saray ve bahçeleri Frenk usûlü tanzim edip konakları Fransız mobilyalarıyla dekore etmeyi, rokoko tarzı çeşme yaptırmayı anlayan Osmanlı devlet erkani helva sohbetleri, Çırağan sefaları ve Kağıthane eğlenceleriyle meşgul olurken, bir süre önce Nemçe orduları karşısında mağlup ve perişan olan Osmanlı orduları şimdi de Safeviler karşısında çaresiz kalmıştır. Bütün bu olumsuzluklara bir tepki olarak Patrona Halil ayaklanması çıkmış, ardından yeni padişahın (I. Mahmut) Patrona ve adamlarını tasfiyesi gelmiş, buna karşılık İstanbul’da çıkan Arnavut isyanı onbeş bin kişinin ölümüyle sonuçlanmış ve nihayet bu hengamede kazanılan bazı askeri başarılar rağmen 1732 Osmanlı-Safevi sulhü ile Tebriz, Hemedan, Kirmanşah, Huveyze ve Luristan İran’a bırakılmıştır. (İ.H. Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi c. 4 s. 18-22.)

“Nizam-ı Cedid” adında yeni “Asâkir-i Şahâne” ihdasıyla işe başlayan III. Selim ve çevresindeki devletlülerin Batılılaşma çabaları da, Lâle devrine taş çıkartan Boğaz sefaları, saz, söz ve mehtap alemleri, alafranga züppelikleri, bu arada vergi zulmü, haksızlık ve yolsuzluktan öteye geçemedi. Çıkarları zedelenen yeniçerilerin çıkardığı Kabakçı Mustafa isyanı ve ardından isyanı bastıran Alemdar Mustafa Paşa ile âyanların güç ve iktidarlarını güvenceye alma çabaları (Sened-i İttifak) Osmanlı Devleti’nin Rusya, İngiltere ve “kadim dost”(!) Fransa karşısında aciz kalmasıyla sonuçlandı. Bir süre önce Napolyon’un Mısır’ı işgali (1789) üzerine İngiltere ve Rusya’nın yardımını kabul eden Osmanlı, şimdi de Rusya-Fransa ittifakı karşısında İngiliz korumasına girmek zorunda kalıyordu.

Vak’ay-i Hayriye’den “Vak’ay-i Şerriye”ye

Bu netameli ortamda tahta çıkan II. Mahmut, önce Alemdar’ın gölgesinden kurtulmuş, sonra bir yandan zoraki ve şekilci Batılılaşma çabalarını radikal biçimde sürdürürken öbür yandan da Yeniçerileri ve onların güç ve destek aldığı geniş bir sosyo-ekonomik tabanı tasfiyeye yönelmiştir. “İstanbul’un yeniden fethi” olarak değerlendirilen ye-

niçeriliğin tasfiyesi sadece Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından ibaret değildir. Ocakla birlikte, başkentte hatırı sayılır bir ekonomik gücü olan Yeniçeri esnafı ile yeniçerilerin meşrebini belirleyen Bektaşilik de saf dışı bırakılmıştır. Bektaşi tarikatı yasaklanmış, önde gelen kodamanları idam edilmiş, sayısız kahvehane kapatılmış, altı bin Yeniçeri öldürülmüş, yirmi bini de sürtülmüştür. (İ.H. Danişmend, a.g.e., c.4, s. 111, F. Başkaya, Yediyüz, s. 188-189)

Ancak iç savaşı andıran böylesine bir tasfiyenin zamanlaması ve bu nedenle devletin/milletin başına gelen felaketler üzerinde iyi düşünülmelidir. Baron Moltke'nin Yeniçerilerin imhasıyla ilgili tesbiti ilginçtir: "*Garip şey! Halkının yarısının, kendi yönetimine gizli veya açık ayaklanma halinde olduğu ve korkunç bir komşunun ordularının Asya'da ve Avrupa'da imparatorluğun sınırlarını aşmak üzere olduğu bir sırada, Osmanlı Sultanı kendi ordusunu yok etmekten mutlu oluyordu.*" (Aktaran, F. Başkaya, Yediyüz, s. 195)

Osmanlı Sultanı II. Mahmut "Vak'ay-i Hayriye" (hayırlı olay) olarak adlandırılan bu tasfiyeye sevinedursun; emperyalist aç kurtlar kapıdaydı: Yunan isyanını fiilen destekleyen İngiliz, Fransız ve Rus donanması hemen ertesi yıl Navarin'de Osmanlı donanmasını batırıyor, sekiz bin askerimiz boğulurken 57 gemimiz de denize gömülüyordu. (1827) Osmanlı Sultanı ordusunu imha ile müfthir bulunurken Rusya fırsatı kazaya koymuyor ve ciddi bir direnişle karşılaşmayan Rus orduları, Balkanları tepeleyip Edirne, Kırklareli, Lüleburgaz, Tekirdağ, İpsala, hatta Enez'e kadar ilerliyordu; doğu'da ise Erzurum'u işgal ederek Trabzon'a yöneliyordu.

Böylece Vak'ay-i Hayriye, kelimenin tam anlamıyla "Vak'ay-i Şerriye"ye dönüşüyordu. 1829'da Rusya'yla imzalanan Edirne Antlaşması ile Yunanistan bağımsız oluyor, Tuna ağzı, doğudaki bazı kaleler Rusya'ya bırakılıyordu. Fransa da Osmanlı'nın bu zayıf anından yararlanıp ertesi yıl Ceza-yir'i işgal ediyordu. (1830)

İşin ilginç tarafı Rus ordularının Rumeli'de Edirne, doğuda Erzurum'a kadar memleketi işgal altında tuttuğu bir sırada (1829) II. Mahmut, dev-

let memurlarını ve ahaliyi fes ve havrani, setre pantolon, kaput ve İstanbul giymekle mükellef tutan ünlü Kıyafet Nizamı'nı yayınlıyordu. (İ.H. Danişmend, a.g.e., c.4, s. 114.)

Zehî gaflet!

Zehî dalalet!

Şimdiki Batıcılarımızın, işlerini-güçlerini bırakıp başörtüsüne takmaları o günden bugüne hiçbir şeyin değişmediğini göstermiyor mu?

Jön-Türkler/İttihatçılar'dan Cumhuriyet Elitine

Sultan Abdülaziz'i bir askeri darbe ile tahtından indirip (1876) İmparatorluğun dizginlerini ellerine almalarına rağmen kısa bir süre içinde II. Abdülhamit tarafından tasfiye edilen, ancak otuz üç yıl aradan sonra II. Meşrutiyet'le yeniden Osmanlı siyaset sahnesinde ağırlıklı rolünü üstlenen Jön-Türkçü/İttihatçı gelenek, Cumhuriyet tarihi boyunca ve bugün geçerliliğini ve etkinliğini sürdüren egemen siyasal anlayışı şekillendirmiş olması bakımından hayli önem arz ediyor: İktidarı ele geçirme yöntemleri ve devleti yönetme tekniklerinden tutun, halka ve dine bakışlarına, batılılaşma/çağdaşlaşma anlayışlarına ve muarızlarıyla ilişkilerine kadar pek çok konuda İttihatçı elite cumhuriyet eliti arasında şaşırtıcı benzerlikler görürüz:

Mithat Paşa'nın planlayıp Serasker Hüseyin Avni Paşa'nın uygulamaya koyduğu, Sultan Abdü-

Namık Kemal Bey- Eyvah bunlar ne yapıyorlar?
Mithat Paşa- İnkılab-ı kebir tarihini tamamlıyorlar.
(Kalem, 23 Nisan 1325)

laziz'in azli ve katli ile sonuçlanan Jön-Türk ihtilali; cumhuriyet tarihinde şahit olduğumuz 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül darbelerinin öncülü ve ilk örneği sayılır. II. Mahmut zamanında Yeniçeri Ocağı'nın ilgasından itibaren büyük ölçüde siyasal mücadelenin dışında tutulabilen ordu, bu olayla politik denklemin yeniden baş aktörü haline gelmiştir.

Jön Türklerin reisi Mithat Paşa, II. Abdülhamit'in saltanatının ilk yılında sadrazamlık yapmış ve padişaha rağmen ülkeyi Rusya ile harbe sürüklemiştir. 93 Harbi denilen bu kanlı savaşta, ne yazık ki Rus orduları İstanbul Yeşilköy'e gelip dayanmış, hem doğuda hem de Balkanlarda büyük toprak parçaları kaybedilmiştir.

Sultan Abdülhamit'in Meclis'i kapatıp Meşrutiyet'e son vermesinden sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti adı altında örgütlenen Jön-Türkçüler özellikle Rumeli'deki subayların büyük çoğunluğunu kendilerine bağladılar. 1908'e gelindiğinde Reval'de İngiltere Kralı ile Rus Çarı'nın "Osmanlı topraklarını paylaşma" konusundaki görüşmelerini (bu görüşme gizliydi ve sonradan açıklandığına göre Almanya'ya karşı bir ittifak Sözkonusuydu. İ. H. Danişmend, age, c. 4 s. 335) bahane ederek "memleket elden gidiyor" yaygalarıyla ortalığı velleyle veren İttihatçılar II. Meşrutiyet'e zemin hazırladılar. Bazı İttihatçı subayların Manastır ve Selanik'te isyan etmeleri üzerine Sultan Abdülhamit Anayasa'yı 33 yıl aradan sonra tekrar yürürlüğe koydu. Meclis'in açılması için de seçimler yapıldı. Seçimlerde büyük başarı elde eden İttihat Terakki Meclis'te çoğunluğu sağladı.

II. Abdülhamit

"Memleket elden gidiyor" diyerek harekete geçenler, bu karmaşa esnasında Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhakına, Bulgaristan'ın bağımsızlık ilanına ve Girit'in Yunanistan'a bağlanmasına üzlebildiler mi acaba?!

İttihat ve Terakki Cemiyeti, II. Meşrutiyetin ilk yılında hükümet icraatlarından hukuken ve resmen sorumlu olmamakla birlikte hükümet üyelerine sürekli talimatlar yağdırmakta, vali ve kaymakamlar da İttihat-Terakki şubelerinden emir almaktadır. "Cemiyet-i Mukad-

dese"ye muhalif olanlara göz açtırılmamakta, "devr-i sâbık"ta görevli olanlar ya "mürteci" ya da "müstebit" damgasını yiyerek fişlenmekte, birer ikişer tasfiye edilmektedir.

"Kim ki Cemiyet aleyhinde bulunsa 'mürteci'dir. (Şair Eşref)

Bu "mürteci"lere eskiden verilen rütbeler sökülmemekte, nişan ve madalyalar geri alınmaktadır. Kimilerinin mal ve mülküne el konulmakta, emeklilik hakları kaldırılmakta; kimileri de sürgün edilmektedir. Muhalif gazeteciler bir biçimde susturulmakta, bazıları sokak ortasında kurşunlanmaktadır. Müthiş bir ihbar furyası başlamıştır; herkes birbirini eski dönemin hafiyesi, jurnalcisi olarak suçlamaktadır. Daha sonra, Yıldız Sarayı'nın tasfiyesi ile padişahın emlakı müsadere edilip önceki jurnaller ortaya çıkınca işler büsbütün karışmıştır. Herkes "jurnalcı" "istibdatçı", "mürteci" damgasını yeme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Öyle ki İstanbul Mebusu Kozmide Efendi; "hepimizin jurnali çıkabilir" demek zorunda kalır. (T. Zafer Tunaya, Tür-

Bâb-rûfi Baskını

kiye'de Siyasi Partiler, c.3, s. 389)

Şair Eşref ise bu durumu şöyle hicveder:
*Dolaşıp durma derûnumda, yıkıl, git, yoksa;
 'Mürteci'dir diye ey gam, seni ihbar ederim.*

Kamil Paşa'nın İttihat-Terakki baskıları sonucu istifası ve Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'nın sadarete gelmesiyle İttihatçılar daha da pervasızlaşır, muhalif grupları tamamen tasfiyeye yönelirler. Alaylı subayların ordudan atılması, devlet dairelerinde tensikat bahanesiyle birçok muhalif memurun açıkta kalması, medrese öğrencilerinin askerlik yapmasına ilişkin kanun teklifi... İttihatçı yönetime karşı tepkilerin büyümesine ve 31 Mart İhlali'ne zemin hazırlar.

31 Mart İhtilali'nin İttihatçıların organize ettiği Hareket Ordusu'nca kanlı bir şekilde bastırılması, İttihat-Terakki egemenliğini kesinleştirir. Sultan Abdülhamit, "Cemiyet-i Mukaddese"(!)'nin kurucularından mason-Yahudi Emanuel Karasso'nun elinden aldığı şeyhülislam fetvasıyla hilafet ve saltanat'tan azledilir.

Meydanlara kurulan darağaçlarında suçlu-suçsuz pek çok insan, muhaliflere gözdağı vermek için idam edilir. Birçok muhalif sürgün edilir, hapse tıklır. Ülkede tam bir terör havası estirilir.

İmparatorluğun Son Nefesleri

İttihatçı despotizm, muhalefetin hızla büyümesine yol açar. Hürriyet ve İtilaf Fırkası başta olmak üzere çok sayıda muhalif dernek ve parti kurulur. İttihat ve Terakki'den ayrılan milletvekillerinin sayısı giderek artar. 1911'de yapılan ara seçimde yenilgiye uğrayan İttihatçılar 1912 genel seçimlerinde muhalifleri sindirmek için bütün şiddet ve baskı yöntemlerini kullanırlar. Tarihe "*sopalı seçim*" olarak geçen bu seçimlerde 270 İttihatçı mebusa karşılık muhalifler 15 mebus çıkarabilirler.

Aynı yıl, ordu içindeki İttihatçı karşıtı "Halaskâr Zabitân"ın dağa çıkması üzerine Said Paşa kabinesinin istifasıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidardan düşer. İttihatçı- Halaskâr çekişmesinin en ateşli günlerinde Balkan Harbi patlak verir. İttihatçı iktidarların yanlış politikaları, bu savaşa adeta davetiye çıkarır. Savaş tam bir faciayla sonuçlanır; Bulgarlar Çatalca'ya dayanır. Tüm Balkan toprakları kaybedilir. Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın istifası üzerine içinde İttihatçı bakanların da bulunduğu Kamil Paşa Hükümeti kurulur. Hükümet, işgal altındaki Edirne için "etrafı ile beraber tarafsız ve hür bir şehir" statüsü önerir; şehri "düvel-i mu-

azzama'nın kabul ve tasdik" edeceği bir müslüman mutasarrıf yönetecek, şehrin kadısını şeyhülislam atayacaktır.

Halkın yükselen tansiyonundan yararlanan İttihatçılar, "Kamil Paşa Edirne'yi Bulgarlara satıyor" yaygaraları ile halkı tahrik edip Enver Bey'in öncülüğündeki bir kaç silahlı komitacı ile ünlü "Bab-ı Ali Baskını"nı düzenleyerek yönetime tam anlamıyla el koyarlar. Harbiye Nazırı Nazım Paşa katledilir, Sadrazam Kamil Paşa istifa ettirilip yerine Mahmut Şevket Paşa'nın gelmesi zorla Sultan Reşat'a onaylatılır. Aynı günün akşamından başlayarak tutuklama ve sürgünler birbirini takip eder. Bekir Ağa bölüğü ağzına kadar muhaliflerle doldurulur. İleri gelen rakipler de sınırdışı edilir.

Kamil Paşa'yı ihanetle suçlayan İttihatçıların oluşturduğu hükümet 1913 Mayıs'ında kabul ettiği Londra Antlaşması'yla Edirne dahil Enez çizgisinin ötesindeki tüm toprakları Balkan devletlerine bırakır. İyi ki, iki ay sonra Balkan devletleri birbirlerine düşer de fırsattan istifade Edirne ve Kırklareli geri alınır.

Bu arada Londra Antlaşması'ndan 12 gün sonra Sadrazam Mahmut Şevket Paşa katledilir. Ortada kalabilen muhaliflerin tamamının temizlenmesi için son bahaneyi bulan İttihatçılar, suçlu oldukları pekçok kişiyi idam, yüzlerce kişiyi de mahkum ve sürgün ederler. Bununla da yetinmeyip, "Fransız İhtilali'nin Şüpheli Kanunu"nu taklit ederek sadakatinden şüphe ettikleri memurların hepsini bir çırpıda azledivermişlerdir. (I.H. Danişmend, a.g.e, c. 4, s. 405)

Karşılarında hiç bir muhlif ses bırakmayan İttihatçılar, ham hayalleri ve hırsları uğruna İmparatorluğu I. Dünya Savaşı'na sokarken kimseye fikir sorma ihtiyacı bile duymamışlardır. Ve kendi sonlarıyla birlikte koskoca İmparatorluğun da sonunu hazırlamışlardır.

Kıssadan Hisse

Son Kanun Hükmünde Kararname ile "bölücü", "yıkıcı", "irticacı" diye niteledikleri memurları ve "kendileri gibi düşünmeyen" herkesi tasfiye edip ülkeyi "dikensiz gül bahçesi"ne(!) çevirmek uğruna gözü hiçbir şeyi göremeyen; iç hesaplaşmada ezici gücünü pervasızca kullanmanın tadını çıkarırken;

âfakımızı karartan "asıl tehlikeleri" iskalayacak kadar basiretleri bağlanan zevata sesleniyoruz:

Bilerek veya bilmeyerek zihniyet ve yöntemlerini tıpatıp takip ettiğiniz İttihatçı elitler de, ülkede muhaliflerden eser bırakmamış, kendi bildiklerini mutlak doğru kabul edip burunlarının doğrultusuna gitmiş, milleti ve devleti felaketten felakete sürüklemişlerdi... Hem de Enver Paşa'nın "Yok kanun, yap kanun" mantığı ile, "kanun-ı muvakkat"larla yani kanun hükmünde kararnamele, Meclis'i, Padişah'ı ve milleti takmayan fütursuz icraatlarıyla...

Şimdi biz, beş milyon kilometrekarelik imparatorluk topraklarından Anadolu coğrafyasına tıkıştırılmış bir millet adına 'devletlülerimizi' tarihten ders almaya, akıllı ve basiretli olmaya davet ediyoruz: Dış güçlerin içimizdeki işbirlikçilerinin de tahrikleriyle, vatandaşın büyük bir bölümünü "düşman" olarak görüp onları tasfiyeye yönelmek; zaten uzun süredir içine kapanmış olan ülkeyi hem içte hem de dışta geri dönüşü olmayan felaketlere sürükleyebilir. Turgut Özal'ın yıllar önce görüp dillendirdiği "Türkiye'nin önüne açılan hâcet kapıları" şimdi birer birer kapanmaktadır: Türki cumhuriyetler kaybedilmek üzeredir; petrol boru hattı projeleri suya düşmüştür; Ortadoğu'ya yönelik su projelerinde İsrail eksenine girilmiştir; Balkanlar'da esamemiz okunmamaktadır; Kıbrıs üzerinde kara bulutlar dolaşmaktadır; K. Irak'ta Amerikan planı işlemektedir... İçerde ise, itilen-kakılan ve kaderine terkedilen "Öteki Türkiye", % 6.5 küçülmenin yükünü de taşımak zorunda bırakılmıştır...

Böyle bir ortamda, vatandaşın, memurunun arasına ihbar ve jurnal furyası ile kin ve nefret tohumları ekecek bir Tasfiye Kararname'si'yle ortalığı yangın yerine çevirmek, Türkiye'den başka herkesin işini kolaylaştırır.

Geçmişte, böylesi aymazlıklar sonunda imparatorluğumuzu, topraklarımızı ve milyonlarca insanımızı kaybetmiştik. Şimdilerde ise, yine kendi ellerimizle kendi insanımızı, toplum huzurumuzu, itibarımızı mahvetmek için kendi başımıza çoraplar örüyoruz!

"Efelâ tezekkerûn!"

Geçmişî hatırlayıp düşünerek ibret almaz mısınız?

Gökten Üç Elma Düştü

Nurettin Özcan

*Ey yalanlar yalamı sevgi! Hani nerde
Göz yaşlarıyla dolacak şişeler?*

Kleopatra

Ünlü Rus düşünürü Tolstoy tereddütlerle geçen ve bir türlü dizginlenemeyen hayatının ellinci yılında bir gün diz çöker ve ellerini açarak: "Bana seni anlayacak gücü ver Tanrım ve başkalarının da onu bulmasına yardımcı olmamı sağla lütfen!" diye dua eder. Hırçınca bir hayatı bütün cepheleriyle yaşayan bu fikir dünyasının dev adamı yıllarca yaşadığı ruhi anafollarının ötesinde artık teslimiyet ve tevekkül'ü idrak makamındadır. Kendi toplumuna yön veren bütün entelektüel dimağlar daima derin bir muhakeme ve o değerinde de bir iç mürakabe halindedirler. Bu sebeple kolay kolay ön yargıların alçaltıcı sefaletine yakalanmazlar ve Baronların esaretinden de yine bu sebeple emin bir mesafede kalırlar. Ünlü Floransalı Dante, devrin kardinaline verdiği bir lâyhada o'nun Rönesans devrine, dönmesini telkin ve tavsiye ederken bizden bir entelektüel Şinasi de Tanzimat Fermanı adıyla meşhur teslimiyet ve esaret vesikasını hatırlayarak toplumunun tutsaklığını resmileştiren Mustafa Reşit için: "O bir medeniyetin Resûlüdür" der. Paris'in ışıltılı büyüüne kapılan Şinasi kendisine yeni bir mihrap arar, bulur da... Batı ile aramızdaki ne büyük fikir ve idrak farkıdır bu?! Bir entelektüelin beyninin bütün kıvrımlarını kemirerek işgal eden ve kendini aşağı görmek gibi tezahür eden bu evham ve yoksulluk duygusu daha sonra halk katlarına da kendi dışında kalanları hor ve hakir görme gibi bayağı bir kimlikle nüfuz eder.

Kırım harbi vesilesiyle Osmanlı devleti ile Fransa

arasında dostluk bağının kuvvetlenmesi üzerine, Fransız imparatoru, Abdülmecid'e "Légion d'honneur" nişanı teklif ettiğinde, Padişah bu nişanı kabul etmekte tereddüt göstermez. Bu suretle ilk defa olarak bir Osmanlı padişahı, bir yabancı hükümdarın nişanını göğsüne takar. Bu olay İstanbul'daki Fransız elçiliği için büyük bir başarı teşkil eder.¹

Baş dönmesi bununla sınırlı kalmaz, Dolma bahçe'nin ihtişamlı duvarlarında açılan gedik daha da derinleşir ve Abdülaziz kendi yerine padişah yapmak istediği oğlu İzzeddin Efendi'yi Avrupa usûlü yetiştirmek için III. Napolyon'a müracaat ederek Fransız bir mürebbi ister.

Evet, mimarisinden her türlü sosyal dokusuna kadar çok uzun bir dönem batı dünyasının hayallerini süsleyen bu azametli, bu muhteşem rüyalar ülkesinin Halife-i Ruy-i Zemin'i, altı asırlık kılıcını kınına sokar ve oğlunun terbiyesi için Avrupalı bir sarayın önünde ilk kez diz çöker.

O gün, mahzun doğan güneş, Süleymaniye'nin kubbesine asırlardır cömertçe serpiştirdiği sevdanın billûrdan ışıklarını toplar ve nesiller boyu nice emsalsiz güzelliklerine şahit olduğu boğazın derin mavi sularında bir daha doğmamak üzere hüznle batar. Ve arkasında bıraktığı şaşkın ve çaresiz nesillerin de kendilerinden sonrakilere anlatabilecekleri yalnızca acı serüvenleri kalır...

Bir oyuna rasgeldim
Her taşı yakup hüznü

anlat
bu boşalmış at
hüzündür
yanında
kalfa
çırak
ben bir oyuncu tanıdım
daha
atakti
gördüm ki çatlıyordu
kara kuzgun
kâbusa beyaz bir su
oyuluyordu
ve sabır
olmasaydı
yeryüzünde
bir gün
kalınabilir miydi?²

Ve sahipsiz kalan feryadın sesi yoktur artık... Her yerde bölük pörçük olmuş bütün uzviyetini kaybetmiş kırık dökük hayatlar...

İlk planda basit birer olay gibi görülebilecek bu hadiseler yıllar sonra, bu toplum bireylerinin yaşamamış olmayı dileyebilecekleri bir kâbusa döner. Allahım! ne zorlu bir keder... ışığını yitiren Ay, karanlık gecelerin koynunda utanarak saklanır.

Bir toplumun gerçek gücü ve geleceğine ait işaretler şu anda sahip olduğu ve temsil sadedinde bulunduğu iç dinamiklerine bağlıdır, yani toplumsal diriliğine... Kandil şavkıyla aydınlanmaya çalışan ve el yordamıyla yürümeye zorlanan toplumlarda bu diriliği görebilir misiniz? Kitlelerin kelimelerle vurulduğu, her köşede postuna çökmüş kutsanmış efendilerin hükümler yağdırdığı karanlık bir dünyada ileri atılacak aydınlık adınımları bulabilir misiniz? Tahtlarına kurulmuş çalılımlı ve ceberrut tiranların hükümlerine boyun eğmediği kuruntusuyla teselli bulan bazı kitleler, postlarına azametle kurulan efendilerin ruhlarına nüfuz eden buyruklarına karşı maalesef savunmasızdılar. Ve kendi yapayalnızlığında yitik bir kitap... Davud'un işitilmeyen o gur sadası. Hani ışığına koşan kelekler? Satır satır yollarına güneş gibi doğduğun sevda çiçekleri? Ya her köşede mutluluğu yontan heykeltraşların?! Ay ve güneş ya İbrahim'in gözüyle görülür, ya da Eflatun'un mağarasındaki gamlı ve yoksul kölelerin perdelenmiş bakışlarıyla.... Birin-

de özgürlüğün tadını bulursunuz diğerinde esaretin derin izlerini...

Öyle ya! ufkun bir ucunda ışığın aydınlattığı gerçekler öbüründe gölgelerin gizlediği kahrolası ve himler...

Büyük İskender, Sezar ve Blücher alkoliktiler; Bismarck "histerik", Abraham Lincoln ise "depresif" idi. Rousseau'da paranoya vardı. Fakat sadece bunları bilmek yeterli değildir. Asıl öğrenilmesi gereken bu şahısların niçin özellikle politikayı seçmiş olmalarıdır.

Suç teşkil eden fiildeki herhangi temel unsur, failin diğer insanların haklarını çiğnemek eğilimine sahip oluşudur. Bu tür şahıs, sonuçlarına katlanmayı göze alarak, hırsızlık yapacak veya cinayet işleyecektir. Yahut da, sosyal yapı içinde, suç teşkil eden davranışlarının cezalandırılmayacağı bir mevki elde edecektir. İşte bu seçimin tercih sebebi budur.³ Hal böyle olunca insan elbette Şinasi ve diğerleri için baskıcı eğilimlerinin asıl sebeplerini sorgulamak ihtiyacını duyacaktır.

Ünlü Hintli düşünür Tagore şöyle der: "Tutsak, söyle bana, bu kırılmayacak zincirleri sana kim bağladı?" Tutsak karşılık verir: "Bu zincirleri özenle ben hazırladım ve şekiller verdim!" Ah o yaşadığı iklimin zifiri karanlığını, ruhlarına derin ürpertiler vermeden görmeyen biçareler. Düşükleri alacakaranlıkta kanat çırpmayan divaneler... Nasıl anlatsam! Zeus'un yıldırımlar yağdırdığı Olimpos'un zirvesi kırık kanatlarla aşılabilir ki!...

Mum ışığında bile eriyen zırhınızla yüksek volkanların üfürdüğü kavurucu alevlere nasıl dayanırsınız? Yazgısında bahtsızlık olmadığı halde bedbaht yaşayan kitleler her şeylerini teker teker yitirdikten sonra: "Ne olursa olsun yaşadığım onurlu bir hayattı" diyebilirler mi acaba?!.. Elden kaçırıldıkça yalnızca seraplarıyla avunulan yoksul hayatlar!... Müthiş bir tabloyu seyrediyor gibiyim: soğuk ve karanlık... Bu tabloda inilti bedenlerden değil ruhlardan yükselebilir. Artık kitlelerin kendisi için endişelenebilecekleri kıymetli herhangi bir hazinesi kalmamıştır. Birey çürüye çürüye en son mücevherini de kaybeder. En son mücevherini yani erdemini... Bir düşünür: "Brütüs öldürecek kimseyi bulamazsa en sonunda kendisini öldürür" der...

Gerçekten de öyle; bu insan oğlunun tasvir ve tasavvur edebileceği en hüzünlü bir melodram'ın son

perdesidir.

III. Selim döneminde devlet adamları bir hayli yoksullaşmış bulunan halkı kendi aralarında: "Halkı bundan daha iyi meşgul edecek şey olmaz, geçim derdine düşsünler de devlet işlerine karışmasınlar" diyerek değerlendiriyorlardı.

Peki sonrası? O da öyle. Hasan Cemal hatıralarında şu notları düşmüş: "12 Eylül 1968'de günlüğüne, "Nazım Hikmet henüz yazılmamış" diye bir not düşmüş Aziz Nesin: "Nazım Hikmet'in biyografisini bugün Türkiye'de yayımlamak ben- ce doğru değil. Hazım Hikmet bugün Türk okurlarının gözünde, saraylı genç kızın gözündeki Şeyh Efendi gibidir. Bir mit halindedir. Oysa Na-

zım Hikmet de diğer normal insanlar gibi öksürür, hapşırır, geçirir ve o...rur. Bunları öğrenmek gerçeği öğrenmektir. İyidir. Ama bu gerçekler ortaya çıkınca, ona mit diye bakanların hayal kırıklıkları bir yana, gericiler bundan, yani Nazım Hikmet'in gerçek kişiliğindeki doğal zaaflarından, karşı propagandaya girişerek yararlanmaya çalışacaklardır."

Her adımda pusuya yatmış kaypak bir cehalet... Yalana ve entrikaya bu derin tutku niye?!... Kendi toplumuyla barışık olmayı asla istememiş, gerçeklerle akordunu da hiçbir zaman tamamlamayı başaramamış mağrur ve marazi aydın tiplerinin oluşturduğu hastalıklı yığınlar daima o toplumun hülyalarını çalan gulyabaniler olmuşlardır. Her gün el değmemiş yeni yeni aldanışlar ve aldatışlar varsa eğer, gecenin karanlığı bu günahların hangisini saklayacak?!... Keşke bütün bunlar bir masal olsaydı da, esen diri bir rüzgâr bu alacakaranlığın gölge oyunlarını alıp bir hayal gibi sürüp götürbilseydi, keşke... Hani küçük bir çocukken annemin omuzuna güvenli bir sığınak diye başımı yasladığımda onun nahif dudaklarında: "bir varmış bir yokmuş" diye başlayan ve anlata anlata "gökten üç elma düşmüüüü" diye o güzel aksayla uzatarak bitirdiği ve mutlu sonlarıyla da çocukluk rûhumu daima huzura taşıdığı doyumsuz güzellikte masalları vardı, işte öyle bir masal. Ama öyle de-

Osmanlı'nın çöküşünü simgeleyen bu fotoğraf, Sırp'lara esir düşen Fuat Bey'in hüzünlü halini resmediyor.

ğil, gökten düşen o üç uğurlu elma çocukluğumdaki masallardaymış meğer. Gerçekte düşen ve dağılan her yanımızı kuşatmış ayrı ayrı çarpan, parçalanmış ve örselenmiş yürekler... Bu serüvende ölenler de var düşenler de...

Ruhunu, fikrini, zikrini ve her türlü kıymet unsurunu yok bahasına elden çıkaran ve hala bir abide olduğu kuruntusuyla huzur bulan kalabalıklar!...

Zehirli sarmaşıkların her tarafı sarmal bir ağ gibi kuşattığı, ön yargıların akl-ı selimi kelepçelediği, insani haysiyet ve hassasiyet'in otantik bir eşya gibi rafa kaldırıldığı bir dünyada bitkin ruhlarla yeni hayatlar biçmek zor elbette. Nefret'in, vurdum duymazlığın, yürekler yakan o kahrolası bilmezliğin, iki yüzlü-

lük ve samimiyetsizliğin en alçakcasının gönüllerde taçlandırıldığı bir dünyada yaşamaya çalışan saf sevgiler...

Kaf dağının yıkılışını ve kapaklanışını hiç hayal ettiniz mi? Düşleri bozan ne müthiş bir matem olurdu!...

Ey karanlığın ihramını yırtıp aydınlığını kucak kucak yollara serpen sevgili!...

Ey şeytanın öfkeli büyüünü bozup tahtına kendi tacını koyan yüz akı!...

Ey yüreğimdeki yangının küllerini bastırarak çiğ tanesi!.. Ve Eyyüb'un sabrı... Ve İsrail'in diriliş sûruna yetişecek kervan... Ve Yunus'un destan olan isyanı...

Ve tan vaktinin ışıltısına hasret ceylan gözleri...

Ey Süleyman'ın buyruğundaki rüzgâr! Bana hayat verecek müjdeyi getir ne olur... Peki, çocukluğumda gülen yüzümü saklayan resimlerim nerede? Ya aynalarım? Hayır hayır aynalarım kırılmasın, bir tufan gibi dalga dalga hüznler çöktüğünde göreceğim aydınlık yüzler olmalı...

Ne diyebilirim ki, şairin dediği gibi;

Kimse çağırına kulak vermezse

Yalnız yürü yalnız yürü...

1. Doç. Dr. Bilâl Eryılmaz/Tanzimat ve Modernleşme/s.148.

2- İlhami Çiçek/Göğekin.

3 J.A.C. Brown/Beyin Yıkama/s. 102.

Eski Tarz-ı Siyaset

Hasan Nuri Yaşar

1914 yılının bir Haziran akşamında Max Weber ile İsviçreli büyük hukukçu Fritz Fleiner arasında Devlet üzerine geçen bir konuşma duydum. En önemli noktası, şu aşağıdaki iki cümlede toplanmaktaydı:

Fleiner: Devleti sevmek gerek.

Max Weber: Ne! Şu canavarı, hâlâ sevmek mi gerek?

Karl Jaspers

In Liberté et réünification: devoirs de la politique allemande, Gallimard, Paris, 1962, p.61.

Neden daha başta söylenmeyecekmiş? Devleti sevmek gerek*. Devleti seviyorum. Kendimce uzun zamandan beri ona ve böylece topluma hizmet ediyorum. Daha da fazla hizmet etmek için hem enerjim hem arzum var. Biliyorum, başlangıcını nerdeyse kimsenin bilmediği bir tarihten beri kötü işleyen bir çarkı var Devletin. Bu durumun yurttaşlar üzerinde yarattığı etkinin farkında olmamak için bütün duyularını yitirmiş olmalı insan. Bütün duyuları değilse de, bir çok duyuları sifra yakın törpülenmiş bir Devletin yurttaşlarıdır. Bu nedenle, ben de bütün diğer yurttaşlar gibi zaman zaman Devlet ile yöneticiler arasında ve hatta kendimle Devlet adına ifa ettiğim görev arasında sıkışıyor, Devleti hakim zihniyet ve asker-sivil bürokrasi ile karıştırıyorum. Böylece sıradan insanın Devlet kavramından çıkarsadığı sonuca varıyorum. Fakat bunun haklı nedenleri olmakla beraber, kendimi oldukça sert biçimde eleştirmeme yol açan etkileri de var. Onun için “*eski tarz-ı siyaset*” ile “*yeni siyaset tarzı*”nın farkları üzerinde düşünmem gerekiyor.

Yakın zamanda yaşanan KHK krizini ele ala-

lım. Kaç aklı başında insan burada yalan ve yanlışın içiçe girdiğini ve bir “farklılaşma”nın boğulmaya çalışıldığını görmeyebilirdi. Son iki yüz yılımıza damgasını vuran ve darbelerle birleştikçe, doğrusu mühendis ve mülkiyeli ideolojisi haline gelip oradan herkese sirayet eden ilkesizlik karşısında bir sabit nokta algılayınca kırmızı görmüş boğa gibi olmuştu koalisyonun üç silahşörü. Bir “fikri sabit”i bile olmayan “*eski tarz-ı siyaset*” kendini küçülmüş, değer sabiteleri karşısında değersizliği bile sabit olmayan bir duruma düşmüş gördü. Doğal olarak buna verilecek en uygun cevabı verdi: kriz tehdidi. Yaşamının üçte ikisini olağanüstü rejim standartlarıyla, geri kalan kısmını da bu olağanüstülüğün hazırlık çalışmalarıyla geçirmiş Devlet yapımız *primus inter pares*’in Devlet krizi haykırmasıyla bir sabite oluşturmaya girişti. Ancak, yıllardan beri hiç ayar tutmayan sıkma noktaları hemen gevşeyerek ortada iddia edildiği gibi bir aciliyet bulunmadığı ortaya çıktı: ne meclis olağanüstü toplantıya çağrılıyor ne de bir KHK ile düzenlenebilecek konularda KHK çıkarma yoluna gidiliyordu.

* Bu makale çevirisini sürdürdüğüm, yakında tamamlanacak olan Picq’in “Devleti Sevmek Gerek” başlıklı kitabı üzerine yaptığım geniş kapsamlı incelemenin kişisel görüşlerimle sentezlenmesinden oluşmuştur. Bununla, ülke ismini(Fransa) değiştirek bile sorunların nasıl aynı kaldığını göstermek istedim.

Eski tarz-ı siyaset her zaman böyleydi. Garip ve gergin bir yüzle orta çıkıyor, sonra hiçbir şey olmamış gibi tehditleriyle birlikte yok olup gidiyordu. Ancak bir şey açık ki bu siyaset tarzının turnusolunu hukuk oluşturmaktaydı. Siyaset esnafı ile bürokrasinin en sevmediği kelimedir hukuk. Kendilerinin dağıtmadığı adalete esastan karşı bu sınıflar şekli olan direnmelere bile tahammül edemiyorlardı.

Bütün bunları Devletten ayırıyor ve Devleti seviyorum. Herşeye rağmen, ne zaman O'nu ölçüsüzce eleştirilir ve yargılanırken gördükçe bir çoklarımız gibi yine de üzülüyorum. Devlet ne zaman tarafgir olsa ya da insanların endişelerine sağır olsa ben de onlar gibi endişe ediyorum. Yine ayrıca, toplumun O'ndan sıkça beklediği reform isteğine rağmen, O'nun kendi kendini reforma muktedir olamamasına acıyorum. Bugün Devletin gelişmiş ülkelerde meydan okuyuşu, kendi görevinin anlamını bulmasıyla. Bizde ise ne anlamını bulabilmiş ne de bir sabite oluşturabilmiş değildir. Devletin meydan okuyuşu, kolektiftir: bu ne sadece kendisine çok uzun bir zamandan beri ilgisiz olan politikacıların ne de sadece kendilerinden beklenenler konusunda çoğu zaman açık bir bilince sahip olmaksızın orada çalışan bürokratların görevidir. Bu yurttaşların işidir: Devlet, ancak "biz" O'nu birlikte keşfettikçe bizim Devletimiz olacaktır. Önemli olan Devlet üzerinde etraflıca düşünebilmemiz, onun sahibi olarak fikir ürettiğimize bizzat inanmamızdır. Aksi halde, yabancılaşma duygusu ağır basar ve eleştirilerimiz de, olumlamalarımız da bir Devlet ve içindekiler için bir anlam taşımaz. Sahiplenmemiz ve onu yeniden üretmemiz için Devlet beklemektedir. Henüz ehilleştirilmemiş yetenekli bir atın hırçınlığı, yabancı ve güvensizliği ile tepkiselliğine sahip *Devletimiz* orada beklemektedir. Onu eski tarz-ı siyasetten yani "atalarının ruhlarının hüküm sürdüğü uçsuz bucaksız kızılderi çayırlarından" olarak bir *medine*'ye yerleştirmeliyiz.

Hedef her zaman zordur. Gözlemlenen temel sorunlar: yerinden yönetim ve Avrupa Birliği ile entegrasyon, organizasyonun hantallığı, görevlilerin derin şaşkınlığı. Devletin görevini genişletmek,

Devletin ve organizasyonunun sorumluluğunu sorgulamak gerekmiyor muydu?

Bugün dünyanın her yerinde Devlet sorunu günceldir. Doğuda olduğu gibi Batıda da. Başkan Clinton'un seçilmesinden sonra ilk kararı, yarıdıcısına "Devletin yeniden yapılanışı" konusunda bir rapor hazırlaması görevini vermesidir. Doğu Avrupa'nın yeni demokrasileri de komünizmin çöküşünden beri Pazar ekonomisi ile Sovyet tipi yönetim ekonomisi arasında geçişi sağlayacak uygun bir Devlet hayalindedir. İngiltere ve İsveç farklı siyasal eğilimler altında bir çok yıldan beri kamu hizmetlerinin modernizasyon programlarını geliştirerek, Devletin derin bir dönüşümünü sağlamaya angaje olmuş görünüyorlar. Japonya, beş yıl boyunca Devlet yapılanması üstünde düşünmek için en iyi uzmanlarını topladı ve kapsamlı bir çalışma sonunda kamu sisteminin derin bir reform projesini kabul etti. Bu aynı dönemde Devleti etrafında yapılanmış olan Fransa Devletini reforme etmiş olduğuna göre, ona benzeyen Türkiye bu fırsatı neden kaçırsın?

Açık ki, bazı defa aşırı kaçan talep yığılması Devlet ile millet arasında karşılıklı güçlü bir itme meydana getirmektedir. Her şeyden önce, Alexis de Tocqueville Devrim ve Eski Rejim arasında merkezi bir Devletin zararlarını ortaya koymuştu. Bugün bir çoğumuz devleti hâlâ oldukça jakoben ve müdahaleci buluyoruz. Ekonominin mondiyalizasyonu, bindokuzyüzseksenlerin yerinden yönetim politikaları, Avrupa uyum politikalarının hız alması, işsizlik ve yoğun güvenlik ve istikrarsızlık dalgaları ile 17 Ağustos depreminin hala tam olarak kavranmamış etkilerine maruz kalmış toplumun değişim arzuları Devleti stabilize eden ve O'nu yeniden düşünmemizi zorunlu kılan şoklardır. Devletin yeniden en kısa ifadeyle fonksiyonel hale gelmesi anlamına gelen meydan okuyuş bütünüyle tahakküm edici olmayan, paylaşımcı ve refakatçi, karar vermeye açık bir Devletin yeniden organizasyonuna hizmet edecekse bir şanstır. Zira, geçmiş bize dirense de, beklediğimiz ya da istediğimiz Devletin bütününi tartışmayı kabul ederek geçmişe direnmek de bizim görevimizdir. Hoşgörüyü, yumuşaklıkla, fakat heyecanla.

Tarihimiz ve geleneğimiz oldukça sık olarak bizi Devleti eleştirmeye götürüyor, fakat biz her zaman ona doğru yöneliyoruz. İşte bunun içindir ki çevresi ve yüzü yurttaşlarla politikacılar arasında oldukça sıkça tartışma konusu olmaktadır. Gerçek bir tartışmayı baştan savan bütüncül(*corporatiste*) tepkileri bir tarafa bırakmak gerekir. Devlet sorunu, öğrenci, sosyal ekonomi yöneticileri, köylüler, çalışanlar, noterler, sendikacılar, işletme yöneticileri, memurlar, siyaset adamlarında da mevcuttur.

İdarenin işleyişine ve kuruluşuna ilişkin detaylı önerilerden daha fazla, yarattığı heyecana, Devlete görevinin anlamını yeniden kazandırmak, onun yeri doldurulamaz kimliğine ilişkin olarak herkeste hakim olan inancı yeniden hakim kılma-

ya, siyaset adamları ve yurttaşların sorunu ele almalarını sağlamaya ihtiyaç var. Önce Devleti *kuran* şeyi arama ihtiyacı hissetmek gerekir. Öyle görünüyor ki, eğer devlet yurttaşların beklentilerine cevap vermek istiyorsa, davranış ve var olma tarzını değiştirmeli; halkın kolektif vicdânında yeniden doğabilmek için yeni *figürler* bulmalıdır. Geleceğin yeniden kuruluşu ve geçmişin tekrar okunmasının ikili zorunluluğu söz konusudur. Zira, sürekli olarak

yeniden dönülmesi gereken, mevcut seçimlerimiz içinden ileriye görme yetisinin eseri olan bir ilk gerçek var. Şimdiki zamana varmak için bir geçmişten gelmiyoruz. Hepimizin dileği olan bir andan geliyoruz..." diye yazıyor Michel de Certeau¹. Amaç, sevilmekten mutlu olan bir Devletin anlamını keşfetmeye yardım etmektir.

Türkiye değişti, O Devletinin de değişmesini tercih eder

Devlet soyut bir canavar değildir, bir arabulucudur. Kendisine, Devlet başkanının otoritesi altında genel yararı savunma görevi yüklenen, bir kadın ve

erkekler topluluğunun arabulucusu. Ülkemizdeki Devlet krizi bu özgün significationun geniş kesimlerce unutulmasının, zaafiyetin ve hatta Devlet ile yurttaş arasındaki kopukluğun sonucudur.

Devlet oldukça uzak ve donuk(*opaque*), tarafsız ve kayırcı, dünyada ve toplumda ortaya çıkan değişikliklere ayak uydurmaya gayri muktedir ve arkaik görünüyor. Her şeyle meşgul olmak adına, zorunlu yardımların artırılmasına geçişle patlayacak kamu harcamalarıyla özdeşleşiyor. "Her şeye dokunan" Devlet, hiçbir ayar tanımıyor. Kendisinden çok şey istenmesinin verdiği güçle, artık ondan önemli bir şey beklenmiyor! Devletin seçme şansı yok: oldukça fazla değişen toplum, onun da değişmesini gerektiriyor. Ebedi görevlerini düşünürken, yurttaşların beklentileri karşısında da dikkatli olmalıdır. Fakat, eğer toplumu ve kendisine yönelik talepleri anlamaya çalışmıyorsa bunlara nasıl olup da uyum sağlayacak?

Türk toplumu köklü biçimde değişti

Toplumumuzda, artık kesin olan bireylerin ağırlığıdır. Yetmişli yılların düzene karşı çıkma hareketleri yerini özerklik arzusunun, özgürlüğe, seçmeye bıraktı: "kimse benim yerime benim hayatımı yaşayamaz". Bu bağımsızlık arzusu, öyle görünüyor ki, "yukarıdan", koltuktan ya da minberden dikte edenlere karşı güvensizlikle at başı gidiyor. Bu, seçer ve karar verirken kendini özgür hissetme isteğidir. Ödev ve kendini feda etme kavramları artık şüpheli kavramlar haline gelmiş görünüyor. Daha çok bireyci, toplum daha çok anlıkçı ve daha sezgisel/intuitive oldu. İnsanlar duygularına dokunan konularda daha hassas oldular ve akli çıkarsamalara karşı güvensizlikle bakıyorlar. Giderek daha fazla sayıda kimse, "bu böyle sürmez" diye inanıyor ve "kendi hayatını yaşama"nın hayata bir anlam vermeye yetmediğini görüyor; modern salgınları perdeleme için daha makul olmak gerekir. *Bireyci yani ağır basan özerklik arzusu ile dayanışmacı eğilimli medeni arzu arasında garip bir buluşma.*

İnsanların kaybettikleri siyasal, kültürel ve dini işaretlerin anlamını toplu ya da tek başına yeniden bulmak konusundaki bu ciddi arayış nasıl olup da

Devlet oldukça uzak ve donuk(*opaque*), tarafsız ve kayırcı, dünyada ve toplumda ortaya çıkan değişikliklere ayak uydurmaya gayri muktedir ve arkaik görünüyor.

görmezlikten gelinebilir? Fakat ne Devlet, ne dini referanslara dayanan önderler ne de büyük siyasal güçler ve sendikalar umulan referans çerçeveleri üretecek ölçülere sahip görünmüyorlar. Zaten, “medine”/cité için bir proje olacak konular üzerinde bir açıklık eksikliği nedeniyle, beklentiler değişime daha açık ve arazide yeni çözümler keşfetmeye daha yetenekli sivil topluma yönelmektedir. Devlet inisiyatiflere destek vermeyi hatta eşlik etmeyi başaramadıkça ya da boğdukça; bir toplumun bütünlüğünü sağlama görevine rağmen, her türlü dışlanma biçimlerinin gelişmesine olanak verdikçe fazlasıyla mevcut ancak iktidarsız Devlete karşı güvensizlik sürecektir.

Kollektif heyecanlar kalıcılaştığı, bilim kendi sınırlarına doğru hızla yaklaştığı ve modern toplumumuzun daha da karmaşıklaştığı nasıl gözden kaçırılabilir? Kimse Berlin Duvarının bir gün yıkılacağını düşünemez, kimse Saddam Hüseyin’in Kuveyt’i işgal edeceğini hayal edemezdi. Bugün de yakın bir zamanda ülkemizde gerçekleşecek şey hakkında hayal gücümüz kısıtlı kalabilir. Çünkü global hareketlere, dolaşan salgınlara açılmıştır: etnik kavgalar, terörizm, az gelişmişlik ve sefalet, uyuşturucu ve aids, ekonomik ve ticari uyumsuzluklar var. Böyle bir ortamda, herkesin korunmak ve güvenceye kavuşmak gerekçesiyle Devlete yönelme ihtiyacı duyması gerekir. Ancak böyle olmuyor.

Fakat, Devlet yönetimi çoğu zaman bir yalan (“Ben sizin için çalışıyorum, siz rahat rahat uymaya devam edin”) veya sıkıntı (“Hiç beklenmeyen zorluklara maruz kaldım ve hakim olunamayacak risklere mücadele ediyorum”) gibi algılanmaktadır. Yurttaşlar hiç kuşkusuz sorumluların bahaneler- ki bunları bulmak da her zaman mümkün değildir – bulmamasını ve daha çok kolektif düşünmeye açık olmalarını tercih edeceklerdir. Üstelik, aşırı bilgi ve bir o kadar da endişe ile yüklü ruh haline birde şüphe sokulmaktadır. Beklenti, eğer iyi saptanabilirse, ümitvar olunmasına imkan veren reformcu cesaret ve hayal gücünün tahriki ile değişim anlayışının anahtarını verecek olan endişeye doğru yönlendirilebilir. Hiç kimse, işsizliği yok edecek mucize çözümler beklemiyor, fakat

herkes yeniden inşa edilecek bir topluma ve hayat tarzına sahip olmak istiyor.

Yurttaşlar yabancı ülkelerde geleneksel olarak bizim direndiğimiz, pek az uygulama alışkanlığına sahip olduğumuz araştırmalardan elde edilen olumlu sonuçları gözlüyorlar. Yine hiç kuşku yok ki, onlar genel yararın, hiyerarşik ve her şeyi ben bilirim edasıyla gerçekleştirilemeyeceğini ve fakat söyleyecek sözü olan herkesin katılabileceği bir genel tartışmanın arkasından kolaylıkla sağlanacağını hissediyorlar. “Devletin tutumu adil ya da gayri adil olduğunun anlaşılmasına imkan verecek kadar fark edilmemektedir” diyor sosyologlar. İşaret etmenin zamanıdır ki, ne zaman sorumluluklar dağılsa, ne zaman kimin ne yaptığı bilinmese, hareket amaçları değil de, davranma biçimleri tartışma konusu oluyor. Toplumumuz, artan gayretlerin düzensizce serpiştirilmesi nedeniyle çok defa yanlış yönlendirilmektedir. Oysa toplumumuz, gereksinimlerinin neler olduğunu tam bir açıklıkla bilmek için bizzat kendini tanımak ihtiyacındadır. İşte ancak kamuya kulak verip dinleme buna imkan verebilir. Bu, eylemi, “uzun zaman ve sabır” gerektiren etkili thérapeutique’den ayırmayı bilme sanatıdır. Bize topluca uygulamamız için gerçek bir kültürel devrim gerekiyor, zira biz çok uzun bir zamandan beri, bir dönemde bir çoğunluk tarafından yukarıdan kaydettiği ve “şekvaci olmakla itham edilen bir azınlığın itiraz ettiği basit genel irade görüntüsünde akıp gidiyoruz. Ülkemizde yurttaşlarımız tarafından Devletlerine yönelik eleştiriler hiç de yumuşak değildir. Onlar Devleti karmaşık ve çok az yaşanabilirlik, mızumsuzluk, gereksiz oranda kendinden fazla emin olmak, dar görüşlülük; hatta değişen bir toplum ve dünya da sorunların ne olduğunu bilememekle suçluyorlar.

Karmaşık ve yaşanılmaz bir Devlet

Oysa Devlet “yurttaşlar”dır yani “onlar”. Aramızda çok duyarız, “onlar” karar verdi(haksız), “onlar” anlamadı(olan biteni), “onlar” görmediler(erişmekte olanı). “Onlar”, yani zamanda, bakan, memur, belediye başkanıdır. Kısacası, hepimizin başının üstünde yerleşmiş ve bize yabancılaşmış bir tür

canavarlardır. Bu, Devlet “biz” değil “onlar” olduğundan beri şaşırtıcı değildir. Bugün, memleketlerimizimizin Devleti rolsüz ve sınırları belirsiz karmaşık bir makine olarak düşünüyorlar. Az kurallaştırılan ancak çok düzenleyici (régulateur) bir Devlet’e ihtiyaç var. Siyasal ve idari elitlerimizin formasyon sistemleri çözüm üretecek insandan daha çok sorun yaratacak insan üretiyor.

Dargörürlü bir Devlet

Sınırlar açılıyor ve ekonomik ve sosyal tansiyon yükseliyor, Devlet yüzyılın sonunda, sınırların kapalı olduğu altmışlı yıllarda ne olduğunu görmek için yeterince organize olmamışa benziyor. Devlet çok sık, acil durumlar için hazırlanmış tedbirlerin etkisini artırmak imkanına sahip olmaksızın hareket ettiği ve olayların baskısına maruz kaldığı hissi uyandırıyor. Devletin ağır darbelerin gelişini çoğu zaman görmediği hissine kapılan yurttaşların şikayet etmesinden daha doğal ne olabilir. Onlar, hiç kuşkusuz Devletin operasyon alanındaki düşman hareketlerini ekran üzerinde bir göz atışıyla görmeyi sağlayan radarlara sahip bir “super-Awacs”a dönüşmesini isterler. Aydınlatan, kısa sürede ulaşan ve uzağı görmeye muktedir bir Devlet.

Devleti yeniden inşa etmek

Aynı olay içinde çok sık olarak “az Devlet” ve “çok Devlet”ten bahsedildiğini duymak çok çarpıcı oluyor. Devletin zayıflaması ve bütçe açığını derinleştirmekten kaçınması, fakat kendisine gerçekten ihtiyaç duyulan yerde bulunmak üzere yeni harcamaları alanlarına angaje olması gerekiyor. Bu kaçınılmaz bir paradokstur. Zira, çoğu kimse haklı olarak Devletin çok şey yaparken kaybolduğunu kabul ediyorsa da, zor olan Devletin nereden çekileceği ve çekilmek zorunda olduğu, nerede yatırım yapacağı ve yapmak zorunda olduğu konularında uzlaşmaktır. Cevap tamamı ile politiktir ve hükümetlerin yönelimlerine, ekonomik duruma ve ülkenin sosyal haline göre değişmektedir.

Uzun zaman, sağ hükümetler özelleştirmeye başlamadan önce geniş bir kamu sektörüyle birlik-

te yaşadılar. Komünizmin yıkılışı bazılarında askeri bütçenin kısılması ve barış temettülerine dokunulması ümidi yaratmıştı, fakat çok sayıda başka tehlikenin varlığı geleceğimizin savunulmasını mümkün kılmak amacıyla bu düşüncenin uygulanmasını güçleştirdi.

Temelde, her şey Devletin mütevazı ve aynı zamanda yeterince esnek olmasını gerektiriyor. Her şeyi düzenleme anlamında mütevazı, fakat doğasının icabı görevlerini gerektiği gibi yapmak hususunda gerekli iradeye sahip. “Devletlerimiz, onları hiç durmaksızın yeniden yaratmak zorundayız”, diyor Karl Jaspers ve yine ekliyordu ki, “İşte buradan, adımlarımızı alıyoruz, aşımızı hissediyoruz, derinlemesine kökleniyoruz, ruhun krallığında insana özgü şeyler için hep birlikte mücadele ediyoruz”². Evet, Devlet sürekli olarak yeniden yaratılacak. Ne zaman toplumun yararını koruması için kendisine güven besleyenler tarafından tarafgir, sisli, etkisiz diye yargılansa, cemiyete özgü yararın bizzat anlamı kaybolma riski taşıyor demektir. Devleti yeniden üretmek gerekir, bu onlarsız olunamayacak esasların yeniden keşfedilmesidir: yurttaşlar, millet, iktidarın organizasyonunu belirleyen Anayasa, ona hizmet etmek ve onu yönetmek yükümlülüğündeki görevliler. Bu aynı zamanda, her gün ve her zaman mevcut olan, yurttaşların vicdanında konuşanlara figürleri vermek için Devletin görevlerini yeniden düşünmektir.

Devletin temelleri

Her organizasyonun, onlarsız istikrar ve devamlılığını sağlayamayacağı kurumlara ihtiyacı vardır. Bu kurumlar, toplum yaşamının kurallarını koyup yerleştiren ve bir projeyi damgalayan bir kuruluş vakıasına gönderme yaparlar. Böylece bir toplum, bir veya birkaç girişimcinin inisiyatifiyle, parayı ve sermayeyi bir araya toplayacak ve bir pazarın ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir proje geliştirilmesini bekler. Nasıl ki, bir aile bir erkek ve bir kadının sözleşmesiyle sosyal yaşam içine girmektedir. Devlet de tıpkı böylece, tarihi olarak bir toprak üzerinde toplanan, yaşamını ve bizzat hayatta kalmasını sağlamak için, bir organizasyon olarak bir cemaat

tarafından hayat bulur.

Bu kurucu vakta çoğu zaman sözleşme/pacte biçimini alır. Bir *affectio societatis* iddia eden bir sosyal sözleşme/pacte sociale girişimi, yani Cumhuriyeti kuran eşitlik ve özgürlük değerleri üzerinde uzlaşan yurttaşların cumhuriyet sözleşmesi/pacte republicaine. Bütün bu sözleşmelerin temeli birlikte bir proje gerçekleştirmek için birleşen bir iradenin ortaya konulmasıdır. Bu irade gevşesin ya da anlamını kaybetsin, tehlike de olan toplum projesidir. Yani bu kurucu vakıya özgü hafızanın gerekleri bu projeyi aydınlatır ve esas iradeyi hatırlatır. Zira, sözleşmelerin bizzat kendileri, girişimci cemaatin hayatına bulaşan yeni olguları dikkate almak için sürekli güncellenen birer çağrıdır. Sözleşmelere duyarsız kalınsın ya da yeni olguların oluşumuna uyum sağlamaya muktedir olunmadığı ortaya çıksın, yok olma tehlikesine uğrayan genel irade olmaktadır. Eğer Devlet yurttaşların güvenine sahip değilse, eğer sosyal tutkunluğu sağlamıyorsa, cemiyet yaşamının temel şartının önemli kısımlarını içeren bir Anayasa oluşturmayı başaramıyorsa, namuslu görevlilerine yaslanamıyorsa da durum aynıdır.

Devlet sadece kendi kendine var olamaz: O bir medinenin/cité hayatta kalmak için organize olmasına imkan sağlamak için vardır. Devletin kurumlarını yeniden bulmak, cumhuriyet sözleşmesinin mürekkebine ve içeriğine ulaşmak demektir: "kamunun iyiliği"nin/bien commune savunulmasını sağlamak için toplanmış yurttaşların iradesine; siyasal bir proje ve değerler iddiasındaki bir milletin varlığına; onsuz sürekli bir iktidara sahip olmak olanaksız bulunan otorite üzerine bina edilmiş bir Anayasaya en geniş anlamıyla katılımına; görevlilerin duyarsızlığına ve hizmetin anlamına. Yurttaşsız Devlet yok, milletsiz Devlet yok, otoritesiz Devlet yok, hizmetkârsız Devlet yok.

"Medine(cité) esasen dağılılabildir, hayatta kalması bize bağlı". Hannah Arendt'in bu yargısı bütün siyasal cemiyetin koştuğu riski anlatmaktadır: tarihin bir toprak üzerinde buluşturduğu insanların soyları arasındaki bir dostluk anlaşmasının, bir sosyal sözleşmenin ürünü olan siyasal cemiyet, birlikte yaşama arzusu paylaşılın ya da pay-

laşılmasın, bizzat varlığını tehdit eden şiddete sığınmaz. Genel yararın korunduğu konusunda endişe duyulan bir ülkenin yurttaşları, genel bir huzursuzluğa düşebilirler.

İnsan ancak bir medine/cité'de insandır

Bireyciliğin hayali, herkesin haklarının verdiği güçle, sahibi olmadığı bir sistemi boylayarak amacına ulaşacağı tıpkı bir pazar olarak algılanan toplumdur. Birey, kendisini yegane kılan hallerde kendinden geçmekte ve *başkası* çoğu zaman idealize edilmekte ya da şeytana dönüştürülmekte, bütünüyle iyi ya da kötü olarak yargılanmakta, alkışlanmakta veya mahkum edilmekte, ve böylece bu aşırı yargılar sonucunda, bizim *insanlık cemiyetini* oluşturan, başkası ile ben arasında ortak olan şey kaybolmaktadır. Çünkü, insan sadece bir ekonomik ajan, bir üretici ve bir tüketici değildir, onun heyecanları, değerleri ve iradesi vardır.

Daha temel olarak, insan sadece sözüyle insandır. İşte bu anlamıyla, Platon için bir "politik" hayvandı insan. Vaclav Havel ise, "yurttaş olarak doğulmaz, yurttaş olunur" diyor. "Bize, aramızdan her hangi birinin bir önemi olsun olmasın, bir gücü bulunsun bulunmasın dünyayı değiştirebileceğini anlama yeteneği verilmiştir. Bu değişmez kural matikidir, çünkü eğer kendim karar vermeyeceksem, ne sen, ne öteki ne de biz hepimiz, yaşadığımız, yaratılmasına katkıda bulunacağımız ve böylece so-

rumlu bulunduğumuz bu dünyanın değişmesi mümkün değildir. Her birimiz kendi kendine başlamalıdır, Çünkü bir başkasının başlamasını beklersek bu beklenti asla bitmeyecektir"³. Yurttaşlık hiçbir zaman tesadüfen kazanılmaz. Yurttaşlık, özel bir güzergaha özgü olanın dikkate alınması,

**"Her şeye dokunan"
Devlet, hiçbir ayar tanımıyor. Kendisinden çok şey istenmesinin verdiği güçle, artık ondan önemli bir şey beklenmiyor! Devletin seçme şansı yok: oldukça fazla değişen toplum, onun da değişmesini gerektiriyor.**

bir politik cemiyete aidiyet ödevinden geçen hak sahibi olmak hakkının farkına varılmasıdır. Hiçbir hak sadece “insani” olduğundan dolayı garanti altına alınmamış hatta tanınmamıştır bile: hak ancak, Devletin saygı gösterilmesini sağlama görevini yüklediği bir kolektif yaşamın kurallarını koyan bir toplum çerçevesinde kullanılabilir.

Herkesin kendi hayatını yaşamasının başkaları tarafından muhatap alındığı anlamına gelmediği bir dünya da gerçeği söylemek çoğu defa güçtür. Bir çok ölçme biçmeden sonra, herkes keşfeder ki kendi farklı kaderi içinde yaşadığı dünyanın kade-rinden bağımsız değildir. Güçler arasında çoğu zaman bocalayan ve anlam farklılıklarını sezmeye çalışan modern insanın karşılaştığı en zorlu sınanma, kendini koruyan ve aşan bir cemiyette aidiyetinin anlamını bulmak, davranış güzergahları arasında bir birlik sağlamaktır.

“Benim yurttaşım sadece haklarına saygı göstermek zorunda olduğum bir insan değil, aynı zamanda benimle aynı haklara sahip bir insandır, benim varlığımdan önce gelen, beni oluşturan ve sürdüren bir tarihin parçası olan bir insandır”. Devlet her şeyin sorumlusu olamaz: eğer her şeyden sorumlu olursa, totaliter yani dayanılmaz olur. Eğer yurttaşlık işlemiyorsa, *site* boş demektir.

Kerim Devlet

Yurttaşlık bugün yürek yangısı yaratan ikili bir olguyla karşı karşıyadır: kendimizi başkalarından soyutlayabileceğimize inandırmaya çalışan bireycilik ile herkesi temin edilmeye-yardıma muhtaç hale getirmeye çalışan Kerim Devlet (Etat-providence) gibi güzel ismi olan bir sistem. Bireycilik, genel yararın unutulmaması için başkalarını da gözleme gereğini bir tarafa bırakmaya vardırın medeniyetsiz(incivisme)dir. Kerim Devlet sistemi ise, Devlet her şeyin sorumlusudur diye düşünmeye yol açtığına, yurttaşları çocuk yerine koymaktadır. Bireycilik ile Kerim Devlet anlayışının türevleri bir birlerini besleyip duruyorlar. Açık ki, Devlet şizofrenik bir biçimde işlemektedir. Kamu açıklarının azaltılması gereğinin farkında olunmasına rağmen, Devlet hala yurttaşlara taleplerini azaltmala-

rı çağrısı yapıyor. Fakat, popülist olmayan ekonomik tedbirler alarak protestolara maruz kalmak endişesiyle, insanların kendi sorumluluklarından sıyrılmalarına da katıda bulunarak, bu yükleri sürdürüyor hatta ağırlaştırıyor. Bu kerpeten, hiç acımadan çalışmaktadır. Çünkü, bu kerpeten, bedel ödemenin reddi ve bireyciliğin gerekleri arasında gittikçe açılan çukura bağlı aralığı yansıtıyor.

Modern yaşamın zıtlıkları arasında sıkışmış insanlar, “duvarlarla çevrili/enclos” kapalı özel alanlarına sığınmaya çalışmakta ve siteden şüpheye başlamaktadırlar. Daha henüz çok olmadı, insanlar hayata, “iyi ve kötü için” sarılıyorlar, “bir kariyer yapmak için” bir işletmeye giriyorlar, ülkenin yaşamının, demokratik olarak seçilmiş bir hükümetin tercihlerine bağlı olduğunu biliyorlardı. Şimdi, Avrupa ve yerel yönetimler iktidarlarının ortaya çıkışıyla bazen çatlama tehlikesi taşıyan bir ulusa aidiyet duygusunun yıpranma riski söz konusudur “ulus-devlet”ler için.

İşte ülkemiz bu yığınlarca sorunun içine “eski tarz-ı siyaset” ile giriyor. Neler olacak belli değil. Abus çehreli tehditkar kriz sayıklamaları mı yoksa akli selim sahibi bireyler ve onların oluşturduğu gelişmiş cemiyetin refleksleri mi? Doğrusu fiziksel olarak sembollerini peş peşe kaybedeceğini biliyorum “eski”nin. Ancak, eskileri aratacak “yeni”lerin sayısı da gözümü korkutuyor. İster misiniz “eski”lerle bile bir nebze de olsa ileri gidiyorken, “yeni”lerle ışık hızıyla geriye gidelim?

Aslında makalemi bu soru ile bitirecektim, ancak pesimist bir sonuçla işi bırakmayı kendime, yurttaşlarıma ve Devletimize yakıştıramadım. Zaten beklentim de olumsuz değil, sadece mücadelenin daha sertleşeceğine ve tarafların karşı saflardan devşirme usulüyle kaynak sağlamakta zorlanmayacaklarına işaret etmek istedim. ■

DİPNOTLAR

- ¹ Michel de Certeau, *La Faiblesse de croire*, Le Seuil, collection “Esprit”, 1987.
- ² Karl Jaspers, *Liberté et Réunification: devoirs de la politique allemande*, Gallimard, 1961, s. 39.
- ³ Vaclav HAVEL, *L'Angoisse de la liberté*, Ed. de l'Aube, 1994, s. 57. Erasmus Ödülünün verilmesi dolayısıyla yaptığı konuşma.

Depremi Unutmamak 45 Saniyelik Yaşam

Güler Karavar

Saat 03.02

"Ve onları bir gece ansızın yakaladık. Onlar tek bir çığıltıdan başkasını gözetmezler, onlar birbirleriyle çekişip dururken O kendilerini yakalayiverir. Artık ne bir tavsiyede bulunmaya güç yetirebilirler, ne de ailelerine dönebilirler." (Yasin 49-50)

O gece binlerce insanın diri diri mezarlara girdi, toplu mezarlara! Ve binlerce insan bir daha göremedi günün yüzünü. Yer konuştu. Çünkü Mutlak Yaratıcı ona vahyetmişti. Yer, üzerinde olup bitenleri anlattı:

"Yer, o şiddetli sarsıntısıyla sarsıldığı,
Yer, ağırlıklarını dışa atıp çıkardığı,
Ve insan: "Buna ne oluyor?" dediği zaman;
O gün (yer), üzerinde olup bitenden haber verecektir.
Çünkü senin Rabbin, ona vahyetmiştir." (Zilzal 1-5)

Ortalık tam bir mahşer. İnsan, enkazın altındaki çocuğunu çıkarmak için kendi eliyle yaptığı, fakat bir başka el'in yıktığı enkazın altından çocuğunu çıkaramayacak kadar aciz, çaresiz.

Acziyetimizi yer gösterdi bizlere, gökler şahittir.

"Hala düşünüp ibret almaz mısınız?"

Canlarımız...

O gece başımıza bela olan canlarımız...

Kimimizin kokuşmuş canı,

Kimimizin doyurulmayı, temizlenmeyi, barınmayı, tedaviyi bekleyen canlarımız...

Arada bir "ruh" kadar fark var sadece.

Ve zaman...

Zaman da ayrı bir anlam taşıyor bu gecede ve sonraki "artçı" gecelerde.

İnsan 45 saniyeyi dahi değerlendiremezse demek ki yeryüzünde; boşa harcayacak bir saniye bile zamanımız yok. Ne kadar uzun bir zaman olarak değerlendiriyoruz o anı düşününce, değil mi? Bir dakika bile değil. 45 saniyenin bilançosu: On binlerce ölü, on binlerce yaralı. Zaman geçmiyor, "Eyvah! Şu ana dek geçen zamanım da ne yaptım? Günlerim, gecelerim, aylarım, yıllarım... Ve saniyelerim! Ne kadar da uzun bir hayat yaşamışım meğer!"

Kolum nerede ya Rab! Kabirde miyim ne? Gözlerim, ağzım, her bir yerim enkazla mühürlenmiş. "Beni kurta-

rın" diyecek ağızma bile hükmedemiyorum. Hiçbir ses çıkaramıyorum. Yuttu beni beton yığınlar. Kurtarılmazsam, burda ölümü beklemeye mahkumum. Düşünüyorum da zaten ölürsem bedenimin farkında olmayacağım. Onun için toprak altında oluşum belki beni bedenen etkilemeyecekti. Ama şu an diriyim ve acıyan yarama bir of deme hakkına bile sahip değilim.

"Canlı var mı burada!"

"Sesimi duyan var mı!"

Canlıyım ve sesinizi duyuyorum. Saniyeler geçmiyor, ölüm gelmiyor. Ve ben "bir ışık" diyorum, "sadece bir ışık olsa!" Ölümle yaşam arasında mekik dokuyorum. Saniyeler nazlanıyor ölüme inat.

İnsaniyet adına yardım edenlerin yardımı, bugünde bile 28 Şubat uzantısıyla kabul edilmedi, geri çevrildi.

Siz bu halkın nesi oluyorsunuz? Halk adına, halkın kimden yardım alıp almayacağına karar verme yetkisini kimden alıyorsunuz? Bu olayların içinde halkın malını çalan hırsızlara, katillere, çetelere "yangından mal kaçıracasına" af getirmeye yeltenip halk adına yargılama yetkisini de kendinizde görmekle bu halka ne mesaj veriyorsunuz? Yoksa halkı köleniz, yahut marabınız olarak mı görüyorsunuz? Halk sizden hesap soracaktır! Bu belki bugün-yarın olmayacaktır. Ama bekleyin, göreceksiniz. "Biz de bekleyip göreceğiz".

Enkazın altından bulunan saat 03.03'ü gösteriyordu. Enkaz altında çıkan bu saat, enkaz altındakiler için zamanın durduğunu, bittiğini simgeliyordu adeta.

Evet

Ortalık bir mahşer gibi. Yerin derinliklerinden gelen homurtu, insan çığıltıları, beton binaların yerle bir oluşu:

"(Onlara) Yalnızca bir tek çığıltı (yetti); anında söndürdüler." (Yasin 99)

Ortalıkta ölümler, yaralılar, yakınlarını kaybedenler, evi-barkı-malı gidenler... Ve bir öfke; "bundan sonra ne olacak" kaygısı.

Zaman yine geçmiyor. Her gün battığında bir korkuya kapılıyoruz yine. Saat, her 03.02'yi gösterdiğinde o anı yaşıyoruz yine.

Ve artık o geceden sonra

Seni her gece dört gözle bekliyorum

Ey Güneş!

Neden bu kadar geç doğuyorsun?

Müslüman ve Toplumsal Bilinç

Dr. Kerim Buladı

Insanlar yaratılış itibarıyla toplu yaşamak mecburiyetindedirler. Bu sebeple aralarında karşılıklı bir takım vazifeler vardır. Bunlara önem verilmediği takdirde, toplum hayatının barış, huzur ve güven içinde devam etmesi mümkün değildir.

Bireyin kulluk görevini noksansız yapabilmesi, ailesine, devletine, milletine, ve hatta bütün insanlara karşı vazifelerini hakkıyla yerine getirebilmesi için toplumun huzur ve güven içinde olması gerekir. Tefrikanın, anarşinin, fitne ve fesadın hakim olduğu bir cemiyette Müslüman bir kimsenin İslam'ı yaşayabilmesi ve asli görevlerini icra edebilmesi oldukça güçtür.

Birlik ve beraberlik, toplumun her alanda ilerleyebilmesinin temel şartıdır. Bu taş yerinden oynamaya dursun, artık o toplumda başta güven ve itimat sarsılır, neticede korku, endişe ve güvensizlik o topluma egemen olur.

İslam Dini, birlik ve beraberliğin sağlanmasını toplumun temel ögesi olarak kabul eder ve bunun temini için de azami hassasiyeti gösterir. Allah-u Teâlâ, birliğin ve toplum düzeninin sağlanması amacıyla Müslümanları, periyodik aralıklarla bir araya toplayacak ibadetleri emretmiştir. Günde beş vakit, haftada bir, senede iki defa olmak üzere meşru kılınan vakit, Cuma ve bayram namazlarını bu-

na örnek verebiliriz.

Toplumun birlik ve dirliğini temin edecek en önemli unsurların başında, mesuliyet kavramı gelmektedir. Bireyin, ailenin yöneticilerinin kendi sorumlulukların kavramaları ve bu konuda kendi görev alanlarına ait mesuliyet sınırlarını bilinçli bir şekilde tayin etmeleri, toplumun güven ve huzur içinde yaşayabilmesi açısından hayati önem kazanmaktadır.

Çevremizde meydana gelen çeşitli hadiselerle karşı gereken müspet veya menfi tepkiyi göstermek, önemli bir husustur. Aynı toplumda yaşayan fertler, yaşadığı muhitin ve çevrenin dışında kalmazlar. Bu açıdan toplumda gelişen her olay karşısında fert, ölçer, biçer, tartar, değerlendirir, kendine düşen payı alır, gerekli dersi çıkarır, bu hususta hesaplar ve planlar yapar ve neticede duruma göre reaksiyonunu gösterir. Toplumu ve milleti ilgilendiren meselelerde herkesin duyarlı ve hassas olması gerekir. Çeşitli olaylar karşısında tepkisiz kalmak, ilgisiz davranmak, meseleye karşı soğuk ve yabancı kalmak, iyi bir Müslümanın ve vatandaşın vasfı değildir.

Toplumda cereyan eden zulüm, adaletsizlik, haksızlık ve her türlü olumsuzluk karşısında gereken hassasiyeti göstermek ve gerekirse bunları yok etmek için mücadele etmek, taşıdığı mesuliyete

göre herkesin görevidir. Böyle bir mücadele ve uğraş esnasında eza ve cefaya göğüs germek, sabır ve sebat göstermek herkesin vazgeçmeyeceği bir prensip olmalıdır. Şairimizin şu ifadeleri bu hususta önemli bir fikir ve mesaj vermektedir:

“Zulmü alkışlayamam, zâlimi asla sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
Biri ecdadıma saldırdı mı, hatta, boğarım...

-Boğamazsın ki!

- Hiç olmazsa yanımdan kovarım!

Üç buçuk soysuzun ardından zağarlık yapamam;

Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam.
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boyunum.
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim.
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim.
Adam aldırma da geç git diyemem, aldırırım:
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırım.¹

Toplumda yaşayan her fert, böyle bir duygu, böyle bir heyecan taşınmalı ve yeri geldiğinde de gereken cesaret ve azmi göstermelidir. Hiçbir kimse, haksızlıklar karşısında yılmamalı, gevşeklik ve zafiyet göstermemelidir. Olumsuzluklara karşı ilgisiz kalmak, görmezlikten gelmek, gereken tepkiyi ortaya koymamak, toplumda kötülüklerin yaygınlaşmasına vesile olmaktadır. Bu açıdan kötülüklerle ve haksızlıklarla mücadele konusunda her birey, elinden gelen gayreti göstermelidir. Kişi, böyle bir hareketin içinde uğraş verirken yukarıda şairimizin de belirttiği gibi çiğner, çiğnenir, ama bu arada da hakkı tutar kaldırır, haklının yanında ve hakkın tarafında yerini alır ki, bu şerefli ve kutsal bir görevdir.

Böyle bir azim ve duygudan mahrum olan fertlerden oluşan toplumlarda haksızlığı ortadan kaldırmak mümkün değildir. Toplumun ve o toplumda yaşayan insanların problemleri ve dert-

leri ile ilgilenmeyen kimselerin, toplum barışına katkıda bulunmaları söz konusu olamaz. Peygamberimizin şu hadisleri bu konudaki yükümlülüğümüzü açıklamaktadır:

“Mü’minler, birbirini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerine şefkat göstermekte bir cese (vücuda) benzerler. o cesetten bir organ rahatsızlanırsa, diğer organlar da uykusuzluk ve humma (ateşli hastalık) gibi sebeplerle tesir altında kalır ve hastalanır.”²

“Müslümanlar bir kişi gibidir. Kişinin gözü ağrırsa, bütün vücudu ağrır. Başı ağrırsa, bütün vücudu ağrır.”³ Bir müslümanın başına bir sıkıntı, musibet, felaket gelirse bütün Müslümanların bundan üzüntü duyması gerekir. Bu konuda soy-sop, cinsiyet, bölge ve ülke farkının hiç önemi yoktur. “Müslümanların derdi ile ilgilenmeyen onlardan değildir.”⁴ Müslümanların dertlerine, problemlerine karşı ilgisiz ve yabancı kalmak onları sevmemektir. Müslümanların ıstıraplarını kendi ıstırapı saymayan kimseler, Hz. Peygamberin sevgisine de mazhar olamazlar. Milli şairimiz Akif, böyle bir hareketten Peygamberimizin rûhaniyetinin davacı olacağını ne güzel ifade etmiştir:

Hiç sıkılmaz mısınız Hz. Peygamber’den?
Ki, uzaklardaki bir mü’mini incitse diken,
Kalb-i pâkinde duymuş o musibetten acı,
Sizden elbette olur rûh-u Nebî dâvâcı.⁵

Yukarıda sunduğumuz hadisler, bir Müslümanın, yaşadığı çevre, toplum ve hatta dünyanın en uzak yerlerinde dahi olsalar bütün mü'minlerin sıkıntıları ile ilgilenmesinin gerekliliğine işaret etmektedirler.

Bireyin kendisine, ailesine, yaşadığı topluma ve milletine karşı sorumluluğu vardır. Toplumun, her türlü anarşi, fitne, fesat ve kargaşadan uzak kalması için herkes üstüne düşen görevi yapmalıdır. Bu konuda sırası geldikçe elini hiç çekinmeden taşın altına koymalı, feragat ve fedakarlıktan asla çekinmemelidir. Toplum bir bütündür ve bir vücuda benzer. Toplumun organlarındaki herhangi bir rahatsızlık, bütün toplumu sarsar, etkiler, zayıflatır ve toplumun direncini kırar. Bu açıdan, toplumun birliği ve dirliği için her ferdin sorumluluk alması ve taşıması zaruridir. "Bana ne, beni ilgilendirmez, bana dokunmayan yılan bin yaşasın" gibi sözlerle mesuliyetten kaçmak, riske girmekten imtina etmek, zarar ve ziyana uğramaktan korkmak, toplum barışını tehdit eden önemli unsurlardır. Aşağıdaki sunacağımız hadis toplumsal barışın sağlanmasında kötülöklere karşı elbirliği ile mücadelenin şart olduğunu, aksi takdirde bütün toplumun yıkılıp gideceğini izah etmektedir:

"Allah'ın hudüduna (emir ve yasaklarına) giren

meseleleri tatbik eden kimse ile, yasakları işleyen kimselerin durumları, bir gemiye binip de kura çekmeleri neticesinde bir kısmı geminin üst katına, bir kısmı da alt (zemin) katına yerleşen yolculara benzer. Alt katta oturanlar su ihtiyaçlarını giderirken üsttekilerin yanından geçip onları rahatsız ediyorlardı. Bu yüzden, zemin katta bulunanlar, "biz, geminin tabanını delelim oradan suyumuzu alalım da üst katta bulunanlara eziyet etmeyelim" derler. Şayet onların ellerinden

tutulup bunu yapmalarına izin verilmezse, geminin içinde bulunanların hepsi kurtulur. Şayet onların, böyle bir hareketine müsaade edilir ve kendi hallerine bırakılırsa hepsi birden boğulurlar."⁶

Hız. Peygamber, kötülöklere karşısında iyilerin seyirci kalmaması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca kötülöklere müdahale edilmediği takdirde gelecek olan fitne, anarşi, tefrika vs. gibi sosyal ıstırap ve felaketlerin, iyi kimseleri de etkileyeceğini ve bundan bütün toplumun zarar göreceğini beyan etmektedir. Şayet iyi kimseler, kötü kimselerin yaptıklarına göz yumar, bana ne der ve nemelazımcı bir zihniyetle meseleye yaklaşırsa, o cemiyetin huzur içinde yaşaması imkansızdır. Kötülöklere, çirkinliklere ve her türlü olumsuzluklara karşı toplumun elbirliğiyle mücadele etmesi şarttır.

Yukarıda anlamını sunduğumuz hadiste, iyi kimselerin, kötü kimselerin yaptıklarına göz yumması, alt katta bulunup da en kestirme yoldan su ihtiyaçlarını karşılamak için geminin tabanını delmek isteyenlere ses çıkarmayan kimselerin haline benzetilmektedir. Ayrıca toplum, bir gemiye benzetilmiştir. Geminin, su almasını hazırlayan sebeplerin önüne geçilmemesi halinde, içindekilerle beraber batması nasıl mukadderse, toplumun su alması yani, toplumu çökertecek, çözecek, yıkacak,

tahrip edecek her türlü kötülüğün yaygınlaşması ve bunlara ses çıkarılmaması veya müsamahalı davranılması da toplumsal çözülme hızlandıracak, belki de zamanla toplumu tahrip edecek veya çökertecektir.

Bir toplumda, fitne, fesat, kargaşa, zulüm, adaletsizlik, güvensizlik gibi etkenlere karşı önlem almak ve hatta yok edilmesi için gayret çaba sarf etmek herkesin görevidir. Oran olarak herhangi bir yüzdeler verilmesi zor olmakla birlikte herkes, taşıdığı yükümlülük nispetinde toplumda gelişen menfi hadiselerle karşı sorumludur. Çünkü toplumda meydana gelen fitne ve musibetlerden, sadece bunlardan doğrudan doğruya etkilenenler zarar görmemektedir. Bu konuda şu ilahi buyruğun, bütün fertlere yüklediği sorumluluk önemli ve ayrıca evrensel anlamda çok mühim bir mesajdır:

“Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz (umuma sirayet ve hepsini perişan eder). Biliniz ki, Allah’ın azabı şiddetlidir.”⁷

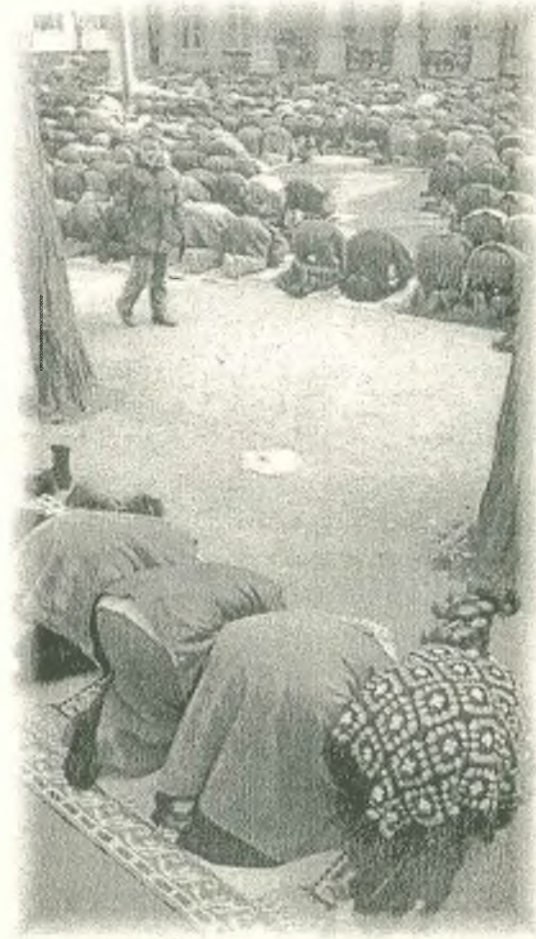
Demek, zulüm, sadece zulüm yapanı veya zulme uğrayanı ve o çevreyi etkilemiyor. Fitne, yalnız, onu çıkarana zarara uğratmıyor. O, kimi zaman bir toplumu, kimi zaman bir ülkeyi ve kimi zaman da bütün dünyayı etkilemektedir. Bu açıdan, toplumun varlığını, birliğini hedef alan, insanların can ve mal emniyetini tehdit eden her hareketin ve fiilin karşısında yerini almak her bireyin vazifesidir. Bu konuda duyarlı ve bilinçli davranmak önemli bir insanlık görevidir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, kişilerin yükümlülükleri farklıdır. Elbette bir ailenin reisinin, bir okulun, bir üniversitenin, bir kurumun, bir devletin idaresini üstlenenlerin sorumluluğu, birbirinden farklı ve buldukları mevki açısından birbirinden ağır ve kapsamlıdır. Toplumsal barışın temininde bireylere önemli vazifeler düşmektedir. Fakat idari mesuliyeti yüklenenler, görevleri icabı daha fazla bir kesimin sorumluluğunu üstlenmektedirler. Bu sebeple idari görevler hem kutsal ve hem de ağırdırlar.

Hız. Ebû Bekr’in devlet başkanı seçildiğinde yaptığı konuşma, riyaset makamının ne derece önemli ve mesuliyeti mucip olduğunu gösterir. Ay-

rica bu hitap, bütün idarecilere büyük bir ders niteliğindedir:

“Ey Müslümanlar! En iyiniz olmadığım halde riyaset makamına geçirilmiş bulunuyorum. Eğer iyi idare edersem bana yardım ediniz. Yanlış hareket edersem beni doğrultunuz. Doğruluk emanet, yalancılık hıyanettir. Sizin en zayıfınız (haklı ise), hakkını alıp kendisine verinceye kadar benim nazarımda en güçlünüzdür. İnşallah, bunu böyle yapacağım. Sizin en güçlünüz de (haksız ise), kendisinden hak sahibinin hakkını almaya kadar benim nezdimde en zayıfınızdır. İnşallah bunu böyle yapacağım. Bir millet, Allah yolunda cihadı bırakacak olursa Allah onları yardımsız bırakır, zillete düşürür. Bir millette kötülükler yaygınlaşırsa Allah, o millete umûmî bir bela verir. Ben Allah ve Resûlüne itaat ettiğim müddetçe bana itaat ediniz. Şayet Allah ve Resûlüne isyan edersem bana itaat

etmekle mükellef değilsiniz.”⁸

Hız. Ömer’in halife seçildiği zaman okuduğu hutbe, bütün idareci ve hakimlere dokunaklı ve ibretli bir mesaj vermektedir.

“... Bilesiniz ki, bu sertliğim, hilafetim sırasında zalime, mütecevize karşı ve zayıf bir Müslümanın hakkım kuvvetliden aldığı sırada kat kat fazlalaşacaktır. Bu kadar sert olmama rağmen, sizin namusularınızın, çekingenlerinizin ve hakkı teslim edenlerinizin başım üzerinde yeri vardır. Eğer, içinizden biriyle benim ihtilafı bir meselem olursa, istediğiniz birisinin önünde onunla muhakeme olmaktan kaçınmayacağım. Eğer, benden bir şikayeti olanınız varsa, kadı huzuruna çıkmaya hazırım. Ey Allah’ın kulları! Allah’tan korkun! Canınızı kurtarmak pahasına kendi aleyhinize de olsa bana yardımcı olun. Benim aleyhime olan hususlarda da iyiyi emredip kötüden sakındırarak bana yardımcı olun. Allah’ın bana tevdi ettiği hususlarda, nasihatlerinizi esirgemeyin.”⁹

Hız. Ömer, çok şiddetli soğuşun olduğu bir gecede, Hız. Peygamberin arkadaşlarından biriyle etrafı teftiş etmek için dışarı çıkar. Bir müddet yürüdüktan sonra yanan bir ateşi görür. Ve ona doğru koşarlar. Çocukları ile beraber bir kadını görürler. Ateşin üzerine bir tencere koyulmuş ve çocuklar ise bağırıp durmaktadırlar. Halife Ömer, selam verir ve kadın Ömer’in selamını alır. Ömer, “yanına yaklaşmama izin verir misin” diye izin ister. Kadın, “iyilik yapmak istersen yaklaş, değilse benden uzak ol” der. Hız. Ömer “bu çocuklar neden bağırıp çağırıyorlar” diye sorar. Kadın “açlıktan” diye cevap verince, Hız. Ömer tencerenin içinde neyin olduğunu sorar. Kadın, su olduğunu, uyuyuncaya kadar çocukları, tencerenin içindeki suyu kaynatmak suretiyle susturmaya çalıştığını, Ömer’le kendisi arasında Allah’ın olduğunu ve Allah’ın her şeyi gördüğünü belirtir. Bunun üzerine Ömer: “Allah, sana merhamet etsin. Ömer, senin durumunu nereden bilsin?” der. Kadın: “İşlerimizin idaresini üzerine alıyor da, bizden habersiz mi davranıyor” karşılığın verir.¹⁰ Bu konuyu Mehmet Akif Ersoy, “Koca Karı ile Ömer” adlı bir başlık altında şiir üslubu ile ele almış, adalati ile İslam tarihinde haklı olarak ün almış Hız. Ömer’in, sorumluluk duygusu

ile nasıl iki büklüm bir kat olduğunu önemle vurgulamıştır. Kanaatimizce bu, idari görevde bulunan bütün yöneticilere önemli bir irşat ve ikaz mahiyetindedir.

Zavallının işi pek çok zaman bulup gelemez;
Gidip te söylememişsen ne haldesin bilemez.
- Niçin hilafeti vaktiyle eylemişti kabûl?
sonunda böyle çürük özü kim sayar makbûl?
Zavallının işi çokmuş!... Nedir, muhârebe mi?
İşitme sen de civarında inleyen elemi,
Medine halkını üryan bırak, Mısır’da dolaş...
“Gaza! Gaza!” diye git soy cihanı, gel paylaş!
Kenar-ı Dicle’de bir kurt aşırta koyunu,
Gelir de adl-i ilâhî sorar Ömer’den onu!
Bir ihtiyar karı bî-kes kalır, Ömer mes’ul¹¹
Yetimi, girye-i husran alır, Ömer mes’ul¹²
Zemine gadr ile bir damla kan dökünce biri:¹³
O damla bir koca girdap olur boğar Ömer’i¹⁴
Ömer Halife iken başka kim çıkar mes’ul?
Ömer! Ne yapsın, ilâhî, beşer zalûm ü cehûl¹⁵
Ömer’den isteniyor beklenen Muhammed’den...
Ömer! Ömer! Nasıl aldın bu bârı¹⁶ sırtına sen?¹⁷

Bütün bu izahlardan anlaşıldığına göre, idarecilerin taşıdığı sorumluluk, yetki alanlarına göre önem kazanmakta ve farklılık arz etmektedir. Birkaç kişinin idaresini üstlenen ile daha fazla kişilerin idaresini elinde bulunduranların yükümlülüğü değişiktir. Bir devlet başkanının, milleti adına üstlendiği riyaset görevi, görevlerin en ağırlı ve en hassasıdır. Toplumun mal, can ve namus emniyetinden birinci derece sorumlu olan kişi başta devlet başkanı olmak üzere en üst kademedeki halk adına görev yapan idarecilerdir. Toplumda yaşayan bireylerin maddi ve manevi yönleri ile ilgilenmek öncelikle onların vazifesidir.

Toplum bir bütün olduğuna göre, gelişen müspet veya menfi hadiselerde, herkesin yetki ve etki alanına göre sorumluluğu vardır. Hiçbir kimse, gerek sosyal alanda, gerek ekonomik alanda ve gerekse siyasal alandaki olumsuzluklardan belirli bir kesimi sorumlu tutmak yetkisine sahip değildir. Ülke

içinde, milletimizi ve halkımızı derinden üzen kahredici hadiselerden sadece belirli kesimi sorumlu tutmak, onları bu konuda derin muhasebe-ye davet etmek sübjektif ve haksız bir davranıştır. Bireyi ile ailesiyle, idarecisi ve idaresi ile milletiy-le, devletiyle, medyası ile eğitimi ile kısacası her ke-sim bulunduğu ortamda ve yetki alanına göre geli-şen üzücü olaylardan derece derece sorumludur. Herkes bu sorumluluğu duymalıdır. Sadece belirli bir kesim, başını aşağı eğmeli gibi yaklaşımlarla meselenin psikolojik ve sosyolojik yönünü düşün-medek karar vermek ve önyargılı davranmak, mil-let ve devletin barışına asla katkı sağlayamaz.

Zulüm, işkence, şiddet, vahşet ve barbarlık gibi insanlık onuruna yakışmayan etkenleri oluşturan sebepleri tahlil etmek ve objektif bir değerlendir-me yapmak akılcı ve kalıcı bir çalışma ve çare ola-bilir. Aksi takdirde, yine başa dönülür, eski gelinen noktaya tekrar gelinir ve zaman kaybetmeye de-vam edilir. İnsanlık dışı hareketlerde bulunanlar, vahşilikte hayvanları dahi geçebilen caniler, terö-ristler, yol kesiciler, eşkiyalar bu topraklarda, bu coğrafyada yetişmiş ve bu topraklarda yaşayan in-sanların arasından çıkmış ise, bu konuda çok bo-yutlu derin bir düşünceye toplum olarak ihtiyacı-mız var demektir. Hangi alanda kusur vardır? Bu eğitimden mi, idareden mi, ekonomiden mi, idare-ciden mi, aileden mi, hukuki boşluk ve zafiyetten mi kaynaklanmaktadır? gibi soruların cevabını toplum olarak cevaplamak zorundayız.

Şayet bu konuda ilmi ve akli veriler öne çıkarılı-r, grup, cemaat, ideoloji ve politik taassuplar bir tarafa bırakılırsa işte o zaman toplumsal şuura ula-şılmış demektir. Hep başkalarını suçlayarak, "dedi-ğimiz, düşündüğümüz, tasarladığımız şeyler, baki-niz nasıl ortaya çıktı" diyerek belirli kesimi suçla-mak ve töhmet altında bırakmak meseleleri çözme yerine daha da zorlaştıracaktır. Çünkü toplumda oluşan ve yaygınlaşan suçların, toplumun barışını, huzurunu ve güvenini sarsacak hale gelmesinde yukarıda da belirttiğimiz gibi herkesin belirli bir payı vardır. O halde, Problemleri devlet, millet ve toplum olarak hep beraber çözmek mecburiyetin-deyiz. bu açıdan teşhisleri dosdoğru koymak ve ona göre çare aramak en akılcı bir davranıştır.

Bizim de baştan beri vurgulamaya çalıştığımız mesele budur. Bu da toplumsal bilinç, bir diğer adıyla toplumsal şuur ile halledilebilir. Toplumsal şuurun var olduğu bir toplumda birey, başta so-rumluluğunu, eksikliğini, kabahatini, acziyetini itiraf eder ve ona göre meseleye bakar. Toplumsal bilincin hakim olduğu bir toplumda kişi, kusur ve eksiklikleri, öncelikle kendisinde arar. Başkalarını suçlama yerine, her şeyden önce kendisini suçlar. Olumsuzluklar karşısında birbirini suçlayıp kim-senin sorumluluğu üzerine almadığı bir cemiyette, toplumun barış içinde yaşaması kolay değildir. Özür dilemek, zafiyetini itiraf etmek, beceriksizli-ğini ve ilgisizliğini kabul etmek bir erdemliktir. Her şeyden önce böyle bir toplum oluşturmadan hak ve adaletin sağlanması, barış ve huzurun temi-ni zordur. Herkesin kendisini haklı gördüğü bir cemiyette, doğruların ve hakların netleşmesi zor-dur. Toplumsal alanda çekilen sıkıntıların temelinde böyle bir olumsuzluğun yattığını söylemek ka-naatimizce abartılı değildir. Bu anlamda cemiyeti-mizin, birlik ve beraberlik içinde yaşayabilmesi için toplumsal bilince ihtiyacı vardır. ■

DIPNOTLAR

- 1- Mehmet Akif Ersoy, Safahat (Asım), İstanbul, 1977, s. 400.
- 2- Buhari, Sahih, Edeb, 27; Müslim, Sahih, Bir, 66; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 270.
- 3- Müslim, Bir, 67; Ahmed b. Hanbel, IV, 271, 276.
- 4- İsmail Muhammed b. El-Aclûni, Keşfü'l-Hafâ ve Müzhilü'l-İlbâs, Beyrut, ts. II, 277.
- 5- M. Akif Ersoy, Safahat (Süleymaniye Kürsüsünden), s. 179.
- 6- Buhari, Sahih, Şeriket, 6, Şehâdât, 30; Tirmizi, Fiten, 12, Ahmed b. Hanbel, IV, 268, 270, 273, İbn Hacer el-Askalâni, Fethu'l-Bâri, Beyrut, 1988, V, 277.
- 7- Kur'an-ı Kerim, Enfâl, 8/25)
- 8- İbn Kesir, El-Bidâye ve'n-Nihâye (Büyük İslam Tarihi), trc. Meh-met Keskin, İst. 1994, VI, 426; Mevlâ'na Şibli, Asr-ı Saadet (İslam Tarihi), trc. Ömer Rıza Doğrul, İst. 1978, IV, 39; Yusuf Kandeh-levî, Hayattis'-Sahâbe (Hadislerle Müslümanlık), trc. Mehmet M. Büyükçınar, A. Ömer Tekin, Ömer Faruk Harman, İst. 1971, II, 608.
- 9- Y. Kandehlevî, a.g.e., II, 634.
- 10- Hayrettin Karaman, Bekir Topaloğlu, Arapça Okuma ve Eski Me-tinler Kitabı, İst. 1970, s. 57-58.
- 11- Bi-kes: Kimsesiz.
- 12- Gıye-i husran: Husran göz yaşları.
- 13- Gadr: Zulüm, haksızlık.
- 14- Girdâp: Suların döndüğü ve çukurlaştığı yer, anaför, çevrinti, bur-kaç, tehlikeli yer.
- 15- Zalüm ü cehül: Fazla zalim ve fazla cahil.
- 16- Bâr: Yük.
- 17- M. Akif Ersoy, Safahat (Birinci Kitap, Koca Kari ile Ömer), s. 96-98.

Emrullah Efendi ve Sâtı Bey'in Eğitim Nazariyeleri

Metin Hasırcı

Mutlak surette her hususun bir târihi olduğu gibi öğretim ve eğitim anlayışı da bir târihe sahiptir. Biz bu yazımızda eğitimin târihini tetkik edecek veyahud uzun uzun temaslarda bulunacak. Ancak *modern eğitim* Türkiyesinde dahi kabul edilen iki büyük eğitimcinin kendilerinden ve tatbikatlarından bahsetmek üstümüze farz gibi geldi. Bunlardan birincisi Emrullah efendidir. Emrullah efendi 3 fasıl 220 maddeden ibaret olan Maarif-i Umumiye Kanunu layihasını hazırlamıştı ki tarihler 1325/1910 yılını gösteriyordu. 3 fasıl, 220 maddeden ibaret olan bu kanun layihası maarifin bütün mes'elelerini tamamen ele alan bir çalışma idi. Ancak kanunlaşması mümkün olmadı. Emrullah Efendi, meşrutiyet devrinin eğitimi modernleştirme çabalarında tesiri olmuş başlıca fikir ve devlet adamlarından biri olmakla marufdur. Yıllarca maarif alanındaki çalışmalarından dolayı işleri bilmedeki mahareti Emrullah Efendiyi maarif nâzırlığına götüren yolun zeminini teşkil etmiştir. Nitekim Emrullah Efendinin devresi çeşitli tezlerin üstelik karşı tezlerin gazete sütunlarında tartışıldığı bir dönemdi ve bu toplumun içinde bulunduğu karışıklığa rağmen genelde maari-fe verilen önemi ortaya koyuyordu. Tartışma alanlarından birinde de Sâtı Bey isimli bir zat vardı. Emrullah Efendinin görüşünde alışılmadık bir başkalık vardı. Çünkü o üniversiteden başlama görüşünü ileri sürüyordu.

Tuba Ağacı Nazariyesi

Yukarıda ara başlık yaptığımız beyan, Emrullah Efendiye aittir. Üniversiteden başlama görüşünün

enteresan benzetmesidir. Maarif mensubları Emrullah Efendinin bu nazariyesini benimsemişlerdir. Emrullah Efendi Cennet'teki Tuba ağacını hatırlatan bir fikri ileri sürerek eğitim çalışmalarına aynen bu ağacın dallarından başlamak gerekeceğini savunuyor; karşı düşüncede olanlara maarif Tuba ağacına benzer diyerek düşüncelerini kabul ettirmeye çalışıyordu. İslahata ve teşkilâta ilk öğretimden değil yüksek öğretimden başlamak gerektiğini şu satırlarla savunmuş oluyordu:

“Tahsil hayatının başlangıcında her tarafa yayılması ve çıkışı, uzun bir zamana, iki üç neslin geçmesine bağlıdır. Tahsililin yüksek derecelerini ihdas etmeyi bu dönemin sonuna kadar saklamak asla doğru olamaz. Çünkü ülke hayata devam etmekte terakki etmek için kuvvetli kaliteli yüksek tahsil görmüş kimselerin mesâi ve çalışmalarına kavuşmayı bir an evvel arzu etmektedir.”

Emrullah efendi bu düşüncesini gerçekleştirememiştir. Ancak aşılması güç bir çıta mesafesinde yerleştirmeyi bilmiştir. Eğer milli eğitim hayatımız bu çitayı hiçbir yerini değdirmeden aşabildiği takdirde, mutlak surette geçerli bir eğitim sistemine sahip olmuş ülkeler arasında zikrolunabilecektir.

Emrullah Efendinin maarif Tuba Ağacına benzer demesini biraz tahlil edersek üniversiteler üzerinde yapılması gereken değişiklikler ve mükemmellikler, devrin gençliğine, istikbale taşıyacakları vatani, mutlak bu kurumlardan bu kurumların öğrettiği ilimlerin, bilimlerin yardımıyla gerçekleştirileceğine göre, derhal yapılması gerekenin o kurumu, en son merhaledeki milletlerin bulunduğu seviyeye getirmek akla hiç de aykırı gelmemektedir. Emrullah Efendi; üni-

versite nazariyesini ileri sürmekle beraber, ilköğretim meselesine hiç uzak durmamıştır. Hâтта geçici ilk öğretim kanunu tedrisat-ı iptidaiyye kanunu muvakkatını bizzat kendisi çıkartmıştır. Emrullah Efendi bakan olduğunda sabah gazetesine verdiği; "memleketin ihtiyaçları pek geniş. Vasıtalarımız sınırlıdır. Taşra ilkokulları için 70 bin öğretmene ihtiyaç var. İptidai pedagoji bilgisi olan öğretmeni değil bunun yüzde birini bile bulmaya imkân yok. Görülüyor ki en yakın ve en acele ihtiyaç ilköğretimin düzenlenmesidir. Emrullah Efendinin de belirttiği gibi Osmanlı ülkesi münevverlerinin genellikle kendilerine örnek olarak almış oldukları Fransa'da, sözünü ettiğimiz eğitimin Osmanlı devletinin tahsil hayatını hiç bir şekilde mecburiyet -şimdiki tâbirle zorunlu eğitim anlayışına bağlamadığını düşündüğümüzde devletin bu meseleyle fazla uğraşmayacağını tesbit edebiliriz.

Fakat 1876'dan sonra eğitim, Sultan 2. Abdülhamid'in en önem verdiği, her yerde okulların açılmasına teşvikde bulunduğu göz önüne alınırsa eğitim anlayışımız da büyük bir vira-jin dönüldüğünü görürüz. Cumhuriyetle beraber eğitimdeki mecburiyet hususu beş yıl ile sınırlanmışken ve bu beş yılı devlet ahaliden aldığı yardımlarla sürdürdüğüne göre, üzerine düşen görevi ne dereceye kadar becerdiği tartışmaya açıktır.

Sâtı Bey

İkinci önemli maarifşinas Sâtı bey, 1884 yılında dünyaya geldi. Olağanüstü bir zekâyâ sahibdi. Daha küçük yaşta matematik karşı büyük bir merak taşımaktaydı. Talebeliğinin ilk yıllarında matematik ile uğraşmaya başladı. Hâтта kendi mesleği olan mülkiye memurluğuna (ki yüksek tahsilini mülkiye yüksek okulunda yapmaktaydı) rağmen tabiat dersi öğretmenliğini tercih ediyordu. Bunun içindir ki Yanya idadisinde beş yıl kadar tabiat dersi öğretmeni olarak görev aldı. Başarılı çalışmalarının yanında fizik ve biyolojiye ait deneyler yaptı. Bir okul müzesi kurdu. Sâtı bey; kendi mesleği olan idareciliğe geçti. Onu bir zaman Makedonya da kaymakam olarak görüyoruz.

Daha sonra da şimdi Balkanlarda olan Florina'da kaymakam olarak çalışırken buluyoruz. Bu görevleri esnasında halkın psikolojik davranışlarına çok dikkatli gözlemlerle bakan Sâtı bey, meşrutiyetten sonra tekrar öğretmenlik hayatına avdet etti. Tecrübelilik ve tecrübesizlik hakkında Mülkiye Dergisinde, zekâ meselelerine dâir "Yeni Mektep" adlı dergide yazıları neşrolunmaktaydı. Sâtı bey; yazılarıyla bir yandan temayüz ederken Onun önem ve kıymetini anlayanlar tarafından Darülmuaallimin'e yani öğretmen okuluna müdür olarak tayin edildi. Sâtı bey öğretmen okullarının iki yıl olan süresini üç yıla iblağ etti. Müfredatda esaslı değişiklikler yaptı. Onun resim ve çizimlerinde öğretim ve eğitimdeki önemine inanan programlarına bu dersi eklemiş olduğunu görüyoruz. Çeşitli alanlarda maarifimize hizmeti olan Sâtı beyin öğretmen okuluna içinde öğretmen namzedinin uygulama yapması için tatbikat okulu açtığını görüyoruz. Bu okulları açmanın sebebini Sâtı bey; şu sözlerle ifade etmekten kendini alamamaktaydı: "1909'dan önceki öğretmen yetiştiren okullardaki öğretmenlerin zayıf olmalarının sebebi, tatbikat okullarının öğretmen namzedlerine sunulmamış olmasıydı." Bu yazımızı Sâtı bey'in 12 Temmuz/1910 tarihinde Darülmuaallimin'de yani İstanbul'daki öğretmen okulundaki konuşmasında yapmış olduğu şu beyanıyla tamamlayalım: "Darülmuaallimin, öğretmen ve eğitimci yetiştirmek maksadıyla tesis edilmiştir. Bu sebeble bütün teşkilât ve öğretimini bu gayeye ayırdetmek ve bu gayeye yöneltmek gerektir. Öğretmenlik herşeyden önce eğitimcilik demektir. Eğitimcilik ise bir hünördür. Bir san'attır. Bu san'atın özel metodları, kuralları vardır. Öğretmen olmak için yalnız bilgi sahibi olmak yetmez. Aynı zamanda bu metod ve kuralları gereken bilmiş olmak eğitimcilik, san'at ve mesleği için hazırlanmış bulunmak da icâb eder. Bunun için darülmuaalliminde genel eğitim ve bilgiden başka, mesleki eğitim ve bilgini elde edilmesi gayesiyle programlarda fenn-i terbiye yani pedagoji, usul-ü tedris yani öğretim metodu konularına önemli bir yer verildi.

Maarifimize hizmeti geçmiş bu iki zâtı rahmetle yâd etmiş olduk.

Bosna-Hersek ve Çeçenistan Kıyaslaması

Necmettin Alkan

Farklı zaman dilimlerinde veya aynı esnada yer yüzünün çeşitli yerlerinde vuku bulan, hammaddesi insan ve coğrafya olan çeşitli tarihi ve toplumsal olaylar arasında çok ilginç benzerlikler olduğu muhakkaktır. Bunun örneklerine, geçmişte olduğu gibi günümüzde de fazlasıyla rastlamak mümkündür.

Buna çağdaş bir misal, Balkanlar'daki Bosna-Hersek ve Kafkaslar'daki Çeçenistan'da takriben yedi yıldan beri yaşanan olaylardır. Son yılların en trajik olaylarına sahne olan Boşnak-Sırp ve Çeçen-Rus Savaşları'nın nedenleri ve sonuçları itibarıyla, her iki toplum arasında kendilerine has bazı tarihi ve kültürel farklı noktalar bulunmasına rağmen, yine de aralarında ilginç benzer ortak noktalar bulunmaktadır. Bunlar, tarafların yıllardır süren mücadeleleri boyunca hep karşılıklarına çıkmış ve verdikleri savaşlar esnasında önemli rol oynamış ve halen de oynamaktadır. İleride de oynamaya devam edecektir.

1. Her İki Ülkenin Savaş Öncesi Coğrafi Siyasi Konumu ve Sonuçları

Bosna-Hersek ile Çeçenistan'ın buldukları bölgelerin coğrafi-siyasi konumları ve buralarda yaşayan Müslüman Azınlıklar'ın siyasi ve sosyal durumları arasındaki benzerlik temas edilmesi gereken özelliklerin ilkidir.

a. Bosna-Hersek

Bosna-Hersek farklı dini ve kültürel unsurlardan oluşan Balkan Yarımadası'nda bulunmaktadır. Bal-

kanlar'da diğer azınlıklarla birlikte bir çok Müslüman azınlık yaşamaktadır. Bunlar içerisinde Boşnaklar en uç bölgede, Batı Avrupa'nın hemen girişinde meskündürler.

Siyasi olarak hiç de istikrar vaad etmeyen bir bölge olan Balkanlar'da bulunan azınlıklar arasında özellikle de Müslümanlar'ın siyasi ve iktisadi durumları diğer azınlıklara nazaran oldukça kötüdür. Sınırları içerisinde yaşadıkları devletlerde çok çeşitli problemlere maruz kalan bu azınlıklar, sürekli olarak dışlanmakta ve baskı altında tutulmaktadır.

Buna iki örnek vermek istiyoruz: Sırbistan'daki Kosova halkı, Makedonya'daki Türkler ve diğer Müslümanlar. Bunlar ve adlarını saymadığımız diğer ülkelerdeki veya bölgelerdeki Müslümanlar gerekli olan çoğunluğa sahip olmalarına rağmen, uluslararası anlaşmalarla garanti edilen ve en tabii olarak da kabul edilen bir çok siyasi, iktisadi ve eğitim gibi en temel haklardan mahrumdurlar. İlgili devletler, uluslararası anlaşmaların öngördüğü bir çok temel hakkı Müslüman Azınlıklar'a vermemektedirler. Bu durum ise haliyle bölgesel huzursuzlukları iyice arttırmaktadır.

Buna bir de, kendileriyle aynı tarihi ve kültürel yapıya sahip olan Boşnak ve Kosova Halkları'na reva görülen zulüm de eklenince, mevcut yapı iyice kötüleşmektedir. Bütün bunlar, Balkanlar'ı potansiyel bir savaş alanı haline getirmektedir. Muhtemel bir savaş saadece bu azınlıklar ve sınırları içerisinde yaşamak zorunda kaldıkları devletlerle sınırlı kalmayarak daha başka ülkelere de sıçrama tehlikesi göstermektedir. Bu da komşu devletler arasında vuku bulacak olan bir siyasi gerilim ve savaş anlamı taşımaktadır.

Böylesi bir coğrafyada vuku bulan Boşnak-Sırp Savaşı'nın alt yapısı çok daha önceleri, I. Yugoslavya'nın kurulması sırasında Müslüman Azınlıklar'ın sistem dışına itilmesiyle oluşmuştu. Ancak uzun bir sürecin sonunda 1981'de Kosova'daki huzursuzlukların patlamasıyla bu çatışma gün yüzüne çıkmıştı. Bosna-Hersek'te yapılan ilk serbest genel seçimleri (16 Kasım 1990) Müslümanlar'ın partisi SDA (Demokratik Eylem Partisi)'nin kazanmasıyla, Aliya İzzetbegoviç'in Devlet başkanı olması, Bosna-Hersek'in halk oylaması sonucu (29 Şubat 1992) bağımsızlığını ilan etmesiyle ve nihayet Sırp kesiminin Boşnaklar'a saldırmasıyla savaşa patlamıştır. (1 Mart 1992).¹

b. Çeçenistan

Çeçenler'in yaşadığı topraklar ise, tıpkı Bosna-Hersek'teki gibi oldukça önemli bir konuma sahip olan Kafkaslar'dır. Çeçenler'den başka bir çok Müslüman Halk'ın yaşadığı Kafkaslar, hayvancılık ve ormancılığın yanı sıra yeraltı ve yerüstü zenginliklere sahip bir coğrafyadır. Bir de buna Hazar Denizi'nde bulunan petrolün dünya pazarlarına açılması ile ilgili muhtemel boru hattı hesapları eklenmiştir. Ve nihayet coğrafi olarak da Rusya'nın dışı açılmasında önemli bir kapı konumundadır. Bundan dolayıdır ki, Rusya öteden beri bu bölgeden bir türlü vazgeçememektedir. Kolay kolay da vazgeçemeyecektir.

Çeçenler başta olmak üzere Kafkaslar'da ki diğer Müslüman Halklar Ruslar'ın işgaline uğradıkları 19. Yüzyıl'dan beri muhatap oldukları Rus yönetimlerini kabullenmediklerinden dolayı sürekli olarak baskıya maruz kalmışlardır. Ruslar için çıban başı olan Çeçenler'e karşı kesin çözümü Stalin bulmuştu: Almanlar'la işbirliği yaptıklarını iddia ederek, 1944 yılında Çeçenleri topluca Sibiryaya sürmüştü. Kötü şartlar altında büyük bir kısmı telef olan Çeçenler'in, ancak 1957'de vatanlarına geri dönmelerine müsaade etmişlerdi. Bu tür örneklerde de görüldüğü gibi, Rus yönetimiyle bir türlü barışık olmayan, Çeçenler için bir tek yol kalıyordu: Bağımsızlık.

Tıpkı Boşnaklar'ın Balkanlar'da olduğu gibi, Çeçenler de Kafkasya'da bağımsızlıkları için savaşa başlatan ilk

Müslüman azınlık olma özelliğine sahipler. Yine Rusya'da II. Yugoslavya örneğindeki gibi, dağılan ve bünyesindeki devletlerin bağımsızlıklarını kazanmalarından dolayı ufalan bir devlet görünümü arz etmekteydi. Çeçen örneğinden sonra, Rus Federasyonu sınırların içerisinde otonom olan milletlere sıra gelecektir.

Çeçen-Rus Harbi'nin başlaması, Bosna-Hersek'ten takriben iki yıl sonra olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takip eden günlerde, 1 Kasım 1991'de General Cevher Dudayev'in fiilen yönetimi ele geçirmesi ve Çeçenistan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle hızlanan süreç, 11 Aralık 1994'te Rus Orduları'nın Çeçenistan'a girmesiyle sıcak savaşa dönüşmüştür.

Görüldüğü gibi, her iki savaş arasındaki benzerlikler henüz daha ilk aşamada karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, savaşan kesimlerden Boşnaklar'ın ve Çeçenler'in Müslüman; buna karşın Sırp'ların ve Ruslar'ın ise etnik olarak Slav ırkına, din olarak da Hristiyan-Ortodoks Mezhebi'ne tabi olmalarıdır. Her iki bölge de de başlayan savaşa birlikte, Ortodoks-Slav Milliyetçiliği tekrar hortlamıştır. Ortodoks-Slav Milliyetçiliği'nin 18., 19. ve 20. yüzyıllarda gerek Kafkaslar, Balkanlar ve gerekse Orta Asya'da meydana getirdiği insan ve kültür katliamının acı sonuçları canlı bir şekilde herkesin hafızasındadır. Hem Sırp'lar hem de Ruslar'ın katlettikleri ve yerlerinden-yurtlarından zorla sürdükleri insanların sayısı milyonları geçmiştir. Bu gerçek gözardı edilemez. Ortodoks-Slav gerçeği, geçmişte olduğu gibi bugün de yarın da, Türkiye ve bölgedeki Müslüman Halklar için büyük bir tehlike

Çeçen Savaşçılar

Boşnak Savaşçılar

arz etmektedir.

Bu aşamada zikredilmesi gereken ikinci nokta ise; savaşın cereyan ettiği her iki kara parçasında da, aralarındaki bazı farklılıklara rağmen, dağılmakta olan eski Komünist Devletler'in bulunmasıydı. Dağılma sürecine giren bu devletlerdeki Müslüman Azınlıklar, uzun yıllar süren baskıcı Komünist Rejimler'den kurtularak, bağımsızlıklarını ilan etme yoluna gitmişlerdir. Bunlardan bir tanesi olan Boşnaklar, seçim yoluyla iktidara gelmişler ve halk oylamasıyla bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Çeçenler ise otonom olup da Rusya sınırlarında kalan Müslümanlar içerisinde bağımsızlıklarını kazanan ilk ve tek örnektir. Askeri bir hareketle yönetime gelen Dudayev'in önderliğinde bağımsızlıklarına ulaşmışlardır.

2. Boşnak ve Çeçen Halkları'nın Kültürel Seviyesi

Boşnak ve Çeçen Halkları arasındaki kültürel eğitim seviyelerinin yüksekliği ile alakalı ilginç benzerliklere de temas etmek istiyoruz:

a. Boşnaklar

Boşnakların, bölgedeki diğer Müslüman Halklar'a nazaran eğitim seviyeleri ve iktisadi durumları oldukça iyidir. Çeşitli kademelerde görev almış Boşnaklar'ın oranı bir hayli fazladır. Bunun tabii bir sonucu olsa gerek, Aliya İzzetbegoviç gibi aydın, siyasetçi ve karizmatik bir lider yetiş-

miştir. Buna daha sonra temas edilecektir.

Ayrıca bu bölgede yüksek eğitim veren bir çok üniversite ve medrese bulunmaktadır. Bütün Balkanlar'da meşhur olan ve bir çok alim yetiştiren Gazi Hüsrev Medresesi ve Saraybosna Üniversitesi buna çok güzel birer örnektirler. Eski Yugoslavya'da Müslümanlar'ın idari merkezi "Meşihat"ın, (Türkiye'deki karşılığı "Diyanet İşleri Başkanlığı"), Saraybosna'da olması tesadüf olmasa gerekir. Bunların yanı sıra tarikat müessesinin varlığı da oldukça önemlidir.

b. Çeçenler

Aynı türde tesbitler Çeçen halkı için de geçerlidir. Çeçenler'in eğitim seviyeleri, diğer Kafkas Halkları'na nazaran oldukça iyidir. Bunun bir sonucu olarak eski Sovyet Ordusu'nda terfi etmiş olan Cevher Dudayev gibi bir komutan lider ve Selimhan Yandarbiyev gibi de aydın bir siyasi yetişmiştir. Bunun yanı sıra diğer önemli bir unsur ise, tarikat ve medreselerin son derece canlı olmasıdır.

İnsan Hakları ve Hürriyetleri Vakfı eski Başkanı Bülent Yıldırım da buna paralel tesbitlerde bulunarak, Çeçenistan mücadelesinin nedenlerini şu dört sebebe bağlamaktadır; nüfus fazlalığı, entelektüel yapı, müridlik- medrese ve karizmatik lider.²

3. Savaşların Başlaması ve Savunma

Zikredilmesi gereken diğer bir nokta ise, her iki devletin bağımsızlıklarından belli bir süre geçtikten sonra savaşların başlamasıydı. Her iki savaş arasında da takriben iki yıl gibi bir zaman dilimi beklemeyle geçmiştir. Bu bekleme süresi içerisinde taraflar savaş hazırlığı yapabilirlerdi. Fakat bunu yeterince yapamamışlardır. Bundan dolayıdır ki, düşmanların ilk saldırıları karşısında, hem Bosna-Hersek'te hem de Çeçenistan'da önemli kayıplar verilmiştir.

a. Bosna-Hersek

Bekleme sürecini yeterince değerlendiremeyen taraflar savaş içerisinde bu boşluğu kapatmaya çalışmışlardır. Özellikle de Bosna-Hersek, bunda oldukça önemli başarı-

lar elde etmiştir. Savaş öncesinde her hangi bir orduya sahip olmayan Boşnaklar, eski Yugoslavya Ordusu'nda da hep alt kademelerde kalmışlardır. Herhangi bir askeri eğitimleri ve savaş malzemeleri olmadığı için de savaşın ilk aylarında, önemli oranda toprak kaybına uğradıkları gibi, korkunç derecede de katliamlara maruz kalmışlardır.

Fakat bu durum takriben altı ay kadar sürmüştür. Bu aylarda tamamen mahalli bölgesel direnişler söz-konusuydu. Ama, gerek askeri eğitimlerinin yetersizlikleri ve gerekse askeri malzeme azlığından dolayı fazla bir etkinlik gösterememişlerdir. Bu arada başta Devlet başkanı Aliya İzzetbegoviç'in girişimleri olmak üzere, çeşitli ülkelerden gelen mücahidlerin yardımlarıyla kademeli olarak düzenli askeri birlikler oluşturulmaya başlanmıştır. Daha sonra ise mahalli birlikler biraraya getirilerek, Boşnak Milli Orduları kurulmuştur. Düzenli orduya geçişin bir sonucu olsa gerek, savunmadan çıkılarak, saldırıya geçilmiş ve henüz daha savaşın başında kaybedilen topraklar kademeli olarak hem Sırplar'dan hem de Hırvatlar'dan alınmaya başlanmıştır. Ayrıca ileride siyasi ve ideolojik v.b nedenlerden dolayı çıkabilecek bir kısım muhtemel iç çatışmalar da ortadan kaldırılmıştır. Devamında ise devlet bütünlüğünü sağlamak için önemli bir adım atılmıştır.

Aynı türde bir olay Türkiye'deki Kurtuluş Savaşı esnasında yaşanmıştır: Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında vatanın savunması bölgeseldi ve bu mahalli birlikler vasıtasıyla yapılmaktaydı. İşgal edilen bölgelerdeki, her şehir savunmasını kendi içerisinde başlatmış ve başarıya ulaşmışlardır. Fakat daha sonra bunlar birleştirilerek milli bir ordu kurulmuştur. Kurulan bu ordu ile askeri birliğin kurulmasının yanı sıra, ileride çıkabilecek muhtemel iç çatışmalar en aza indirilmiş ve bir ittifak sağlanmıştır.

b. Çeçenistan

Buna benzer bir süreç Çeçenistan'da da yaşanmıştır. Çeçenler, eski Sovyet Ordusu'nda görev yapmış olan Cevher Dudayev gibi bir generalle savaşa başladıkları halde, ülkenin geneline hakim olan düzenli bir ordu kuramayıp, sürekli olarak mahalli guruplar halinde savaşmışlardır. Bundan dolayıdır bazı mahalli kahramanlar ortaya çıkmıştır. Bunlar da bağımsız olarak, istedikleri gibi hareket etmişlerdir. Aslında bu da uzun vadede patlayabilecek bir iç savaş

tehlikesidir. Mücadele süresi uzadıkça bu tehlike daha da belirginleşmektedir. Ayrıca milli bir devlet kurma veya devletleşme süreci de aynı oranda uzayacaktır.

Çeçenistan'ın bu süreci yaşayamamasının kendisine has nedenleri bulunmaktadır. Düzeni orduya geçmemesi/geçememesi özelde Kafkasya genelinde ise Çeçenistan coğrafyası, tarihi ve kültürel birikimi ile alakalıdır. Bu bölge dağlık ve ormanlık, iklim ise serttir. İnsanların günlük hayatları bu şartlar altında geçtiğinden dolayı karakterleri ve kişilikleri bu yapı çerçevesinde şekillenmiştir. Bu durum onların halk oyunlarına dahi yansımıştır. Kafkas, dolayısıyla da Çeçen halk oyunlarındaki ritim ve motifler oldukça hareketlidir. Kahramanlık, atılganlık, silaha bağlılık, at sevgisi, savaşçılık ve gurur gibi hasletleri kazanmışlardır. Fakat bu bireyselleşmiştir. Kişiselleştiği için de kahramanların ferdi hareket etmeleri ve birleşik bir ordu disiplinine girmeleri zorlaşmaktadır.

Çeçen toplumunun diğer özelliği ise, kabilelerden oluşması ve kabile sisteminin halen devam etmesidir. Her kabile kendi bağımsızlığını, bir başkasının hakimiyetine girmeden sonuna kadar yaşamak istiyor. Bundan dolayıdır ki, Çeçenler'in tamamına teşmil olacak bir sistem veya yönetim bölgede hiçbir zaman tesis edilmemiştir. Tarihi süreç içerisinde böylesi bir müesseseleşme ve devletleşme kültüründen mahrum olmuşlardır. Bundan dolayıdır ki, milli bir ordu kurup, bir komutan etrafında toplanamamışlardır. Bu durum Ağustos 1996 barış anlaşmasından sonraki zamanda dahi devam etmiş ve milli bir ordu halen tesis ettirilememiştir. İkinci Çeçen- Rus Savaşı dahi tıpkı ilki gibi, aynı şartlarda başlamış ve aynı şekilde devam etmektedir.

Özetle, Çeçen halkı tıpkı diğer Kafkas Halkları gibi, tarihi boyunca müesseseleşme ve devletleşme sürecini; dolayısıyla da, müessese ve devlet disiplini yaşayamamıştır.³ Bu süreci yaşayamadıkları için de merkezi bir otoritenin etrafında toplanmakta zorluk çekmektedirler.

Boşnak halkı ise çok farklı bir tarihi ve kültürel yapıya sahiptir. 15. Yüzyıl'da Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra topluca Müslüman olarak, devletin bir çok kademesinde görev almışlardır. Bürokrasiden tutun da, askeriye ve ilmiye alanlarında yüzyıllar boyunca devlete hizmet etmişlerdir. Bu da onlara belli bir müessese ve devlet disiplini kazandırmıştır. Bu disiplinin olumlu sonuçları ise yüz yıllar sonra, hem eski

Yugoslavya hem de günümüzde tekrar görülmüştür.

4. Boşnak ve Çeçen Liderler; Aliya İzzetbegoviç ile Cevher Dudayev

Bosna-Hersek ve Çeçenistan mücadelelerinde kıyaslanması gereken diğer bir önemli nokta ise, liderlerin konumu ve bunun kendi halklarına ve mücadelelerine yansımalarıdır.

Aliya İzzetbegoviç

a. Aliya İzzetbegoviç

Bosna-Hersek mücadelesinin mimarı Aliya İzzetbegoviç'in ciddi bir aydın ve siyaset adamı olduğuna girışte kısaca temas edilmiştir. Aliya, hukuk tahsili görmüş ve gençliğinden itibaren sürekli olarak mücadele içerisinde bulunmuştur. Yayınlanmış olduğu manifestodan dolayı mahkum olmuş ve hapis yatmıştır. Hapishaneden çıktıktan sonra, aktif siyasete girmiş ve SDA'yı kurmuştur.

Ayrıca kendisi, kültürel manada hem Batı'yı ve Batı Toplumu'nu hem de İslam'ı

ve İslam Toplumu'nu çok iyi tanımaktadır. Bunun en güzel delili ise, son derece ciddi bir çalışma olan ve Türkiye'de de tercüme edilen eseridir⁴. Bu özelliğini de, savaş boyunca uluslararası platformda çok iyi kullanmasını ve Boşnak halkının mücadelesini her alanda başarılı bir şekilde temsil etmesini de bilmiştir. Bunun sonucu olarak, İslam ve Batı ülkelerinden önemli oranlarda yardım ve destek almıştır. Uluslararası zeminde de oldukça büyük bir saygınlık ve takdir kazanmıştır.

Aliya'nın başarılı olmasında etken olan bu bireysel özelliklerinin yanı sıra, dış unsurları, yani bölgenin siyasi şartlarını da göz önünde bulundurmak gerekiyor.

Aliya, dağılan eski Yugoslavya'da bir eyalet olan Bosna-Hersek'te yapılan seçimleri kazanarak iktidara gelmiştir. Bosna-Hersek, daha sonra II. Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte, Slovenya ve Hırvatistan'ı ta-

kiben halk oylamasıyla da bağımsızlığını ilan etmiş ve Birleşmiş Milletler tarafından da resmen tanınmıştır. Ayrıca Avrupa Topluluğu ve NATO gibi milletlerarası kuruluşlar aynı yönde karar almışlardır. İşte, Aliya böylesi bir ortamda, uluslararası hukuk nokta-i nazarında son derece meşru bir zeminde mücadeleye başlamıştır.

Buna rağmen şunu da vurgulamak gerekiyor ki, BM üzerine düşeni yeterince yerine getirememiştir. Savaş boyunca bir çok karar alınmış, ama bunların büyük bir kısmı uygulanmamış/uygulanamamıştır. Tatbik edilenler ise, Bosna-Hersek'in savunma gücünü azaltmaktan başka bir şey yapamamıştır. Buna en güzel örnek, II. Yugoslavya'ya karşı alınan, 25 Eylül 1991 tarihli silah ambargosunun Yugoslavya'dan ayrılmış olan ve bağımsızlığı da resmen tanınmış olan Bosna-Hersek'e karşı titiz bir şekilde uygulanmasıdır. NATO'ya bağlı Barışgücü askerleri de Sırp saldırılarına karşı güvenli bölge ilan edilen şehirlerde son derece etkisiz kalmışlar ve sivil halkı korumamışlardır. Barış görüşmeleri ise, aynı şekilde başarısız bir şekilde organize edilmiştir. Bunlarda suçlu olanlarla, saldırıya maruz kalanlar, suçsuzlar aynı muameleye tabi olmuşlardır. Masaya oturdukları ve barış görüşmelerinde muhatap kabul ettikleri saldırganları, daha sonra suçlu ilan edip, el ilanları ve bültenlerle aramaya başlamışlardır. Bütün bunlardan dolayı, BM son derece eleştirilmiş ve her kesim tarafından ciddi olarak sorgulanmıştır.

b. Cevher Dudayev

Cevher Dudayev ise, aynı şekilde Çeçenistan mücadelesinin mimarıdır. Fakat Dudayev'in özellikleri ise Aliya'ya nazaran çok daha farklıdır. Kendisi asker kökenli bir liderdi ve bu yönü siyasi ve entelektüel yönüne baskındı. Bundan dolayıdır ki, Çeçen mücadelesini milletlerarası platformda siyasi olarak yeterince temsil edememiştir. Buna paralel olarak, dış destek son derece sınırlı kalmıştır. Çeçen davasını uluslararası platformda yeterince anlatamadığı için de gerek İslam gerekse Batı Dünyası'ndan yeterince, hatta hiçbir destek almamıştır.

Dudayev'in siyasi mücadelede başarısız olmasının nedenlerinden bir tanesi de hiç şüphesiz askeri bir hareketle, eski Sovyetler Birliği'nde otonom bir bölge olan Çeçenistan'da yönetimi ele alarak bağımsızlığını ilan etmesidir. Bundan dolayıdır ki, Çeçenistan sürekli olarak Rusya'nın bir iç olayı olarak kabul edilmiştir.

Bu da dış desteği, özellikle de uluslararası kuruluşlardan gelecek olan tepkiyi olumsuz yönde etkilemiştir.

5. Gündemde Kalma

Bosna ve Çeçen savaşlarında dikkati çeken diğer bir ilginç nokta da, her iki savaşın hemen hemen aynı zaman diliminde vuku bulmasına rağmen, Türkiye ile dünya gündemini farklı oranlarda işgal etmeleridir.

a. Bosna Savaşı

Bosna Savaşı'nda yaşanan hadiseler ile Çeçenistan' da yaşanan vahşet hemen hemen aynı boyutta olduğu halde, Bosna-Hersek'in Türkiye ve dünya gündeminde meydan getirdiği infial çok daha büyük olmuştur. Hangi siyasi görüşe ve yaş gurubana dahil olursa olsun hemen hemen halkın her kesimi olaya sahip çıkarak, imkanı nisbetinde Boşnaklar'ın yardımına koşmuştur. Halk adeta seferber olmuştu. Buna karşın Çeçenistan için böylesi bir geniş bir yelpaze oluşmamıştır. Bunun nedeni şudur; gündem hadiselerin boyutu veya mağdur olan halkların yapısıyla değil de, aksine Batılı siyasilerin ve kitle iletişim kuruluşlarının ilgisiyle şekillenmiştir.

Bosna-Hersek coğrafi olarak Batı Avrupa'nın hemen yanı başında yer almaktadır. Dolayısıyla bu bölgedeki siyasi çatışmaların sona erdirilip, bölgesel istikrarın tekrar sağlanması gerekiyordu. Bir de buna din merkezli, Müslüman-Hristiyan çatışması eklenince durumun hassasiyeti daha da artıyordu. Bölgesel istikrar için de II. Yugoslava'ya mutlak ihtiyaçları yoktu. Çünkü, Doğu Bloku çökmüştü. Ayrıca oldukça yıpranan ve zayıflayan hantal bir sistemle muhataptılar. II. Yugoslava'nın yıkılarak, bünyesindeki federasyonların milli devlet olmaları Batılı siyasilere daha makul gelmiştir. Bundan dolayıdır ki, baştan beri bölgede yaşanan hadiselerle alaka göstermişler ve bunları önlemek amacıyla zayıf da olsa bazı teşebbüslerde

bulunmuşlardır.

Aynı türde bir gelişme Türkiye'de de yaşanmıştır. Batılı Devletler'in Bosna-Hersek konusundaki teşebbüsleri, ilk etapta Türk siyasileri cesaretlendirmiştir. Zaten Türkiye bu yöndeki bir cesaretlenmeye de dünden razıydı. Çünkü Bosna-Hersek ile olan tarihi, kültürel ve siyasi ortak paydalar bunu gerektiriyordu. Diğer devletlerle birlikte Bosna Savaşları'nda aktif siyaset takip edilme gayretine girilmiştir. Her ne kadar da arzu edilen seviyede olmasa dahi bu türde bir teşebbüs Türk Dış Siyaseti nokta-i nazarından oldukça önemlidir.

Siyasilerin bu alakası basın-yayın kuruluşlarını da bir hayli cesaretlendirmiştir. Bundan dolayı da savaşta bir hayli alaka göstermişler ve Boşnak-Sırp Savaşı'nı sürekli olarak gündemde tutmuşlardır. Bosna-Hersek'teki Sırp katliamı ile ilgili haberler ve görsel malzemeler yayımlandıkça, başta Türkiye ve İslam Devletleri olmak üzere, diğer ülkelerdeki gündem bir anda Bosna ile belirlenmişti. İnsanların gözleri ve kulakları hemen Bosna-Hersek'e yönelmişti. Buna paralel olarak da, karşı gösteriler ve yardımlar artınmıştı. Bosna'dan gelen vahşet haberleri devam ettiği oranda yardımlar artarak devam etmişti. Fakat, Bosna ile ilgili haberler azaldıkça da, bu bölgeye olan alaka, dolayısıyla da yardımlar o nebze azalmıştı.

Bütün bunların yanı sıra unutulmaması gereken iki nokta vardır: Bunlardan ilki, bazı istisnaların dışında Türk muhabirlerinin bu bölgeye girmesi, çok sonraları ancak savaşın durduğu veya yavaşladığı dönemlere rastlamaktadır. İkincisi ise, yine bir kısım basın kuruluşları Bosna-Hersek'i ve onunla ilgili bir kısım yardımları 27 Mart 1994 Mahalli Seçimler'ine alet etmek suretiyle, bunu siyasi bir malzeme olarak kullanmasını da bilmişlerdir.

Cevher Dudayev

Çeçen Savaşı
Çeçenistan'da Çeçen
Halkı'na yönelen Rus vahşe-

tine aynı ilgi gösterilmemiştir. Bunun ise başlıca iki nedeni bulunmaktadır: İlki Çeçenistan'ın Batı Avrupa'ya uzak bir coğrafyada yer almasıdır. İkincisi ise, Batılı siyasiler bölgedeki istikrarını kaybetmeyen ve istikrarlı bir Rusya'yı kendi siyasetleri için uygun gördüklerinden dolayı, Çeçenistan'da yaşananları Rusya'nın iç meselesi olarak telakki etmişlerdir.

Çeçenistan'ın bağımsızlık hareketinde başarılı olması ile birlikte, dar manada Kafkaslar ve Orta Asya'da islami ve milli duygular yükselebilir ve buralarda bulunan diğer Müslüman Halklar cesaretlenerek aynı yolu takip edebilirler. Bu da istikrarsız Rusya'yı daha da zayıflatacak, belkide yıkılmasına dahi neden olabilecektir. Nüfusun ekseriyetini Müslüman Halklar'ın, bunlar içinde de Türkler'in oluşturduğunu gözönüne alırsak, böylesi bir yeniden yapılanmanın, uluslararası arenadaki dengeleri altüst edeceği muhakkaktır. Özellikle de petrol yatakları ve diğer maden yatakları ile donanmış olan böylesi bir bölgenin, kör-topal giden ve hakimiyetleri altında tuttukları Rusya'nın kontrolünde olması kendileri için son derece uygundur. Bu tür siyasi ve iktisadi nedenlerden dolayı Çeçenistan'daki Rus zulmü karşısında, sadece insan haklarını ihlal şeklinde eleştiren başka bir kayda değer teşebbüsle bulunmamışlardır.

Yukarıda izah edilen nedenlerin bir sonucu olarak Batılı Devletler'in yeterince alaka göstermemeleri dolayısıyla Batılı kitle iletişim araçları da burada yaşanan Rus zulmünü yeterince gündemde getirmemişlerdir. Böylece halkın bu yöndeki ilgisi de aynı oranda az olmuştur. Yalnız bu tesbiti yaparken, Çeçenistan'ın Bosna-Hersek'e göre Batı Avrupa'ya daha uzak olması ve ulaşım imkanı ile yine Çeçenistan'ın Gürcistan sınırı hariç etrafının Rusya toprakları ile çevrili olmasının unutulmaması gerekiyor. Fakat yine de bu tür zorluklar asıl nedenlerin önünde göstermelik şekilsel mazeretlerdir.

Çeçenistan'da yaşananların Türkiye'ye yansımaları tıpkı Bosna-Hersek'teki gibi, Batılı Devletler'e paralel bir şekilde olmuştur. Amerika ve Batılı Devletler'e bağımlı bir dış siyaset takip eden Türkiye, Çeçenistan'da yaşananların, tıpkı bu devletler gibi, Rusya'nın bir iç meselesi olduğunu ilan etmiştir. Hatta Başbakan Bülent Ecevit bir adım ileri giderek, Çeçenistan Askerlerini terörist olarak ilan etmiştir. Bu yaklaşım halen devam etmektedir. Çünkü Batılı Devletler yukarıda

zikredilen nedenlerden dolayı, Çeçenler'i terörist ilan etmese dahi Çeçenistan'ı Rusya'nın bir iç meselesi olarak görmeye devam etmektedirler.

Dış haberlerde tamamen Batılı haber ajanslarına bağımlı olan Türk basın-yayın kuruluşlarının, bu iki coğrafyadaki hadiselerle yaklaşımları aynı yönde olmuştur. Batılı kitle iletişim araçlarına paralel olarak Bosna-Hersek'teki Sırp vahşetine daha fazla yer verilirken, Çeçenistan'daki Rus vahşetine az temas edilmiştir. Zaten bu Türkiye'deki resmi siyasetle de son derece örtüşmektedir. Tıpkı Bosna-Hersek'te olduğu gibi, kendileri bu bölgelere muhabir ve çekim ekipleri göndermeyerek, uluslararası bazı haber ajanslarının uydu yayımlarından istifade etme yoluna gitmişlerdir. Bunun en güzel örneği, Rusya'nın hazırladığı bir propaganda kasetini yayımlayarak Çeçen Savaşçıları'nı terörist ilan etmeleridir.

Halkın bu durumdan etkilendiği ortadadır. Çeçenistan'la ilgili Rusya'ya karşı tepki hareketleri hemen hemen hiç yoktur. Yardım faaliyetleri de tamamen durmuş durumdadır. Özellikle de İkinci Çeçen-Rus Savaşı'nın devam ettiği şu sıralarda hatırı sayılır bir etkinlik duyulmamaktadır. Hükümet Çeçenistan'a yardım etmek isteyen sivil kuruluşlara uzun süre müsaade etmemiş, nihayet geçen aylarda bir kaç kuruluşu izin verebilmiştir.

Bütün bunlar da gösteriyor ki, Türk halkının büyük bir kısmının bu iki coğrafyadaki mücadelelere gösterdikleri alakasının oranını ve bunun devamını belirlemede etkili olan unsurların başında, hiç şüphesiz siyasilerin takındığı olumlu veya olumsuz tavır ile basın-yayın kuruluşlarının müsbet veya menfi yayınları gelmektedir. Dolayısıyla Batılı siyasiler ve basın kuruluşları, halkın yardımlarının yönünü ve miktarını belirlemede dolaylı olarak etkili olmuşlardır. ■

DİPNOTLAR

1. Teferruatlı bilgi için: Alkan, Necmettin: Dağılan Yugoslavya Mozağında Bosna, İstanbul 1995. Bora, Tanıl: Yeni Dünya Düzeni Av Sahası. Bosna-Hersek, İstanbul 1994. Geis, Immanuel: Der Jugoslawienkrieg, Frankfurt 1993
2. Bülent Yıldırım, Tartışma Zemini, Kanal 7, 04.08.1996
3. Baddeley, John F.: Ruslar'ın Kafkasya'yı İstilas ve Şeyh Şamil, Ter., Sedat Öden, İstanbul 1995, s. 31
4. İzzetbegoviç, Aliya: Doğu ve Batı Arasında İslam, Ter. Salih Uçan, İstanbul 1992.

Avrasya'da Oynanan Zor Oyun-I TÜRKİYE NEREYE GİDİYOR?

*"Tarihte ne olmuşsa, başka türlü
olamayacağı için öyle olmuştur."*

K. Marks

M. Şevket Ayvazoğlu

Avrasya dünya nüfusunun %75'ini, dünya GSMH'sinin %60'ını ve tüm dünya enerji kaynaklarının %75'ini bünyesinde barındırıyor. Avrasya'ya hakim olacak bir gücün küresel alanda da etkili olacağı söylenebilir. 150 yıldan bu yana bu bölgede büyük bir savaş yaşanıyor. I ve II. dünya savaşları petrol uğruna yapılmamış mıdır? 21. yüzyılda oynanan oyun, petrol ve doğalgaz rezervlerinin yoğun olduğu Kuzey Afrika, Rusya Federasyonu, Kafkaslar ve Orta Asya'da sürdürülmektedir.

YENİ ÇAĞIN SAVAŞI: ENERJİ

Petrol ve doğalgazın yeni bir alternatifi bulunana kadar 21. yüzyılın kaderini bu iki enerji kaynağı belirleyeceğe benziyor. Bu kaynakların mevcut bulunduğu güzergahlar da stratejik öneme sahip olacaktır. Daha net ifadeyle bu güzergaha sahip olmak için yapılan soğuk savaş, Meksika ve Venezüella gibi Güney ve Orta Amerika ülkeleri hariç tutulursa, yoğun bir şekilde Avrasya bölgesinde yaşanacak. Türkiye, Avrupa ve Asya'nın tam ortasında bir köprü gibi durmaktadır. Bu doğal olarak jeopolitik bir önem oluşturmaktadır. 21. yüzyılda yaşanan III. Dünya Enerji Savaşında Türkiye tam ortada kalmıştır.

Bunun hem avantajları, hem de dezavantajla-

rı vardır elbette. Ama şu bir gerçektir ki etkili bir politikayla Türkiye kaderin önüne çıkardığı bu tarihi fırsatı değerlendirebilir.

Türkiye Gücünün Farkında mı?

Kafkasya ve Orta Asya'nın zengin doğal kaynaklarının 21. yüzyılın seyrindeki rolü çok konuşuldu, konuşulacak... Tüm pazarlıklar bunun üzerine... Bu kaynakların dünya'nın hem batı hem de doğusuna ulaştırılması için Akdeniz'e ve Hind Okyanusu'na taşınması gerekmektedir. Bunun için de Türkiye, komşusu İran ve bölgenin en büyük ülkesi Rusya'nın önemi küçümsenemez, gözardı edilemez. Rusya'nın önemi rezervlere sahip olan ülkeler üzerinde siyasal ve ekonomik bakımdan etkin olmasından, Türkiye ve İran'ın önemi de dünya'ya açılan kapılar olmalarından kaynaklanıyor.

ABD ve AB'nin Gözü Bölgede

ABD ve AB'nin, çok uluslu petrol şirketlerinin planları enerji kaynakları üzerinde yoğunlaşıyor. İşte bu nedenle Türkiye'nin ortasında bulunduğu Avrasya bölgesinde çok hesaplı büyük bir oyun oynanmaktadır.

Türkiye istese de istemese de bu oyunda yer alıyor. Bizim için sorun işte tam burada cevapsız kalıyor. Kendi günübürlük iç işleriyle zaman har-

cayan Türkiye, uluslararası bu büyük oyuna hükümet olarak hazır görünmüyor. (Hayali düşmanlar üreten asabi bir başbakan, töre töre diye IMF töresine boyun eğen milliyetçi yardımcısı, insan haklarından söz edip devlet bakanlığı verilince yelkenleri inen diğer yardımcısıyla ülke iç huzursuzluğa sürüklenmektedir. Bunlardan bu dev oyunda medet ummak çok büyük iyimserlik olur, ama atsan atılmaz işte...)

Tüm sorun Türkiye'nin bu oyunda güçlü bir yer almayı isteyip istememesinde... Yoksa bu oyunda küçük bir figüranlığı istesek de verirler, istemesek de.

Bu tarihi fırsat bize, Rusya'nın dağılma sürecinde önümüze çıkan fırsatları nasıl kaçırdığımızı hatırlatıyor.

ORTA ASYA RÜYASINDAN UYANIŞ

Sovyetler Birliği'nin dağılması, Türkiye için yeni bir dönemin başlangıcı olarak yorumlanmıştır. Birliğin dağılmasıyla Türkiye'yi bölgesel ve global düzeyde bir güç haline getirecek tarihsel fırsatın ele geçirildiği dönemin

cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ağzından "Adriyatik'ten Çin Seddine Büyük Türk Dünyası" sloganıyla bu hedef vurgulanmıştı. Yine o dönemde bir İmparatorluğun mirasçısı edasıyla, Türkiye'nin güçlü tarihi, dini bağları bulunan atayurdumuz Ortaasya Cumhuriyetlerine "ağabeylik" yapacağı ifade ediliyordu.

Orta Asya'nın Ortadoğu'dan sonra dünyanın en büyük ve en uzun ömürlü petrol rezervine sahip olduğu ortaya çıkınca tüm dünyanın gözü Orta Asya'ya çevrilmiş, Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan, yeni süreçte büyük petrol ve doğalgaz oyununun en önemli aktörleri arasına girmişlerdi.

Özal'dan sonra Demirel de Türkiye'nin "batılı değerleri Orta Asya'ya taşıyacak köprü olmaya hazır olduğunu" ifade etmişti. Bu, Türkiye'nin coğrafyada AB ve Amerika için önemli bir bağlantı koridoru olarak ön plana çıkma isteğinin açık göstergesiydi.

Türkiye bölgedeki varlığını ABD güdümünde bir dış politikayla sınırlamak zorunluluğu hissediyor. Kısa vadede bu histen kurtulacağı da benzemiyor.

Rusya'da yayımlanan Vremya Gazetesi, "yeni yüzyılın merkezinin Avrasya olacağını, Avrasya eksenli politikalar belirlenirken bütün ülkelerin Türkiye'yi hesaba katmak zorunda olduklarını" yazıyordu.

9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, 12 Şubat 1999 tarihinde Orta Asya ülkelerinin Ankara'daki büyükelçilerine verdiği yemekte basına yaptığı açıklamada Orta Asya ve Kafkas ülkelerinin Türkiye açısından çok önemli olduğunu, başlatılan sıkı ilişkilerin devam edeceğini söylüyor ve ekliyordu: "... tarihsel nedenlerin yanısıra biz artık aramızda ortak güvenlik bağı oluşturmamız. Ekonomik ilişkilerimiz çok ileriye gitti. Aynı zamanda bizim silahlı kuvvetlerimizle bu kardeş ülkelerin silahlı kuvvetleri arasında eğitim işbirliği yapılıyor. Daha başlangıç aşamasındayız... Daha ileriye götüreceğiz. Orta Asya, Kafkasya ülkeleri ve Türkiye kendilerine, geçmişlerine, bugünlerine yakışır bir biçimde Avrasya'nın çok önemli bir bölümünü oluşturarak insanlığın büyük yürüyüşüne kendi güzel katkılarını getirecekler."

Lafı Ülke Çıkarı Korunamaz

Ülkeler arasındaki tarihsel ve kültürel ilişkilerin yoğunluğu ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmesinde önemli bir yardımcı unsur olsa da yeterli olmuyor.

Bu yazıda Orta Asya ve Ortadoğu ülkeleri ile olan somut ticari ilişkilerimizi kısaca gözden geçireceğiz. Göreceksiniz ki, Avrupa yolunda her tavize hazır bir ülke idaresi sergileyen Türkiye, Orta Asya ve Ortadoğu ülkelerini görmezden gelerek, bölgeye sırtını dönmekte, kendi gerçekleriyle çelişircesine bir körlük sergilemektedir.

Türkiye'nin, Kafkasya, Türkî cumhuriyetler ve Ortadoğu Arap ülkeleri ile olan ilişkilerinde ba-

şarılı olup olmadığını en iyi gösterecek belgeler, ticari ve ekonomik ilişkilerdeki rakamlardır.

ORTA ASYA'DA EKONOMİK SAVAŞ

Azerbaycan İlişkileri

Türkiye, Azerbaycan ekonomisinin bel kemiği olan petrol rezervlerinin işletilmesi için hazırlanan 8 milyar dolar tutarındaki projeden yüzde 6.5 , 4 milyar dolar tutarındaki Şah Denizi projesinden ise, yalnız yüzde 9 oranında pay alabildi. Petrol dışı yatırımlar içerisinde ise, Türkiye'nin payı yüzde 44 dolayında bulunuyor.

Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre 1992 yılında Azerbaycan'a ihracatımız 102 milyon 798 dolar, ithalatımız 35 milyon 097 bin dolar olarak gerçekleşmişti. 1999 yılında ise ihracatımız 131 milyon 521 bin dolar düzeyinde kalırken ithalatımız 158 milyon

Türkmenistan Cumhurbaşkanı Saparmurat Türkmenbaşi ve 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel

917 bin dolara yükseldi.

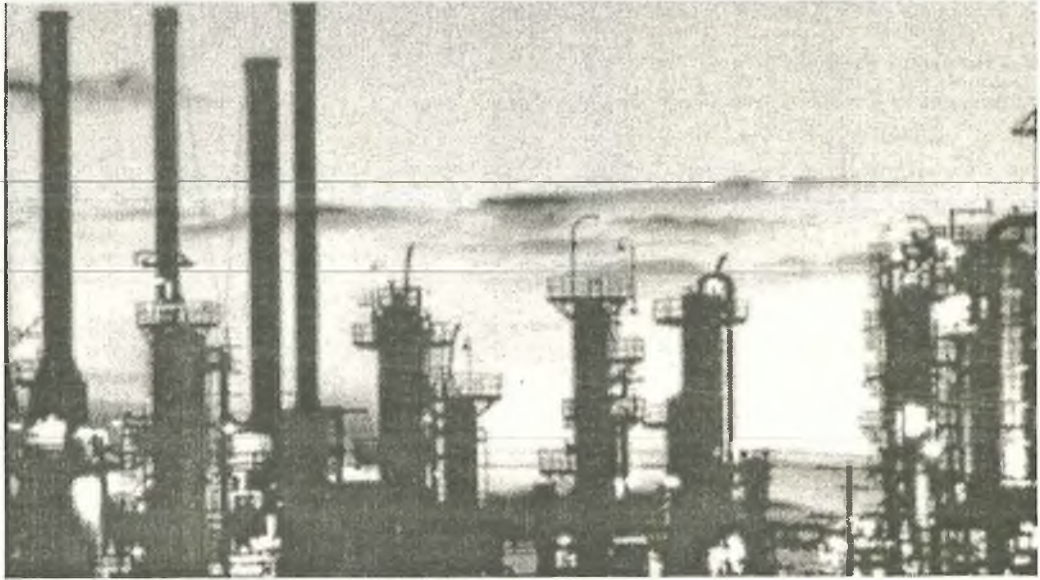
1991 yılında bağımsızlığını ilan etmeden önce Azerbaycan dış ticaretinde SSCB ülkeleri ihracatta yüzde 94, ithalatta yüzde 80 oranında bir paya sahiptiler. Bağımsızlıktan sonra Sovyetler Birliği ülkelerinin Azerbaycan dış ticaretindeki payı ihracatta yüzde 48, ithalatta yüzde 40 düzeyine gerilemesine rağmen BDT ülkeleri bugün de dış ticarete Azerbaycan'ın en önemli ortağı konumunda bulunuyor. Aslında toplam 1.5 milyar dolarlık dış ticaret hacmine sahip olan Azerbaycan'ın dış ticareti Türkiye ve özellikle AB ülkeleri ve ABD için fazla bir önem taşıyor. Azerbaycan'ı asıl önemli kılan, BDT ülkeleri arasında en büyük üçüncü petrol üreticisi ülke olması. Petrol ve gaz üretimi Azerbaycan ekonomisinin belkemiğini oluşturmaktadır. Öyle ki, yirminci yüzyıl başlarında, Azerbaycan dünya petrol ihtiyacının yüzde 50'sini karşılıyordu. Azerbaycan'ın petrol rezervlerinin 10 milyon varil, doğal gaz rezervlerinin ise 170 milyar metreküp olduğu tahmin ediliyor. Petrol rezervlerinin Körfez ülkelerine kıyasla az olmasına rağmen, Azerbaycan, dünya petrol piyasasına günde 1-1,5 milyon varil sürebilecek, dolayısıyla, dünya petrol arzını ve fiyatlarını etkileyebilecek kapasiteye sahip bulunuyor. Ülke topraklarının yüzde

60'ında petrol bulunduğu tahmin ediliyor.

Azerbaycan Petrolleri ve Türkiye

Azerbaycan'ın 3 milyar varil ham petrol kapasitesindeki Güneşli ve Chirag bölgelerinde petrol arama ve çıkarma işlemleri 1994 yılı Eylül ayında uluslararası bir konsorsiyuma verildi. Toplam getirisi 8 milyar ABD doları olan projede BP-Statoil, Amoco, Gasprom, Lukoil, Penzoil, Unocal, Mc Dermott Int., Ramco ve Delta firmalarının yanı sıra yüzde 6.75 oranında hisse ile TPAO da bulunuyor. Bu anlaşmadan sonra 1996 ve 1997 yıllarında İran, Rusya ve diğer Batılı ülkelerin firmaları ile dört önemli petrol anlaşması ve 1997 yılı Mart ayında beş Japon şirketi, Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) ile Kızıldeniz'de bir Japon konsorsiyumu oluşturmak üzere anlaşma yapıldı.

Azerbaycan, Hazar Denizi'nin yasal statüsü üzerinde Rusya ve İran ile süren anlaşmazlığı da yerli yerinde durmaktadır. Rusya'nın Hazar Denizi'nin bir iç deniz olduğu ve uluslararası deniz yasalarına göre, Hazar Denizi'nin doğal kaynaklarının, kıyısı olan ülkelerle birlikte işletilmesi gerektiği şeklindeki tezine Hazar Denizi'ne kıyısı olan İran ve Türkmenistan da destek çıkmaktadır. Hazar Denizi'nin bir göl olduğunu ve ülkelerin ken-

di paylarına düşen bölgedeki doğal kaynakları işletebileceğini savunan Azerbaycan ise bu konuda da yalnız.

Kazakistan ilişkileri

Kesin olmamakla birlikte Kazakistan'ın, Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı yüzde 0.80, toplam ithalatı içindeki payı ise yüzde 0.55 dolayında bulunuyor. 1993 yılında Türkiye'nin Kazakistan'a ihracatı 67 milyon 834 milyon dolar, ithalatı ise 43 milyon 741 bin dolar olarak gerçekleşmiş.

Aradan geçen yıllarda dalgalanmalar olmuşsa da 1999 yılında ihracatımız 37 milyon 961 dolara gerilerken ithalatımız 55.453 dolara yükseldi.

Görüldüğü gibi yukarıdaki rakamlar Türkiye'nin toplam dış ticaret hacmiyle karşılaştırıldığında çok küçük kalmaktadır. Türkiye'deki orta çapta bir şirketin dış ihracat rakamları bile bundan daha yüksektir. Kazakistan'ın ihracat ve ithalattaki en büyük ortağı Rusya Federasyonu başta olmak üzere hala eski Sovyetler Birliği ülkeleridir.

Doğal kaynakların çıkarılıp işlenmesi ile makine üretimi üzerinde yoğunlaşan Kazak sanayisinde en büyük sektör üretimin yüzde 25.6'sını ve toplam ihracatın yüzde 30.2'sini oluşturan petrol sektörü. Metalurji de sanayi üretiminin yüzde 5.4'ünü ve toplam ihracatın yüzde 2.4'ünü oluşturan ikinci büyük sektör. Ve Türk girişimcilerin bu sektörlerde ciddi bir yatırımını bulunmuyor. Zaten Kazakistan petroleri Rusya ve uluslararası petrol şirketleri arasında paylaşılmış bulunuyor.

Kazakistan'ın Hazar Denizi/Kashagan petrol yatakları uluslararası petrol konsorsiyumu OKIOC (The Offshore Kazakhstan International Operating Company)'un işletiminde bulunuyor. İlk baştaki sismik çalışma-

lar bu bölgenin 4 milyar ton petrol rezervine sahip olabileceğini göstermişti. Bu doğru karşarsa OKIOC projesi dünyanın en büyük deniz sahası (offshore) petrol çıkarım projesi ünvanına sahip olacak. U.S. Philips Petroleum (ABD), Inpex (Japon), Agip (İtalyan), Statoil (Norveç), Mobil, Royal Dutch Shell ve To-

talFina'dan oluşan OKIOC konsorsiyumu içinde TPAO yer almıyor. OKIOC konsorsiyumundaki hissesini 1998 yılında satan Kazakistan, Tengiz ChevrOil konsorsiyumundaki yüzde 25'lik payını da satıyor. Chev-

rOil konsorsiyumu (%45), Mobil (%25) ve Rus Amerikan ortaklığı LUKARCO (%25) şirketlerinden oluşuyor.

Kazar Petrolü'nün dünya pazarına taşınmasında içinde Türkiye'nin önerdiği Bakü-Ceyhan da dahil olmak üzere 12'den fazla proje yarışıyor. Ancak önceki yıllarda Bakü-Ceyhan'ın fızıl olması için Kazak petrolünün de bağlanması gerektiğini ifade eden Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev artık Kazak petrolünün dünya pazarına Çin üzerinden taşınmasından umutlu olduklarından söz ediyor. Bu yüzden 12 proje içinde 3 milyar dolara mal olacağı hesaplanan 3000 km'lik Batı Kazakistan-Doğu Çin boru hattı projesi biraz daha ön plana çıkıyor.

Özbekistan ve Türkmenistan ilişkileri

Diğer Türk Cumhuriyetlerinde olduğu gibi Özbekistan'la dış ticarete eski Sovyetler Birliği ülkeleri başı çekiyor. Türkiye Özbekistan'a 1992 yılında 102 milyon 798 bin dolarlık ihracat gerçekleştirmiş, karşılığında 137.895 milyon dolar ithalat yapmış. Aradan geçen sekiz yılda değişen pek fazla bir şey yok. İhracat 131 milyon 521 bin dolar; karşılığında 158 milyon 918 bin dolarlık ithalat yapmış. Türkiye'nin Türkmenistan'ın dış ticaretindeki

payı yüzde 6-7 gibi çok düşük rakamlarda gerçekleşiyor.

Yatırımlar

Özbekistan ve Türkmenistan'da ağırlıklı olarak Uluslararası Mütahhitler Birliği üyelerinin yatırımları bulunuyor. Özbekistan'da 231 milyon dolar tutarında 9 iş üstlenilmiş. Türk mütahhitlik firmaları, Türkmenistan'da Aşkabat Havaalanı'nın inşaatı, Türkmenbaşı rafinerisinin yenilenmesi, çeşitli oteller, sosyal ve idari tesislerin inşaatı gibi projelerin yapımını üstlenmişler. Türk firmaları ayrıca her iki ülkede de telekomünikasyon, taahhüt, tekstil ve konfeksiyon, gıda, kimya, beyaz ve kahverengi eşya, madencilik, otomotiv ve yan sanayi, makine imalat alanlarında faaliyet göstermektedir. Bu sektörlerin arasında tekstil ve konfeksiyon ağırlıklı olarak yer alıyor.

Diğer bir Türk Cumhuriyeti olan Kırgızistan'da ise önemli bir sanayi ve ticari potansiyel bulunmuyor.

Türk şirketlerinin Orta Asya Cumhuriyetlerindeki yatırımları daha çok inşaat sektörüyle ilgili. ABD ve Avrupa'lı şirketler ise enerji yatırımlarına ağırlık vermişler. Bizim yaptığımız yatırımları, milyarlarca dolarlık stratejik önemde dev yatırımlarda bulunan batılı şirketlerin yatırımları karşısında çok küçük ve önemsiz kalıyor. Enerji kaynaklarının işletilmesi için BP, Amoco, Chevron, Shell, Penzoil, Delta, Mobil, Texaco, Agip, Lukoil, Statoil, Exxon, Unocal, Ramco ve Elf gibi dev petrol şirketleri bölgeye yerleşmiş bulunuyor. Türkiye'den yalnız TPAO küçük bir payla da olsa Hazar petrol yataklarının işletilmesinde söz sahibi.

Görüldüğü gibi bu ülkelerin dış ticaretinde ve önemli enerji yatırımlarında Türkiye çok az bir paya sahip. Türk Cumhuriyetler ve diğer eski Sovyet ülkeleri bağımsızlıklarını kazanmış olsalar bile halen büyük ölçüde Rusya'nın siyasal ve ekonomik egemenlik alanında bulunuyorlar.

Öyle ki 12 BDT ülkesinden sadece Azerbaycan ve Türkmenistan'ın Rusya'ya borcu yok. Diğer 10 BDT ülkesinin Rusya'ya olan toplam borcu 7 milyar doları geçiyor. Özbekistan'ın Rusya'ya 500 milyon dolardan fazla borcu bulunuyor. Tacikistan'ın devlet kredisi olarak borcu 300 milyon dolar, Kazakistan'ın enerji borcu 240 milyon dolar, Kırgızistan'ın borcu 132 milyon dolar düzeyinde. Rusya, ayrıca Türk cumhuriyetlerinin petrol ve doğalgaz için diğer ülkelerle yaptığı anlaşmalarda yer almaya çalışıyor.

Çin Orta Asya'da etkinliğini artırmaya çalışıyor. Bu yüzden diğer ülkelerin Orta Asya'daki yatırımlarından son derece rahatsız. Bölgeye yatırımlarına ağırlık veren Çin Kazakistan'ın Akyubinsk ve Uzen petrol sahalarını ve Türkmenistan'ın doğusundaki bir doğal gaz yatağının işletilmesini satın aldı. (*Ekovizyon, Mayıs 2000*)

ABD GÜDÜMÜNDEN ÖTEYE GİDEMİYORUZ

Sovyet Rusya'nın dağılmasından sonra, bağımsız Türk Cumhuriyetleriyle ilişkiler konusunda tarihi fırsatları değerlendiremeyen Türkiye, ABD ve AB'nin büyük çıkarlarının bölgedeki temsilcisi ve sadık bir jandarması olmanın ötesinde aktif bir siyaset geliştirememesinin sonunda bölgede ve dünyada beklenenin tersi olarak bir güç olma şansını maalesef kaybetmiş gözüküyor.

Bölgede Türkiye'nin belirli bir politik planı var mı? Bilinmez ama, ilişkilerin demeciler düzeyinde kalması gösteriyor ki 21. yüzyılda Türkiye, oynanan büyük oyunda figüran olmaktan öteye gidemeyecek. Eğer aktif olmak ve ülkeyi ileriye götürmek gibi milli duyguları kalmış olanlar var ise, Türkiye'nin bölgede etkili politik stratejilerle yakalama şansı olduğu bir yarışta hakkettiği yeri alma imkanı halen yitirilmedi. ■

AVRASYA İSLAM ŞURASI VE DİNDE REFORM TARTIŞMALARI

"Görünen o ki İslam ve Demokrasi yeni bir örtüşme konsepti bulacak ve bu Türkiye'de görülecektir. Çünkü Türkiye Avrupa'yı Hırvatistan ve Slovakya sınırında durduracak, Balkanları denetimi altına alacak, Kafkasları bir düzene koyacak, Ortadoğu'daki bu değişimi sağlayacak ve Orta Asya cumhuriyetlerini de dünya sistemine ekleyecek. Küreselleşme Türkiye'ye çok büyük bir rol veriyor..." Ali Bulaç (Umran 2000/72)

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Saray-Bosna da düzenlediği 4. Avrasya İslam Şurası uzun süredir gündeme sokulmak istenen "*dinde reform*" tartışmalarını yeniden canlandırdı. Saray-Bosna'da Türkiye tarafından düzenlenen bu kulltayda 26 ülke ve 10 topluluğu temsilen 49 dini lider bir araya geldi. Hürriyet'ten Yalçın Bayer "Yobazlar kızacak" başlıklı yazısında toplantının sebebini şöyle açıklıyor: "**Dini lider ve müftüler Holiday Inn otelinde 21. yüzyılda İslam'ı tartışıyor. Özellikle Birleşik Devletler Topluluğu'ndan (BDT) gelen bazı Müslümanlar, garip cübbeleri ve sarıkları ile dikkat çekiyor. 15'den fazla dilin konuşulduğu şura toplantıları 3 gün sürecek. Şuranın tartışma konuları, İslam'da Kadın, İslam ile Demokrasi Bağdaşır mı, Demokrasi ve Özgürlükler gibi başlıkları içeriyor.**" Hürriyetin Gündem köşesi (26 Temmuz 2000) ise katılımcı ülkelerin sınırını çiziyordu: "**...Adriyatik'ten Orta Asya'ya kadar uzanan coğrafyada yer alan 26 ülke, 10 özel bölge ve cumhuriyet...**"

M. Nuri Yılmaz toplantıda yaptığı konuşmada "... Korkmayalım, fıkıh belgelerini yeniden gözden geçirip anlatalım. Yeni nefes, yeni solukla Müslümanlığı anlatalım, insanlar bunu bizden bekliyor..." dedi. Hurafelerden arındırılmış bir İslam'a olan ihtiyaçtan bahsetti: "Din adına

yayılan hurafeler vardır. Bir de hakikatler vardır. Din hakikattir. Din hurafeleri ve masalları ortadan kaldırmak için gelmiştir".

Şura'da ayrıca Müslüman topluluklara verilen din hizmetleri ve din eğitimi de değerlendirildi."

Şuranın sonunda önemli kararlar alındı. Hürriyet gazetesi bunu "*İslam'a Türk Damgası*" diye verdi. Alınan kararlardan bazıları şunlar:

-Türkçe'nin İslam dünyasında ortak dil haline getirilmesi için çalışmalar yapılacaktır.

-**Üye ülke ve topluluklarda Latin alfabesine geçiş sürecinin hızlandırılması için ihtiyaç duyulacak yardımlar sağlanacaktır.**

-Üye ülke ve topluluklara yönelik misyoner faaliyetleri ve aşırı akımlar yakından takip edilecek ve **bunların faaliyetleri merkeze bildirilecek.**

-**Dinin siyasete alet edilmesi** önleneyecek, buna yol açan kavramların doğru yorumları yapılacaktır.

-Dinler arası diyalog çalışmaları hızlandırılacaktır.

Y. Şafak yazarı Necmettin Türinay "Diyanet Vakfı ile Yüksek Din Kurulu" başlıklı yazısında Şura'nın önemine dikkat çekiyordu: "...Türkiye'nin geldiği son nokta, özellikle 90'lardan sonra blokların ortadan kalktığı bir durumda, bu ülkenin geniş bir coğrafyaya karşı duyduğu sorumluluklar, her geçen gün daha bir artıyor. İçeriye karşı ziyadesi ile bigane kalsa da Türkiye dışarıya açılmasının ekonomi ve güvenliğinin yanı sıra dinle, dini eğitim ve kültürün ihyası ile mümkün olabileceğinin yavaş yavaş farkına varıyor. Ama son derece mahcup bir dille. İmajı yumuşatılmış İslami anlayışların öne çıkarılmasının bir sırrı da burada yatıyor. **SarayBosna**

Diyanet İşleri Başkanı M. Nuri Yılmaz

İslam Şurası, kuşkusuz bu anlayışın bir ilk denemesi mesabesinde. Liberal ve muhafazakar basının **Reform çığırkanlığı** ile boğulmak istenen bu yeni tutumun, ileriki gelişmesinin nasıl olacağıdır asıl önemli olan."

Başbakan Bülent Ecevit de Sabah'a verdiği beyanatta (9

Ağustos 2000), "böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş ve bilimsel İslam anlayışı, artık Türkiye'nin sınırlarını aşan bir etki gösterebilecek" diyerek Şura'nın hedeflerini açıkladı.

Şura ile ilgili olarak gazetelerde ilinç haberler de çıktı: 29 Temmuz 2000 tarihli Hürriyet gazetesinde "İslam'ın Bosna'da gülümseyen yüzü" başlıkla haberde şöyle deniyor: "Gazi Hüseyin Bey camii avlusunda Boşnak delikanlı abdest alıyor. Askılı bluz giyinmiş genç kızlar, aynı çeşmede susuzluklarını gideriyor. Bir başka konuk lider, samimi bir itirafta bulunuyor: "Ben Bosna'ya kendi Müslümanlığımı anlatmaya gelmiştim. Ama İslam'ın Bosnalı yüzünün etkisinde kaldım".

Doğrusu, evrensel olan İslam'ın mesajını bu kadar anlayabilmiş ve askılı bluz giymeyi "bir İslam anlayışı" kabul eden bu dini lideri merak ettik.

Star gazetesinden Dilek Önder ise Kapalı Kadınlara başlıklı yazısında (29 Temmuz 2000): "...Diyanet İşleri Başkanı M. Nuri Yılmaz bin yıl önce yazılmış **Fıkıh Meallerinin** günümüzde uygulanmasının imkansızlığından söz ediyor " diyor. **Fıkıh meali?! Dilek Önder** İslam'a Yeni Tat başlıklı yazısında ise Bosnalı birinin verdiği bir cevabı aktarıyor "... Bu sıcak yaz günü ve gecelerinde tiril, tiril askılı bluzlarla, mini eteklerle gezen kadınların ne kadar Müslüman olduklarını sordum. Bir milletvekili şu cevabı verdi; "şu karşınızda oturan mini etekli kız var ya belki de biraz sonra buradan kalkıp

camie gidecek. Çantasından eşarbını çıkaracak ve **duasını okuyacak**". Camieye kadar gittiğine göre bari namaz kılsaydı!

Yine bazı gazetelere göre Bosna Reisu'le Uleması Mustafa Çeriç "**Sırlar bizi Müslüman olduğumuz için değil Türk olduğumuz için vurdular**" demiş. Böyle demiş mi, dememiş mi? Bilmiyoruz. Ama bizinkiler ne demek istediler?

Ahmet Taşgetiren "İslam'ı Öğretecek İnsan İhtiyacı" başlıklı yazısında Avrasya İslam Şurasının Türkiye ile ilgili bir boyutuna dikkat çekiyor. Şura'da Tataristan temsilcisi, Türkiye'den "halka İslam'ı doğru öğretecek insanlar gönderilmesini ister". Taşgetiren sorulması /düşünülmesi gereken soruyu soruyor: "...Ve eğer hem Türkiye de hem de akraba toplumlarda bir bilgilendirme - eğitim söz konusu olacaksa, bunu hangi yetişmiş kadrolar gerçekleştirecek?... Şimdi problemin uluslar arası boyutta büyüdüğü, içerde ve dışarıda din eğitimi ihtiyacının devasa boyutlara ulaştığı bir zamanda Türkiye, kendi kollarını, bacaklarını kesercesine bir durum içine sürüklenmiş bulunuyor. İ.H.L. lerin, Kuran Kurslarının, İlahiyat'ların, 28 şubat süreci içinde sürüklendiği tükeniş seyrini kastediyorum. Bu süreçte memleketin bu hayati müesseseleri iç tehdit sendromu ile ilişkilendirildi ve tüm büyüme yolları kesildi. Bu, aslında Türkiye'nin kendi varlığını koruma ve büyüme yollarının kesilmesi anlamına geliyor".

Şura'da alınan kararlar ve DİB'in Türkiye'de yaptığı faaliyetler "dinde Reform" gibi başlıklarla verildi. M. Nuri Yılmaz ise Reform kelimesinin kullanılmasından rahatsızdır: "**Reform sözcüğü yanlış anlaşılıyor. Defalarca bu reform değil dedik. Reform, bir şeyin aslında değişiklik yapmaktır. Biz dinin aslında bir değişiklik yapmak istemiyoruz. Dinimiz, en mükemmel dindir. Ama zamanla gelenekler, görenekler dinin içine girmiş, hatta dinin önüne geçmiş... Dini asıl kaynağına götürüp, anlatacağız halkımıza.**"

M. Emin Kazıcı ise "Bence de Reform Şart ama..." başlıklı yazısında reform diye tutturana insanların bakış açlarına eleştiri getiriyor: "Bu arkadaşlar... dindar kadın karikatürü çezecekleri zaman H. R. Gürpınar'ın kuyruklu yıldız altında bir izdivaç adlı romanındaki mahalle kadınlarını andıran çarşafli birine 'aya çıkmak günahdır kardeş' dedirtiyorlar, sonra da astronomiden tıbbı, mühendislikten edebiyata ilim öğrenmek isteyen kızları okula almak istemiyorlar... Doğru, bu ülkede dine bakışta köklü bir reform yapılması şart. Ancak bu reformu geçirmesi gerekenler,

batıda bile hiçbir etkinliği, hatta taraftarı kalmamış, 200 yıl öncesinin dar pozitivizmine sapan ve kalan siz arkadaşlardır. Gözünüzü açın beyler; dindarları sosyal hayattan soyutlamayı din sanan köhnemiş inancınızda reform yapın."

Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın gündeme oturması ise iki kitapla oldu. Önce Kemal Güran tarafından Kaleme alınan Müslüman'ın El Kitabı isimli eserde "serkeşlik yapan kadına hafifçe vurulabilir" şeklinde bir cümle bulundu, daha sonra ise Türkiye Diyanet Vakfına yönelik bir kampanya başlatıldı. İnanılması güç ama bu bir cümle yüzünden TDV'nin kapatılabileceği dahi ima edildi. Hemen ardından Prof. Korkut Tuna'nın Batılı Bilginin Eleştirisi isimli kitapta ordu düşmanlığı ve laiklik karşıtlığı yapıldığı iddiası ile Vakıf topa tutuldu. Ancak bu arada DİB, Vakfa sahiplenmek yerine sessiz kalmayı tercih etti. Hürriyet'in 2 Ağustos tarihli manşeti de bunu açıklar gibiydi: "Başkanın Belalısı" manşeti "Diyanet İşleri Başkanlığı, İslam'da reform niteliğindeki çalışmalarını sürdürürken TDV yöneticileri tam tersi görüşler açıklıyor..." şeklinde devam ediyor. TDV birilerinin iddia ettiği gibi irticai(!), tehlikeli bir Vakıf mı idi?

Taha Kıvanç "Diyanet ve Vakfı" başlıklı yazısında (9 Ağustos 2000) "Başkaları ne düşünür bilemem, ama ben, TDV'nin devletin din konusundaki hassasiyetleri ile Diyanet camiasının devletçi hassasiyetlerinin buluşma noktası olduğuna inanıyorum. Yayınladıkları kitapları da, bu konuda hata yapmayacaklarına inandıkları, değişik zamanlarda Milli Güvenlik Akademisi'nde ders veren, Milli Güvenlik Kurulu ile içiçe, bir bilim adamları heyeti tespit ediyor zaten" diyerek vakfın hassasiyetlerini ortaya koyuyor. Peki başlatılan kampanyanın sebebi nedir? Kıvanç bunun cevabının bir yanlış anlama olduğu kanısında. Kıvanç aynı yazısında şöyle diyor: "Ben bu manzaranın epey yanlış olduğunu düşünüyorum. Devletin TDV ile ilgili resmi görüşü herhalde değişmedi; bugün yaşananların, her dini kuruma ters bakmaya veya ters bakılmasına alışmış bazılarının bir değerlendirme hatası olduğuna inanıyorum. Vakıflardan sorumlu bakan Yüksel Yalova, aldığı 'dini vakıfları hizaya getir' talimatını uygularken, bu konulardaki bilgi eksikliği yüzünden, TDV'nin ayağına herhalde yanlışlıkla bastı... Fazla vakit geçmeden gerçekleri o da görecekler."

Star gazetesinden Halit Kakinç da benzer düşüncelere sahiptir. "Ufak tefek sapmalar dışında Diyanet, devletin ve sistemin yanındadır." Kakinç'ın kaygıları da vardır: "Kökten dincilik ve

rejim arasındaki kavgada diyaneti yıpratmak veya rejim düşmanı gruplarla aynı kefeye koymak sistem adına bindiği dalı kesmek olur. Hem rejime hem de Diyanet'e karşı tavır alan sektör gruplar, bu işe bıyık altından güler ve ellerini ovuştururlar." (11 Ağustos 2000 -Star)

Davut Dursun ise "Diyanet ve Diyanet Vakfı Arasındaki Kavga'nın Arka Planı(Yeni Şafak) başlıklı yazısında olayın farklı bir boyutunu gündeme getiriyor ve TDV'nin yaptığı bazı çalışmaların bazı çevrelerce 'kıskançlıkla' karşılandığını söylüyordu: "...Diyanet Vakfı son yıllarda büyük bir gelişme gösterdi.... Kendine bağlı şirketlere, işletmelere ve kuruluşlara kavuştu... Özellikle bunlar arasında İslami Araştırmalar Merkezi (İSAM)'nin faaliyetleri ve yayınlanan İslam Ansiklopedisi en çok dikkat çekenini olduğunu anlamak zor değil... Bir husus daha var. O da 'Vakfın yurt içinde ve dışında çeşitli bilim dallarında onlarca yüksek lisans ve doktora bursu tahsis ederek genç bilim adamlarının yetişmesine katkıda bulunmasıdır... Bu proje de bazı çevrelerce kıskançlıkla karşılanıyor. Bütün bunlar üstüste gelince, 'Vakfın Türkiye'deki dindarlaşma ve İslami Bilginin yaygınlaşması, bilimsel bilginin dönüşümünün gerçekleştirilmesi sürecine ciddi bir katkı sağladığı anlaşılıyor. Son yıllarda devreye sokulan ve temel amacı Türkiye'deki dindarlaşma sürecinin ve bilginin dön-

şümünün önünün kesilmesi amacına matuf olan proje çerçevesinde Vakfın da tasfiye, en azından budanmasının bulunduğu anlaşılmaktadır.”

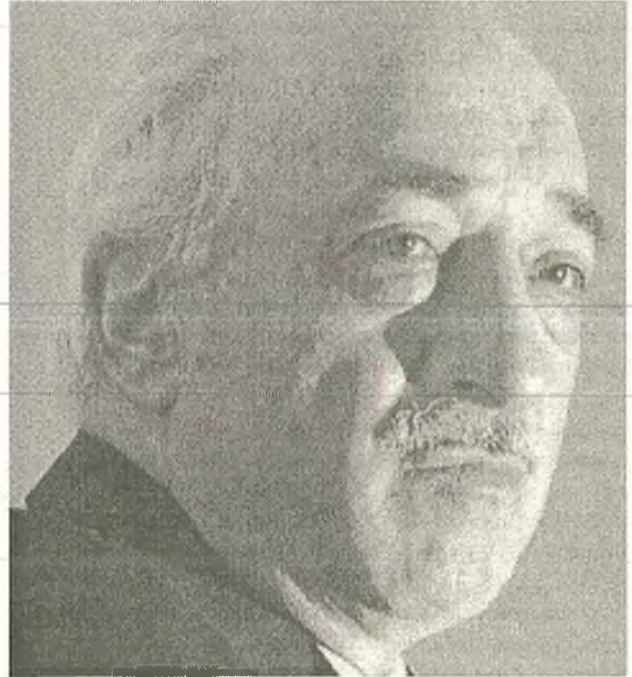
Gündeme tekrar getirilen dinde reform konusunda Ecevit de konuştu. Ecevit 9 Ağustos tarihli Sabah'a bu konuda bir beyanat verdi. Sabah'ın manşeti "İslam'a yeni yorum gerek" idi. Konuşmada bazı bölümler oldukça ilginçti: "Peygamberimiz çok önemli, büyük bir peygamberdir. Ama sadece bir peygamber değil aynı zamanda bir devrimci, bir sosyal bilimci, başarılı bir devlet adamı, başarılı bir diplomat, başarılı bir komutan. Ama güncel koşullar değişince onun aydınlatıcı ilkelerinden sapmaksızın yeni yorumlara yönelmek zorunludur... Türk mutasavvıflarının büyük çoğunluğunun insancıl bir din anlayışı benimsemiş olması da büyük önem taşıyor. Türk tasavvufunda bağnazlıktan uzak, değişime açık, Allah korkusundan çok, Allah sevgisine dayanan ve Allah sevgisini de insana yansıtan bir İslam anlayışı var... Bazı kimseler Alevi Bektaşiliğini İslam'dan ayrı bir kavrammış gibi gösterme eğilimindedir. Fakat Alevi-Bektaşilerin çok büyük bir çoğunluğu bu tür telkinlere kapılmıyorlar... İslam ülkelerine demokrasi gelecek. Laikliğin geldiği ülkede demokrasi de gelişir... İslam Dini özellikle dünyadaki değişiklikleri dışlamayan, aksine o değişimlere katkıda bulunabilecek durumda olan bir dindir..."

FETHULLAH HOCA HEDEF TAHTASINDA

Ankara 2 nolu DGM, Nuh Mete Yükselin Fethullah Gülen hakkında istediği giyabi tutuklama kararını yerinde bularak Fethullah Gülen hakkında giyabi tutuklama kararı verdi. Nuh Mete Yüksel'in aynı yöndeki isteği daha önce Ankara 1 nolu DGM yedek hakimliği tarafından kabul edilmemişti. Gülay Göktürk 15 Ağustos tarihli yazısını (Sabah) bu konuya ayırmıştı: "Sözcükler kaypaktır. İstenildiği gibi çekiştirilmeye müsaittir. Ama buna rağmen, her sözcüğün bir sınırı vardır. Çekiştirme o sınırı aştığında, sözcük artık tanınmaz hale gelir... Fethullah Gülen ve taraftarları bütün bu okulları, dershaneleri ve yurtları sadece bilim aşkından açmıyorlar elbette. Onlar birer misyoner. Yurt dışında Müslümanlığı yaymaya

uğraşılıyor, yurt içinde de daha dindar bir toplum yaratmaya çalışıyorlar. Yüksek ahlaklı ve mutlu bir toplumun da ancak bu yolla yaratılabileceğine inanıyorlar. Peki misyonerlik suç mu ? Fethullah Gülen'in hakkında tutarlı bir iddianame-nin yazılabilmesi için, dindar bir toplum yaratmak için sivil bir toplum içinde faaliyet göstermenin ceza yasalarına göre suç sayılması gerekir... Var mı böyle bir madde ? yok. O zaman yapılan her şey zorlamadır... Gülen cemaatini 'devleti ele geçirmek üzere çete kurmakla' suçlayanların zaafı 'Çete' kelimesini yanlış yorumlamaktan değil, 'devleti ele geçirme' denen şeyi yanlış kavramaktan kaynaklanıyor. Demokrasi-lerde, politika yapan herkes, her parti ya da siyasetçi, nihai olarak devleti 'ele geçirmeye,' hepsini değilse de, bir kısmını ele geçirmeye, kendi görüşlerini orada etkili kılmaya ve programını uygulamaya çalışır. Kritik nokta, bu ele geçişin yöntemidir. Devleti ele geçirmeye çalışanların bunu şiddet yoluyla, örneğin bir darbe ile yada genel ayaklanmayla gerçekleştirmeye çalışmalarıdır suç olan."

Bu arada Fethullah Gülen'in avukatları giyabi tutukluluk kararının kaldırılması için Ankara DGM'ye başvurular. Bu başvuru sonucunda da Fethullah Hoca hakkındaki giyabi tutuklama kararı kaldırıldı. Ankara'daki DGM heyeti tatil-deydi. Heyet oluşturulamadı. Dosya, en yakın mahkeme olan İstanbul DGM'ye geldi. İstanbul

Fethullah Gülen

2 No'lu DGM, Gülen'in giyabi tutukluluk halini kaldırdı. Giyabi tutuklama kararı hakkında Ecevit: "Başbakan olarak yargının kararını tartışma hakkım yok ama bir insan olarak sayın Fethullah Gülen hakkında böyle bir karara varılmamasından üzüntü duyduğumu söyleyebilirim. Bu yargı sürecinin aklanma ile sona ermesini temenni ederim" dedi.

DÜŞÜNCEYE ÖZGÜRLÜK HERREK İÇİN

Farklı fikirlerdeki aydınlar Düşünce Özgürlüğü'nün önündeki engellerden 312. maddenin kaldırılması için bir araya geldiler. Necmettin Erbakan, H. Celal Güzel, Murat Bozlak, Akın Birdal, Eşber Yağmurdereli'nin cezalandırılmalarına sebep olan sözleri taşıyan "Düşünceye Özgürlük: Herkes İçin" isimli kitap kitlesel katılımı ile basılacak. Düşünce Suçuna Karşı Girişim Grubu'nun sözcüsü Şanar Yurdatapan, "1995'ten bu yana, hangi düşünce ya da inanç grubundan olduğuna bakmaksızın 60'a yakın düşünce suçlusu yazıyı taşıyan kitap ve kitapçığa yayıncı olarak adımızı koyduk. Bu yazıları yazanların kaderlerine ortak olduk, elimizi taşın altına koyduk. Ama bu taş bir avuç insanın kaldırabileceği kadar küçük değil. Gelin siz de elinizi sokun onun altına, hep birlikte kaldıralım" dedi.

Bu arada Düşünceye Özgürlük -2000 isimli kitaba imza atan, içerinde Şanar Yurdatapan, Mazlum-der Başkanı Yılmaz Ensaroğlu, KESK Başkanı Siyami Erdem, DİSK Genel Başkanı Vahdettin Karabay, Etyen Mahçupyan, Lale Mansur, Zuhul Olcay, İHD Genel Başkanı Hüsnü Öndül, Hak-İş Genel Başkanı Salim Uslu, Yazarlar Birliği Genel Başkanı Atilla Maraş gibi isimlerin bulunduğu 16 kişi İstanbul 5 nolu DGM'de yargılanmaya başladılar. Duruşma 17 Ekim 2000 tarihine ertelendi.

"Düşünceye Özgürlük: Herkes İçin" isimli kitap için imza kampanyası 14 Ağustos 2000 tarihinde başlatıldı. Hedef 1.000.000. imza ve kampanya 20 Eylülde son bulacak. Düşünceye Özgürlük: Herkes İçin kitapçığına yayıncı olarak katılmak isteyenlerin imzaları "biz aşağıda imzası bulunan kişiler, içeriklerinden tümüyle bağımsız olarak, katılıp, katılmadığımız sorusunu dikkate almaksızın, her türlü düşüncenin özgürce ifade edilebilmesini savunmak amacıyla, içinde Prof. Necmettin Erbakan, Hasan Celal Güzel, Murat Bozlak,

Necmettin Erbakan

Akın Birdal ve Eşber Yağmurdereli'nin cezalandırılmalarına neden olan sözlerinin yer aldığı Düşünceye Özgürlük: Herkes İçin adlı kitabın yayıncısı olmayı kabul ediyoruz" formuyla toplanacak.

Yeni Şafak 14 Ağustos tarihli manşetini bu konuya ayırmıştı: "Haydi Türkiye Suç İşlemeye." Haber kampanyanın sebebini de açıklıyordu: "Kampanyanın temel ilkesi Voltaire'nin 'görüşlerinizin hiç birine katılmıyorum. Ama bunları açıklayabilme özgürlüğünüz için sizinle birlikte mücadeleye hazırım' sözüyle özetleniyor."

Kitaba yayıncı olarak da katılan Abdurrahman Dilipak "Düşünce Suçuna Karşı Girişim" başlıklı yazısında bu eylemin sebebini ve hedeflerini açıklıyordu: "**Bu eylem sonuçta tüm hukuk devletlerinde saygı ile karşılanan bir sivil itaatsizlik ve vicdani ret hareketidir.... İnanç ve fikir üzerindeki hukuk dışı baskıların değiştirilmesi için ancak böyle kamuoyu oluşturabiliriz. Yasakların kalkmasını ancak böyle sağlayabiliriz....** Biliyorum bazılarına Erbakan'ın suçuna(!) iştirak ederken neden ötekilere destek vereceği sorusunu sorabilir. Bakın, önce şunu kabul edelim, benim birilerine uzaklığım, birilerinin bana olan uzaklığına eşittir. Özgürlükler herkes içindir... İkincisi, İnsan Hak-

ları mücadelesinde temel kural şu: **Haksızlık kimden gelirse gelsin, kime yönelik olursa olsun, mazlumun yanında, zalimin karşısında olacağız...** Fikir suç olmaktan çıkacak.”

Bu arada Türkiye 34 yıldır imza atmadığı iki BM sözleşmesine imza attı. Medeni ve Politik Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin imzalanması, AB adaylık sürecinde hazırlanan programda yer alıyordu. **"Eğer Sözleşmeler TBMM'de onaylanırsa idam ve 312'nin kaldırılması gerekecek. Yeni Şafak bu haberi "Ah Bir de Uygulansa..." başlığı ile verdi. Ömer Çelik 'Türkiye için yeni standartlar' başlıklı yazısını (Yeni Şafak -19 Ağustos 2000) bu konuya ayırmıştı: "Gelinen noktada, Türkiye ne kendi içinde toplumsal taleplerden kaynaklanan ekonomik, sosyal ve kültürel hakları görmezden gelebilecektir ne de toplumsal taleplerin siyasi temsile dönüşme sürecinde yaşanan sorunları dünyanın bildiği legal yöntemlerle çözmenin dışına çıkan uygulamalara zemin olabilecektir."**

OYA AKGÖNENÇ'E İHANET

16 Ağustos tarihli, milliyet Manşetine FP milletvekili Oya Akgönenç'i taşımıştı. "İHANET" başlıklı haberde "FP'li Akgönenç, BM'de kendi ülkesini ağır dille itham eden ilk parlamenter oldu: Türkiye'de Kürt, Çerkez Arap azınlıkların hiç bir hakkı yok" deniyordu. Tabi ki bu haber bazı

Oya Akgönenç

çevrelerin FP'ye karşı yeni bir saldırısı için zemin de oluşturdu. Haber üzerine bir basın toplantısı yapan Akgönenç iddiaları yalanlayarak haber yapanlar hakkında dava açacağını söyledi. Akgönenç "konuşmamda etnik veya

başka bir türlü azınlıkların haklarının gasp edildiğine dair tek bir cümle geçmemiştir" dedi. Daha sonra basına dağıtılan konuşma metninde de böyle bir ifadenin olmadığı görüldü. Oya Akgönenç'i Milliyet'in manşetine taşıyan bölüm "Türkiye'de siyasiler, yazarlar, medya mensupları ve Türk aydınları, düşünce ve düşüncelerini ifade konusunda ciddi kısıtlamalarla karşılaşmaktadır. Kökenleri ne olursa olsun Türk, Çerkez, Kürt, Arap, Gürcü veya Arnavut tüm Türk aydınları düşünce ve ifade konusunda aynı kısıtlamalar ve insan hakları ihlalleri ile karşılaşmaktadır." şeklinde idi.

Konu ile ilgili ilginç bir haberse Yeni Şafak'ta çıktı: "Milliyet'ten Yalan İtirafı"(19 Ağustos 2000) başlıklı haberde "Milliyet Gazetesi yayın yönetmeni Yalçın Doğan'ın telefonla görüştüğü Akgönenç'e 'Konuşma metniniz önüme geldi. O ifadelerin olmadığını gördüm. Hata etmişiz' dediği belirtildi. Doğan, Akgönenç'in 'neden ABD vatandaşı olduğumu yazdınız?' sorusuna ise 'Öyle değil misiniz? Ben bilmiyordum; diye cevap verdi.'" deniyordu.

Recai Kutun'ın olaya dair yorumu birisi ise oldukça ilginçti: "...şöyle bir ihtimal düşünüyorum: Muhtemeldir ki Milliyet gazetesinin oradaki temsilcisi herhalde yeterli İngilizcesi olmadığı için söylenenleri doğru anlamamış olabilir." (Akit -19 Ağustos 2000)

Hüseyin Üzmez ise olayın farklı bir yönünü gündeme getiriyor: "Önümüzdeki ay içinde FP'nin kapatılma davası bir karara bağlanacak ya... Bir cayırtı koparmanın, havayı bulandırmmanın, bulanık suda balık avlamanın tam zamanı... Fırsat arıyorlardı. Çabuk buldular... Bir kaşık suda fırtına koparmaya çalışıyorlar." (Akit -19 Ağustos 2000)

İMAM HATİPLİLERDEN MUHTEŞEM VE BURUK VEDA

8 Yıllık eğitime geçilmesi ile orta kısımlarına öğrenci alınmayan İHL'lerin orta kısımlarının son mezunları önemli başarılarla imza attılar. 2000-Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı'nın birinciliğini Güngören Anadolu İHL öğrencisi İkbâl Şencan kazandı. Sınavlarda Kayseri Melikgazi Anadolu İHL öğrencisi Hatice İslamoğlu da toplam ağırlıklı standart puan türünde ikinciliği, fen ağırlıklı standart puan türünde de üçüncülüğü elde etti. Meslek liseleri alanında Türkiye birincili de Melikgazi İHL öğrencisi Muhammed Ziya Paköz kazandı.

Böylesine başarılı öğrenciler yetiştiren İHL'lerin kapanması bazı vicdanları sızlatır mı dersiniz?

HÜKÜMETİN DEPREM SOYGUNU

17 Ağustos depreminin 1. yıldönümü deprem bölgelerinde yapılan törenlerle anıldı, hiç kapanmayan acılar tekrar yaşandı. Ancak bu arada başka soru(n)lar da ortaya çıktı. Bunların en önemlisi, deprem paraları idi. Akit konuyu "2.9 KATRİLYON NEREDE?" ile gündeme taşıdı. Konu gündeme geldikten sonra, başbakan, depremden bu yana geçen bir yılda yapılanları anlattığı toplantıda gazetecilerden depremle ilgili sorularını yazılı olarak vermelerini istedi. Yeni Bin yıl'ın 18 Ağustos manşeti "Ecevit'e Sorular" dı.

Bu arada konuyla ilgili ilginç bazı haberler de çıkıyordu. Yeni Şafak'ta çıkan (19 Ağustos 2000) "Yardımlar denetimsiz" başlıklı haber de bunlardan biri idi. Haberde şöyle deniyordu: "Ekonomik düzenlemeler yapmak için aldığı yetki ile kıyım kararnameyi çıkarmak isteyen hükümetin, deprem yaralarının sarılması için aldığı yetkiyle de, deprem yaralarının Sayıştay denetimi dışına çıkarılmasına ilişkin kararname çıkardığı anlaşıldı. Söz konusu kararname ile deprem yardımlarından yapılan harcamaların denetlenmesinde Meclis devre dışı bırakılmış oldu." Aynı haberde yardım skandalları şöyle sıralanıyordu: "Yardım düşük faizle değerlendirildi, yardım paraları ile yapılan harcamalarda KDV tahsil edildi, İller Bankası'ndan belediyelere yapılan yardımlardan komisyon alındı, depremde belediyelere yapılan yardımlardan başka belediyeler de yararlandırdı."

Olayı manşetten veren Milliyet ise (18 Ağustos 2000) "halk sabaha kadar hesap sordu: PARALAR NEREDE" başlığını kullandı. Aynı haberde "İsyan ettiren tablo" da verilmişti.

Bağış: 151 trilyon TL

Dış Kredi: 2 Katrilyon TL

Deprem vergileri: 2 Katrilyon TL

Bugüne kadar yapılan harcamalar: 1 Katrilyon 32 Trilyon 457.800 Milyar.

Yıldönümü sebebi ile KESK' e bağlı Eğitim-sen, deprem bölgesi illerine yönelik hazırladığı 'deprem bölgesi eğitim sorunları raporunu' kamuoyunun dikkatine sundu. Eğitim-sen Genel

Başkanı Alaaddin Dinçer "sadece Dünya Bankası'nın deprem bölgesindeki eğitim kurumlarının ihtiyaçları için 38 trilyon kredi verdiğini ve bu paranın nerelere harcılandığını bilmediklerini" kaydetti.

YOLSUZLUK EKONOMİSİ

Son günlerde İçişleri Bakanlığı önemli operasyonlara imza attı. Ancak bu operasyonlar şirketlere yapılan operasyonlar: Balina operasyonu, paraşüt operasyonu, matador, kartal operasyonu bunların ilk akla gelenleri. Saadettin Tantan İzmir'de yapılan bir toplantıda, "Ülkemizi yok eden yozlaşmayı önleyecek çalışmalar konusunda bakanlığımız mensuplarına büyük görev düşüyor" diyerek ekonomik ve ahlaki yozlaşmaya dikkat çekti. Tantan "Ahlaki yozlaşmanın önüne geçmek için mücadele verdiklerini" ifade ederek "bölücü terörün değil, yolsuzluk ekonomisinin, Türkiye'nin birinci tehdidi olduğunu kaydetti." (Akit - 30.7. 2000).

Sayıştay binasında çıkan yangının mali operasyonların peşinden gelmesi de dikkat çekti. Star "Balya Balya Balina Yandı" manşetli haberinde (28.8.2000) "Hükümet 15 yıl aradan sonra Balina adı verilen operasyonla hayali ihracatçıların üstüne gitmeye başladı. İzmirde siyasilerin, hakimlerin karıştığı 100 trilyonluk hayali ihracat ortaya çıktı. Gaziantep ve Bursa'da hayalîciler tutuklandı. 'Bunlar bir şey değil operasyonun arkası gelecek' deniliyordu ki Sayıştay yangını başladı. Sayıştay eski başkanı ve FP milletvekili Vecdi Gönül esrarengiz yangınla ilgili olarak şu çarpıcı iddiayı dile getirdi: "...Devletin tüm harcama belgeleri oradaydı. Hayali ihracatçılara maliyenin ödediği KDV'lerin belgeleri de oradaydı. Hepsi kül oldu denildi."

Yüzbaşı ve General

Alev Er

Kemal Tahir okumuşsanız, "Cehennem Yüzbaşı"yı bilirsiniz. Ama "cehennem yüzbaşılar"ı ve ötekileri bilemeyebilirsiniz, çünkü çoğunun öyküsü yazılmadı bugüne kadar. Onlardan birisinin öyküsünü, Aktüel editörü Defne Asal'ın bir yıl önceki kaleminden aktarmak istiyorum.

Yüzbaşı Yakup Baykan ordunun gözbebeği bir askerdi. Gözünü budaktan sakınmadığını söylerdi amirleri, arkadaşları, onunla övünürlerdi. Bununla kalmamış, altı yıl önce, "Şırnak ve Ağrı'daki görevlerinde gösterdiği örnek başarıdan ötürü" onu üstün cesaret ve feragat şeridiyle ödüllendirmişlerdi.

Ama bir gece, bu üstün cesaret ödüllü yüzbaşığı, Şırnak'tan zorlukla ulaştığı Erzincan'da ordu evine almadılar, korkunun nöbet saatinde sokakta kalıverdi, eşi başörtülüydü çünkü.

Yüzbaşı Yakup'un, ateşini kimin tutuşturduğunu bir türlü anlayamadığı cehennem yılları böyle başladı. Refah Partisi'nin iktidara yürüdüğü günlerdi ve Yakup Baykan, sonraki yılların kendisi için de tersine işleyeceğini birgün komutanından aldığı yazılı bir uyardan anladı: "Kasıtlı olduğuna inanmasak, dini duygularla uygulandığını kabul etsek bile, şu anda tesettüre uygun giyinmek bir siyasi görüşün simgesi ve propaganda aracı olmuş durumdadır. Eşiniz gerek ev ziyaretleri, gerekse yemekli aile toplantıları şeklinde, ki sosyal etkinliklere tesettürlü kıyafetlerle katılmaktadır. Sizi uyuyorum. Eşinizin giyim şekline etkide bulunmak vazifenizdir. Rica ederim..."

Rica, Yüzbaşı Yakup için emirdi ve uygulayacak oldu; ama komutanın talebi Zehra Hanım için aynı anlamı taşııyordu doğal olarak, "dini inancın gereği"ni amir öyle istedi diye yerine getirmemezlik edemezdi, etmedi de.

Kabus böyle başladı Baykanlar için; eş, ahbap ziyaretleri bitti, Yüzbaşı Yakup'un düne keder canı, ciğeri olan arkadaşlarının sıcak tebessümlü merhabaları bitti. Yüzbaşı iki ateş arasında kaldı evliliğinin yedi, mesleğinin onyedinci yılında; ya eş ya asker oca-

ğı. Yol ayrımını Zehra Hanım da farkettiler, eşinin seçimini kolaylaştırmak için birgün şakağına dayadığı tabancayı, elinden zor aldılar...

Yakup Baykan, Yüksek Askeri Şura'da atılmış, "major depresyon"lu eşinin tedavisiyle uğraşan bir buçuk yıllık emekli bir asker bugün. İki ocağı da dağıldı; biri yarım, öteki tümüyle.

Ama dünyanın her yerinde haber olabilecek bu büyük dramı ve benzerlerini Aktüel dışında yazan olmadı bugüne kadar. Sorulduğunda hep "Korkuyoruz" dendi.

Oysa suskunluğun nedeni sadece korku değildi. Birileri bu masum ve anlaşılır duygunun arkasına saklanıp canı istedikçe onunla elinin kirini silebileceğine inanmıştı bir kere.

Bunun böyle olduğunun yeni bir kanıtı, geçen günlerde bir gazetenin manşetindeydi: "Buruk general." 28 Şubat'ın en gözde sözcülerinden Tümgeneral Erol Özkasnak'ın, Yüksek Askeri Şura kararıyla emekli edilmesine kırıldığı yazıyordu bir yazar.

Yaş'ın öteki mağdurlarıyla ilgili bugüne kadar tek satır yazmamış, bunu muhtemelen Özkasnak'ın muvazzaf günlerinden duyduğu korkuyu bahane ederek yapmamıştı ama, şimdi, sanki başkalarından duymuş gibi, bu kırgınlığı aktarıyordu yana yakıla...

Askerlikte bir uygulama vardır; savaşta, özellikle göğüs göğüse muharebede, subaylar rütbe ve apoletlerini sökerler; güvenlik gerekçesiyle ve astlarına onlardan biri olduklarını göstermek için. Merminin rütbesiz olduğu için kendisine daha şefkatli davranmayacağını bilen askere de iyi gelir bu uygulama, adalet hissi verir.

Türkiye, bu hissini insanların semtine uğramadığı bir savaş yaşadı 28 Şubat sürecinde. Ama bu tür her savaşta olduğu gibi, bu savaşta da apoletler, rütbelere söküldü, sökülüyor; önce kaybedenlerin, sonra da kazananların apoletleri.

Bu, savaşın adaletidir...

(Y. Binyıl, 12.8.2000)

ORTADOĞU Türk-İsrail Eksenini Sarsılıyor mu?

Türk kamuoyu İsrail Başbakanı Ehud Barak'ın Ankara ziyaretini tartışırken *Stratfor* araştırma kuruluşu ziyaretin gözden kaçan bir yönünü tesbit eden ve (bu çerçevede) *Türkiye ile İran* arasında son günlerde yaşanan yakınlaşmayı konu alan bir rapor yayımladı. Rapor, iki ülke arasındaki yakın ilişkilerin ekonomik büyümeye yönelik planlara hız kazandıracağını ifade ediyordu. Ayrıca güvenlik işbirliğini artırmaya yönelik iki ülke arasında yapılan son anlaşmanın, aradaki çekişmenin kaynağını ortadan kaldırmayı hedeflediğini belirtiyor ve bölgenin en önemli iki ülkesi olan Türkiye ve İran arasındaki işbirliğinin Ortadoğu'daki diğer ülkelerde endişeye yol açacağını ve zaten zayıf durumdaki güç dengesini tehdit edeceğini ileri sürüyordu.

Rapora göre, her iki ülkenin de işbirliği yapmak için hem ekonomik hem de stratejik sebepleri bulunuyor. Aynı zamanda İran'la yapılan bir güvenlik anlaşması, Türkiye'ye hem saldırıya açık olduğu cephelerden birini garanti altına alma hem de diğer cephelerdeki Suriye ve Irak'tan gelecek tehditlere karşı bölgede güçlü bir müttefik kazandırma imkanı verecekti. İran ise Türkiye ile işbirliği yaparak ekonomisini güçlendirecekti.

Raporda ayrıca Türkiye'nin İran'dan 3 milyar metreküp doğalgaz alacağı ve bu sayede iki ülke arasındaki ticaret hacminin 2001 yılı itibarıyla 1.5 milyar dolara ulaşacağı ifade ediliyor. Barak'tan birkaç gün önce Türkiye'ye gelen İran Dışişleri Bakan yardımcısı Muhsin Eminzade, Ankara ile Tahran arasındaki güvenlik işbirliğinin geliştirilmesine hiç bir şeyin engel olamayacağını söylemişti.

Barak ve Ecevit Türk-İsrail dostluğu (I) için kadeh kaldırıyor.

cağını söylemişti. Türk-İran yakınlaşması İsrail'de derin bir endişeye yol açtı. Eminzade'den sonra Ankara'ya gelen Barak, "Türk-İsrail eksenini" çerçevesinde ilişkilere taze bir kan vermeyi amaçlıyordu. Gözüken o ki, Türk-İran ilişkilerinin gelişmesi, Suriye ve İran'a karşı oluşturulan Türk-İsrail ekseninin yara alması anlamına geliyor. Umalım ki Türkiye, çıkarlarını komşu ülkelerle dostluk ilişkilerini geliştirerek güvence altına alabileceğini idrak etsin.

İSRAİL/TÜRKİYE Barak'ın Ankara Ziyareti

İsrail Başbakanı ve Savunma Bakanı Ehud Barak 28 Ağustos'ta Ankara'daydı. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Başbakan Ecevit ile görüşen Barak'ın ziyaret süresi kısa fakat yoğundu. Görüşmelerde Ortadoğu barış süreci, savunma işbirliği ve su meselesi gündemin ana konularıydı. En önemli gündem maddesi ise şüphesiz sürekli tökezleyen savunma ihaleleriydi. Aynı zamanda Savunma Bakanı da olan Barak'ın asıl hedefi, son dönemde gerginleşen ve çıkmaza giren Türk-İsrail savunma işbirliğini yeniden bir yola koymaktı. Çünkü yakın dönemde gelişme gösteren Türk-İran ilişkileri de İsrail'in epey canını sıkıştırmıştı. Bu konuda İsraililerin ne kadar başarılı olabildiğini ve görüşmelerde neleri elde ettiğini bekleyip göreceğiz. Umalım ki bu pazarlıklardan Türkiye kârlı çıksın.

İSRAİL

Ava Giden Avlanır Bazen!

Kurt dumanlı havayı, İsrail askerleri ise gece baskınlarını sever. Her zaman olduğu gibi yine bir bahane bulmuşlardı. 26 Ağustos'u 27'ye bağlayan gece 100 kadar İsrail askeri Hamas mensuplarından Mahmud Ebu Hannud'u yakalamak bahanesiyle Assra El-Şimaliye köyüne girdi.

Ehud Barak

askerlerin kurşunlarıyla yaralandı. Yaralanan çok sayıda sivil saatlerce İsrail askerleri tarafından bekletilirken yardım için gelen ambulanslar da geri çevrildi.

Çatışmada 3 İsrail askeri ölürken 9'u da yaralandı. Mahmud Ebu Hannud ise yaralı olarak kaçmayı başardı. Fakat İsrail yetkilisinin ifadesine göre daha sonra Filistin polisince tutuklandı.

FİLİSTİN

İsmail Cem Gazze'de: "Osmanlı Formülü"

Ağustos ayı içinde Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Türkiye'nin Ortadoğu barış sürecine ilişkin telkinlerini iletme için Gazze'ye gitti ve Filistin Lideri Yaser Arafat'la bir araya geldi. Görüşmede Kudüs'te tek hakimiyetin İsrail'e ait olamayacağını belirten Cem, Osmanlı hoşgörüsunü de örnek göstererek Harem el-Şerif'te Yahudilerin de ibadet etmesine imkan tanıyan bir formülün benimsenmesi mesajını verdi. Cem'in ifadesinde yer alan Türkiye'nin telkinleri şu görüşler üzerinde temelleniyordu:

"Clinton, Barak ve Arafat'ın liderliği barış sü-

reci için büyük bir şanstır. Bu fırsat kaçırılmamalıdır. Aksi halde ABD'de gelecek yeni yönetim mevcut politikayı sürdürmesebilir. Filistin Devleti'nin ilanı gibi kazanılan ivmeyi kesecek tek taraflı davranışlar elde edilen barış fırsatının kaçmasına yol açabilir. Aynı şekilde İran'ın ev sahipliğindeki bir toplantı veya İKÖ'nün Kudüs komitesinin toplantısı gibi girişimler barış sürecini olumsuz etkileyebilir.

Kudüs'ün özel bir durumu vardır. Sadece İsrail'in tek başına bir egemenliği söz konusu olmaz. Kudüs bütün Müslümanlar için büyük önem taşır. Ancak Osmanlı örneğinden yola çıkılarak Harem El-Şerif'in yahudilerin de ibadetine açık olmasına hoşgörü gösterilebilir ve bu çerçevede ikili bir egemenlik söz konusu olabilir.

Türkiye'nin arabuluculuk rolüne soyunması söz konusu değildir. Ancak Türkiye yapıcı katkıda bulunmaya hazırdır."

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Savaşlara Ruhani Çözüm

Birleşmiş Milletler'in "Milenyum Zirvesi" çerçevesindeki etkinlikler geçtiğimiz Ağustos ayının 28'inde başladı. İlk etkinlik 2 binden fazla dini lideri bir araya getiren "Dünya Barışı Zirvesi" kapsamındaki "Din ve Ruhani Liderler Zirvesi"ydi. Geçtiğimiz 10 yıl içinde, 100'den fazla yeni çatışmanın din nedeniyle patlak verdiğini gözönüne alan BM yetkilileri, dünya barışı için "ruhani dünyanın da desteğine ihtiyaç duyulduğu" düşüncesiyle hareket ettiklerini söylüyorlar.

İlk kez düzenlenen zirveye katılan liderlerden bazıları Kuzey İrlanda, İskoçya, Kamboçya ve Bosna gibi çatışma bölgelerinde barışın sağlanabilmesi için kilit roller üstlenmiş kişiler. En yoğun katılımı ise müslüman liderlerin gerçekleştirdiği ifade ediliyor.

Gerçekleştirilen toplantının odaklandığı dört ana konu var: Dini liderlerin barışı sağlamak için arabulucularla el ele çalışması, savaş sona erdikten sonra çatışmanın yeniden alevlenmesini engellemek için "uzlaşma ve affetme", çatışmanın sebeplerinin ortadan kaldırılması ve çevreye verilen zararın önüne geçilmesi.

Gönül isterdi ki bu önemli zirveye Türkiye'nin "ruhani liderleri" de davet edilseydi. Aca-ba bizim "ruhani liderlerimiz" böyle önemli bir toplantıya layık mı görülmediler, yoksa layık mı değillerdi? Toplantıya sadece evden kovduğu-

muz yaramaz(!) kızımız Merve Kavakçı hanımefendi Türkiye milletvekili kimliğiyle davet edilmişti. "Büyüklerimiz" bu tür toplantıları iskalayarak dünyadan tecrit olduklarına hayıflanacakları yerde Merve Hanım'ın toplantıya kim adına katıldığı tartışmasıyla oyalandılar.

ORTA ASYA Yetiş Ey Putin!

Orta Asya'da sıkışan Rusya'yı yardıma çağırıyor. Fakat "himmete muhtaç dede, gayrına nasıl himmet ede?"

Ağustos ayı sonlarında Özbekistan İslam Hareketi üyesi savaşçılar, Özbekistan'ın başkenti Taşkent'in 100 kilometre yakınına kadar ilerlediler. Meydana gelen çatışmada iki Özbek askeri öldü, üçü de savaşçılar tarafından rehlin alındı.

Özbekistan İslam Hareketi mücadelesini

1992'den beri sürdürüyor. Beşbinden fazla savaşçıya sahip olan hareket Özbek ve Kırgız yönetimleriyle silahlı mücadele halinde. Tacikistan'da üslenen harekete Afganistan'daki Taliban güçlerinin de destek verdiği tahmin ediliyor. Çatışmaların yayılması üzerine bölge ülkeleri devlet başkanları Orta Asya'da "güven ve istikrar" sağlanabilmesi için Rusya'ya bölgede daha etkin rol oynama çağrısında bulunuyorlar! Rus askeri yetkilileri ise "aşırı dincilere"(!) karşı savaşılması için ortak bir komutanlık kurulması çağrısında bulunuyorlar.

Roket ve zırhlı araçlara sahip olan Özbekistan İslam Hareketi geçen yıl da benzer saldırılar düzenlemişti.

Bölge yönetimleri üzerinde Rusya'nın ağırlığı gün geçtikçe artıyor. Çünkü bu yönetimler kendi iktidarlarını sadece Rusya'nın koruyabileceğine inanıyorlar. Bu da Rusya'nın işini kolaylaştırıyor.

AZERBAIJAN Elçibey Vefat Etti

Azerbaycan Halk Cephesi Lideri ve Azerbaycan eski Cumhurbaşkanı Ebulfeyz Elçibey geçtiğimiz Ağustos ayı içinde 62 yaşındayken prostat kanseri nedeniyle tedavi görmek üzere geldiği Türkiye'de hayata gözlerini yumdu.

1938 yılında Nahcivan'ın Keleki kasabasında doğan Elçibey, Bakü Devlet Üniversitesi Doğu Dilleri Enstitüsü Arapça bölümünden 1962'de mezun oldu. 1963-64 yılları arasında Mısır'da tercümanlık yaptı. 1970'lerde ise Azerbaycan'ın bağımsızlığı için çalışmaya başladı.

80'li yılların sonunda Sovyetler Birliği dağılırken Elçibey'de ülkesinde bağımsızlık ipini göğüslemeye çalışıyordu. Üç büyük hedefi vardı: Azerbaycan'ın bağımsızlığı, Karabağ'ın Ermenilerden temizlenmesi ve İran'daki Azeri bölgesiyle Azerbaycan'ın birleşmesi.

Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra ilk Cumhurbaşkanı olan Elçibey, çok sevdiği ve "ikinci vatanım" dediği Türkiye'de öldü. Uğruna çok şeyi feda edebileceğini söylediği Türkiye uzun süredir Elçibey'i yalnız bırakmıştı. Bu yüzden pekçok "dostlar" gibi o da Türkiye'ye kırılgan olarak göçüp gitti. Umalım ki kırılan son "dost" olsun.

CEMAL EL-BENNA İhvan Hareketi'ni Değerlendiriyor

İslam dünyasında önemli bir yeri olan İhvan-ı Müslimin'in kurucusu Hasan el Benna'nın kardeşi olan Cemal el-Benna ortaya koyduğu farklı fikirleriyle yeniden gündeme geldi. Cemal el-Benna ile el-Mecelle dergisi bir röportaj yaptı. Biz bu röportajın İhvan Hareketine dönük değerlendirmeler yaptığı bölümünü yayınlıyoruz.

Tarikat'tan Davet Hareketine

Kurucusu ağabeyiniz olmasına ve çok yakınında yaşamanıza rağmen hiçbir zaman İhvan-ı Müslimin Cema'atinin bir üyesi olmadınız. Ama 8 Aralık 1948'de Cem'aat'in İrşad Mektebinin azalarıyla birlikte siz de tutuklanmıştınız?

Evet, mutlak anlamda hiçbir zaman İhvan Cemaatinin bir üyesi olmadım. Fakat onlarla zaman zaman yardımlaşma, dayanışma içerisinde girdim, bu yüzden o zaman onlarla birlikte beni de tutukladılar. Nitekim o dönemde, siyasi polis şefi İhvan'ın yanına gidip gelir, onlarla birlikte oturur ve kimi zaman bana, niçin İhvan'a katılmadığımı sorardı.

İhvan'a mensup bazı kişiler, sizin düşüncelerinizin ağabeyinizin düşüncelerinden tamamen farklı olduğunu, hatta bu düşüncelerinizle, onun ismine, anısına kötülük ettiğinizi söylüyorlar?

Böyle söyleyenlere şu şekilde kolay bir cevap verebilirim. Şimdi biz 2000 yılında yaşıyoruz. Oysa üstad el-Benna -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- 1949 yılında şehid edildi. Yani burada onun şehid edildiği zaman ile, benim şu andaki düşünce yapım arasında 50 yıldan fazla uzun bir süre var. Eğer Üstad el-Benna şu zamana kadar hayatta kalabilseydi onun düşüncelerinde de müthiş değişimler, gelişmeler olacaktı. Çünkü o gerçekten ileri görüşlü, vizyon sahibi, esnek bir kişiliğe sahip idi. Buna şöyle bir örnek verebilirim; İhvan Cemaati, 1928 yılında İsmailiye'de kurulduğu zaman, tam bir tasavvufi tarikat şeklinde ortaya çıkmıştı. Teşkilat sadece bu yönde etkinliklerde bulunuyordu. O zaman bu teşki-

latta bulunanların hiçbirisinin siması zihnimden silinmemiş, hala capcanlı bir şekilde duruyor. Okudukları marşların, ilahilerin sesi bile hala kulaklarımda. Tarikatın diğer tarikatlardan ayırtılması için kendilerine özgü yeşil giyisileri vardı. Kemere benzer kuşak giyerlerdi. Bundan 20 yıl sonra, yani 1948'de İhvan-ı Müslimin, faaliyetlerini Kahire'de sürdürmeye başladı. Teşkilatın bundan sonraki yılları, hep bu kentte geçti. Teşkilat orada, bir süfi tarikatı yapısından vazgeçip İslam'ı, yeni bir yaşama projesi, dünya görüşü olarak insanlara sunan bir (da'vet) teşkilatına dönüştü. Eğer teşkilat bu duruma geldikten sonra, el-Benna'nın hayatı 20 yıl gibi bir süre daha uzasaydı, İhvan Hareketi'nde daha başka birtakım önemli gelişmeler, ilerlemeler, değişimler olacaktı.

Siz ağabeyinizin hayatında da kadının özgürleşmesini savunuyordunuz; ağabeyiniz bu fikrinize karşı çıkmıyor muydu?

Ağabeyim her zaman ötekinin düşüncesine saygılı olmuştur. Ve o, hep şuna inanırdı; zaman unsuru, meselelerin çözümlenmesinin önemli bir parçasıdır. Eğer ortada bir sorun var ise, bu zamanla mutlaka çözülebilirdi, ona göre. Bir de ağabeyim hikmete inanan bir insandı. Sözel geliş henüz fikren, zikren hazırlıklı, donanımlı olmayan bir kimseyi teşkilata çekmemek gerektiği kanatindeydi.

İhvan Hareketi'nin Durağanlaşması

İhvan Hareketinin Şeyh el-Benna'nın öldüğü dönemden itibaren durağanlaştığına, donuklaştığına ve bu hareketin üyelerinin artık bundan sonra kendilerini bulamadıklarına inani-

yor musunuz?

Evet, hadisenin böyle olduğuna yüzde yüz inanıyorum. Hatta el-Benna'nın şehadetinden önce ulaştıkları noktadan bile gün gün, adım adım geriye gittiklerine inanıyorum. Mesela üstad el-Benna vefatından önce sıkı sıkıya bağlı olduğu selefi çizgiden vazgeçmeye başlamıştı. Zira o zekası, vizyonu, ileri görüşlülüğü ve esnek yaklaşımı sayesinde, 40'lı yıllarda, çağın getirdiği problemleri, daha geniş çerçevede kucaklayabilmesi için, başlattığı hareketin boyutlarını genişletebilmişti. Ağabeyim verimliliğinin tam zirvesinde iken öldürüldü. Onun öldürülmesi bir anlamda, tüm İhvan Hareketi'nin öldürülmesi gibiydi.

Özellikle onun ölümünü izleyen son derece karmaşık ve içinden çıkılması zor koşulların ortaya çıktığı o dönemlerde. Zira İhvan Hareketi, 23 Temmuz 1952 Nâsır devriminin gerçekleştirilmesindeki en önemli amildi. Çünkü Abdünnasır ve onunla birlikte hareket eden büyük bir grup, Cemaatle sıkı ve güvenilir ilişki içindeydi. Hatta Nasır'ın yanında yer alanlardan bazıları, İhvan'dandı. Ne varki El-Benna'dan sonra onun yerine geçen ve Cemaatin genel başkanı olan Hasan el Hudaibi politik dehası olan, koşullara göre esnek davranmayı beceren, manevra kabiliyeti yüksek bir lider değildi. Daha çok bir kanun, sıradan bir hukuk adamıydı. Herhangi yasal bir dayanakla, köşeye sıkıştırılması kolaydı.

Oysa Abdünnasır tam bir komplo ve dümen adamıydı. Komplo hazırlamada, dolap çevirmede üstüne yoktu. Bundan dolayı Hudaibi onun politik manevraları karşısında duramadı, siyasal oyunlarına ayak uyduramadı. Bunun üzerine İhvan ile Abdünnasır arasında kopma meydana geldi. Doğrusu bu kopmanın Abdünnasır, İhvan Hareketi ve Mısır üze-

Aslına bakılırsa İhvan Hareketi'nin bunca büyük hatalara düşmesinin başlıca nedeni, onların lidere mutlak itaat etme ilkesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü onlar mürşide (lider/reise) itaati, müminlerin Allah Rasulü'ne itaati gibi sanıyorlar. Oysa bu, kesinlikle doğru bir tutum değildir. Çünkü Rasul, kendisine vahyedilen bir kişiydi. Oysa hareketin lideri, mürşidi ise öyle değildir, bu hususta mürşid ile Rasul arasında büyük fark vardır.

rinde son derece trajik etkileri oldu. Mesela, devrim hareketinin ardından Nasır, hareketin iletişim görevini İhvan'ın yapmasını teklif etmişti.

İhvan bu görevi üstlenmeye yanaşmayınca durum tamamen tersine döndü. Nasır bu görevi, bu kez solculara/komünistlere verip onlarla birlikte çalışmak durumunda kaldı. Partilerini elimine etme hesapları yaparken, Nasır'ın küçük bir işaretiyle, Nasır'a yaklaştılar, onun güvenini kazanmayı başardılar. Bu yaklaşma sonrasında, iletişim ve diğer alanlarda belli başlı makamları ele geçirmeyi başardılar. Böylelikle devrim hareketinin önde gelen temsilcileri duruma geldiler.

İhvan'ın Öfkesi

Sizin 'İhvan'dan Sonra' adlı kitabınız İhvan üzerinde bir hayli sıkıntı yarattı ve öfkelenmelerine neden oldu. Bu onların artık sonlarının geldiğinin bir işareti midir?

İşin özü bu konuda kesin bir sonuca ve belirgin bir anlayışa ulaşmaktır. Nitekim şu anda bizim yaptığımız da budur. Bunun içindir ki ben bu kitapta onlara karşı olan duygusal bağlardan bağımsız kalarak, İhvan'ın İslam'ı yeniden ihya etme düşüncesini baz olarak aldım ve onun üzerinde durdum. Eleştirilerimi bu paradigmadan hareketle yönelttim. Çünkü onlarla benim aramda, çok eskilere dayanan ve hiçbir durumda silinmeyecek organik ve duygusal bağlar vardır. Bunu inkar edemeyiz. Zira kurulduğu ilk yıllardan bu güne kadar, onları en yakından tanıyanlardan birisi benim. Bu yüzden yıllardan beri onların uğradıkları onca acıklı ve trajik olaylardan, hiç kimsenin etkilenmediği kadar etkilendim.

Ama şu da bir vaki'adır. Aradan bunca yıllar geçmesine rağmen, şu an bile bu teşkilattan sakıncalı/illegal cemaat olarak söz edil-

mektedir. Bunun için denilebilir ki, bu tür eleştirileri, saldırıları yöneltenlerin kötü niyetli, hatalı olmalarının yanı sıra, onlarda da mutlaka birtakım hatalar vardır. Butlaka bir şeyleri yanlış yaptılar ve yapıyorlar demek ki. Nitekim bu eleştirileri, hareketi sona erdirmelerine vesile olsun diye değil, İhvan Hareketi için yeni bir millet olması, hareketin yeni bir dinamizm kazanması için onlara yönelttim. Zira ya bu eleştiriler doğrultusunda bu hareket kendisine bir çekidüzen verir, yeni bir aktivite, yeni bir dinamizm kazanır, bir diriliş hareketini başlatır; ya da Mısır'da sayıları bir hayli fazla olan, benzerleri çok bulunan Şer'îye Vakfı, Sünnet-i Muhammediye Cemiyeti veya Birri ve İhsan Cemiyetine benzer bir hayır kurumuna dönüştür. Bunun dışında başka bir şansı yoktur.

Sizce bu 'Yeniden Doğuş' nasıl olacaktır?

Çağın icaplarına, medeniyetin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte bir proje ortaya koymakla; çağa cevap verecek tezleri ileri sürmekle. Oysa teşkilat mevcut haliyle, bunu yapacak durumda değildir kesinlikle. Üstad El Benna, biraz evvel de dediğim gibi, hayatının sonuna doğru İslam'ı bir yaşama metodu olarak sunmuştu. Fakat o bunu aşama aşama gerçekleştirmeye çalışıyordu. Önce bunu gerçekleştirdikten sonra, ortaya çıkan sonuçları bir elemeyen geçirecek, bazı şeyleri ekleyecek ve bazı meselelerin üzerinde daha da derinleşecekti. Ancak bu tür ekleme ve elemeler için hayatı yetmedi. Onun için ihvanın onun bıraktığı bu yolu izlemesi, bu yöntemleri hayata geçirmeleri gerekiyordu. Ne yazık ki onlar bunu yapamadılar, beceremediler. Çünkü onların bunu yapabilecek ne kudretleri vardı ne de manevra kabiliyetleri. Hatta denebilir ki, El-Benna'nın hareketi getirdiği aşamada bile duramadılar, birkez daha oradan geriye gittiler. Bir de buna, İhvanın başında ileri görüşlü, idare yeteneği yüksek bir yönetimin bulunmayışını da eklerseniz durumun vahameti daha net bir şekilde ortaya çıkar. Bu söylediklerimin hepsini ben, doğrudan kendilerine söyledim. Fakat onlar bunu anlamadılar, kabul etmediler.

Yönetim yeteneği, politik dehası yüksek yönetimin olmayışı bu hareketi sürekli yaşlı bir kadronun kontrolü altında bırakmaktadır. Niçin bu hareketin başına genç, dinamik in-

sanlar gelerek harekete taze kan aşılayamıyor?

Teşkilatın içerisinde demokratik bir yapının ve anlayışın olmayışından. Aslına bakılırsa İhvan Hareketi'nin bunca büyük hatalara düşmesinin başlıca nedeni, onların lidere mutlak itaat etme ilkesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü onlar mürşide (lidere/reise) itaati, müminlerin Allah Rasulü'ne itaati gibi sanıyorlar. Oysa bu, kesinlikle doğru bir tutum değildir. Çünkü Rasul, kendisine vahyedilen bir kişiydi. Oysa hareketin lideri, mürşidi ise öyle değildir, bu hususta Rasul ile mürşid arasında büyük fark vardır.

Ayrıca İhvan hareketi içerisinde, seçime gitme, yönetici ve yönetim kadrosunu seçimle belirleme gibi, demokratik yöntemler yoktur. Çünkü onlar böyle bir yöntemin gerekliliğine hiçbir zaman inanmadılar. İnanamazlar. Oysa yıllardan beri, başlarına gelen bütün belaların arkasında yatan başlıca neden bu idi. Sözelimi el-Benna'dan sonra hareketin başına geçen el-Hudeybi İhvan Hareketi'ne yabancı, fakat onlara inanan, sempati duyan birisi idi. El-Benna'nın ölümünün ardından, hareketin önde gelen dört adamı, lider olmak için birbirine girdiler. Aslında onların hepsi de bu makama layık kimselerdi. Ama aralarından özellikle birisini, seçimle belirleyip oraya getirmeyi, bir türlü beceremediler. Çünkü böyle bir kurumları, böyle bir gelenekleri, böyle bir alışkanlıkları yoktu. İhtilafa düşen bu dört önemli kişi şunlardı: Abdurrahman el-Benna, Salih Aşmavi, Şeyh Ahmed Hasan el-Bakuni ve Abdülhakim Abidini. Bunun üzerine Ravza bölgesinden olmalarından dolayı kendilerine 'Ravzalılar' denilen bir grup ortaya çıktı. Bunlar dediler ki: 'Madem ki bunlar aralarında ihtilafa düştüler, öyle ise biz hareketin başına el-Hudaybi'yi getirelim. Çünkü bu adam kişilikli, ayağı yere basan, güvenilir bir adamdır.'

Yani el-Hudaybi tesadüfen hareketin başına getirildi.

Evet, tamamen öyle. Diğer önde gelen dört adam arasında ihtilaf olduğu ve seçim yöntemiyle aralarından birisini belirlemeye inanmadıkları için, Cemaatin başına tesadüfen o getirildi.

el-Mecelle, 9-15 Nisan 2000, s. 1052.

Çeviren Abdi Keskinsoy

İNSAN MANZARALARI

İnsanlar vardır -yüce dağlar gibi- ol verir, el verir, sır vermezler. İçleri kan ağlarken güldürürler insanı. Siz bu adam hayatta kocamaz zannedersiniz. Oysa yemektir içten içe bilimum haşerat; koca bir çınarın yok olduğunu zamanla müşahede edersiniz.

Erişilmez dağlar vardır dudak ısırtır görenlere. O dağların damarlarında tonlarca madenleri sakladığını alüvyonların hareketleri ortaya çıkarır. O volkan yılların birikiminin tezahürüdür.

Depremeler olur gönüllerde. Çatlayan gönülleri hiçbir su dolduramaz. Onulmaz yaraları hiçbir merhem kapatmadığı gibi. Kılıç yaralarının derinliğinin söz yarasının yanında sözü edilemez.

Gökyüzü açmıştır her canlıya kollarını. Günün birinde kafanızın üzerinden bir katar kuş geçer de haberiniz olmaz. Bilmezsiniz her bir kuşun kursağında sakladığı fırtınaları. Hadi ola ki başınızı kaldırdınız havaya. Ya nostaljik bir iki cümle ile geçiştirirsiniz nefeslerinizi ya da adı üzerinde kuş der, geçirirsiniz sözlerinizi. Hele bir de duman bürümüşse gözlerinizi. Perde perde olur her yer, göremezsiniz güzellikleri.

Şairin ifadesiyle "Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya" sözü sana daha da anlamlı geliyorsa ya sen dünyanın kahrını gönüllü çekmekte ya da çekemeyeceğin yüke sonunda 'rütbe ve mal' olmadığını bile bile omuz vermektesin. Varlığından haberdar olmak düşüncenin anahtarıdır. Bu anahtarın kaybolması ancak aklın terki ile mümkündür.

Bütün yükü sırtında olan, geçimini omuzlarıyla kazanan bir hamal gözbebeğinizin içinde büyüdükçe ne kadar küçük olduğunuzu tefekkür etmeden geçememelisiniz. Alın terinin altın suyuna batırılmış mücevher olduğunu görürseniz dünyayı taşımayı en büyük erdem sayanların yüzlerinde, yüzsüzlere 'selam' deyip geçmenin ne denli bir onur olduğunu algıyorsunuz.

Hani rastlamıştırsınız aylarca, yıllarca çalışarak Almanya'dan gelen gurbetçi diye tabir edilen zevatı kiramlardan birine. Adamcağız yemeden içmeden biriktirdiği üç beş kuruşuyla şöyle fiyakalınsından bir arabayla köyüne döner. Ama aylar ondan çok şey götürmüştür. Ne köy eski köydür ne de köylü. Artık her gülüş sahte, her lokma lezzet fakiridir. Çocuklarıyla kendi çocukluğunu, akranlarına da bakarak kendi büyüklüklerini hatırlar. Ortak bir yön bulamayınca da bir iç çeker nargile dumanı gibi bütün hücrelerine. Her şeyi arabasının arkasına yazdırdığı şu cümle özetler: "Türkiye'de Almanca Almanya'da yabancı!" O artık ne İsa'ya ne Musa'ya yar olmuştur.

Bir gün göreceğiz, göceceksiniz en umulmaz diyarlara. O gün bazı yüzleri balçıktan daha siyah görmek istiyorsanız balçık olmamak için gelin verelim ele omuz omuza. Yürekten söyleyelim türkümüzü, kelimelere ilmek ilmek dokuyalım sevdamızı. Biz seversek gönülden sevelim. Sevgiden kurulu köprüler sevenleri birbirine ulaştıran en kısa mesafelerdir.

"-Hadi gel köyümüze geri dönelim..."

Gül ve Diken

Bir genç hünerli, akil idi. Varzda çalak ve merdane idi; iyi bir gönül sahibi, hakperest idi. Nahivde kuvvetli, belâgatte mahirdi. Fakat (şın) harfini hakkiyle çıkaramazdı.

İyilerden bir zata: "Filân vâizin ön dişleri yoktur" dedim.

Ben böyle deyince o zat kızdı, kızardı: "Bir daha böyle saçma şey söyleme. Sen onun yüzne baktın. yalnız ayıbını gördün. Onda bulunan bu kadar hüner, faziletten aklının gözü bağlandı mı?" dedi.

Baksana büyükler "duru olanı al, bulanığı bırak" demişlerdir.

Ey akıllı zat! Gül diken ile beraber bulunur. Sen diken ile uğraşma gülü demet yap.

Eğer tabiatında daima ayıpları, kusurları görmek varsa, tavusun ayaklarından başka bir şey görmezsin.

Ey donuk yüzlü! Kalbini tertemiz, mücellâ tut. Çünkü bulanık yüzlü, kararmış ayna iyi göstermez.

Her gördüğün göz, kaç güzel değildir. Sen fıstığın içini ye, kabuğunu at.

Çalışıp Dicle'nin önünü bağlamak mümkündür. Fakat kötü fikirli insanların dillerini bağlamak mümkün değildir.

Bazan bir sözü iki kişi dinler; fakat aralarında melek ile şeytan kadar fark vardır. Biri o sözü nasihat olarak kabul eder; o melek sıfatlıdır. Öteki o sözde kusur aramaktan nasihat tarafına bakmaz, o şeytan sıfatlıdır .

Gerek aslan ol, gerek tilki ol; ne mertlik ile, ne hile ile insanlardan kurtulamazsın.

Selamet köşesinde kim oturabilir? Hazret-i Peygamber Aleyhisselam Efendimiz bile kötü insanların dillerinden kurtulamadı.

Eşi, ortağı, zevcesi, oğlu olmayan Cenab-ı Hak için bile işitmedin mi Hıristiyanlar neler söylediler.

İnsanların ellerinden kurtuluş mümkün değildir. Dile düşen insanlara çare, ancak sabırdır.

Bostan ve Gülistan'dan

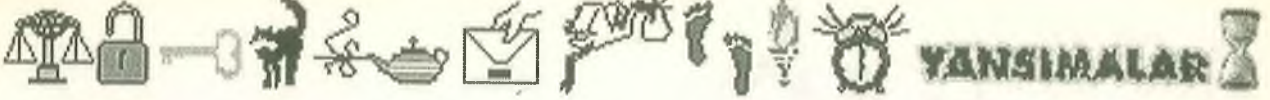
1. gül — Ol..
2. " — Oh!..
3. " — Oh, oh!
4. " — Oh, oh, oh!
5. " — Oh, oh, oh, oh!..
6. " — Artık isted...
7. " — Artık istediğimiz gibi...
8. " — Artık istediğimiz gibi yazacağız...
9. " — Artık istediğimiz gibi yazacağız, çünkü...
10. " — Artık istediğimiz gibi yazacağız, çünkü sansür...
11. " — Artık istediğimiz gibi yazacağız, çünkü sansür yok.
12. " — Artık istediğimiz gibi yazacağız, çünkü sansür y...
13. " — Artık istediğimiz gibi yazacağız, çünkü sansür...
14. " — Artık istediğimiz gibi yazacağız, çünkü...
15. " — Artık istediğimiz gibi yazacağız...
16. " — Artık istediğimiz gibi yazac...
17. " — Artık istediğimiz gibi...
18. " — Artık isted...
19. " — Vay, vay, vay!
20. " — Vay, vay!..
21. " — Vay!..
22. " — Val..
23. " — ?..

Tanrı'nın Karikatürleri

II. Meşrutiyet'te Basın hürriyeti

Ertuğrul
Bayramoğlu

Bu Karikatürün Osmanlıca aslı 1910 yılında çıkan Kalem Dergisi'nde yayınlanmıştır.

Hızır Ne Yapmak İstedi?

Manasız şiirler yazan bir şair Molla Cami'ye,

- Dün gece rüyamda Hızır aleyhisselamı gördüm. Mübarek, ağzının tükürüğünden bir parça benim ağzıma verdi!

Diyerek bununla Hızır'ın feyiz verici nefesine mazhar olduğunu anlatmak ister. Cami şöyle der:

- Be ahmak! Öyle değil, Hızır aleyhisselam senin yüzüne tükürmek istemiş, o sırada ağzın açık olduğu için tükürük suratına geleceği yerde ağzına girmiş!..

Cömertlik

Bütün zorba ve ceberrud kimseler cömertliğin etkisiyle baş eğerler. Özgür insanlar cömertlikle köleleştirilebilir. Düşmanların gönülleri onunla kazanılır. İnsanlar arasındaki güzel bir şöret ve herkesin beğenisi ancak onunla elde edilir. Yakın ve uzak kimseler cömertlikle yaklaştırılır. Cömertlik gerçekten yapışılması gereken önemli bir prensip olup, onunla güzellik ve sevgilere kavuşulur."

Cemaat Ne Bilsin?

Adamın birinin gayet huysuz bir hanımı varmış. Hanım ölmüş. Cenazesini kaldıracakları vakit imam, alel usul:

- Ey cemaat! Şu hatunu nasıl bilirsiniz? Diye sorunca, adam imama şöyle demiş:

- Be adam! Cemaat ne bilsin, bana sor-sana!...

Sarf ve Savaş

Bir muharebe sırasında, sarf (dilbilgisi) dersleri alan bir medrese öğrencisine,

- Muharebe hakkında bilgin var mı?

Diye sormuşlar.

- Var!

- Nasıl?

-Mufaale babından mastardır: Hârebe, yuhâribu, muhârebeten...

Devlet-i Aliyenin Vazifesi

Fransa'da ilk cumhuriyet tesis olduğu tarihte, İstanbul'da bulunan Fransızlar, "kokard" dedikleri cumhuriyet alametleri taşıdıkları gibi Fransa sefirini krallık taraftarı diye tald ve sefarethaneye cumhuriyet bayrağı diktikten başka, bazı cesurane hareketlerde bulduklarından, Fransa ile muharib olan devletlerin elçileri bunların engellenmesi için Babıali'ye müracaat ederlerse de chemmiyet verilmez. Bir gün, Avusturya baş tercümanı, Hariciye Nazırı Raşid Efendi'ye gelip:

- Şu Fransızlar bizleri deli ettiler! Bari şunların başlarından kokardlarını çıkarttırınız.

Diye rica edince, Raşid Efendi şu cevabı vermiş:

- Dostum! Biz size defaatle if'ade ettik ki Devlet-i Aliye'de o mäkule alametlere itibar olunmaz. Dost devletlerin tüccar ve tebaasını biz misafir biliriz. Başlarına ne isterlerse giyerler, istedikleri alameti takarlar. Başlarına üzüm küfesi de giyseler, niçin giydiniz demek Devlet-i Aliyenin vazifesi değildir.

Yaşayacak yenilikler ancak eskiyi bilenlerden çıkabilir

C. Şehabettin

Kitap

Dünyası

Abdullah Hacıoğlu & Zafer Özdemir

Siluetini Sevdüğimin Türkiyesi

Faruk Bildirici

Doğan Kitap, 420 s.

Faruk Bildirici'nin kaleminden 28 portre. Devlet Bahçeli'den Osman Durmuş'a, Altan Öymen'den Hüsamettin Özkan'a, Hüseyin Kıvrıkoğlu'ndan Şenkal Atasagun'a, Alaattin Çakıcı'dan Korkmaz Yiğit'e değin uzanan geniş bir yelpaze.

İlk kez gün ışığına çıkan bilgilerle hazırlanan portreler, hem Türkiye'nin silüetinde yer alan bu kişilikleri farklı özellikleriyle tanıtıyor, hem de bu insanların yaşamları aracılığıyla yakın tarihimizi ve güntümüzü daha net görebilmemizi sağlayan yeni pencerelere açıyor.

Başka bir deyişle, Siluetini Sevdüğimin Türkiyesi'nde, karmakarışık bir yumaktan iplikler bir bir çekiliyor, düğümler tek tek çözülüyor. Böylece skandallar, felaketler, yolsuzluklar, şoklar ve her gün apansız patlayan yeni bombalarla sarsılan gündem, yalın bir halde gözler önüne seriliyor.

Sayfaları çevirdikçe siz de "kahramanlarımızı" tanıyacak, yazara hak vereceksiniz. Çünkü o şimdi "bütün kederli ezgileri ümide kurban" ediyor ve ünlü yazar Stefan Zweig'in 1929 Avrupası'nda yaşarken yaptığı tesbitin, günümüz Türkçesi için de geçerli olduğuna inanıyor: "Zamanımız, kahramanların yaşamöykülerini arıyor ve hoşlanıyor. Politika alanını ayarlatıcı önderlerden yana yoksun olan zamanımız, geçmişin parlak önderlerini arıyor."

Ve bulacak da...

Ötüken, 368 s.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi

Mehmet Genç

Türkler, 700 yıl önce Anadolu'nun kuzey-batı ucunda küçük bir beylikten hareketle, tarihin bildiği az sayıdaki büyük siyasi yapılardan birini oluşturdular. Osmanlı devleti, hâkim olduğu coğrafyanın genişliği, kontrol altına aldığı kültürlerin çeşitliliği, kapsadığı zaman diliminin uzunluğu ile yalnız Türk ve İslam tarihinde değil, aynı zamanda Dünya tarihinde de müstesna mevki ile dikkati çeken bir büyük tecrübedir. Bu tecrübenin mimarları ona "Devlet-i Aliyye-i Ebed-müddet" yani ebediyen yaşayacak yüce devlet adını vermişlerdi. Oluşturdukları devlete bu adı sadece bir temenni olarak mı düşünüyorlardı, yoksa dayandıkları gerekçeleri de var mı idi? Osmanlı tarihçiliğinin esas meselesi bu sorunun cevabını bulmaktır. Bu cevabın ekonomi ile alakalı olanlarını araştırmanın da iktisat tarihinin temel meselesi olduğunu düşünen Mehmet Genç'in sorduğu ve cevaplandırmaya çalıştığı sorular şunlardır:

Osmanlılar ekonomiye nasıl bakıyorlardı? Belirli bir iktisadi dünya görüşleri var mı idi? Bu alanda neler yaptılar, neler yapmadılar?

Bunları araştırdı ve buradan hareketle Osmanlıların kendilerine verdikleri iddialı adın dayanaklarını teşhise çalıştı. Çeyrek yüzyıllık çalışmasının sonuçları bu kitapdadır.

Adem'in Oğlu Habil Gibi Ol

Cevdet Said

Cevdet Said, toplumsal sorunların çözümünde Hz. Adem'in oğlu Habil'in barışçı, diyalog yanlısı, nefislerin ıslahına yönelik, ikrah ve şiddet karşıtı tavrının ana unsur olması gerektiği ekseninde kaleme almış eserini.

Özgürlük için, dinin gereği gibi yaşanabilmesi için yürütülecek mücadelede diktaya ve zülme karşı şiddetin, kan dökmenin bir yöntem olamayacağını, bu yöntemi kullanarak iktidarı ele geçirenlerin bu sefer başka tür bir diktayı, hegemonyayı kurduklarını belirtiyor. Bu durumda insanın yapısında var olan, dünyevi ilişkilerde şiddete meyilli bir psikolojiyi ortaya koyduğunu tesbitliyor.

Adem'in Oğlu Habil Gibi Ol adlı eserinde Said, Kur'an'ın tarihe yer veriş amacını anlatırken Nietzsche ve Foucault gibi Nihilist/hiççi yoksayıcı felsefecilerin tarihsel ibretleri boşa çıkarıcı yaklaşımlarını da tartışıyor.

Allah'ın fiillerinin ve insanın fiillerinin anlatıldığı Kur'an'daki tarihsel olayların bir toplumun sosyal, siyasal mekanizmalarını çatışmalarını keşfetmede ve bunlara karşı yürütülecek bilgi temelli mücadelenin ilkelerini tesbit etmede hayati öneme sahip olduğuna dikkat çekiyor. "Tarih müslümanların çoğunun sandığı gibi, kesinlikle birtakım yalanlardan, düzmece ayartımalardan ibaret değildi, tarih bir anlamda celal ve ikram sahibi yüce Yarata-

cı'nın mabedidir. Yüce Yaratacının insanı hesaba çektiği bir nevi mahkemedir.

Bilgi-iktidar, Peygamberin ortaya koyduğu değişim kavramı Hz. Adem'in Oğlu Habil ve Fesad problemi, öteki kavramı, iyi kalıcı olan kanunu, insan ve tezad kanunu, müstebirlikle mustezaflık arasındaki diyalektik ilişki, Avrupa Birliği ve Rüşd gibi başlıklar etrafında yoğun felsefi, sosyolojik, rüşdü ğayy ayrımı tartışmaların işlendiği kitabın Cevdet Said'in ısrarla vurguladığı şu cümlesi kitabı çok iyi özetliyor:

"İnsanlık çıkmaza girmişti; artık bu aşamadan sonra müşkilatların hallinde, şimdiye kadar süregelen, şiddete dayalı çözüm yollarından başka yöntemler bulmaktan başka çıkar yol kalmamıştır."

Pınar yay., 448 sh.

Yeni Çıkan Kitaplar

- 1- İzmir Yahudileri, Henri Nahum, İletişim yay. 287 sh.
- 2- Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi, Nelmet Genç, Ötüken Neşriyatı, 368 sh.
- 3- Osmanlı Seyyahlarının Gözüyle Avrupa, Baki Asiltürk, Kaknüs, 591 sh.
- 4- Washington-Ankara Hattı, Yılmaz Polat, Ümit yay. 168 sh.
- 5- Osmanlılardan Önce Anadolu, Claude Cahen, Tarih Vakfı Yurt yay. 379 sh.
- 6- Eski Dostlar, Hıfzı Topuz, Remzi, 271 sh.
- 7- Silüetini Sevdiğimin Türkiyesi, Faruk Bildirici, Doğan, 420 sh.
- 8- Savaşın Dünya ve Türkiye 3, Kamuran Gürün, tekin yay.,
- 9- Medyanın Zorbalığı, Ignacio Ramonet, Om, 167 sh.
- 10- Amerikan Rapsodisi, Mehmet Altan, Can, 167 sh.
- 11- Gideonun Casusları- Mossadın Gizli Tarihi, Goldon Thomas, Sabah, 294 sh.
- 12- Eğer Öyle Olsaydı, Alternatif Dünya Tarihi, Der. Robert Cowley, Aykırı yay. 443 sh.
- 13- Halide Edip-TSK Modernleşmesi ve Feminizm, Ayşe Durakbaşı, İletişim, 262 sh.
- 14- Büyük Travmanın Eşiğinde, Etyen Mahçupyan, Patika Yay. 270 sh.
- 15- İnsanlar Tanıdım, Mihri Belli, Doğan, 719 sh.
- 16- İsfahan Yolu İbni Sina, Gilbert Sinoue, Arion, 490 sh.
- 17- Osmanlı'da Harem, Ahmet Akgündüz, OSAV, 511 sh.
- 18- Kapılar, Ümit Kılısoğlu, Birun Yay., 147 sh.
- 19- Ölümcül Kimlikler, Amin Maalouf, YKY, 133 sh.

KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME BELGELERİ

Temmuz ayı sonlarında başlayan Kanun Hükmünde Kararname tartışması, Ağustos ayının siyasal gündemini neredeyse tek başına belirledi ve hatta hükümet tarafından bir "devlet krizi"ne dönüştürüldü.

12 Temmuz 2000 tarihinde Cumhurbaşkanlığına sunulduğu anlaşılan 605 sayılı Kanun Hükmünde Kararname Taslağı; Dahiliye Memurları Kanunu, Devlet Memurları Kanunu, Hakimler ve Savcılar Kanunu ile 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de değişiklik yapılmasını öngörüyor.

Hükümet üyeleri ve Başbakan'ın Temmuz sonlarında "böyle bir kararnameden haberleri olmadığını" söylemeleri, ama hemen arkasından kararnameyi savunmaya geçmeleri, doğrusu siyasi tarihimizin "ilginç" ve bir o kadar da trajik-komik olaylarından biri olarak anılarda yer alacağına benziyor.

Sözünü ettiğimiz ve arka sayfalarda metin olarak yayımladığımız KHK Taslağı, "irticacı" veya "bölücü" gibi şayialarla haklarında iki müfettiş veya iki amir tarafından rapor düzenlenen memuru, "hakkında cezai takibat yapıp yapılamadığına bakmaksızın" meslekten çıkarmayı öneriyor.

KHK Taslağı, 8 Ağustos günü Cumhurbaşkanı tarafından "Anayasa'ya ve insan haklarına aykırı olduğu gerekçesiyle hükümete iade edilince ortalık bir anda karıştı. Belli mihraklar Cumhurbaşkanı'na karşı adeta bir linç kampanyası başlattılar. Hükümet 11 Ağustos'ta KHK'yı aynen 15 maddelik bir gerekçe metniyle birlikte Cumhurbaşkanı'na geri gönderdi ve Ecevit'in ağzından "imzalamazsa devlet krizi çıkar" tehdidinde bulundu.

Bu arada Cumhurbaşkanıyla Başbakan arasında "randevu krizi" yaşandı.

Ardından Cumhurbaşkanı Sezer'in 2. vetosu gündeme bomba gibi düştü. (21 Ağustos 2000) Ertesi gün hükümet, Cumhurbaşkanı'nı, bu davranışıyla "rejim düşmanlığını yüreklendirmek"le suçladı.

23 Ağustos 2000 tarihli MGK'nın bu tartışmaya "son noktayı koyduğu" yorumları yapıldıysa da KHK'nın Ekim'de Meclis gündemine gelmesiyle siyasal atmosferin yeniden ısınması beklenmektedir.

Umran/ek'te bu nedenle KHK Taslağını, konuyla ilgili mevcut kanun maddelerini, Cumhurbaşkanı'nın iade gerekçelerini ve hükümetin savunma gerekçeleriyle bazı açıklamaları kronolojik olarak sunuyoruz. (Belgelerde bazı cümleleri biz italik verdik)

Umran

Kanun Hükmünde Kararname (KHK) Taslağı

DAHİLİYE MEMURLARI KANUNU, DEVLET MEMURLARI KANUNU, HAKİMLER VE SAVCILAR KANUNU İLE 399 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMEDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME

Madde 1- 9.6.1930 tarihli 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanununun 23 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 23- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve kanunların açıkça suç saydığı Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne ve Cumhuriyetin niteliklerinden herhangi birini değiştirmeye, ortadan kaldırmaya yönelik veya bunlara aykırı eylemleri veya irtikap ve irtişaları veya vazife ve memurluk haysiyet ve şerefine uymayan kötü itiyat ve halleri şayi olduğu ve bu durumları ayrı ayrı iki müfettiş tarafından verilen raporlar ve muhtelif iki amirin gizli sicil raporlarıyla teyyüt eden memur, hakkında cezai takibat yapıp yapılmadığına bakılmaksızın vekalet inzibat komisyonunun kararı ve Bakanın onayı ile meslekten çıkarılır.

Madde 2- 14.7.1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 125 inci maddesinin (E) bendinin (a) alt bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"Yıkıcı veya bölücü veya Cumhuriyetin niteliklerinden herhangi birisini değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya yönelik veya bunlara aykırı eylem ve diğer faaliyetlerde bulunan veya bu suretle kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozan veya boykot, işgal, engelleme, işi yavaşlatma, grev, toplu olarak göreve gelmemek gibi eylemlere katılan, bunları tahrik ve teşvik eden veya yardımda bulunan,"

"(E) bendinin (a), (b) ve (ı) alt bentlerindeki eylemleri sebebiyle Devlet memurluğundan çıkarma cezasıyla cezalandırılanlar, bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ile bunların sermayesinin yüzde ellisinden fazlasına sahip olduğu kurum ve kuruluşlarda herhangi bir statüde istihdam edilemezler."

Madde 3- 24.2.1983 tarihli ve 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununun 69 uncu maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Disiplin cezasını uygulanmasını gerektiren fiil suç teşkil etmese ve hükümlülüğü gerektirmese bile; mesleğin şeref ve onurunu ve memuriyet nüfuz ve itibarını bozacak nitelikte görüldüğü veya Anayasanın Başlangıç bölümünde ve 2 inci maddesinde belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine, Türk varlığının Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasını, laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının Devlet işlerine karıştırılmayacağı ilkesine aykırı tutum ve davranışları içerdiği takdirde veya fiilin görevin yürütülmesinde ideolojik veya siyasi amaçlarla hareket edilmesi ya da, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı yapılarak kişilerin yarar ve zararlarını hedef tutan tutum ve davranışlarda bulunulması şeklinde oluşması durumunda da meslekten çıkarma cezası verilir."

Madde 4- 22.1.1990 tarihli ve 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 45 inci maddesinin birinci fıkrasına (f) bendi ve ikinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"f) Yıkıcı veya bölücü veya Cumhuriyetin niteliklerinden herhangi birisini değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya yönelik veya bunlara aykırı eylem ve diğer faaliyetlerde bulunmak veya bu suretle kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak veya boykot, işgal, engelleme, işi yavaşlatma ve grev gibi eylemlere katılmak veya bu amaçlarla toplu olarak göreve gelmemek, bunları tahrik ve teşvik etmek veya yardımda bulunmak."

"f) bendindeki eylemleri sebebiyle sözleşmesi feshedilerek sona eren personel; bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ile bunların sermayesinin yüzde ellisinden fazlasına sahip olduğu kurum ve kuruluşlarda herhangi bir statüde istihdam edilemezler."

KHK ile Değişmesi Önerilen Mevcut Kanun Maddeleri

9.6.1930 tarihli 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu:

Madde 23 - İrtikap ve irtişaları veya vazife ve memurluk haysiyet ve şerefine uymayan kötü itiyat ve halleri şayi olduğu ve bu ayrı ayrı iki müfettiş tarafından verilen raporlar ve muhtelif iki amirin mahrem tezkiye varakalarıyla teyyüt ettiği halde maddi ve kanuni kafi deliller bulunmamasından haklarında takibat yapılmayan memurlar, Vekalet inzibat komisyonunun kararı ve Vekilin tasdiğiyle, meslekten çıkarılırlar.

14.7.1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu:

Disiplin cezalarının çeşitleri ile ceza uygulanacak fiil ve haller:

Madde 125 - (Değişik: 12/5/1982 - 2670/31 md.) Devlet memurlarına verilecek disiplin cezaları ile her bir disiplin cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

A - Uyarma : Memura, görevinde ve davranışlarında daha dikkatli olması gerektiğinin yazı ile bildirilmesidir. Uyarma cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

E - Devlet memurluğundan çıkarma : Bir daha Devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır. Devlet memurluğundan çıkarma cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

a) İdeolojik veya siyasi amaçlarla kurumların huzur, sükün ve çalışma düzenini bozmak, boykot, işgal, engelleme, işi yavaşlatma ve grev gibi eylemlere katılmak veya bu amaçlarla toplu olarak göreve gelmemek, bunları tahrik ve teşvik etmek veya yardımda bulunmak,

b) Yasaklanmış her türlü yayını veya siyasi veya ideolojik amaçlı bildiri, afiş, pankart, bant ve benzerlerini basmak, çoğaltmak, dağıtmak veya bunları kurumların herhangi bir yerine asmak veya teşhir etmek,

ı) Siyasi ve ideolojik eylemlerden arananları görev mahallinde gizlemek

24.2.1983 tarihli ve 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu:

Meslekten çıkarma cezası :

Madde 69 - Meslekten çıkarma: Bir daha mesleğe alınmamak üzere göreve son verilmesidir. 68 inci maddenin (e) bendinde yazılı hallerden dolayı hangi sınıf ve derecede olursa olsun iki defa diğer hallerden dolayı bir derecede iki veya derece ve sınıf kaydı aranmaksızın üç defa yer değiştirme veya derece yükselmesinin durdurulması cezası almış olmak veya taksirli suçlar hariç olmak üzere, ağır hapis veya üç aydan fazla hapis veya alfa uğramış olsa bile 8 inci maddenin (h) bendinde yazılı suçlardan biri ile kesin hüküm giymek meslekten çıkarılmayı gerektirir. Ancak, hürriyeti bağlayıcı cezanın ağır hapis veya yukarıda belirtilen suçlardan dolayı verilmemiş olması şartıyla, ertelenmiş veya 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 4 üncü maddesindeki ceza ve tedbirlerden birine çevrilmiş halinde meslekten çıkarma cezası yerine yer değiştirme cezası verilir. Birinci fıkrada kalan ceza mahkûmiyetlerinin ertelenmiş veya 647 sayılı Kanunun 4 üncü maddesindeki ceza veya tedbirlere çevrilmiş olup olmadığına bakılmaksızın suçun niteliğine göre 64,65, 66, 67 veya 68 inci maddelerde sayılan disiplin cezalarından biri verilir. Hükümlülüğü gerektiren suç, mesleğin şeref ve onurunu bozan veya mesleğe olan genel saygı ve güveni gideren nitelikte görülürse, cezanın miktarına ve ertelenmiş veya 647 sayılı Kanunun 4 üncü maddesindeki ceza veya tedbirlerden birine çevrilmiş olup olmadığına bakılmaksızın, meslekten çıkarma cezası verilir. Disiplin cezasının uygulanmasını gerektiren fiil suç teşkil etmezse ve hükümlülüğü gerektirmese bile mesleğin şeref ve onurunu ve memuriyet nüfuz ve itibarını bozacak nitelikte görüldüğü takdirde de meslekten çıkarma cezası verilir

Kamu İktisadi Teşebbüsleri Personel Rejiminin Düzenlenmesi ve 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname

Karar Sayısı: KHK/399

Disiplin Hükümleri

Disiplin Cezaları

Madde 44 - (Değişik: 3771-5.2.1992) Teşebbüs veya bağlı ortaklıklardaki hizmetlerin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacıyla sözleşmeli personelin görevleri ile ilgili kusurlu hareketleri, iş yerinde veya dışında teşebbüs veya bağlı ortaklıkla ilgili mevzuata aykırı davranışları nedeniyle kademe ilerlemesinin durdurulması hariç, verilmesi gereken disiplin cezaları ile disiplin cezası vermeye yetkili merciler ve disiplin kuralları hakkında bu Kanun Hükmünde Kararnamede hüküm bulunmayan hallerde teşebbüs veya bağlı ortaklık memurlarının tabi olduğu hükümler uygulanır. Ancak, kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren fiiller için sözleşme ücretinden kesme cezası, aylıktan kesme cezası esaslarına göre uygulanır.

Sözleşmenin Feshi ve Sona Ermesi

Madde 45 - (Değişik: 3771-5.2.1992) Teşebbüs veya bağlı ortaklıklarda çalışan sözleşmeli personelin sözleşmesi aşağıdaki hallerde feshedilir.

a- İzinsiz veya kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın kesintisiz 5 gün veya bir sözleşme dönemi içinde kesintili 10 gün göreve gelmemek,

b- İşe alınma şartlarından herhangi birini taşımadığının anlaşılması veya bu şartlardan birinin sonradan kaybedilmesi,

c- Görev veya görev yerinin değişmesi halinde belirlenen süre içinde mücbir bir sebep olmaksızın yeni görevine başlamak,

d- Bu Kanun Hükmünde Kararname ile sözleşme hükümlerine aykırı davranışlarda bulunmak,

e- Sicil ve başarı değerlendirmeleri birbirini izleyen iki sözleşme döneminde (D) düzeyinde olmak,

İstek, yaş haddi, malullük veya sicil sebeplerinden biri ile emekliye ayrılma hallerinde sözleşme sona erer.

Cumhurbaşkanı'nın KHK Taslağı'nı 1. İade Gerekçesi
TÜRKİYE CUMHURBAŞKANLIĞI
ANKARA

BAŞBAKANLIĞA

B.01.0.KKB.01.

KAN.KAR.:39-19/D-1-2000-651

İLGİ: 12.07.2000 Günlü, 605 sayılı Kanun Hükmünde Kararname Taslağı

08 Ağustos 2000

Anayasa'nın, cumhuriyetin niteliklerini ve rejimini belirleyen 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin, başlangıç bölümünde belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir 'hukuk devleti' olduğu vurgulanmıştır. Bu vurgulamaya göre, cumhuriyetin temel niteliği ve rejimin temeli hukuk devleti ilkesidir.

Hukuk devleti, aynı zamanda, özgürlükçü, çoğulcu, çağdaş demokrasilerin belirleyici niteliği ve cumhuriyetin diğer niteliklerinin güvencesidir. Bu özellik, hukuk devleti ilkesine özel önem kazandırmaktır.

Hukuk devleti hukukun üstünlüğü temelinde dayanır. Hiçbir organ ya da kişi hukukun üstünde olamaz. Hukukun üstünlüğü devletin tüm organlarının hukuka bağlılığını anlatır. Devletin tüm organlarının üstünde hukukun mutlak egemenliği vardır.

Hukukun üstünlüğü Anayasa'da iki biçimde yansımaları bulmuştur. Birincisi, Anayasal kuralların üstünlüğü ve bağlayıcılığı (m.11); ikincisi, Anayasa Mahkemesi (m. 153) ve mahkeme (m. 138) kararlarının bağlayıcılığıdır.

Anayasa'nın 11. maddesinde, Anayasa kurallarının yasama, yürütme ve yargı organları ile yönetimi ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralları olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca, Anayasa'nın 2. maddesiyle gönderme yapılan ve 176. maddesiyle anayasa metnine dahil edilen başlangıç bölümünde, egemenliği ulus adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, Anayasa'da gösterilen

hukuk düzeni dışına çıkamayacağı açıkça vurgulanmıştır.

Bu düzenlemeler, Anayasa'nın üstün kurallarına öncelikle devletin tüm organlarının uymasını zorunlu kılmaktadır.

Cumhurbaşkanı, Anayasa'nın 103. maddesindeki andiçme metninde belirtildiği gibi, herşeyden önce devletin varlığını, yurdun ve ulusun bölünmez bütünlüğünü, laik cumhuriyet ilkesini gözetmekle yükümlüdür. Ancak, yine aynı metinde yer aldığı gibi, Cumhurbaşkanı, aynı zamanda Anayasa'ya ve hukukun üstünlüğüne bağlı kalacağı konusunda da andiçmiştir. Ayrıca, Anayasa'nın 104. maddesinde, Cumhurbaşkanı'nın belirtilen görevleri yaparken ve yetkileri kullanırken Anayasa'nın ilgili maddelerine uyması gerektiği açıkça vurgulanmıştır.

Bu kurallar, Cumhurbaşkanı'nın, devletin varlığını, yurdun ve ulusun bölünmez bütünlüğünü ve cumhuriyetin laik niteliğini koruyup gözetirken, anayasal kurallara uygun davranmak zorunda olduğunu göstermektedir.

Anayasa'nın 91. maddesinde, TBMM'nin, Bakanlar Kurulu'na KHK çıkarma yetkisi verebileceği belirtilmiştir. Buna göre, çıkarılan bir yetki yasasına dayanılarak kanun hükmünde kararnamelerle düzenleme yapılabileceği kuşkusuzdur.

Ancak, yine aynı maddede, sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, *Anayasa'nın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümde yer alan siyasi*

haklar ve ödevlerin kanun hükmünde karar-namelerle düzenlenemeyeceği belirtilerek bir yasak alan yaratılmıştır. Böylece, yalnızca Anayasa'nın ikinci kısmının üçüncü bölümün-de yer verilen sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler KHK'larla düzenlenebilecektir.

29.06.2000 günlü, 4588 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkileri-ne ilişkin Konularla Kamu Personeli Arasında-ki Ücret Dengesizliklerinin Giderilmesi ve Ka-mu Mali Yönetiminde Disiplin Sağlanması için Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Yasa-sı'na dayanılarak hazırlanan KHK taslağında; 657 sayılı Devlet Memurları Yasası, 1700 sayılı Dahiliye Memurları Yasası, 2802 sayılı Hakim-ler ve Savcılar Yasası ile 399 sayılı Kamu İkti-sadi Teşebbüsleri Personel Rejiminin Düzen-lenmesi ve 233 sayılı KHK'nın Bazı Maddeleri-nin Yürürlükten Kaldırılmasına ilişkin KHK'nın kimi hükümleri değiştirilerek disiplin suçu sayılan kimi eylemler için memuriyetten ya da meslekten çıkarma cezası öngörülmektedir.

KHK taslağının yetki yasası kapsamında olup olmadığı tartışmasına girmeksizin belirt-mek gerekir ki, disiplin suç ve cezaları, Anaya-sa'nın 'Suç ve cezalara ilişkin esaslar başlıklı' 38. maddesi kapsamındadır. Bu madde, Ana-saya'nın ikinci kısmının 'Kişinin hakları ve ödevleri' başlıklı ikinci bölümünde yer alması nedeniyle 91. maddedeki yasak alan kapsa-mına girdiğinden *disiplin suç ve cezalarının KHK'larla düzenlenmesi olanaksızdır*.

Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK ile *düzenlenemeyecek konular ancak yasa ile dü-zenlenebilir*. Anayasa'nın 38. maddesi kapsa-mındaki disiplin suç ve cezaları da yasa ile dü-zenlenmesi gereken konulardandır.

Nitekim, Anayasa Mahkemesi, Sağlık Hiz-metleri Temel Yasası'na ilişkin 19. 04. 1988 günlü, E. 1987/16, K.1988/8 sayılı kararında, 07.05.1987 günlü, 3359 sayılı yasanın, 'Katıl-makla yükümlü olduğu hizmetçi eğitim prog-ramlarına uymayan sağlık personeline, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nca geçici veya da-imi meslekten uzaklaştırma cezası verilmesi-

ni' öngören 3. maddesinin (h) bendini, Anaya-sa'nın 'Suç ve cezalara ilişkin esaslar' başlıklı 38. maddesi kapsamında görerek incelemiş ve maddeye aykırılığı nedeniyle iptal etmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin 399 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Personel Rejimini dü-zenleyen KHK'yla ilgili 04.04. 1991 günlü, E. 1990/12, K. 1991/7 sayılı kararında ise, KHK'nın disiplin suç ve cezalarına ilişkin maddeleri in-celenirken,

"Burada öncelikle çözümlenmesi gereken konu disiplin suç ve cezalarının Anayasa'nın 38. maddesinde yer alan suç ve cezalar kap-samında olup olmadığıdır. Genel olarak disip-lin cezaları kamu görevi ile ilgili bir ceza türü olarak benimsenmektedir. Anayasa'nın 38. maddesinde idari ve adli cezalar arasında bir ayırım yapılmamış, ayrıca ceza yerine geçen güvenlik önlemleri de madde kapsamına alın-mıştır. Buna göre, disiplin cezaları Anayasa'nın 38. maddesi kapsamındadır.

...Anayasa'nın, 'Suç ve cezalara ilişkin esas-lar' başlıklı 38. maddesi, İkinci Kısmı'nın İkinci Bölümü'nde yer almaktadır. Bu bölümde yer alan haklar ve ödevler Anayasa'nın 91. mad-desi uyarınca KHK ile düzenlenemeyecek ko-nular kapsamına girmektedir. Bu yüzden KHK'nın disiplin cezaları ile ilgili hususları dü-zenleyen 44., 45., 46., 47., 48., 49., ve 50. mad-deleri, Anayasa'nın 91. maddesine aykırıdır." denilerek, disiplin suç ve cezalarının Anaya-sa'nın 38. maddesi kapsamında görüldüğü yargısı açıkca ve yeniden vurgulanmış; bu ne-denle de 399 sayılı KHK'nın disiplin suç ve ce-zalarını düzenleyen maddeleri iptal edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin bu iptal kararın-dan sonra, 399 sayılı Kanun Hükmünde Karar-namenin disiplin cezalarına ilişkin hükümleri 05.02.1992 günlü, 3771 sayılı yasayla yeniden düzenlenmiştir.

Anayasa'nın 153. maddesinde, Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, yönetimi, gerçek ve tüzel ki-şileri bağlayacağı belirtilmiştir. Buna göre, Anayasa Mahkemesi kararlarının, devletin

tüm organlarını, bu bağlamda devletin başı olan Cumhurbaşkanı'nı da bağlayacağı kuşkusuzdur.

Yapılan açıklamalar karşısında, *disiplin suç ve cezası öngören kuralların KHK ile değil, yasa ile düzenlenmesi gerekmektedir.*

Yasa ile düzenleme yapılıncaya değin yürürlükteki kimi kuralların özellikle memurlar yönünden uygulanması olanaklıdır. Gerçekten 657 sayılı Devlet Memurları Yasası'nın disiplin suç ve cezalarını düzenleyen 125. maddesinin birinci fıkrasının (E) bendinin (a) alt bendi ile dördüncü fıkrası ve aynı yasanın 6. maddesi kuralları birlikte düşünüldüğünde böyle bir olanağın bulunduğu görülecektir.

Nitekim, maddenin anılan (a) alt bendinde 'ideolojik veya siyasi amaçlarla kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak' devlet memurluğundan çıkarmayı gerektiren bir eylem olarak öngörülmüştür. Ayrıca, aynı maddenin dördüncü fıkrasında, 'Yukarıda sayılan ve disiplin cezası verilmesini gerektiren fiil ve hallere nitelik ve ağırlıkları itibariyle benzer eylemlerde bulunanlara da aynı neviden disiplin cezası' verileceği belirtilmiştir.

Öte yandan, 657 sayılı yasanın 6. madde-

sinde, devlet memurlarının 'yemin belgesi'ni imzalayarak göreve başlayacakları vurgulanmakta, yemin belgesinde yer alacak yemin metnine maddede yer verilmektedir. Bu metin incelendiğinde, KHK ile getirilmek istenen tüm hususların yemin metninde yer aldığı görülmektedir.

Bu yemine aykırı davranışın 657 sayılı yasanın 125. maddesinin yukarıda açıklanan kuralları karşısında 'memurluktan çıkarma' ile cezalandırılması olanaklıdır.

Ayrıca, 399 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Personel Rejimini Düzenleyen KHK'nın, Anayasa Mahkemesi'nin iptalinden sonra 3771 sayılı yasayla yeniden düzenlenen disiplin cezalarına ilişkin 44. maddesinde, verilmesi gereken disiplin cezaları hakkında bu KHK'da hüküm bulunmayan durumlarda teşebbüs ya da ortaklık memurlarının bağlı olduğu hükümlerin uygulanacağı belirtilerek 657 sayılı yasaya gönderme yapılmıştır.

Bu nedenlerle, KHK taslağı ekte geri gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Ahmet Necdet Sezer
Cumhurbaşkanı

Başbakan'ın Cumhurbaşkanı ile Görüşme Krizi

**Cumhurbaşkanlığı Basın
Merkezi'nden Bildirilmiştir**

11 Ağustos 2000

Sayın Cumhurbaşkanı'nın Sayın Başbakan ile dün gerçekleşmeyen haftalık olağan görüşmesiyle ilgili olarak dün Cumhurbaşkanlığı'nca bir açıklama yapıldığı hatırlanacaktır.

Konunun bugünkü basına yansiyiş biçimi ve devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetmenin Cumhurbaşkanı'na Anayasa ile verilmiş bir görev oluşturduğu da gözönünde bulundurularak aşağıdaki hususların kamuoyunun dikkatine getirilmesinde yarar

görülmüştür.

Sayın Cumhurbaşkanı yaz dönemi çalışmaları için İstanbul'a gitmeyi öngörmekteydi. Sayın Cumhurbaşkanı'nın İstanbul'a gidişi, koşullar elverseydi, geçen hafta olacaktı. Kendisinin Kanun Hükmünde Kararname ile ilgili olarak yürüttüğü çalışmaların ancak 8 Ağustos günü sonuçlanması bu planlı ziyareti birkaç gün geciktirmiştir. Sayın Cumhurbaşkanı'nın İstanbul'a gideceği kesinleşir kesinleşmez, Perşem-

be günü Ankara dışında olacağı, nezaket gereği, Sayın başbakan'a bildirilmiştir. 17 Ağustos Perşembe günü Sayın Cumhurbaşkanı'nın deprem bölgesine gitmeyi öngördüğü belirtilmişse de önümüzdeki haftaki görüşmenin ne zaman yapılacağına ilişkin bir bildirimde bulunulmamış, Sayın Başbakan'dan da görüşmeye ilişkin bir istem gelmemiştir. Bu haftaki görüşmenin gerçekleşmemiş olmasına ilişkin bunun ötesinde yapılacak başkaca yorumların temelden yoksun kalacağı açıktır.

Basında konunun sanki devletin zirvesindeki iki makam arasında bir randevu bunalımı varmış gibi takdim edilmesi gereksiz yapay bir sıkıntıya temel oluşturabilir. Sayın Cumhur-

başkanı böyle bir gerginliği ne kendisinin ne de Sayın Başbakan'ın arzu etmeyeceği inancındadır.

Geçtiğimiz haftalarda Sayın Cumhurbaşkanı'nın, talebi üzerine Sayın Başbakan ile bir hafta içerisinde birden fazla görüşme yaptığı hatırlandığında Sayın Cumhurbaşkanı'nın iki makam arasında güçlü bir diyalogun sürdürülmesinden yana olduğu anlaşılacaktır.

Sayın Cumhurbaşkanı, makamlar arasında geçmişte sağlanan etkin iletişim, danışma ve eşgüdümü bundan böyle de kesintisiz sürdürmek konusunda Sayın Başbakan ile aynı kararlılığı paylaşmakta olduğundan kuşku duymamaktadır.

Hükümetin Kararnameyi Cumhurbaşkanı'na Aynen Geri Gönderme Gerekçesi

14 Ağustos 2000

1- Yıkıcı ve bölücü faaliyetlerde bulunan kamu görevlilerine verilen disiplin cezalarının yetersiz kalması üzerine çeşitli MGK kararlarıyla disiplin suçlarının ağırlaştırılarak kamu görevlerinden çıkarılmaları için mevzuat değişikliği öngörülmüştür. Bu kararlar 54, 55, 56 ve 57. hükümetler tarafından benimsenmiştir.

2- (Sezer'in) lade gerekçesinde suç ve cezalara ilişkin düzenlemelerin KHK ile yapılamayacağı, Anayasa Mahkemesi'nin 1988/8 ve 1991/7 sayılı kararlarıyla da bu görüşü benimsediği belirtilmektedir. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin 1987/1 sayılı kararında hakim ve savcılara verilecek disiplin cezalarına ilişkin KHK'nın iptal istemini reddetti. Bu karara iade yazısında değinilmemektedir. Anayasa Mahkemesi'nin aynı konuda birbirine zıt ve bağlayıcılık anlamında eşit düzeyde iki ayrı kararı vardır. Bu durumda hangi kararın esas alınacağı önem kazanmaktadır.

3- O halde, öncelikle önceki hükümetlerin bu konudaki kanun hükmünde kararname uygulamalarına bakılması gerekir. 1984 yılında, iade edilen KHK'nın değiştirdiği Devlet Memurları Kanunu'nun 125; 1989 yılında, Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun meslekten çıkarmaya ilişkin fıkrası; 1991 Uzman Jandarma Kanunu; 1993 yılında, TSK Personel Kanunu'nun ilişki kesmeye ilişkin maddeleri KHK ile düzenlenmiştir. Yani 57. Hükümet'ten önce görev yapan 4 ayrı hükümet ve 3 ayrı Cumhurbaşkanı'nın memurluktan çıkarma şeklindeki disiplin cezalarının KHK'larla düzenlenmesinin Anayasa'ya uygunluğu konusundaki görüşleri, hükümetimizle aynı olmuştur.

4- lade edilen KHK ile yapılan düzenlemenin aynısı 1998 yılında akademik personel için yapılmış ve bu düzenlemenin yasa ile yapılmasının Anayasa'ya aykırı olduğu itirazı Danıştay tarafından 5 ayrı karar ile reddedilmiş-

tir.

5- TSK Personel, Vakıfbank ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi yasalarındaki görevden alma halleri, açığa alma, ilişik kesme gibi suç ve cezalara ilişkin düzenlemeler 20 Temmuz, 26 Temmuz ve 4 Ağustos 2000 tarihli ve 604, 606, 607 KHK'lar ile değiştirilmiştir.

6- 604, 606 ve 607 sayılı KHK'lar ile disiplin ve görevden uzaklaştırmaya ilişkin konuların KHK ile düzenlenmesine (tarafınızdan) olur verilirken "irticai ve bölücü faaliyette bulunan kamu görevlilerinin disiplin hükümlerinin yasayla düzenlenmesi gerekir" gerekçesiyle iade edilmesi bir çelişki olarak değerlendirilmektedir.

7- Devlet Memurları Kanunu'nun disiplin cezası gerektiren suçlara ilişkin 125. maddesinde "yıkıcı ve bölücü faaliyetler ile cumhuriyetin temel niteliklerine aykırı faaliyetler" şeklinde bir suç bulunmamaktadır.

8- İdarenin PKK veya Hizbullah gibi "ülke bütünlüğüne ve cumhuriyetin temel ilkelerine aykırı" faaliyet gösteren örgütlere mensup olduğu belirlenenlere verdiği memurluktan çıkarma cezalarının "fiile uygun ceza verilmediği" gerekçesiyle yargı organları iptal edilebildiği görülmektedir. Hükümetimiz mevcut hukuki boşluğun giderilmesi için KHK'yı düzenlemiştir.

9- Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanarak sıkıyönetim ve olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda KHK çıkarabilmektedir. Cumhurbaşkanı'nın bu hallerde çıkarılan KHK'daki iradesi, şekli bir unsurdan ibaret olmayıp işlemin kurucu unsurudur. Olağan dönem KHK'ları ise Başbakan başkanlığındaki Bakanlar Kurulunca çıkarılmakta olup, Cumhurbaşkanı'nın bu konudaki iradesi şekli bir unsurdan ibarettir. Bu nedenle, Cumhurbaşkanı'nın olağan dönem KHK'larını imzalamaması söz konusu olamaz.

10- Cumhurbaşkanı'nın Anayasa'nın 104. maddesinde olmayan bir "iade" yetkisi kullanması "hukuki" değil "keyfi" bir tutum olur ve en başta "hukuk devleti" ilkesine ters düşer. KHK'nın imzalanmaması, hükmete KHK çıkarma yetkisi veren TBMM'nin iradesinin dikkate alınmaması anlamına gelir.

11- Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle Cumhurbaşkanı'nın bir KHK'yı iade etme yetkisi var ise, o takdirde Anayasa ile Cumhurbaşkanı'na Anayasa Mahkemesi'ne başvurma yetkisi verilmesinin anlamı kalmamaktadır.

12- Cumhurbaşkanı'nın, KHK'nın Anayasa'ya aykırı olduğu düşüncesi bir "kişisel görüş" niteliğindedir. Bu KHK'yı iptal ederek yürürlükten kaldıracak olan organ Anayasa Mahkemesi'dir.

13- Anayasa'da olmayan bir yetkiyi kullanmak şeklindeki aksine bir tutum, her şeyden önce yasama, yürütme ve yargı organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını engelleyecek bir devlet krizi çıkması sonucunu doğuracaktır.

14- Alınan kararla ilgili Cumhurbaşkanı'nın sorumluluğu bulunmamaktadır. Oysa bütün-sorumluluk Başbakan'a, ilgili bakana ve Bakanlar Kurulu'na aittir. Başbakan ve bakanların siyasi sorumlulukları yanında cezai sorumlulukları da bulunmaktadır.

15- Cumhurbaşkanı'nın karamameleri imzalaması şekli bir onay niteliğindedir. KHK iade edilerek yasalarla ilgili süreç başlatılmıştır. O halde, iade edilen bir kanunun ikince kez reddedilmesi nasıl mümkün değilse, bu KHK'nın da ikinci kez iadesi söz konusu olamaz.

Bilgilerinize saygılarımızla arz ederiz.

Bülent Ecevit
Başbakan

Cumhurbaşkanı'nın KHK Taslağını 2. İade Gerekçesi

Tarih : 21 Ağustos 2000

Konu : 605 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname Taslağı hk.

Cumhurbaşkanı Sayın Ahmet Necdet Sezer, bugün 605 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname Taslağı'nı Başbakanlığa geri göndermişlerdir.

Kanun Hükmünde Kararname Taslağı ile ilgili geri gönderme gerekçesi, Başbakanlığa gönderilen ekteki yazıda açıklanmıştır.

Saygıyla kamuoyunun bilgisine sunulur.

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
ANKARA

SAYI: B.01.0.KKB.0.01 21 Ağustos 2000

KAN.KAR: 39-19/D-2-2000-676

BAŞBAKANLIĞA

KONU: 605 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname Taslağı

B A Ş B A K A N L I Ğ A

İLGİ : 1. 08. 08. 2000 günlü, B.01.0.KKB.01/ KAN.KAR: 39-19/D-1-2000-651 sayılı yazımız.

2. 14. 08. 2000 günlü, B.02.0.KKG/101-1- 454-3881 sayılı yazınız.

605 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu, Devlet Memurları Kanunu, Hakimler ve Savcılar Kanunu ile 399 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname-de Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname Taslağı, ilgideki yazımızda yer verilen gerekçelerle imzalanmadan geri gönderilmiştir.

Kanun Hükmünde Kararname Taslağının, Cumhurbaşkanlığı'nca imzalanması için yeniden gönderildiğine ilişkin ilgideki yazınız ve eki, Bakanlar Kurulu'nca oluşturulan komisyon tarafından hazırlanan "Bilgi Notu" incelenmiştir.

1- Anayasa'nın 6. maddesinde, egemenliğin, kayıtsız koşulsuz ulusun olduğu, Türk Ulusu'nun egemenliğini, Anayasa'nın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanacağı, hiçbir kimse ya da organın kaynağını Anayasa'dan almayan bir Devlet yetkisi kullanamayacağı belirtilmiş; yasama, yürütme, yargı organlarının görev ve yetkilerine de 7., 8. ve 9. maddelerinde yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre, Anayasa'da, başlangıç bölümünde de vurgulandığı gibi güçler ayrılığı ilkesi benimsenmiştir.

Güçler ayrılığı ilkesine göre, yasama, yürütme ve yargı organları kendi alanlarında ulusa ilişkin egemenliği kullanırlar; birbirlerinin görev ve yetki alanlarına karışmazlar.

Anayasa'nın 7. maddesinde, yasama yetkisinin Türk Ulusu adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kullanılacağı, bu yetkinin devredilemeyeceği; 8. maddesinde de, yürütme yetki ve görevinin, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasa ve yasalara uygun olarak kullanılacağı ve yerine getirileceği belirtilerek bu iki organın görev ve yetki alanları ayrılmıştır.

Buna bağlı olarak, Anayasa'nın 89. maddesi ile 104. maddesinin (b) bendinde, Cumhurbaşkanı'na, ulusal istencin ürünü olan yasaları "imzalamak" ya da "onaylamak" değil, yalnızca yürürlüğe girmelerini sağlamak üzere "yayımlamak" görev ve yetkisi verilmiştir.

Bununla birlikte, demokratik hukuk devleti ilkesinin sağlıklı işlemesi için Anayasa'da, erkler arasındaki dengeyi sağlayacak kimi denetim düzenekleri getirilmiştir. Bu bağlamda, Cumhurbaşkanı'na yasalarla ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'ne dava açma görev ve yetkisi verilmiştir.

Kanun hükmünde kararnameler yönünden *Cumhurbaşkanı'na verilen görev ve yetki ise, yalnızca "yayımlamak"tan ibaret değildir.* Anayasa Koyucu, eğer kanun hükmünde kararnameleri yasalar gibi düşünseydi, kuşkusuz bunları da "Kanunları yayımlamak" kuralı içine alırdı.

Oysa, kanun hükmünde kararnameler tüm bilim dünyasınca da benimsendiği gibi, işlevsel (maddi) yönden yasama işlemi niteliğinde olmakla birlikte, organik (uzvi-şekli) yönden bir yürütme işlemidir. Kanun hükmünde kararnamelerin, "kanun hükmünde" oluşu, yürürlükteki yasaları değiştirip yasa gücünde düzenleme yapabilmesini; "kararname" oluşu ise, bu işlemin yürütme organının işlemi olduğunu göstermektedir.

Bu niteliği, kanun hükmünde kararnameleri yöntem yönünden "kararname rejimi"ne bağlı kılmaktadır.

Nitekim, kanun hükmünde kararnameler ve kararnameler, Anayasa'nın 104. maddesinin (b) bendinde, Cumhurbaşkanının yürütme alanına ilişkin görev ve yetkileri içinde sayılmıştır. Anılan bendin onbirinci alt bendinde, "sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak", onikinci alt bendinde de "kararnameleri imzalamak" görev ve yetkisi verilmiştir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, "kararnameleri imzalamak" düzenlemesiyle öngörülen yalnızca bir "görev" değil, aynı zamanda "yetki"dir.

Anayasa'nın 8. maddesinde, yürütme "yetkisi ve görevi"nin, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasa ve yasalara uygun olarak kullanılacağı ve yerine getirileceği belirtilmiştir.

Bu hükümden anlaşılacağı gibi yürütme "yetkisi ve görevi", Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'nca birlikte kullanılacaktır. *Yürütmenin iki başından birini "görevli", diğerini "yetkili" görmek olanaksızdır.*

Anayasa'nın, Cumhurbaşkanı'nın "görev ve yetkileri"ni düzenleyen 104. maddesinde de, Cumhurbaşkanının, ilgili maddelerinde gösterilen koşullara uyarak "yapacağı görev ve kulla-

nacağı yetki"ler tek tek sayılmıştır. Bu maddenin ikinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde yasama, yürütme ve yargı ile ilgili olarak yapılan tüm düzenlemeler, maddenin ikinci fıkrası ile "görev ve yetki" olarak nitelendirilmiştir. İkinci fıkradaki, "yapacağı görev" ile "kullanacağı yetkiler" anlatımlarının arasında "veya" değil, "ve" bağlacının kullanılmış olması, Anayasa Koyucu'nun tüm görevleri yetkiyle birlikte öngördüğünü göstermektedir.

Anılan maddenin son fıkrasındaki, "Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasa'da ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır" söyliemi de, yukarıdaki açıklamayı pekiştirmektedir.

Anayasa'nın 104. maddesinin gerekçesinde de, "... madde metninde 'kararnameleri imzalamak' görev ve yetkisi de bulunduğundan..." denilerek, *kararnameleri imzalamanın hem görev hem de yetki olduğu* belirtilmiştir.

Yukarıda yapılan açıklamalar, Cumhurbaşkanı'nın, parlamenter rejimin gereği sayılan "sorumsuzluk" kuralı uyarınca Bakanlar Kurulu'ndan gelen kararnameleri tartışmaksızın imzalamak zorunda olduğu savını geçersiz kılmaktadır.

Ayrıca bu sav, Anayasa'nın, Anayasa hükümlerinin yasama, yürütme ve yargı organlarını, yönetim makamlarını, diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralları olduğunu vurgulayan 11. maddesi ve Cumhurbaşkanı'nın, Anayasa'nın uygulanmasını gözeteceğini, görev ve yetkilerini Anayasa'nın ilgili maddelerinde gösterilen koşullarla yerine getirip kullanacağını öngören 104. maddesi ile de bağdaşmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı'nı bir "onay" ve "yayın" makamı olarak görmenin yanlışlığı Anayasa Mahkemesi'nin 27.04.1993 günlü, E.1992/37, K.1993/18 sayılı kararında ortaya konulmuştur.

Anayasa Mahkemesi'nin bu kararında;
• "Bu nedenle de sorumluluğunu hükümetin taşıdığı kararnameler hakkında Cumhurbaşkanı'nın uyarı ve tavsiyede bulunmaktan öte direnmesi, sistemin özelliğine ters düşer.

O halde, Anayasa'nın ilgili kurallarının parlamenter sistemin temel ilkelerinin ışığında de-

ğerlendirilmesi sonucu, Cumhurbaşkanı'na tanınan bütün yetkilere karşı sistem özde parlamenter demokrasi olduğundan ve sorumluluk da hükümette bulunduğu için, Anayasa'ya ve yasalara aykırı olmadıkça, Cumhurbaşkanı'nın Bakanlar Kurulu işlemlerini siyasal yerindelik yönünden denetleyemeyip, imzalamak zorunda olduğu açıktır."

değerlendirmesi yapılmıştır.

Bu değerlendirmede en önemli husus, Cumhurbaşkanı'nın, "Anayasa ve yasalara aykırı olmadıkça" kararname imzalamak zorunda olduğudur. Ancak, Cumhurbaşkanı Anayasa ya da yasaya aykırı kararname imzalamak zorunda değildir. Hatta, Cumhurbaşkanı bu içerikteki kararname imzalamamakla yükümlüdür.

Anayasa Mahkemesi'nin anılan kararında, bu konuda;

"Kuşkusuz Anayasa'da, tarafsızlığını sağlama konusunda özen gösterilen Cumhurbaşkanı, siyasal yaşamda bir denge ve kararlılık öğesi olarak düşünülmüş; çoğunluk partisinin emrinde bir yürütme aracı, hiçbir yetki sahibi olmayan 'simgesel' bir Devlet başkanı durumuna sokulması amaçlanmamıştır. Bu nedenle, hukuka aykırı bir işlem söz konusu olduğunda Cumhurbaşkanı'nın tutumu farklı olabilecektir. Çünkü, Cumhurbaşkanı'nın sorumsuzluğu, onun hukuka aykırı kararname imzalamak zorunda olduğu biçimde yorumlanamaz.

Böyle bir anlayış, herşeyden önce Cumhurbaşkanı'nın Anayasa'nın 103. maddesinde öngörülen andına aykırı düşer. Bunun gibi 'Anayasa hükümleri yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.' denilen Anayasa'nın 11. maddesi Cumhurbaşkanı'na da bağlar. En önemlisi de 'Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır, bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiç bir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez' biçimindeki Anayasa'nın 138. maddesindeki 'yürütme organı' kavramı içine Cumhurbaşkanı'nın da girdiği kuşkusuzdur. Bu durumda, Cumhurbaşkanı'nın mahkeme kararına aykırı düşecek bir

Bakanlar Kurulu kararname imzalamak zorunda olması Anayasa'ya bağlı kalmak, Anayasa'yı uygulamak, saymak ve savunmak görevleriyle bağdaşmaz. Hatta Cumhurbaşkanı, bunları imzalamamakla yükümlüdür."

denilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı da göstermektedir ki, Cumhurbaşkanı Anayasa'ya açıkça aykırı olan bir kanun hükmünde kararname taslağını imzalamamak yükümlülüğündedir. Kanun hükmünde kararnamenin geri gönderilmesi ise, imzalanmamasının doğal sonucudur.

Cumhurbaşkanı'nın siyasi sorumluluğunun olmaması, hukuk devleti ilkesinin gerekli kıldığı Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğünü gözetmek ile Anayasa Mahkemesi kararlarına uymak sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır.

2- Anayasa'nın 104. maddesinin (b) bendinde, Cumhurbaşkanı'na "kararname imzalamak" görev ve yetkisi verilmiştir. Kararnameler Cumhurbaşkanı'nın yürütme yetkisi içinde, onun katılımıyla yapılması gereken hukuksal işlemlerdir. Cumhurbaşkanı'nca imzalanmadığı sürece kararname geçersiz kazanamayacağı ve yürürlüğe giremeyeceği açıktır. Bakanlar Kurulu'nca alınan bir kararın hukuksal varlık kazanabilmesi için Cumhurbaşkanı'nca imzalanması koşuldur. Ters durumda, biçimsel yönden tamamlanmayan işlem, taslak olarak kalmaya mahkumdur. Çünkü, kararname için "biçim" koşulu varlık nedenidir.

Anayasa'da, yürütme organının Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşması öngörüldüğüne göre yürütmenin işleyişinin de ortak olması gerekir. Bu nedenle, yürütmenin işlemi olan kanun hükmünde kararname ile kararname, Bakanlar Kurulu ile birlikte Cumhurbaşkanı'nın istençlerinin birleşmesiyle geçerlik kazanması kaçınılmazdır.

Anayasa Mahkemesi'nin 27.04.1993 günlü kararında Cumhurbaşkanı'nın yürütme organı içindeki konumu ve yürütme işlemlerinin hukuksal geçerliliği yönünden imzasının önemi şöyle anlatılmaktadır:

"Parlamenter demokrasinin benimsendiği

Anayasa'da Cumhurbaşkanı'nın hiçbir yetkiye sahip olmayan simgesel bir Devlet Başkanı durumunda bulunması da amaçlanmamıştır.

.....
Anayasa'nın 104. maddesinde Devletin başı olduğu ve Türk Milletinin birliğini temsil ettiği belirtilen Cumhurbaşkanı, 8. maddeye göre de yürütme yetki ve görevini Bakanlar Kurulu ile birlikte kullanır ve yerine getirir.

Devletin başı olan Cumhurbaşkanı Anayasa'da yürütme organı içinde kabul edilmiş ve aynı zamanda yürütmenin de başı sayılmıştır. Bu sıfatla da 104. madde de 'gerekli gördüğü durumlarda Bakanlar Kurulu'na başkanlık etmesi' öngörülmüştür. Gerçekten, Cumhurbaşkanı'nın Bakanlar Kurulu'na başkanlık etmesi yürütmenin başı olmasının doğal sonucudur.

Cumhurbaşkanı'nın Bakanlar Kurulu'ndan ayrı bir konumu bulunmasına karşın, yürütme-yi oluşturan Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu birbirinden bağımsız işlemler yapma yetkisine sahip değildirler. Anayasa'nın 8. maddesinde; 'yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından ... kullanılır ve yerine getirilir.' denilerek yürütme işlemlerinin hukuksal geçerliği için her ikisinin de katılmalarıyla ortaklaşa yapılması gereği çok açık bir biçimde ortaya konulmaktadır."

Yine Anayasa Mahkemesi'nin aynı kararında;

"Geleneklere dayalı bir kurallar ve kurumlar düzeni olan parlamenter sistemde önemli devlet işlerinin tümü devlet başkanının imzasıyla tamamlanır.

....
Başbakan ve ilgili bakanlar tarafından alınan bir kararın Devlet Başkanı'nca imzalanarak biçimsel olarak tamamlanması söz konusudur."

denilerek, biçimsel yönden de olsa, karar-namelerin, Cumhurbaşkanı'nın imzasıyla tamamlanacağı kabul edilmektedir.

Ancak, yine aynı kararda belirtildiği gibi, imzası biçimsel bir tamamlama ögesi de olsa, *Cumhurbaşkanı Anayasa'ya ve hukuka aykırı kanun hükmünde karar-nameleri ve karar-nameleri imzalamak zorunda değildir.*

Nitekim, kanun hükmünde karar-nameler,

Türk hukuk sistemine girdiğinden bugüne kadar, kararname rejimine uygun olarak, Başkan ve bakanlarca imzalandıktan sonra Cumhurbaşkanı'nın imzasına sunulmuş; bunlardan pek çoğu imzalanmış, ancak, 27 kanun hükmünde kararname taslağı imzalanmayarak geri gönderilmiştir.

Gerçekten, Sayın Kenan EVREN döneminde 11, Merhum Turgut ÖZAL döneminde 7 ve Sayın Süleyman DEMİREL döneminde 9 olmak üzere toplam 27 kanun hükmünde kararname taslağının;

- Anayasa'ya aykırılık,
 - Düzenlemelerin yetki yasalarının kapsamı dışında kalması,
 - Yasayla düzenlenmesinin daha doğru olacağı,
 - İ çerik yönünden yerinde görülmemesi,
 - Yetki yasalarının iptal edilmesi,
- gibi gerekçelerle imzalanmayarak geri gönderildiği saptanmıştır.

Bu kanun hükmünde kararname taslaklarından 17'si Cumhurbaşkanlığı'na yeniden gönderilmemiş, 10 kanun hükmünde kararname taslağı ise, istenilen doğrultuda düzeltilerek yeniden imzaya sunulmuştur.

Bu durum, bugüne kadar hukuksal bir sorun yaratmamıştır.

3- Memurlara, diğer kamu görevlilerine, yargıçlara ve savcılara ilişkin disiplin konularının Anayasa'nın 129 ve 140. maddelerinde düzenlendiği, dolayısıyla bunlara ilişkin disiplin suç ve cezalarının Anayasa'nın 38 ve 91. maddeleriyle ilgisi bulunmadığı ileri sürülmektedir.

Anayasa'nın 129. maddesinde, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin disiplin hukukuna ilişkin genel ilkeler düzenlenmiş; 140. maddesinde de yargıç ve savcılarının statü hukukuna ilişkin konuların, bu bağlamda disiplin kovuşturması ve disiplin cezalarının yasayla düzenlenmesi öngörülmüştür.

Anayasa'nın 38. maddesinde, hiç kimsenin, işlendiği zaman yürürlükte bulunan yasanın suç saymadığı bir eylemden dolayı cezalandırılmayacağı; ceza ve ceza yerine geçen güvenlik önlemlerinin ancak yasayla düzenlenebileceği hükme bağlanmıştır.

Dolayısıyla, Anayasa'nın anılan kuralları ile, birbirine koştur olarak, disiplin hukukuna ilişkin alanları da içermek üzere suç ve cezaların yasalılığı ilkesi getirilmektedir. *Anayasa'nın 91. maddesinde bu pekiştirilmekte ve suç ve cezalara ilişkin düzenlemelerin kanun hükmünde karar-namelerle yapılamayacağı vurgulanmaktadır.*

Her ne kadar, Anayasa Mahkemesi'nin, 3268 sayılı Yetki Yasası'na ilişkin 06.01.1987 günlü, E.1986/15, K.1987/1 sayılı kararında, Anayasa'nın 140. maddesinin, yargıç ve savcılarının statülerinin düzenlenmesine ilişkin üçüncü fıkrası hükmü aynen alınarak, "Bunların, Anayasa'nın ikinci kısmının birinci, ikinci ve dördüncü bölümlerinde yer alan ve kanun hükmünde karar-namelerle düzenlenemeyeceği Anayasa'nın 91. maddesinde açıklanan haklarla hiçbir ilgisi bulunmamaktadır." değerlendirmesi yapılmış ise de; bu karar üç nedenle olamızda emsal olarak kullanılamaz.

Bir kez, kararın alınmasına neden olan 3268 sayılı Yetki Yasası'nda, bu Yetki Yasası'na göre çıkarılacak kanun hükmünde karar-namelerle, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan memurlarla diğer kamu görevlilerinin idari, mali ve sosyal haklarında günün ekonomik koşullarına uygun olarak yeni düzenleme ve değişiklik yapılması öngörülmüştür.

Görüldüğü gibi, bu Yetki Yasası'yla, kapsama giren memurlarla diğer kamu görevlilerinin statü hukukuna ilişkin tüm konularda düzenleme ya da değişiklik yapma yetkisi verilmemiştir. Anayasa Mahkemesi, 140. maddedeki ilgili fıkranın tümünü anarak bir değerlendirme yapmış; yetki kapsamı dışında kalan konularda ayrıntılı inceleme yapmamıştır. Oysa, Yüksek Mahkeme, disiplin suç ve cezalarına ilişkin özel konu gündemine girdiğinde ayrıntılı incelemesini yapmış ve 1988/8, 1991/7 sayılı kararlarıyla konuya ilişkin görüşünü açık biçimde ortaya koymuştur.

İkinci olarak, Anayasa'nın 140. maddesinin üçüncü fıkrasında, "...görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk ... halleri..." gibi, yargıç ve savcılarının ceza

hukuku alanını ilgilendiren ve bu nedenle Anayasa'nın 38. maddesi kapsamına girdiğinden kuşku bulunmayan bir konu için de Anayasa Mahkemesi'nin, "Bunların, ...Anayasa'nın 91. maddesinde açıklanan haklarla hiçbir ilgisi bulunmamaktadır." değerlendirmesini yapması, yukarıdaki birinci gerekçeyi daha da haklı kılmaktadır.

Üçüncü ve son olarak da belirtmek gerekir ki, ancak iki ayrı mahkemenin aynı konuda birbirinden farklı sonuçlara ulaşan kararları arasında "çelişki"den söz edilebilir. Aynı mahkemenin, zaman içinde aynı konuda alınmış iki farklı kararı varsa, çelişki değil, "içtihad değişikliği" söz konusudur.

Anayasa Mahkemesi, 06.01.1987 günlü kararından sonra aldığı 19.04.1988 ve 04.04.1991 günlü kararlarıyla disiplin suç ve cezalarına ilişkin yargısını oluşturmuş ve bu yargıyı bugüne kadar da değiştirmemiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin bir konudaki içtihadı değişmedikçe, başta Cumhurbaşkanı olmak üzere tüm organların, kurumların ve kişilerin o içtihadı uygun davranması zorunluluğu, Anayasa'nın 153. maddesinin buyruğudur. Anayasa Mahkemesi'nin milletvekillerinin aylıkları ile ilgili yasaları iptal eden kararları buna örnek oluşturur. Anayasa Mahkemesi, başlangıçta bu yasaları, içeriklerini Anayasa'nın çeşitli kurallarına uygun görmeyerek iptal ederken; daha sonra, iptal edilen bir konunun aynı içerikte yeniden düzenlenmesinin, Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ilkesine uygun düşmeyeceğini vurgulayarak, milletvekili aylıklarını düzenleyen yasaları, içeriğine girmeden, Anayasa'nın 153. maddesine aykırılıktan iptal etmiştir.

Anayasa Mahkemesi, disiplin suç ve cezalarının Anayasa'nın 38. maddesi kapsamında olduğuna karar verdiğine göre, artık Anayasa'nın 38 ve 91. maddelerini bu kararlarla bütünleştirerek değerlendirmek gerekir. Bu, Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğüne ilişkin 11. maddesi ile Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığına ilişkin 153. maddesinin gereğidir. Anayasa'nın bağlayıcı ve buyurucu kurallarına uyulması "keyfi" değil, "hukuki" davranıldığını

gösterir. Hukuka saygılı bir Devlet yönetimin-den beklenen budur.

4- Danıştay'ın, Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurlar Disiplin Yönetmeliği'nde yapılan benzer düzenlemelerle ilgili kararlarında, Anayasa hükümlerini Hükümet'le aynı yaklaşımda yorumladığı ileri sürülmektedir.

Anayasa'nın 124. maddesinin birinci fıkrasında, Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin, kendi görev alanlarını ilgilendiren yasaların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak koşuluyla yönetmelikler çıkarabileceği; 130. maddesinin dokuzuncu fıkrasında da, yükseköğretim kurumlarındaki disiplin ve ceza işlerinin yasayla düzenleneceği öngörülmüştür.

2547 sayılı Yüksek Öğretim Yasası'nın 53. maddesinin (b) fıkrası ile 65. maddesinin (9). fıkrasında, öğretim elemanları, memur ve diğer personelin disiplin işlemlerinin, Devlet memurlarına uygulanan usul ve esaslara göre Yükseköğretim Kurulu'nca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir.

Bu kurallar uyarınca, Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurlar Disiplin Yönetmeliği'nde yapılan değişiklik da-va konusu yapılmıştır.

Danıştay verdiği kararda, Yönetmeliğin, Yasa ile verilen yetkiyi aştığı savını görüşmüş ve Yönetmelikle getirilen kuralların içeriğinin Anayasa'ya uygun olup olmadığını tartışmadan, yalnızca yükseköğretim personelinin "disiplin işlemlerinin yönetmelikle düzenlenmesinde" Anayasa'ya aykırılık bulunmadığı sonucuna varmıştır.

Danıştay'ın bundan sonraki değerlendirmeleri, Yönetmelik'le yapılan düzenlemelerin yasaya aykırı olup olmadığı yönündendir. Danıştay, Yönetmeliğin özellikle 11. maddesinin (b) fıkrasındaki düzenlemeyi, 657 sayılı Yasa'nın 125. maddesinin (E) fıkrasındaki kuralla koşut nitelikte görerek disiplin hukuku ilkelerini uygun bulmuştur.

Bu nedenlerle, *Danıştay'ın örnek gösterilen kararlarıyla konunun bir ilgisi olmadığı açıktır.*

5- Kanun hükmünde kararnamenin imza-

lanmamasının, Hükümete kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi veren Türkiye Büyük Millet Meclisi istencinin dikkate alınmaması anlamına geldiği ve Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle Cumhurbaşkanı'nın bir kanun hükmünde kararnameyi geri gönderme yetkisi var ise, o takdirde Anayasa ile Cumhurbaşkanı'na Anayasa Mahkemesi'ne başvurma yetkisi verilmesinin anlamının kalmayacağı ileri sürülmektedir.

Anayasa'nın 11. maddesinde, Anayasa hükümlerinin, yasama, yürütme ve yargı organlarını, yönetim makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralları olduğu; 8. maddesinde de, yürütme yetkisi ve görevinin, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'nca Anayasa ve yasalara uygun olarak kullanılıp yerine getirileceği belirtilmiştir.

Bu kurallara göre, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu bir kanun hükmünde kararnameyi çıkarırken önce Anayasa'ya, sonra yetki yasasına uygun davranmak zorundadır. Anayasa'ya ve yetki yasasına uygun olmayan kanun hükmünde kararnamelerin imzalanmadan geri gönderilmesi, bu zorunluluğun gereğidir. İmzalamamanın Türkiye Büyük Millet Meclisi istencinin dikkate alınmaması anlamına geleceği savı, ancak, verilen yetkinin Anayasa ve yetki yasasına uygun kullanılmasına karşın kanun hükmünde kararnamenin imzalanmaması durumunda geçerli olabilir.

Öte yandan, Anayasa'nın 104. maddesinde, Cumhurbaşkanı'na, kanun hükmünde kararnamelerin tümü ya da belirli hükümleri için Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açmak görev ve yetkisi verilmiştir.

Cumhurbaşkanı, Anayasa'ya ve yetki yasasına açık aykırılık içeren kanun hükmünde kararnameleri geri gönderebileceği gibi, Anayasa'ya ve yetki yasasına aykırılıkları tartışmalı ve duraksamalı olan kanun hükmünde kararnameleri imzalayarak Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açabilir.

Bu nedenle, kanun hükmünde kararnamelerin imzalanmayıp geri gönderme görev ve yetkisinin kullanılması, Anayasa Mahkemesi'ne dava açma görev ve yetkisini düzenleyen ku-

ralı anlamsız kılmamaktadır.

6- Disiplin ve görevden uzaklaştırmaya ilişkin düzenlemeleri içeren 604, 606 ve 607 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerin Cumhurbaşkanınca imzalanmasına karşın, 605 sayılı Kanun Hükmünde Kararname Tasarısının geri gönderilmesi bir çelişki olarak değerlendirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin, Anayasa'nın 38. maddesiyle birlikte okunup değerlendirilen 1988/8 ve 1991/7 sayılı kararlarında, disiplin suç ve cezalarını düzenleyen kurallarla, savunma hakkı, disiplin cezalarına itiraz, disiplin cezalarının kesinleşmesi, ceza ve disiplin kovuşturmalarının bir arada yürütülmesi, zamanaşımı gibi disiplin cezalarıyla doğrudan ilgili kuralların Anayasa'nın 91. maddesindeki yasak alan kapsamına girdiği hükme bağlanmıştır.

604 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin;

-5. maddesinde, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Komutanı'nın "Yüksek Disiplin Kurulu Başkanı" olduğu belirtilmiştir. Bu madde ile Komutanın atanma yöntemi, sorumlulukları ve başkanlık edeceği kurullar düzenlenmiştir.

-13. maddesinde, "Yardımcı doçentliğe atamada aranacak şartlar" arasında, "disiplin mahkemeleri veya birden fazla disiplin amirince toplam olarak 21 gün ve daha fazla hapis veya oda hapsi cezası ile hükümlü olmamak veya cezalandırılmamak" koşulu getirilmiştir. Bu bir disiplin cezası değil, bir göreve atamada aranacak koşul ya da niteliktir.

-18. maddesinde, Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde görevli öğretim elemanlarının, "disiplin nedeniyle, Gülhane Askeri Tıp Akademisindeki başka bir göreve ya da Gülhane Askeri Tıp Akademisi dışındaki karargah ve kurumlara" atanabileceği ya da buralarda görevlendirilebileceği belirtilmiştir. Bu kuraldaki düzenleme, bir öğretim elemanının disiplin gereği olarak bir başka yerde ya da görevde denenmesini ya da çalıştırılmasını öngörmesi nedeniyle ceza niteliğinde değildir.

606 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 5. maddesinde, "bu Kanun ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu hükümleri gereğince, atanması için gerekli şartları kaybettiği tespit

edilen veya görevleriyle ilgili olarak işlediği suçlardan dolayı hakkında verilen mahkumiyet kararı kesinleşen Genel Müdürün görevi sona erer" düzenlemesi bulunmaktadır. Bu kural, atanma koşullarını ya da niteliğini yitiren ya da mahkumiyeti kesinleşen Genel Müdür ile ilgili olarak yapılacak işlemi göstermektedir.

607 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin;

-2. maddesiyle ikinci fıkrası değiştirilen 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Yasası'nın 33. maddesinin birinci fıkrasında, muvazzaf subayların terfilerinin her yıl 30 Ağustos Zafer Bayramı günü yapılacağı belirtildikten sonra, ikinci fıkrasında, "açığa alınmaları, tutuklanmaları nedeniyle terfi edemeyen ve rütbe kıdemliliği onanmayanlardan, haklarında kovuşturmayaya yer olmadığına, muhakemenin men'ine, kamu davasının düşmesine yahut ortadan kaldırılmasına, beraatine, kısa hapis cezasına veya verilen cezanın teciline karar verilenler hakkında, emsalleri terfi etmiş veya rütbe kıdemliliği onanmış olmak şartıyla" birinci fıkra hükmünün uygulanmayacağı belirtilerek, bu durumda olanların 30 Ağustos gününü beklemeden terfilerinin yaptırılmasına olanak sağlanmaktadır.

-13. maddesinde, "Türk Silahlı Kuvvetlerinden her ne şekilde olursa olsun mecburi hizmet yükümlülüğünü tamamlamadan ayrılan veya ilişkisi kesilen subay ve astsubaylar"ın, kendilerine yapılan giderleri tazminat olarak geri ödeyeceklerine ilişkin düzenleme bulunmaktadır.

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, 604, 606 ve 607 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerin ilgili hükümlerinde disiplin suç ve cezaları düzenlenmediği gibi, bu hükümlerin disiplin suç ve cezaları ile doğrudan ilgili de bulunmamaktadır.

08 Ağustos 2000 günlü yazıda yer verilen ve yukarıda açıklanan gerekçelerle Kanun Hükmünde Kararname taslağı imzalanmadan ekte geri gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Ahmet Necdet SEZER
CUMHURBAŞKANI

Cumhurbaşkanı'nın 2. Vetosuna İlişkin Hükümet Değerlendirmesi

22 Ağustos 2000

"Üç genel başkan, Sayın Cumhurbaşkanı'nın geri yollama yazısını inandırıcı bulmamışlardır ve bu yazıdaki gerekçelerin Anayasa'ya aykırı olduğunda birleşmişlerdir. Geri yollama yazısı, bazı açık çelişkiler de içermektedir.

Örneğin; Sayın Cumhurbaşkanı, 'Anayasa'ya ve Yetki Yasası'na aykırılıkları tartışmalı ve duraksamalı olan kanun hükmünde kararname-leri imzalayarak, Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açılabilir' demektedir. Sözkonusu KHK'nın 'tartışmalı' ve 'duraksamalı' olduğu da bellidir. Nitekim, haftalardır kamuoyunda konu tartışılmakta ve gerek anayasa hukukçularının, gerek yazar ve yorumcuların görüşleri birbirinden ayrılmaktadır. Çoğu görüşlerin 'duraksamalı' olduğu da bellidir.

Bu durumda Sayın Cumhurbaşkanı'nın kendi mantığına göre KHK'yi uygun bulmasa bile imzalayıp, Anayasa mahkemesine göndermesi beklenirdi. Fakat, Sayın Cumhurbaşkanı, kendi mantığıyla ters düşme pahasına KHK'yi imzalamayı ve Anayasa Mahkemesi'ne başvurmayı reddetmiştir ve kendini Anayasa Mahkemesi yerine koymuştur. Buna hakkı yoktur.

Kaldı ki Sayın Cumhurbaşkanı'nın tutumunun anayasamızın mantığına aykırı olduğu açıktır. Eğer, anayasamız Cumhurbaşkanı'na hükümet tarafından ikinci defa gönderilen bir KHK'yi imzalamama yetkisi vermiş olsaydı, kendisine Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkı tanımazdı. Yine, Sayın Cumhurbaşkanı, 'iki ayrı mahkemenin aynı konuda birbirinden farklı sonuçlara ulaşan kararları arasında çelişkiden sözedilebilir, aynı mahkemenin zaman içinde aynı konuda alınmış iki farklı kararı varsa çelişki değil, içtihat değişikliği' sözkonusu'dur. diyor. Bu mantığa göre değişik kararları bulunan Anayasa Mahkemesi'ne başvurarak yeni bir 'icthad değişikliği' ortaya çıkıp çıkmadığını denemek gerekirdi.

Öte yandan, aynı konuda Anayasa Mah-

kemesi ile Danıştay arasında çok farklı görüşler bulunmaktadır. Üstelik bugün verdiği demeçte Danıştay Başkanı Sayın Erol Çırakman, KHK'nın anayasaya aykırı olmadığını kesin bir dille ve ayrıntılı olarak ileri sürmektedir. Yine, Sayın Danıştay Başkanı, "tartışılan memurların görevden uzaklaştırılmasının 'adli' değil, 'idari' bir ceza olduğunu, idari cezaların da KHK'lar, ile düzenlenebileceğini, bunda Anayasa'ya aykırılık bulunmadığını vurgulamaktadır. Aynı görüş, bazı hukuk uzmanlarınca da belirtilmektedir. Böylesine 'tartışmalı' ve 'duraksamalı' bir ortamda Sayın Cumhurbaşkanı'nın KHK'yi imzalayarak Anayasa Mahkemesi'ne götürmesi gerekirdi. Sayın Cumhurbaşkanı'nın bu yola gitmemekte direnmiş olması çok üzücüdür. Bölücü terörün ve laiklik karşıtı eylemlerin devlet içine sızmasını önlemek, sızmış olanları da yargı yolu açık olarak ayıklamak amacıyla hazırlanan KHK'yi engellemekle Sayın Cumhurbaşkanı, kasdı elbette öyle olmasa bile rejim düşmanlarını yüreklendirmiştir. Bakanlar Kurulu, kanunun Meclis gündeminde öncelikle ele alınması için gerekli gayreti sürdürecektir."

MGK'nın KHK ile İlgili Görüşü

23 Ağustos 2000

"Kurulun bu toplantısında; ülke genelindeki güvenlik ve asayiş durumu ile bunu etkileyen iç ve dış gelişmeler gözden geçirilmiş, yasadışı irticai, bölücü, yıkıcı terör örgütleri ve organize suç örgütlerine karşı güvenlik güçleri tarafından yürütülen mücadelenin aylık değerlendirmesi yapılmış, bilhassa bu mücadelede devletin demokratik ve laik yapısını yıkmayı, ülke bütünlüğünü bozmayı hedef alan, irticai, yıkıcı ve bölücü akımların kamu kurum ve kuruluşlarına sızmasını önleyecek ve bu faaliyete karışmış olan kamu görevlilerinin de süratle ayıklanmasını sağlayacak her türlü düzenlemenin ivedilikle yapılması hususunda tam bir görüş birliğine varılmıştır."